

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA
KİŞİLER VE KARAKTERİZASYON

Hazırlayan

EMRAH AKÇAY

Danışman Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. RIZA BAĞCI

MANİSA

2012

ÖZET

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında Kişiler ve Karakterizasyon” adlı çalışmamızda; Cumhuriyet Dönemi’nin en tanınmış yazarlarından biri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarındaki kişiler incelenmiştir. İncelediğimiz bu roman kişilerinin tipleri ve karakterleri ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu kişiler, tipler ve karakterlerle; Türk toplumunu tarihi süreç içerisinde meydana getiren bireyler arasındaki benzerlikler belirlenmiştir. Türk insanının, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarına nasıl ve ne şekilde ve hangi özellikleriyle yansıdığı gösterilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

The aim of this study named "Characters and Characterization in the Novels by Yakup Kadri Karaosmanoğlu" is to examine the characters in the novels by Yakup Kadri Karaosmanoğlu, one of the most famous writers of the republic period. The characters are analyzed in terms of their personalities and roles in the particular novels. In the light of these characters, the similarities and differences among people creating the Turkish society during the course of time are established as well. In addition, it is also put forward how and in what ways and which personality characteristics of the Turkish people has been reflected in the novels by Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında Kişiler ve Karakterizasyon” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmıő olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
31/12/2012

Emrah AKÇAY

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 11.01.2013 tarih ve 1/8 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Emrah AKÇAY'ın "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kişiler ve Karakterizasyon" Konulu tezi incelenmiş ve aday 21.01.2013 tarihinde saat 11:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 9.0 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

Yrd. Doç. Dr. Rıza BAĞCI
(Danışman)

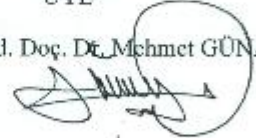
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÇANDIR

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜNAY

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	459757
İşlem Türü	İşlemede
Yazar Adı / Soyadı	Emrah Akçay
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 40762797428
Telefon / Cep Telefonu	
e-Posta	akcay.emrah123@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kişiler ve Karakterizasyon
Tezin Tercümesi	Characters and Characterization in the Novels by Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Konu Başlıkları	Türk Dili ve Edebiyatı
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	314
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. Rıza Bağcı
Dizin Terimleri	Karaosmanoğlu, Yakup Kadri=Karaosmanoğlu, Yakup Kadri Roman karakterleri=Novel characters
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelemesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezinin, ilgililerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet hakları saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

07.02.2013
İmza:.....

Yazdır

ÖNSÖZ

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet devrinin en tanınmış romancılarından birisidir. II. Meşrutiyet devrinden, Cumhuriyet devrine uzanan zaman dilimi içindeki sosyal ve siyasî olayları çok iyi gözlemleyerek; eserlerinde bu olayları ve bu olayların toplum üzerindeki etkilerini işlemiştir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu üzerine günümüze kadar birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların başlıcaları; Niyazi Akı'nın "*Yakup Kadri Karaosmanoğlu (İnsan – Eser – Fikir – Üslûp)*", Hasan Âli Yücel'in "*Edebiyat Tarihimizden*" ve Şerif Aktaş'ın "*Yakup Kadri Karaosmanoğlu*" adlı eserleridir.

Fakat bu eserler, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserlerini bir bütün olarak incelemişlerdir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarındaki kişiler ve karakterler üzerine kapsamlı, ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır.

Biz bu çalışmamızda, giriş bölümünde, şimdiye kadar yapılan akademik çalışmalardan da faydalanarak, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde kısaca durduk. Tezimizin ikinci bölümünde, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarındaki kişileri ve karakterleri kronolojik olarak geniş bir şekilde incelemeye çalıştık. Kişileri ve karakterleri incelerken, roman inceleme konusunda yazılmış eserlerden geniş bir şekilde faydalandık. Bu eserlerin ışığında kişileri; varlığına mutlak ihtiyaç duyulan kişiler ve dekoratif unsur durumundaki kişiler olmak üzere başlıca iki grupta topladık. Ayrıca, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanları üzerine, şimdiye kadar yapılan ve romanlarının farklı yönleri üzerinde duran çalışmalardan da yararlandık.

Sonuç bölümünde, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarındaki Kişiler ve Karakterizasyon* adlı çalışmamızda elde ettiğimiz verileri ortaya koymaya çalıştık.

Bibliyografya bölümünü ise iki kısma ayırdık. Birinci kısımda, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, incelediğimiz ve yararlandığımız eserlerinin listesi verilmiştir. İkinci kısımda ise, faydalanılan diğer kaynaklar gösterilmiştir.

Yaptığımız bu çalışmalarını sabır ve dikkatle takip eden, bana yol gösteren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Rıza Bağcı' ya sonsuz teşekkür ederim.

Emrah Akçay

Manisa 2012

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
YEMİN METNİ	IV
TUTANAK	V
ÖNSÖZ	VII
1. BÖLÜM: YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU	1
1.1. Hayatı	1
1.2. Edebî Kişiliği	4
1.3. Eserleri	8
2. BÖLÜM: YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA KİŞİLER	10
2.1. Kiralık Konak	10
2.2. Nur Baba	39
2.3. Hüküm Gecesi	72
2.4. Sodom ve Gomore	107
2.5. Yaban	138
2.6. Ankara	162
2.7. Bir Sürgün	189
2.8. Panorama	224
2.9. Hep O Şarkı	279
3. BÖLÜM: SONUÇ	299
4. BÖLÜM: KAYNAKÇA	302

1. BÖLÜM: YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

1.1. Hayatı

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1889 tarihinde Kahire’de dünyaya gelir. Babası Kadri Bey, Manisa çevresinde yaşayan Karaosmanoğlu sülâlesinden gelmektedir. *“Karaosmanoğulları, 17. asır sonlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun merkezî kuvveti zaafa düştüğü zaman yerlerinde şöhret ve kudret kazanmış ailelerden biridir. Menteşe sancağında Ellezoğulları, Yozgat’ta Çapanoğulları böyleydiler. Karaosmanoğulları hakkında, Osmanlı kaynaklarından Cevdet ve Lûtfî tarihlerinde yer yer bilgi verildiği gibi yabancılardan Hollandalı rahip Heyman, Choiseul Gouffier, Chishull, Hammer, Mac Ferlane, Charles Texier’de ondan bahisler vardır. İngiliz müsteşriklerinden F. W. Hasluck’un Ragıp Hulûsi tarafından tercüme edilen Bektaşilik Tetkikleri isimli kitabında (1928) Karaosmanoğlu’nun zuhuruna özel bir bölüm ayrılmıştır”* (Yücel, 2008: 15–16). Bu tarih incelemelerinde, bazıları bu ailenin halka zulüm yaptığını, bazıları da halka ve hükümete yardımcı olduğunu söylemektedir. Karaosmanoğulları’nın Manisa’dan başka İzmir, Aydın ve Denizli ile Isparta yörelerine kadar söz sahibi oldukları bilinmektedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun annesi İkbâl Hanım, Yakup Kadri’nin iki göbek büyük amcası Yakup Bey’in evlatlığı tarafından Mısır Sarayı’na alınmış, bu sarayda yetiştirilmiştir. Okuma yazma öğrendikten sonra Fransızca dersleri de almıştır ve sonra Prens İbrahim ile evlendirilmiştir. Bu evlilikte çocukları olmamış ve ayrılma kararı almışlardır. Buna rağmen İkbâl Hanım, saraydan ayrılmamıştır. Yıllar sonra Arabî Paşa Vakası sırasında Hıdiv ailesi Mısır’dan kaçmaya mecbur olmuştur. Yakup Bey’in evlatlığı Şemsi Hanım, eski efendilerini hatırlayarak İzmir’e gelir ve ardından Manisa’da Yakup Kadri’nin babasının evine yerleşir. Aylar süren bu misafirlik boyunca Prens, Kadri Bey’in, karısı Behiye Hanım’la iyi geçinemediğini, sefahat yüzünden dedelerinin büyük servetini tüketmekte olduğunu görür. Bu duruma fazlasıyla üzülen Prens, Kadri Bey’i bu durumdan kurtarmak için, Arabî Paşa Vakası’nın sona ermesiyle, onu Mısır’a götürür. Prens Şemsi Hanım, evladı gibi yetiştirdiği İkbâl Hanım ile Kadri Bey’i evlendirir. Bu evlilikte, önce Yakup Kadri’nin ablası Zahide Hanım; dört beş yıl sonra da Yakup Kadri dünyaya gelir. Prens Şemsi Hanım, Yakup Kadri’ye Yakup adını, efendisinin hatırasına bir hürmet olarak verir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun çocukluğu, beş altı yaşına kadar Mısır'da geçer. Mısır'daki evleri, Havlan istasyonu karşısında geniş bir bahçe içinde, ağaçlar arasında adeta sarayı andıran bir evdir. Çocukluğunun bu evde geçiren Yakup Kadri Karaosmanoğlu, dadılar ve lalalar ile birlikte, “*tam bir kibar yaşayışı*” (s. 21) içinde büyür. Fakat bu hayat, İbrahim Paşa'nın ve Prenses Hanım'ın ölümü ile sona erer. Kadri Bey'in sefahati, hesapsızca para sarf edişi sonunda bu aileyi himaye edecek kimsenin kalmayışıyla birlikte, gırtlığa kadar çıkan borçları ödemek için konağı, elde avuçta ne varsa hepsini satarak Manisa'ya geri dönerler. Geri dönerlerken İkbâl Hanım, iki çocuğunun istikballerini düşünerek mücevherlerini kocasından saklar.

Manisa'ya geri döndüklerinde, oldukça zorluk çekerler. Eski dostları olan Hulusi Bey'in bir evine yerleşirler. Manisa'ya geldiklerinde Yakup Kadri ve ablası çevreyi yadırgamış, bir taraftan çevre de onları değişik bulmuştur. Başlarında Mısır'dan getirdikleri geniş hasır şapkalar ve dillerinin Arapçaya çalması bu yadırgamanın başlıca nedenlerindedir. Hatta bu görünüşleri yüzünden Manisalı çocuklar beş altı yaşındaki Yakup Kadri'ye “*Araboğlu Araboğlu, ayakları Şam'a doğru!*” (s. 21) diye bağırlar.

Zamanla Yakup Kadri'nin çevresiyle ve insanlarla olan ilişkileri düzelir. Mısır'da geçen rahat, atlı ve arabalı günler unutulur. Babasının iyi olmayan yaşamı, kaba sözleri karşısında içine kapanık, yaşının küçüklüğüne rağmen hayata küskün, babadan çok anneye düşkün bir şekilde yaşar. Çocukluğunun en ferah günleri, Gediz kenarındaki çiftlik evinde geçer.

Yakup Kadri'nin babası, 38 yaşındayken yataktan çıkamaz durumda inmeli bir hastayken ölür. Yakup Kadri, hatıralarında babasından pek sevgiyle söz etmez. Hatta onunla ilgili anılarının çoğu silik ve olumsuz bir şekildedir. Babasının ölümünden sonra annesi Mısır'dan getirdiği mücevherleri satarak iki çocuğunun geçimini sağlamaya çalışır. Annesi de bir süre sonra, 1925 yılında ölür.

Yakup Kadri, henüz okuma-yazma bilmemesine rağmen babasından kalan kitapların içindeki resimlerine bakarak daldığı hayal âlemi içinde oyuncaklarını bile unuttur. Ayrıca annesinden dinlediği *Monte Kristo*, *Ekmekçi Kadın*, *Zavallı Kız*, *Paule* ve *Virginie* gibi romanları dinleyerek büyür. Kitaplara karşı derin ilgisi bu sıralarda başlar.

Yakup Kadri, eğitim ve öğretim yaşamına Manisa'daki dört sınıflı Fevziye Okulu'nda başlar. Bu okulda iki yıl okuyan Yakup Kadri, Anamın Kitabı'nda bahsettiği anılarında yalınayak, şalvarlı köylü çocukları ile beraber okuduğunu anlatır. Ayrıca, annesinin çabalarıyla kendisine bir sıra tahsis edilir. Diğer çocuklar yerde oturarak ders işlerken, Yakup Kadri ve Mutasarrıf'ın torunu sırada, diğer çocuklardan yüksekte oturarak ders işlerler. İki yıl bu okulda okuduktan sonra, 1903 yılında İzmir İdadisi'ne gönderilir. İzmir İdadisi'nde okurken, Baha Tevfik ve Şahabettin Süleyman'la tanışır, dost olur.

Babasının ölümü üzerine ailesiyle birlikte, liseyi bitirmeden, tekrardan Mısır'a döner. Mısır'da bir Fransız okuluna devam eder. Burada öğrendiği Fransızcayla, Fransız şair ve yazarlarını okur. Bu Mısır günlerinde, Miralay İsmail Hakkı Bey, Kemal Mithat Bey, Ali Kemal, Ahmet Saip, Abdullah Cevdet, İsmail Gaspirenski, Sami Paşazade Sezai gibi Jön Türklerle tanışır. Jön Türklerin etkisiyle siyasî fikirler onda da yeşermeye başlar. Özgürlük ve vatan sevgisi yanında istibdat düşmanlığı da bu şekilde gelişir.

1908 yılında Mısır Prensi Mehmet Ali Paşa ölünce, annesi ve ablasıyla birlikte İstanbul'a dönerler. Yakup Kadri, yüksek tahsilini yapmak için Hukuk Fakültesi'ne yazılır. Üç yıl burada öğrenim görse de diploma alamadan bu fakülteden ayrılır. 1909 yılında, arkadaşı Şahabettin Süleyman aracılığıyla Fecr-i Âti topluluğuna katılır. Resimli Kitap dergisinde yazdığı ilk oyunu "Nirvana" yayınlanır. Daha sonra Servet-i Fünûn'da küçük hikâyeler yazarak edebiyat yaşamını sürdürür. 1912 yılında tüberküloza yakalandığını öğrenince tedavi olmak için 1916 yılında İsviçre'ye gider. Mondros Mütarekesi imzalanıncaya kadar İsviçre'de kalır.

Mondros Mütarekesi'nden sonraki günlerde İdam gazetesindeki yazılarıyla Kurtuluş Savaşı'nı destekler. 1920'de bazı arkadaşlarıyla birlikte, Millî Mücadele'yi izlemek için Ankara'ya çağrılır. Batı Cephesi'ni dolaşan Yakup Kadri, millî duyguları güçlenmiş bir şekilde İstanbul'a geri döner. Bir süre sonra Ankara'ya geri dönen Yakup Kadri'ye Tetkik-i Mezalim Komisyonu'nda görev verilir. Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya yörelerini dolaşır ve gördüklerini kaleme alır. Yurdun düşman işgalinden kurtulmasıyla, TBMM'ye Mardin milletvekili olarak girer. 1923'te Mutasarrıf Asaf Bey'in kızı Burhan Asaf Belge'nin kız kardeşi Leman Hanım'la evlenir. 1925 yılında Anadolu Ajansı'nın şirkete dönüştürülmesiyle, ilk yönetim

kurulunda yer alır. 1926 yılında tekrar tedavi için İsviçre'ye gider. 1931-1934 yıllarında Manisa milletvekili olarak yeniden mecliste yer alır. 1932 yılında Vedat Nedim Tör, Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Asaf Belge ve İsmail Hüsrev Tökin ile beraber Kadro dergisinin kurucuları arasında yer alır. Bir süre sonra, yazılarında savunduğu bazı görüşler, devlet yetkilileri tarafından aşırı bulunur. Derginin imtiyaz sahibi olan Yakup Kadri, 1934'te Tiran'a elçi olarak atanır ve dergi kapatılır. Yakup Kadri, 1934'te Tiran'a atanmasından sonra sırasıyla; 1935'te Prag, 1939'da Lahey, 1942'de Bern, 1949'da Tahran ve 1951'de yine Bern elçiliklerine getirilir. 1955 yılında da Bern elçisiyken emekliye ayrılır ve yurda döner. Gazete ve dergilerde yazılarını sürdürür. 1957 yılında Ulus gazetesinin başyazarlığını üstlenir.

1960 İhtilali'nden sonra, Kurucu Meclis Millî Birlik Komitesi Temsilciliği yapar. 1961-1965 döneminde Manisa milletvekili olur. 1962 yılında partinin Atatürk ilkeleri ile ters düştüğünü iddia ederek CHP'den istifa eder. 1965 yılında da siyasetten çekilir. 1966 yılında da yeniden Anadolu Ajansı yönetim kuruluna başkan seçilir.

Yakup Kadri, 13 Aralık 1974'te tedavi gördüğü Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde hayatını kaybeder. Cenazesi, İstanbul'da Yahya Efendi Mezarlığı'na, annesinin yanına defnedilir.

1.2. Edebî Kişiliği

Yakup Kadri'nin edebiyatla olan ilişkisi, küçüklüğünde annesinden dinlediği *Monte Kristo* ve *Ekmekçi Kadın* gibi eserlerle başlar. İzmir idadisi'nde Abdullah Rahmi'yle tanışmaya kadar Muallim Naci, Mehmet Celâl, Vecihi gibi yazarları okur. Yakup Kadri'yi Servet-i Fünûn ve Fransız edebiyatı ile tanıştıran Abdullah Rahmi'dir. Yakup Kadri daha sonra Servet-i Fünûn yazarlarından etkilenir ve Daudet, Zola, Maupassant, İbsen ve Goncourtlar gibi yazarlarla tanışır. Nietzsche ve Schopenhauer gibi karamsar filozofların etkisinde kalır. “*On sekiz yaşına gelince, bin civarında kitap okumuş olduğunu belirtir.*” (Tuncer, 2001: 341).

Yakup Kadri; İstanbul'a yüksek tahsili için gittiğinde, İzmir'den arkadaşı Şahabettin Süleyman'la birlikte Ümit adında bir dergi çıkarır. Daha sonra Refik Halit,

Faik Ali ve Müfit Râtip ile tanışır. 1909'da Fecr-i Âti topluluğuna katılır. Fecr-i Âti'nin sözcüsü olur ve Servet-i Fünûn yazarlarıyla tartışmalara girer. Fecr-i Âti'nin önde gelen eleştirmenlerinden birisi haline gelir. Fecr-i Âti'nin temel ilkesi "Sanat şahsi ve muhteremdir" ilkesine bağlı kalır.

Edebiyat dünyasına 1909'da Henrik İbsen'den etkilenerek yazdığı Nirvana adındaki piyesinin Resimli Kitap'ta yayınlanmasıyla girer. Şiir ve Tefekkür, Servet-i Fünûn, Rübâb, İkdâm ve Peyâm-ı Edebî gibi dergi ve gazetelerde mensur şiir, makale, deneme, hikâye ve tiyatro türlerinde yazılar yazar.

Grek ve Latin edebiyatlarına ilgi duyar. Paris'ten dönen Yahya Kemal'le birlikte edebiyatta "*Nevyunanîlik*" adını verdikleri yeni bir akımı benimserler. Eski Latin ve Yunan edebiyatlarına dayalı bir edebiyat arayışına girerler. Fakat bu girişim 1912-1913 yıllarında geçici bir heves olarak kalır. Bu devirde Yakup Kadri, "Siyah Saçlı Yabancı" ve "Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri" adlı mensure eserlerini yayınlamıştır.

Bergson ve Freud'un görüşlerinden etkilenerek yazdığı ruh çözümlemelerine geniş yer verdiği hikâyelerini, 1913'te "Bir Serencam" adlı hikâye kitabında yayımlar. Bu yıllarda, Peyam gazetesinde kadın sorunları, hayat, medeniyet ile ilgili birçok konuda makaleler yayımlar.

Yunan ve Latin kaynaklarının yanında Doğu mitolojisi ve mistisizmine de ilgi duyar. Bu ilgi nedeniyle de Çamlıca'daki Kısıklı Bektaşî Tekkesi'ne girer. Bu tekkedeki gözlemlerini anlattığı "Nur Baba" romanını yazar. Fakat karşılaşacağı tepkilerden çekinmesi ve İsviçre'ye tedavi için gidecek olması sebebiyle, roman kitap olarak yayımlanmaz. İsviçre'de kaldığı üç buçuk yıl boyunca, mistik eğilimlerini, "Erenlerin Bağından" ve "Rahmet" adlı eserlerinde toplar.

Yurda dönünde Türkçülük akımından etkilenir. Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nda şahit olduğu olaylar, Yakup Kadri'nin sanat anlayışının değişmesine neden olur. "Toplum için sanat" anlayışına yönelerek, toplumcu ve milliyetçi bir görüş ve düşünceye doğru açılır. Türk Yurdu, Dergâh, Yeni Mecmua ve Akşam'da çıkan yazı, hikâye ve romanlarıyla tanınır. 1919 yılından sonra Türklük bilincine ve Türk milliyetçiliği ülküsüne iyice yaklaşır. Kurtuluş Savaşı'nı İkdâm'da yazdığı yazılarla

destekler. Yeni Mecmua'da "Erenlerin Bağından" adını verdiği nesirleri yayınlar. Millî Mücadele dönemindeki yazılarını daha sonra 1929 yılında "Ergenekon" adlı eserinde toplar.

Millî Mücadele'yi izlemek için Ankara'ya çağrıldığında, Millî Mücadele'ye ilişkin inancı artarak İstanbul'a geri döner. İstanbul'a dönünce "Kiralık Konak" romanını İkdam'da tefrika etmeye başlar. Daha önce yazdığı "Nur Baba" romanını da 1921 yılında Akşam gazetesinde tefrika etmeye başlasa da, romana gelen ağır tepkiler sebebiyle tefrika yarım kalır. "Nur Baba" romanı 1922 yılında kitap olarak yayınlanır ve Yakup Kadri'nin Türkiye'de ve ülke dışında tanınmasında büyük katkısı olur. "Nur Baba" romanı, aynı yıl Muhsin Ertuğrul tarafından filme de çekilir. Fakat film sansüre uğrar. Bu romanların ardından 1927'de, II. Meşrutiyet sonrasındaki siyasi olayları ve Sinop sürgünlerini anlattığı "Hüküm Gecesi" adlı romanını yayınlar. 1928 yılında, İstanbul'un işgali sırasında, İstanbul sosyetesinin çözülüşünü anlattığı "Sodom ve Gomore" adlı romanı çıkar. Daha sonra, 1932 yılında "Yaban", 1934 yılında "Ankara", 1937 yılında "Bir Sürgün", 1949 yılında "Panorama I", 1952 yılında "Panorama II" ve 1956 yılında da "Hep O Şarkı" adlı romanlarıyla Türk edebiyatının en ünlü romancıları arasına girer.

Yakup Kadri anılarını da kitap halinde yayınlar. Çocukluk yıllarına dair anılarını 1957'de "Anamın Kitabı"nda, gençlik ve edebiyat anılarını 1969'da "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları"nda, Millî Mücadele döneminde Ankara'daki çalışmalarını 1958'de "Vatan Yolunda"da, politika hayatını "Politika'da 45 Yıl"da ve diplomat olduğu dönemi 1955'te "Zoraki Diplomat"ta bir araya getirir.

İlk eserlerini Meşrutiyet Devri'nde, mensur şiir ve hikâye türlerinde veren Yakup Kadri, bu eserlerini "Sanat şahsî ve muhteremdir" ilkesiyle ele alır. Bir Serencam adlı hikâye kitabı bu anlayışla yazılmıştır. Mensur şiirlerinde Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'den izler görülür. Mûsikî ve çağrışımlar belirgin biçimde dikkat çeker. Grek ve Latin şiirlerinden, Türk Halk ve Tekke şiirinden, tasavvuftan aldığı ilham ve tesirlerle, mensur şiirlerinde bu unsurlar birleştirilmiş olarak karşımıza çıkar. Mensur şiirlerinde yalnızlık, hayattan ve çevreden kaçış, aşk, ayrılık, işret, beden hazları ve mistik eğilimler işlenir. "Erenlerin Bağından, Millî Edebiyat'ın sade dil anlayışına

dayalı en başarılı eseri olur. Bu eserinde, Batı etkisinden sıyrılır. Millî dil, millî duyuş ve düşünüşe yönelim, mistik duyguları dile getirir.” (Tuncer, 2001: 343).

Yakup Kadri, roman türünü en son dener. 1920’den sonra yazmaya başladığı romanlarında, yaşadığı devirler, anıları ve toplumsal olaylar ön plandadır. Yakup Kadri’nin romana ve romancıya dair görüşleri şu şekildedir;

“Romanın, iyi romancının birinci vasfı bir şahsiyetin, bir mizacın, bir hayat telâkkisinin ifadesi olmasıdır. İyi bir romanda tipler, vakalar tamamı tamamına hayatta oldukları gibi cereyan ettikleri gibi değil, sanatkârın kafasındaki ‘kompozisyon’ hususiyetlerine göre şekil ve mahiyet alırlar. Romancı insanî unsurları hayattan alıp kendi benliğinin potasında bir nevi kimyevî tahlil ve terkipten geçirerek kalıplara döker.” (Kudret, 1967: 114-115).

Yakup Kadri, ilk romanlarını Fransız realist ve natüralistlerin etkisi altında yazar. Daha sonra “nehir roman” denen çağdaş roman tekniğine Panorama romanıyla uyum sağlar. Hayatın herhangi bir devresinden başlayan realist eserlerin görüşlerine uyan Yakup Kadri, “*masalların mesut sonuçlarını reddeder ve ekseriyetle bir ölüm veya maddî ve manevî bir düşünüşle*” (Akı, 2001: 127) romanlarını bitirir.

Çok iyi bir gözlemci olan Yakup Kadri, romanlarında yaşadığı devirleri kronolojik bir sırayı takip ederek toplumsal olayları ele alır. Bu toplumsal olayları, toplum içindeki hemen hemen her unsur üzerindeki etkilerini yansıtarak anlatır.

1.3. Eserleri

Mensur Şiirler

İstimdad (1910)
Eylül (1910)
Badıbanım Bir Mendil Oldu (1910)
Yıldızların Bikeşliğı (1910)
Bahara Dair Bir Hitabe (1911)
Siyah Saçlı Bir Yabancı (1914)
Kır Mektupları (1922)
Erenlerin Bağından (1922)
Okun Ucundan (1949)

Monografi

Ahmet Haşim (1934)
Atatürk (1946)

Çeşitli Makaleler

Miss Chalfrin'in Albümünden (1919)
İzmir'den Bursa'ya (H. Edip, F. Rıfkı, M. Asım ile, 1922)
Kadınlık ve Kadınlarımız (1923)
Seçme Yazılar (F. Rıfkı, R. Eşref ile, 1928)
Alp Dağlarından (1942)

Kitaplaşmamış Oyunları

Nirvana (Resimli Ktap, 1909)
Veda (Resimli Kitap, 1909)
Mağara (Varlık, 1934)
Sağanak (İstanbul Şehir Tiyatroları Kitaplığı)

Anı

Ergenekon (1929)
Zoraki Diplomat (1955)
Anamın Kitabı (1957)
Vatan Yolunda (1958)
Politikada 45 Yıl (1968)
Gençlik ve edebiyat Hatıraları (1969)

Hikâye

Bir Serencam (1913)
Rahmet (1923)
Millî Savaş Hikâyeleri (1947)

Roman

Kıralık Konak (1921)
Nur Baba (1922)
Hüküm Gecesi (1927)
Sodom ve Gomore (1928)
Yaban (1932)
Ankara (1934)
Bir Sürgün (1937)
Panorama I (1949)
Panorama II (1952)
Hep O Şarkı (1956)

Çeviriler

Horatius (1931)
Swanların Semtinden (1942)

2. BÖLÜM: YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA KİŞİLER

2.1. KİRALIK KONAK

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ilk romanı olan Kiralık Konak ilk kez 1921 yılında yayınlanmıştır. Tanzimat Dönemi'yle birlikte gelen Batı etkisiyle toplumdaki çözümleri, üç neslin birbiriyle olan çatışmaları üzerinden bir ailedeki çözümü konak hayatı eksenine aktararak ele alan bir romandır.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Naim Efendi:

Romanın başında iki devirden söz edilir ve bu devirler birbiriyle karşılaştırılır:

“İstanbul'da iki devir oldu: Biri İstanbulin; diğeri redingot devri... Osmanlılar hiçbir zaman bu İstanbulin devrindeki kadar zarif, temiz ve kibar olamadılar. Tanzimat-ı Hayriye'nin en büyük eseri, İstanbul'lı İstanbul Efendisidir. Bu kıyafet dünyaya yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşın Avrupa'nın arasında gayet hususi yeni bir millet gibi görüldü. Yaşayış ve giyiniş itibariyle Şimal kavimlerinden daha sade ve daha düşünceli olan bu millet, duyuş ve düşünüş itibariyle Akdeniz kıyılarındaki medeniyetlerin bir hulasası şeklinde tecelli ediyordu.” (Karaosmanoğlu, 2008: 10).

“Sonra redingot devri geldi ve redingotun içinden yarı uşak, yarı kapıkulu, riyakâr, adi bir nesil türedi. Bu neslin en yüksek, en kibar simalarında bile bir saray hademesi hali vardı. Çoğu, İkinci Abdülhamit Han devri ricalinden olan bu adamların her biri bir hile ile efendilerinin arabasına binmiş seyisleri andırıyordu. Bunların elinde İstanbul'da konak hayatı birdenbire köşk hayatına intikal ediverdi. Ne yaşayışın, ne düşünüşün, ne giyinişin üslubu kaldı; her şey gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı sardı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlakımız, terbiyemiz de rokokolaştı. Abdülmecit devrinin o ağır, zarif ve için için gelenekçi Osmanlılığından eser kalmadı, Naim Efendi, aşağı yukarı bu redingotlu

nesle mensup olmakla beraber, vücudu henüz körpe iken İstanbulin içinde yetişip gelişmiş kimselerdendi.” (s. 11).

Romanda yüceltilen bu İstanbulin devrinde yetişen Naim Efendi, II. Abdülhamit’le redingot devrinin başlayıp her türlü değer rokoloşmasıyla artık geçerliliği kalmamış bir takım değerleri temsil eder. Redingotlu nesle mensup olmasına rağmen romanda II. Abdülhamit devrinin küçük devlet adamlarından ayrı tutulur. İtaat ve hürmeti, devlete saygıyı her şeyden üstün tutan bütün mevkileri işgal etmiş, toplumun yararlarını şahsî çıkarlarına üstün tutmuş, büyük bir devlet adamı; geleneklerine bağlı, zarif bir Osmanlı efendisidir.

Geçmişini temsil eden Naim Efendi, değişen hayatın, sorumsuzca Batı kültürüne kapılarını açan imparatorluğun kültürünün yozlaşmasının, konak hayatının apartman hayatına dönüşmesinin nedeni olarak görülür. Büyük bir medeniyet sentezini temsil eden Naim Efendi, tamamen yabancı olduğu bir hayatın, kültür karmaşası içinde yetişmiş yeni bir neslin içinde yarım asırlık bir uyku sonrası uyanmıştır;

“Onu dinleyen ve onu yakından gören bir kimse zanneder ki, Naim Efendi yarım asırlık bir letarjiden (derin uykudan) henüz gözlerini açıyor ve şaşkın etrafına bakınıyor. Vakti o, yirmi beş yaşından beri daima şaşan, tiksinen, ürken ve kaybolmuş bir ömrün hasretini çeken bir adamdır. Onu insandan kaçır ve huysuz zannedenler yanılıyorlar. Bütün çocukluğu ve bütün gençliği İstanbul’un en kalabalık bir konağında geçen Naim Efendi, eğlenceli meclisleri, ahbap arasında sohbetleri, misafirlere ziyafetleri pek severdi. Fakat öyle bir zamanda yaşadı ki, bunların hepsi yasaktı; olmasa bile eski devrin meclislerini, sohbetlerini, ziyafetlerini, misafirlerini bulmak ne mümkündür? Naim Efendi, yeni sazdan, yeni şarkılardan zevk almak şöyle dursun, son senelerde yazılan ve konuşulan Türkçeyi de anlamıyordu.” (s. 11–12).

Naim Efendi yabancı olduğu, anlayamadığı bu yeni hayata önce damadı, sonra torunları Seniha ve Cemil sayesinde alışır. Kızı Nefise Hanım’ın evlendiği günden beri yaklaşık yirmi senedir, her gün eski itiyada veda etmekten ve yeni mecburiyetlere katlanmaktan başka bir şey yapmaz. Naim Efendi bu mecburiyetlere biraz da torunlarını çok sevdiği için katlanır. Torunlarının hareketlerine; kendisine itaatsizlik ederler, ters cevap verirler diyerek ses çıkarmaz;

“Biraz şiddet gösterecek olsa, her şeyin yoluna girmesi ihtimali henüz mevcuttu. Fakat ne yazık ki, o zayıf kalpli bir büyükbaba idi. Sonra da aldığı terbiye onun – kiminle olursa olsun- yüksek sesle konuşmasına bile müsait değildi.” (s.18).

Hayatı boyunca genişlik ve bolluk içinde yetişmiş kimselere mahsus bir güvenle sefalete ve zarurete inanmayan ve geçim sıkıntısına ihtimal vermeyen Naim Efendi, torunu Seniha'nın *“Büyükbaba, çok sefalete düştük değil mi?”* (s.31) sorusuyla ilk defa içindeki eksik şeyleri hissederek sürüklendikleri sefaletin farkına varır. Ancak Seniha'yı herkesten çok sevdiği için Seniha'yı teselli etmeye ve bir dediğini eksik etmemeye çalışır.

Naim Efendi, torunlarıyla aynı olmasına rağmen Faik Bey'den hoşlanmaz ve Faik Bey'in Seniha'nın etrafında olmasından endişe duyar;

“Ömrümde hiç kimse ve hiçbir şey ona bu çocuk kadar tikslenme vermedi. Bazen konağın içinde avazı çıktığı kadar: ‘Ya o, ya ben!’ diye haykıracağı gelirdi. Seniha'yı adeta hırçın bir ihtiyar koca gibi ondan kıskanmaya başladı. İkisini bir arada yalnız bilince ne rahatı, ne huzuru kalıyordu; içine müthiş bir vesvese giriyor ve tecessüsü ateşten bir gömlek gibi bütün vücudunu sarıyordu.” (s. 80).

Faik Bey'den nefret eden Naim Efendi, Faik Bey'le Seniha'nın beraber olmalarına rağmen evlenmek istememelerini öğrenince bu olay hayatındaki üçüncü facialı an olur. Diğer ikisinden biri annesinin, diğeri de karısının öldüğü gündür. Mutaassıp bir insan olmamasına rağmen bazı yeni adetleri güzel ve hoş bulmayan Naim Efendi, özellikle yeni tarz evlenmelerden pek hazzetmez. Onun için Faik Bey'le Seniha'nın ilişkisini öğrenir öğrenmez bu işi tamamına erdirmesi ricası için soluğu Faik'in babası Kasım Paşa'nın yanında alır. Bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Bu olayı öğrenen Seniha küplere biner ve dedesi Naim Efendi'yle araları açılır. Roman boyunca hakkında hep övücü ve yüceltici şeyler söylenen Naim Efendi, damadı Servet Bey'den hep kaba muamele görür, kız kardeşi Selma Hanım tarafından torunlarının davranışlarına hep göz yumduğu için azarlanır. Naim Efendi tüm iyiliğine, terbiyesine ve dürüstlüğüne rağmen hep ezilir. En son darbeyi de çok sevdiği Seniha'nın namusunu ve şerefini kurtarmaya kalktığında Seniha'dan yer. Çevresindeki herkesten kötü

muamele gören Naim Efendi yalnızlığa itilerek, özlemle ölümü bekler. Naim Efendi'nin bu trajedisini Berna Moran şöyle açıklar;

“Naim Efendi, Bihter ve Handan gibi trajik karakterlerden daha etkili çünkü daha anlamlı. Bihter ve Handan'ın acularını bireysel sorunlarını ve ilişkileri yaratır. Naim Efendi'nin durumu ise toplumsal ve tarihsel koşulların yarattığı bir durumdur ve bu bakımdan daha derin bir anlam kazanır.” (Moran, 2007: 197).

Önce Seniha'nın, ardından da kızıyla damadının konaktan ayrılmasıyla, koca konakta bir başına, sefil bir halde kalır. Çevresindekiler konak hayatından apartman hayatına geçerken, Naim Efendi yıkılmaya yüz tutmuş konağın ayrılmaz. Çocukluğundan bu yana ömrünü geçirdiği, türlü anılarına ev sahipliği yapmış konağı ölüm döşeğindeyken bile bırakmaz. Konak içindeki sefil hali kız kardeşi Selma Hanım'ın sözleriyle gösterilir;

“Ağabey, dünya bir araya gelse, bu halini gördükten sonra mümkün değil, seni burada bırakmam, hem bu koca konağın içinde türbe bekçisi gibi, tek başına senin işin ne?” (Karaosmanoğlu, 2008: 159).

Kız kardeşinin bütün ısrarlarına kulak tıkayan Naim Efendi, anılarına ve konağa daha çok sarılır;

“Burada doğmuşum, burada yaşamışım, ihtiyarlamışım! Nasıl bırakır giderim?” (s. 161).

Romanda, İstanbulun devrinde yetiştiği belirtilen Naim Efendi, Tanzimat dönemi “bürokrat aydın” (Akı, 2001: 326) tipini temsil eder. Naim Efendi, evdeki Edebiyat-ı Cedide eserlerini alıp okumak istediğinde, bu eserleri anlayamaz. Eski devrin aydını olan Naim Efendi, yeni gelişen yaşam şekilleri ve edebiyat akımları karşısında yabancı kalır. Naim Efendi, eskiyen, geride kalan bir devrin temsilcisidir. Eski devri temsil etmesini, Edebiyat-ı Cedide eserlerini anlayamadığından ve değişen hayat şartlarıyla beraber, insanların konak yaşamlarını terk edip apartman hayatına geçmesine rağmen; Naim Efendi'nin, her tarafından dökülmeye başlayan konağını terk etmemesinden anlayabiliriz.

Ayrıca, Naim Efendi, geçmişi temsil etmesi bakımından “pasif” bir karakter olarak gösterilir. Torunları Seniha ve Faik’in Batı özentisi ve sığ bir nesle mensup olarak yetişmesinin tek sorumlusu olarak Naim Efendi gösterilir. Naim Efendi, torunlarının olumsuz davranışlarının önüne geçemez. Torunlarını karşısına alıp olumlu davranışlara sevk edemez. Tıpkı geçmiş, geleceğin oluşmasında temel oluyorsa, Naim Efendi de torunlarının, romanda ele alınan olumsuz özelliklerle yetişmesine temel oluşturur. Ayrıca “pasif” olan geçmişin, “aktif” olan “hâl”e müdahale edemediği gibi, Naim Efendi de, “hâl”i temsil eden torunlarına müdahale edemez. Her tarafından dökülen konağın içinde terk edilmiş bir şekilde ölümü bekler.

Seniha:

Seniha; on sekiz yaşında, yeşil gözlü, kızıla bakan saçları olan, daima en son çıkan moda gazetelerindeki kız resimlerine benzeyen körpe, ince ve çalak vücutlu bir kızdır.

Seniha’nın temsil ettiği hâl, geçmişten kopuktur. Gözü kapalı, sahte bir Avrupalılık hayranlığından ve taklitçiliğinden öteye geçmez. Seniha, yuvarlak (round) bir karakter gibi görünse de, bu değişimler kalıcı olmaz. Roman boyunca da sürekli değişen bir Seniha görürüz. Bütün bu değişimlerine karşı değişmeyen tek huyu; alaycılığı ve şuhluğudur;

“Günün aydınlıklarına göre mütemadiyen rengi değişen yeşil gözleri gibi sesinin bestesi, kıvılcıklarının ahengi ve hatta başının şekli de mütemadiyen değişirdi. İçi de tıpkı dışı gibiydi; tıpkı gözlerinin rengine benzeyen bir ruhu vardı, kâh ihtilaçlı, kederli, bulanık ve fena, kâh berrak, rakit (durgun) ve ekseriya bir havai fişek gibi şenlikli idi. Fakat bu küçük, şeytan mevcudiyetinin hiç değişmeyen bir hususiyeti vardır ki, o da alaycılığı ve şuhluğudur.” (Karaosmanoğlu, 2008: 16–17).

Seniha’nın ruhuna biçtiği modeller, Gyp romanlarındaki serbest tavırlı, yarı oğlan, yarı kadın, genç kızlardır. Seniha’nın her gün bütün meşguliyeti bu genç kız tiplerini hayata tatbik etmekten ibarettir. Seniha okuduğu kitaplardaki karakterlerden

etkilenip, gerçek hayattan soğur ve hayalindeki dünyayı arar. Sürekli o dünyaya kaçmak ister, çevresindeki hiçbir şey onu memnun etmez;

“Bu ev bazı günler, bazı saatler ona bir mezar gibi görünüyordu. Nefesi darlaşıyor ve sokağa fırlamak, koşmak, haykırmak istiyordu. Ta on dört yaşından beri kalbinde bilmediği yerlerin, görmediği şeylerin, tanımadığı kimselerin hasreti vardı. Fransızca “Nereye kaçmalı?” sözü dilinde daima nakarattı. Bu memlekette ve bu konakta ona her şey dar, az ve adi görünüyordu. Eşya, arzusuna göre değildi. Evin nizamı her türlü ihtişamdan arî idi. Büyük babası, annesi, hatta bazen babası ona, lisanlarını anlamadığı, hareketlerinden ürktüğü başka cinsten birtakım mahlukat gibi geliyordu.” (s. 28).

Seniha'nın bu gerçeklikten kopuşu ve hayalinde yarattığı âleme kaçma arzusunun Madame Bovary'deki Emma'nın dünyasına benzerliğine Niyazi Akı etraflıca değinir;

“Emma manastırda dinî ve efsanevî şiiri, Genie du Christiarisme'in güzel parçalarını ve Walter Scott'u okur. Bütün Ortaçağ şatoları, asma kapıları ve beyaz tüylü şövalyeleriyle kalbine dolar. “Müzik dersinde söylediği romanslarda sadece altın kanatlı melekler, madonnalar, küçük göller, gondolcular ve sükûnet veren tasvirler vardı; bunlardaki üslûp oyunları ve beste pervasızlıkları arasından Emma ancak hissî realitenin cazîbeli hayallerini görebiliyordu” (Madame Bovary, s.37). Emma manastırda çok dua ettirilmişti. Buna rağmen o, dinî heyecanlar yanında müspet dünyaya bağlı kalır. Mistik hava içinde dünyayı arar. Kilisedeki çiçekleri, şarkılardaki güfteleri, edebiyatın âşıkane duygular uyandıran sözlerini sever. İmanın esrarlı tarafına ve bilhassa mizacına uymayan manastır disiplinine isyan eder. Annesi öldüğü için eve döner, evvela hizmetçilere kumanda etmekten hoşlanır. Fakat çok geçmeden köy hayatından bıkar. Manastırı özler; çünkü karşılaştığı kaba realite Emma'yı kafasındaki romantik âleme itmeye başlar. Emma artık bu âlemin peşindedir. “Evlenmeden önce içinde bir aşk var sanmıştı. Fakat böyle bir aşkın getireceği saadeti bulamayınca aldanmışım diye düşünmeye başladı. Şimdi Emma, kitaplarda kendisine son derece tatlı gelen o bahtiyarlık, o aşk ve sevda sarhoşluğu kelimelerinin hayattaki gerçek mânasını bilmeye çalışıyordu.” (Madame Bovary, s. 37).

Kiralık Konak'ta Seniha da dıştan gelen tesirlerle bölünür: "... Daima en son çıkan moda gazetelerinin, resimlerine benzerdi. Körpe, ince ve çalak vücudu ipek böcekleri gibi daimî bir istihale içindedir... En ziyade zevk aldığı kitaplar Gyp'in romanları, yeni tiyatro piyesleri ve Paris'in mizahî gazeteleriydi. Gyp ona bir ikinci ana, bir ikinci mürebbiye olmuştu" (s. 11-12). Dedesi Naim Efendi'yi, annesini, kardeşini hatta alafranga görünen babasını dahi beğenmezdi. "Biraz madam Kronski ile anlaşabiliyordu. Bu kadın ona Avrupa'da sürülen yüksek hayatın bazı safahatına dair hikâyeler anlatır ve muhayyilesindeki âleme can verirdi. Zira madam Kronski – kendi iddiasına göre- Lehistan'ın eski ve asil ailelerinden birine mensup bir devlet düşkünü idi. Avrupa'nın muhtelif yerlerindeki şato eğlencelerine, çar sarayının merasimine, at üstünde ceylân avlarına, Almanya'nın, İsviçre'nin "kür" yerlerindeki palas hayatına, Fransa'nın cenup sahillerindeki gazino sefalarına ve nihayet Paris'in salonlarına, bulvarlarına, kahvelerine, tiyatrolarına dair birçok şey biliyordu. Seniha bütün bunları dinlerken kendinden geçerci ve gözlerinde bir humma ateşiyle "madam, söyleyin bu hayata karışmak için ne lâzım?" diye sorardı ve "Oh çok zengin olmalı, çok zengin" (s. 21–22) cevabını alırdı." (Akı, 2001: 164–165).

Seniha, madam Kronski ile konuşmalarının para mevzularına giren kısımlarını hiç sevmez. Tantana, debdebe, iyi kumaşlara, mücevherata düşkün olan Seniha, paraya büyük bir önem vermez. İsteddiği her şeyin kendiliğinden önüne yığılmasını ister. Konakta bütün arzuları tatmin edilmesine rağmen, ağır bir tarzda ve güçlkle tatmin edilmesi yüzünden ilk şevkinden eser kalmaz. Maymun iştahlıdır. İsteddiği şeyler olduktan sonra bıkkınlığa düşer ve arzusu isteksizliğe döner.

Seniha, "Dört gün içinde birbirinden şiddetli iki sinir buhranı geçirir." (Karaosmanoğlu, 2008: 41). "Hekimler, Seniha'ya biraz, yer ve hava değiştirmeyi, biraz kırlarda ve denizlerde gezip eğlenmeyi tavsiye ederler." (s. 47). Bunun üzerine Büyükada'ya halasının yanına gider. Ada'da, uzun süredir ilgi duyduğu Faik Bey'le aşk yaşarlar, kendini daha önce Faik Bey'in yanında toy, tecrübesiz hisseden Seniha, Ada'da Faik Bey'i elde eder;

"Seniha, Ada'nın sevdavî gölgelerinde, Faik Bey'in yanı başında bir kedi gibi dolaştı ve aylardan beri kâh yatağının içinde, kâh tuvalet masasının başında bilemediği tırnaklarını nefret ve gayza yakın bir hırsla batırmak istediği etin en yumuşak tarafını,

en gafil anını yoklamakla meşgul oldu. Ne vakit ki buna muvaffak oldu, avını başkalarından kaçırmak, uzaklara götürmek, yalnız ve asude kalmak ihtiyacını hissetti.” (s. 68–69).

Ada’daki bugünden sonra Seniha değişir. Eski hırçınlığından eser kalmaz, yüzüne ve gözlerine yeni mana gelir. O yaz, Büyükada’da Seniha ve Faik Bey’in aşkı konuşulur. Seniha’nın romanda bu ilk değişimidir. Faik Bey’le yaşadıkları aşk beş, altı ay boyunca sürer. Seniha aradığı aşkı bulduğunu zanneder ama bu fikri uzun sürmez. Faik Bey, bir gün perişan bir halde, Naim Efendi’nin Cihangir’deki konağına gelir. Kumarda yüklü bir miktar para kaybetmiştir. Borcunu ödemek için Cemil’le beraber çözüm yolları ararlar. Faik Bey, Seniha’dan para ister. Faik Bey’in perişanlığını gören Seniha hayal kırıklığına uğrar, yaşadığı aşktan ve kendini tamamen Faik Bey’e teslim etmiş olmaktan pişmanlık duyar;

“Seniha ilk defa olarak, o gün Faik Bey’in muhabbeti yoluna kendi vücudundan ve kendi namusundan yaptığı fedakârlığa acıdı. Bir yaz gecesi orada, birkaç kahkaha ile birkaç buse arasında farkına varamayarak işlediği hatanın vahametini, genişliğini, derinliğini ancak o gün anladı, ne yapmıştı? Bugün merhamete avuç açmaya gelmiş şu tiraşı uzun, yakalığı kirden dalga dalga dilenciye, bundan sekiz ay evvel ihsan ettiği şeye, demek üç buçuk mahfaza içinde biraderine uzattığı şu taşlardan daha mı az kıymetliydi? Halbuki, Faik Bey bu taşlara malik olmak için daha ziyade yalvarmış, daha ziyade ağlamıştı!... Nasıl ve hangi sihirle bu adam, ona bundan sekiz ay evvel, kendisine kurban verilmek ihtiyacı hissedilen bir ilâh gibi göründüydü; nasıl ve hangi sihirli el değmemiş, körpe etini içi hiç titremeden onun önüne atmıştı?” (s. 94).

Faik Bey’le ilişkileri bundan sonra kördüğüm haline gelir. İkisi de birbiriyle evliliğe yanaşmaz. Çünkü Seniha’nın ve Faik Bey’in aradığı farklıdır; Seniha, her şeyi ayağına serecek zengin bir koca ister;

“Seniha, bir âşığı koca yapacak kadar adi değildi. Aşağı yukarı bir seneden beri devam eden bu münasebet esnasında, ne onun, ne bunun hatırına bir dakika evlenme fikri gelmemişti. Zira, Faik Bey, daima zengin bir dul hülyasını besliyor ve Seniha, kendisine geniş ve muhteşem ufku açacak adamı bekliyordu.” (s. 97–98).

Konağın dağılması da bu olaydan sonra başlar. Naim Efendi, bu durumu çözmek için Faik Bey'in babası Kasım Paşa'yla görüşmeye gider ama çözemez. Bunun üzerine Seniha'yla Naim Efendi arasında, evlilik üzerine hararetli bir tartışma olur. Seniha Avrupa'ya gitme hayalini tehditkâr bir şekilde dile getirir. Naim Efendi'nin hıçkırığı, o zaman ortaya çıkar, yatağa düşer. Bu olaydan sonra, Belkıs Hanım'ın Paris'e gideceğini öğrenen Seniha, kıskançlığa düşer ve Avrupa'ya kaçmayı kafasına koyar;

“Hasetçi değildi; fakat Paris'e gitmek üzere olan bu kadına, şiddetle imreniyordu. Öteden beri bütün hülyalarını, bütün arzularını çerçeveleyen emel, yegâne emel bu değil miydi? Belkıs, mebus karısı, bayağı ve bön Belkıs, kendisinin senelerden beri gözetlediği gayeye bir hamlede, ne kadar kolaylıkla vasıl oluvermişti? Ah, Belkıs Hanım, ne kadar talihli ne kadar mesut bir kadınmış! Seniha, saadet denilen şeyin mahiyetini o gün ilk defa olarak “Paris'e gidiyoruz!” haberini veren bu insanın önünde hissetti. Belkıs Hanım, kendisinden daha talihli, daha mesut olmak için acaba ne yapmıştı? Yaradılışında harikulade ne vardı? Genç kız, gittikçe iltihaplanan bir ruh ile kendi kendine: ‘Zengin kocası var, zengin kocası var. Asıl mesele bunda’ diyordu. Niçin kendisinin de bir zengin kocası yoktu, bundan sonra olması da acaba ihtimal haricinde miydi? Bu ihtimal hatırına gelir gelmez genç kızın yüreği sızladı ve Belkıs Hanım'ı daha ziyade kıskanmaya başladı. Vücudu ne kadar hamhalat, tavırları ne kadar adi, giyinişi ne kadar kabaydı?” (s. 117).

Seniha gizlice Madam Kraft ile Paris'e kaçır. Yıllardır hayalini kurduğu dünyaya kavuşur. Bunun üzerine, Servet Bey'le Sekine Hanım da konaktan ayrılır.

Avrupa'da bir süre kalan Seniha, hem parasızlıktan hem de savaşın patlak vermesinden dolayı İstanbul'a geri döner ama eski Seniha'dan eser yoktur, oldukça değişmiştir. Seniha'daki bu fiziksel ve psikolojik değişim, Hakkı Celis'in bakış açısıyla verilir;

“Seniha, Hakkı Celis'i kendisinden çok yaşlı ve nadir görülen bir teyze tavrıyla karşıladı. Toplanmış, uzamış, ağır ve mağrur görünüyordu; genç adamın onda şimdiye kadar hiç tesadüf etmediği bir yüksekten bakışı ve bir alaycı tebessümü vardı...” (s. 149).

“Hakkı Celis, Seniha’da bir şeye daha dikkat etti; vücudu eski kımları, eski ahengini, eski manasını kaybetmişti; bu çevik ve kıvrak bir kızdaki ziyade, olgun ve yorgun bir kadına benziyordu...” (s. 150)

Avrupa’dan dönen Seniha artık, eski değişken mizaçlı değildir. Ailesinin taşındığı Şişli’deki apartmanda, savaş sırasında zengin olan âşıklarının sayesinde lüks içinde yaşayan ve bol paralı koca avlamaya çalışan bir sosyete kadını olur.

Romanın sonlarına doğru Hakkı Celis’le son görüşmelerinde kendi yaptığı hataların bilincinde olan bir kadın gibi konuşur, Faik hakkındaki düşüncelerini şu şekilde anlatır;

“Beni arkamdan ite ite, elimden çeke çeke nihayet getirdi, bir uçurumun kenarına bıraktı. Zira –neden saklamalı- ben uçurumun kenarında duran bir kadıyım. Evet Hakkı, bunu herkes bilir ve kendim de hissediyorum. Hakikati niçin görmemeli, neden inkâr etmeli? Bir romanda görmüştüm. Bütün ahlâk düsturlarının hülâsası şudur diyordu: Hakikat için, hakikati söyleyebilecek bir tarzda yaşamak. Ben vakıa anama, babama, hassaten büyük babama çok fenalık etmiş bir kızım; pek çok kusurlarım var. Fakat bütün bunlara mukabil bir tek meziyetim var ki o da hiç riyakâr olmayışımdır; her zaman, bilmeden, kendiliğinden açık özlü, açık sözlü bir kıydım.” (s. 208).

Avrupa’dan dönen Seniha’nın hatalarının bilincinde olan bir kişi gibi davranmasıyla ve Seniha’nın asıl kişiliğiyle ilgili Sevim Kantarcıoğlu şunları söyler;

“Ancak insanın geçmişteki hataları görmesi, değişmesinin sadece bir şartıdır. Seniha temsil ettiği moral seviyesinin bilincinde olmakla beraber, geçmişteki hataları için acı çekmeyecek kadar bencildir. Geçmişte yaptığı gibi, hâlde de bu hataları tekrarlamak, onun zevk düşkününü karakteri için tabii bir sonuçtur.” (Kantarcıoğlu, 2004: 57).

Hatalarını görmesine rağmen değişmeyen, aynı hataları yapan Seniha; Hakkı Celis’in ölüm haberini almasına rağmen, ziyafete devam eder.

Berna Moran, Seniha karakterinin sürekli değişimleri sonucu ortaya çıkan tutarsızlıkları örnekleyerek açıklar. Ve bunun nedeninin Karaosmanoğlu’nun “tip”

Seniha ile “birey” Seniha’yı bir tek kişilikle bütünleştirme güçlüğünün üstesinden gelemediğinde arar ve Seniha’yla ilgili şunları söyler;

“*Ne var ki bu tür çelişkileri romanı okurken hiç fark etmeyebiliriz, çünkü Seniha, işaret ettiğim gibi, teknik tutarsızlıklara karşın yine de romanı sürükleyip götüren canlı, hareketli, çok yönlü ve ilginç bir kız. Ayrıca romanın sonundaki Seniha, başındaki Seniha’nın doğal bir sonucu. Kiralık Konak, tanıtma bölümünden sonra, Seniha’nın konakta verdiği bir çay partisiyle açılır ve Şişli’deki apartmanda verdiği bir yemek ziyafetiyle kapanır. Seniha’nın, etrafında dönen erkekler arasında şuh ve düşmüş bir kadın olarak vardığı nokta, ilk sahnedeki gücül olanakların gerçekleşmiş olduğunu gösterir. Çay partisinde Seniha erkeklerin dikkatini çekmekten hoşlanan bir genç kızdır. Hakkı Celis ona âşıktır. Macit Bey kur yapar, etrafında dönerler. Seniha da Faik Bey’in ilgisini çekmek ister. Son sahnede de erkeklerin gözü ondadır; bir şeker tüccarı ile Binbaşı Azmi Bey onu paylaşamazlar. İlk sahnedeki masum sayılabilecek ilişkiler, şimdi dedikodusu İstanbul’u kaplayan çirkin ilişkilere dönüşmüştür. Bu gelişme doğal gelir bize, çünkü Seniha’nın başta çizilen karakterinin ve açıklanan hırslarının hiç de şaşırtıcı olmayan bir sonucudur.*” (Moran, 2007: 190–191).

Bütün bu özellikleriyle Seniha, çevresini, çevresindeki en yakın akrabalarını bile beğenmeyecek kadar Batı hayranı, ama hiçbir zaman Batı’yı, Batılı değerleri özümsememiş, son derece *sığ bir tip* olarak görülebilir. Yine o, ciddi hiçbir değerler sistemine sahip olmayan, sadece zengin bir koca bulup, gününü gün etmeye, hayatın tadını ve lezzetini çıkarmaya çalışan ve bu uğurda çarpık ve çirkin ilişkilere girmekten çekinmeyen çok canlı ve hareketli *nihilist bir tip* olarak nitelendirilebilir. Ayrıca o, “*çok yönlü*” (Wellek – Warren, 1993: 18) ama hastalıklı (marazî) bir ruh haline sahip ilginç bir karakter olarak değerlendirilebilir. Çünkü, “*ferdî yönleri ağır basan tipleri karakter kelimesi ile tavsif etmek daha doğrudur.*” (Kaplan, 1991: 7).

Seniha, Meşrutiyet devrinin Batı özentisi sığ neslini temsil eder. Kendi değerlerinden kopuk bir karakter olan Seniha, romanın sonunda Hakkı Celis’in ölüm haberi karşısında bile davetteki eğlencesini yarıda bırakıp üzülmez, romanın başında nasıl bir karakterse, romanın sonunda da değişmeyen düz bir karakterdir.

Hakkı Celis:

Hakkı Celis, romanda geçmişle gelecek arasında bir köprüdür. Romanın olumlu anlamda değişen tek karakteridir. Romanın başında duygusal, hayal dünyasında yaşayan bir şairdir. Hayalinde yaşattığı Seniha'ya platonik âşıktır ve bu aşk yüzünden acı çeker. Seniha'nın tutarlı tutarsızlıklarını yaşar. Bir türlü Seniha'nın dikkatini çekemez, karşılık bulamaz. Bütün bunlara rağmen aşkıdan vazgeçmez;

“Hayır, bunların hiçbiri değil, fakat sevmek, daima sevmek! Sonuna kadar, her şeye rağmen, ezalar, cezalar, hummalar ve gözyaşları içinde ve hastalıklar ve ölümler önünde daima sevmek...” (Karaosmanoğlu, 2008: 39).

Bu sevgisini, Seniha uğruna ölmeye kadar götürür;

“Belki de en iyisi, bu muhabbet yolunda ölmektir, dedi. Bu içimdeki zulmeti uzun ve ateşin bir şiir halinde onun önüne dökmek ve ölmek...” (s. 39).

Bu ölüm fikri ulvî bir amaç uğruna değil, tamamen hayal dünyasında büyüyen ıstıraplı bir aşk uğrunadır. Hakkı Celis, memleket meselelerine ilgi duymaz. Seniha'nın Büyükada'da Faik'le olan aşkı sonrasında Hakkı Celis'in düşünceleri değişmeye başlar. Şiirdeki “aşk” ile hayattaki “aşk”ın birbirinden farklı olduğunu, Seniha'daki değişimleri görerek fark eder;

“Tavırlarının her biri ayrı ayrı sahteydi. Hakkı Celis, dünkü hırçın kızın şimdiki sükûnu altında kaynayan ihtiras âlemini, bu yapma tebessümlerin gizlediği yüz ekşitmelerini ve okşamaların ancak zapt edebildiği tırnakları içgüdü, fakat şayanı hayret ve bir vuzuh (açıklık) ve isabetle seziyor, görüyordu. Kendi kendine; ‘Ne kadar riyakâr olmuş; Yarabbim! Ne kadar riyakâr olmuş!’ diyordu. ‘Her gün ve herkes önünde taşımak lüzumunu hissettiği bu maskenin arkasındaki yüz, kim bilir, ne iğrenç bir şeydir!’ Ve genç adamın saf, taze kalbinde ilk defa olarak, muhabbetin balına nefretin zehri karışıyordu. Hakkı Celis, iyilikle güzelliğin birbirine ne kadar zıt olduğunu bu sefer Seniha'dan anladı ve sevda denilen şey, ona mütemadi bir ihtilâç gibi görünürdü. Şiirdeki “aşk”la hayattaki “aşk” ne kadar birbirine benzemiyormuş.” (s. 87).

Seniha'ya karşı olan kini, hayal âlemine karşı bir soğukluk uyandırıp, içindeki edebî coşkunu yok etse de; Seniha'ya karşı olan duyguları hâlâ ön plandadır. Savaş sırasında geriye dönen yaralıları taşıyan arabalar çevrede dolanmasına rağmen, Hakkı Celis hiçbirine dikkat etmez;

“Hakkı Celis, şu saatte ne o top seslerini işitiyor ve ne yanı başından geçen arabaları görüyordu; fikrinde bir düşünce, kalbinde bir emel vardı; Eve gidip Seniha'dan bir telgraf bulmak!... Bunun haricinde onun için hiçbir şey mevcut değildi.” (s. 131).

Seniha Avrupa'ya kaçtığında ve Servet Bey'le Sekine Hanım konaktan ayrılınca, Naim Efendi'nin tek dert ortağı Hakkı Celis olur. Hakkı Celis, fırsat buldukça Naim Efendi'yi hasta yatağında ziyaret eder. Naim Efendi'ye Seniha'dan memlekete dair havadislerden bahseder. İkisini böyle yaklaştıran, Seniha'ya duydukları sevgidir.

Seferberlik ilan edildikten sonra, askere alınan Hakkı Celis'in hayatı değişmeye başlar. Talimler boyunca eski hayatını, kişiliğini sorgular. Seniha'yı bile düşünmeye fırsat bulamaz;

“Genç adam hâlâ ne olduğunu bilmiyor, başında bir garip sersemlik bütün idrakini altüst ediyordu. Günlerce Seniha'yı bile hatırlamaya vakit kalmadı. Bu ona üç dört yaşına ait uzak ve müphem hatıralardan biri gibi geliyordu ve kendinden birkaç ay evvel vakalara bile dönüp bakmak kudretini bulamıyordu. Büsbütün başka bir adam değil mi idi? O solgun benizli, uzun saçlı genç kim ki, kâh bir koruda, mehtaplı bir saatte, kâh bir adada bir öğle zamanı yeşil gözlü bir kıza bakıp içini çeker ve birtakım tatlı hayalâta dalar mı? Kimdi, o genç adam ki, hafif akşam karanlıklarında beyazlığı daha ziyade artan, kokusu daha ziyade sârileşen (bulaşıcı hale gelen) büyülü bir mevcuda, Verlain'den, Claudel'den birtakım büyülü sözler söylerdi? Hafızasının ancak tespit edebileceği bu ufuk, ona bir yığın bulut altından güçlkle görünebiliyordu. Kendi kendine: 'Belki bunların hiçbiri olmadı!' diyordu.” (s. 148).

Seniha Avrupa'dan dönünce, Hakkı Celis, Seniha'yı görmeye gider. Seniha'yı fazlasıyla değişmiş bulan Hakkı Celis, nasıl davranacağını bilemez ve Seniha'ya, çok değiştiğini söyler. Seniha'nın gezip görerek değiştiğini, kendisinin de düşünerek

hissederek değiştiğini dile getirir. Avrupa'ya gidip gelenlerde gözlemlediği değişiklikleri dile getirince, Seniha'yla aralarında şöyle bir diyalog geçer;

“Seniha zoraki bir kahkaha ile güldü;

‘Ooo, daima felsefe! Sen hiçbir zaman hayat adamı olamayacaksın, hiçbir zaman, zavallı Hakkı!’

Bunun üzerine genç adam acı acı gülümseyerek yarı ciddi, yarı şaka cevap verdi;

‘Öyleyse ölüm adamı olurum.’ “ (s. 151).

Düşünmeyerek, bir şey söylemiş olmak için söylenen bu söz, Hakkı Celis'i ürpertir. Üzerine düşününce, yürüdüğü yolun, kaderin farkına varır. Birkaç zamandır ya ölmeye ya da öldürmeye hazırlanıyordu. Daha önce bir aşk uğruna ölmeyi göze alan Hakkı Celis, bu sefer daha ulvî bir amaç uğruna, memleketi, içine düştüğü durumdan kurtararak kahraman olmak uğruna ölüme seve seve koşmaya hazırdır.

Irvin Yalom, “*Varoluşçu Psikoterapi*” adlı kitabında “Ölüm” başlığı altında ölüm kavramının insan psikolojisine etkilerini etraflıca anlatır. Ölüm anksiyetesinin insan psikolojisine ne gibi etkiler yapabileceğini örneklerle açıklar ve ölüm kavramıyla ilgili şunları söyler;

“ ‘Sınır durumu’ insanı dünyadaki varoluşsal ‘durumuyla’ yüzleşmeye iten bir olay, acil bir deneyimdir. İnsanın kişisel ölümüyle (‘benim ölümüm’) yüzleşmesi benzersiz bir sınır durumudur ve insanın dünyada yaşama şeklinde büyük bir değişim yapma gücüne sahiptir... Ölümün farkında oluş insanı önemsiz meşguliyetlerden uzaklaştırıp hayata derinlik, lezzet ve tamamen farklı bir bakış açısı kazandırır.” (Yalom, 2001: 260–261).

Hakkı Celis'teki değişim, ölümlle yüzleşmesi sonrasında olur. Eski hayal dünyasından, bireysel ıstıraplarından sıyrılıp, gerđer dünyaya gözlerini açar, milletinin içinde bulunduğu kötü durumu ortadan kaldırmak uğruna kendini feda etmeye hazır hale gelir. Sanat anlayışı da değişir. Artık sanatı birey için değil; ulusun zaferlerini, yenilgilerini, acılarını, sevinçlerini anlatan bir sanat olarak görür. Bireysel bir sevdadan

sıyrılıp, *millî ideal* denen yeni bir sevdaya tutulur. Hakkı Celis'in bu olgunlaşmasını Sevim Kantarcıoğlu şöyle anlatır;

“Romanın sonunda büyüyen ve olgunlaşan Hakkı Celis, sosyal ahlâk seviyesine sıçrar. Yani romanda sebep-netice zincirini kırabilen tek kişi odur. Önce kendisini tanıyan Hakkı Celis, içinde bulunduğu şartları, sosyal ilişkiler ağını oluşturan kişilerin temsil ettikleri gerçekleri görebilecek kadar keskin bir gözlemci ve gerçekçi olur. Geçmişin mirasına sahip çıkar, Naim Efendi'den öğrendiği kültür değerlerini eleştirici aklının ve muhakemesinin süzgecinden geçirerek geleceğin manevî temellerini atar. Yazarla aynı bakış açısını paylaşacak kadar büyüyen Hakkı Celis'in içinde bulunduğu duruma koyduğu teşhisi, Karaosmanoğlu şöyle ifade eder: “Naim Efendi'nin son senelerindeki bu fecaatini herkesten ziyade gören, hissedeni Hakkı Celis'ti. Hayatta şöyle dursun, bütün okuduğu romanlarda bir bu kadar trajik bir ihtiyar simasına tesadüf etmemişti; bu adam, ona gittikçe bir şeye alâmet veya bir şeyin temsili gibi görünmektedir. Eski müverrihler milletlerin hayatında zuhur edecek büyük hadiselerin gökte ve yerde bir takım alâmetlerle belirlendiğini söylerler. Eğer bu doğru ise, Naim Efendi de yeni başlayan devrin eşiğindeki korkunç hayaletlerden biridir. Hiç şüphesiz, arkamızda bıraktığımız mazinin son feryadı ve önümüzde hissettiğimiz uçurumun ilk ürpertisi Naim Efendi'dir. Bundan başka Hakkı Celis'e göre, Seniha'nın büyük babası aynı zamanda, hem bir ceza hem de bir cezalıydı. Bir cezaydı, arkasından bıraktığı âleme karşı; bir cezalıydı, kendisini karşılayan bedbaht ve avare zürriyet önünde... Bugün Naim Efendi'nin damarlarında işleyen zehir, dün kendinin ve kendi gibilerin elleriyle kendi bahçelerine ekilmiş zakkumun tohumundan ve özündendi. İstanbul'da, parmakla sayılmaya başlayan Osmanlı konaklarından birini, Naim Efendi'nin konağını, böyle hafif bir ökçe darbesiyle ta temellerinden yıktıveren mahlûk, hiç şüphesiz herkesten ziyade Naim Efendi'nin eseri idi (Karaosmanoğlu, 1958).” (Kantarcıoğlu, 2004: 57–58).

Hakkı Celis; Seniha, Cemil ve Faik gibi kişileri kültür denilen organizmanın kanserli organları olarak görür ve bunları kesip atarak kültürün sağlam değerlerini korumaya karar verir. Hakkı Celis, geçmişten kopmayarak, hiçbir modağa bağılı olmayan değerleri temel alarak, onları gerçekçi bir şekilde yorumlar ve umutla geleceğe

yürür ve sonunda bu uğurda ölür. Hakkı Celis bu ölümle trajik kahramanlar boyutuna erişir.

Bütün bu özellikleriyle Hakkı Celis, devrin içinde yetişmekte olan nesli temsil eder. Gerek Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Âti akımlarına mensup yazar ve şairleri, gerekse de Batı edebiyatına mensup yabancı şairleri okuyup tanınmasıyla *entelektüel bir tiptir*. O, romanda geleceği temsil eder. Seniha karşısında, idealize edilmiş bir tip ve gelecek olarak karşımıza çıkar. İlk başlarda Seniha'ya âşık ve bu aşkla etrafındaki olaylara gözlerini kapatan, ferdî aşk hüsrânı içinde kendisine kapanan Hakkı Celis, daha sonra, Seniha'nın "*suni olgunluğunu*" (Balçı, 2002: 145) fark ederek, Seniha'ya olan aşkı bitirir. Çevresindeki olaylara, gözlerini açar ve ferdiyetçilikten çıkarak toplumsal sorunlara eğilmeye başlar. Savaşta olan ülkense yardıma koşar, Çanakkale cephesine katılır ve orada şehit olur.

Hakkı Celis, özellikle edebiyat ve sanat anlayışındaki değişimler açısından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan izler taşır. Hakkı Celis de tıpkı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi ilk başlarda bireyci bir sanat anlayışına mensupken, ülkenin Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı sonrasında geçirdiği yıkımların ardından, toplumsal bir sanat anlayışına yönelir. Ülke ve toplum gerçeklerinin farkına varır, bireyselliğinden sıyrılır.

Hakkı Celis, Doğu ve Batı değerlerini eşit oranda özümseyip, Batılı değerleri, ülkesinin yararı uğruna kullanmayı bilen "*sentezci aydın*" (Akı, 2001: 321) tipidir. Ayrıca o, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti mensuplarını da tenkit ederek, asıl şiirin ve edebiyatın millî değerler üzerinde yükselmesi gerektiğini belirtir. Bu özelliğiyle Hakkı Celis, geleceğin ve gelecek olan edebiyat neslinin temsilcisi olarak değerlendirilebilir.

Faik Bey:

Faik Bey; kumral, zayıf, uzun boylu ve saçları iyi taranmış bir gençtir. Yüz hatları gayri muntazam, büyük ağızlıdır. Yorgun ve aynı zamanda hummalı bir bakışı vardır.

Faik Bey, Avrupa hayatı, Avrupalılık özentiliğinden ve Beyoğlu eğlencelerinden kendini alamayan dejenere olmuş bir tiptir. Küçük yaşından beri Avrupa'nın çeşitli

şehirlerinde dolaşmış, oturmuş olduğundan hal ve hareketlerinde hiç sahtelik görünmeyen bir Frenk zarafeti vardır. Batılı salon adamının bütün özelliklerini kendine katmıştır;

“Bir mecliste hikâyeler anlatmayı, kadınlara üstü kapalı imalı lakırdılar söylemeyi, oturup kalkmayı, piyano çalmayı, dans etmeyi, hulasa Garplı salon adamının bütün gösterişlerini kendine tamamıyla mal etmiş, mevcudiyetine sindirmişti; sair gençler, onun yanında beceriksiz, çığ, züppe, çocuk ve bayağı görünürlerdi.” (Karaosmanoğlu, 2008: 21–22).

Henüz yirmili yaşların başında olmasına rağmen, kadından bıkmış ve sevdadan yorulmuştur. Kadınları yönetmede ve sevda işlerinde beceriklidir. Belkıs Hanım bu becerisini; *“Bak, ona canım kurban. Allah için çekirdekten yetişme; azasının her biriyle bir kadını idare ediyor.”* (s. 56) diyerek dile getirir. Faik Bey’in tek düşkünlüğü kumardır. Bu kumar düşkünlüğü bütün düşkünlüklerin üzerindedir. Kumar oynarken hal ve hareketleri tamamen değişir;

“... Fakat, daima o kadar lakayt, şakacı, tahammüllü ve rint olan Faik Bey, oyunda gayet ciddi ve asabiydi, genç kızın omzunun üstünden uzanan elini bileğinden yakaladı, arkaya doğru itti.” (s. 26).

Seniha’yla Büyükada’da başlayan aşklarının, evliliğe dönüşmesi imkânsızdır. Çünkü ikisinin de bir sevgiliden bekledikleri ve evlenmek istedikleri insanların özellikleri farklıdır;

“Faik Bey, sevmek için sevenlerdendi. İsterdi ki, kadın ona, gözleri ve dudakları ateş içinde, dizlerinin üstünde sürüne sürüne gelsin. Ufacık bir gurur, ufacık bir mukavemet onun bütün gayretini kırardı. Seniha ile işte böyle oldu. Vakıta bu genç kızda hiç mukavemet niyeti yoktu. Fakat vücudunda genç kızlığın bütün vahşeti ve toyluğu vardı. Mütemadiyen kaçmak, kovalanmak istiyordu. Faik Bey ise bu mütemadi kovalamaya hiç gelemezdi... Faik Bey, arkadaşlarına kadından bahsederken: “Otuzundan aşağısını geç!” derdi ve hayatta yegâne emeli, seçkin ve zengin bir dulla evlenmekti.” (s. 45).

Nitekim bir gün Faik Bey kumarda kaybedip yüklü bir borca girince üstü başı perişan bir halde soluğu Cemil'in yanında alır. Faik Bey'in bu perişan halini gören Seniha'nın Faik'e karşı bütün düşünceleri yıkılır. Bundan sonra ilişkileri çıkmaza girer.

Seniha Avrupa'ya kaçtıktan sonra, Faik Bey de Avrupa'ya gider. Seniha'yla ilişkileri bir süre devam eder. Avrupa'dan döndüklerinde ilişkileri kopmuştur. Seniha kendine yeni zengin âşıklar bulmuştur. Önce Seniha kovalar, Faik kaçar. Sonra, Seniha kaçmaya, Faik kovalamaya başlar ve sonunda Faik, Seniha'nın aşkının peşinde sürüklenir;

“Fakat, vaktaki o benden kaçmaya başladı, ben kovaladım, dedi. Hem nasıl kovalayış, monşer, hem nasıl kovalayış! Hudutlar aşıyordum, memlekette memlekete koşuyordum ve yanına vardığım vakit de nefesim tıkanıyor, soluk soluğa kalıyordum, bir şey söyleyemiyordum, yalnız diyordum ki: ‘Bırak seni seveyim. Bırak seni seveyim. Sen istediğini yap, istediğini sev; fakat müsaade et ki, ben daima yanında bulunayım.’ Zira onun yanından ayrılır ayrılmaz, sanki havasız kalıyordum, tıpkı sudan çıkarılan balık gibi can çekişmeye başlıyordum. Bilseniz bu ıstıraptan kurtulmak için ne zilletlere katlandım, ne zilletlere... Herkes sanıyordu ki, ben bilerek, ben isteyerek göz yumuyorum; vallahi billahi herkes böyle sandı... O kızıl saçlı kız, bir ateşin önünde duran bir cadı gibi, beni yerden yere, çukurdan çukura sürüklenir gördükçe, otuz iki dişini birden gösteren bir gülüşle gülüyor ve memnuniyet mesamelerinden fışkırtıyordu. Azizim, aşk, bir izzetinefis meselesi, bir izzetinefis yarasıdır. Ondan mutlaka intikamımı alacağım, mutlaka...” (s. 187).

Faik Bey, Avrupalılık özentisinden, Beyoğlu eğlencelerinden kendini alamayan, kendini Garpli bir salon adamı olarak gören, daha yirmili yaşlarda kadınlardan bıkmış, kadınlarla sadece sevilme için ilişki kuran, hayatta tek emeli, seçkin ve zengin bir dul kadınla evlenip, bohem hayatı yaşamak olan *dejenere bir tiptir*. Bu özellikleriyle de Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu* romanındaki Behlül karakterini hatırlatır. O, bütün bu özellikleriyle usta bir *kadın avcısı* ve *nihilist bir tip* olarak değerlendirilebilir. Romanda, Seniha gibi, Faik Bey de, Meşrutiyet dönemi Batı özentisi nesli temsil eder.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Servet Bey:

Kırk beş yaşında bir züppedir. Tamamen alafranga hayat hayranıdır. Eski, alaturka hayata dair ne varsa tahammülü yoktur, hepsini yok etmek ister;

“Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar bin türlü garabet yapan bu adam. Büyük Hanım’ın vefatını müteakip, evi kendi heveslerine göre esasından değiştirmeye kalktı; ne kadar eski eşya varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırdı, her odayı Avrupa’dan gelmiş mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupta, ayrı bir renkte Pisaltıye döşetti.” (s. 14).

Servet Bey, Türklükten ve Müslümanlıktan nefret eder. Ateşle ve coşkunca alafrangalığa düşkün olan Servet Bey, inkılâptan sonra, bütün iradesini ortaya koyarak konakta Türkçe konuşurmaz. Konakta Fransızca konuşulur. Eskiye, eski yönetimdeki kişilere de tahammülü olmadığını, Naim Efendi’yle, inkılâbın ilk aylarında siyasî bir konuda tartışırken şu sözleriyle öğreniriz;

“... Yalnız namussuz kafaların değil, fakat eski kafaların hepsi de kesilmelidir!” (s. 19).

Tembel bir insan olan Servet Bey, karışık işleri, müşkülâtlı anları, heyecanlı ve facialı şeyleri hiç sevmez. Başsı sıkıştığında, meseleyi kendi çözmez, başkasından yardım umar. Seniha’nın Faik’le olan ilişkisini çözme meselesinde de; *“Bu işi babandan nasıl saklayabiliriz? Bugünkü günde ailenin reisidir, meseleyi halletmek bizden ziyade ona düşer.”* (s. 101) der.

Servet Bey, Seniha Avrupa’ya kaçtıktan sonra konakta kalmaktan da rahatsızdır. Şişli’deki yeni moda apartmanları görür ve oraya taşınmak ister. Karısını da ikna etmek için konak hayatıyla yeni apartmanların özelliklerini karşılaştırır. Boş vakitlerinde de bu yeni apartmanlardan birkaçını görmeye gider. Konağa geri dönünce de bir çocuk coşkunluğuyla, bu apartmanları bütün özellikleriyle karısı Sekine Hanım’a anlatır. Nihayet bir gün Şişli’deki apartmanlardan birine taşınırlar. Konaktaki içgüveyliliğinden kurtulan Servet Bey, apartmana taşınırken sevincinden neredeyse on sene gençleşmiştir.

Bu yeni yaşantısıyla beraber savaşın da patlak vermesiyle Servet Bey, zengin insanlarla ahbaplık ederek işlerini iyice yoluna koyar. Servet Bey'in keyfi yerindedir, hiçbir şey keyfini bozmaya neden olmaz. Evlerindeki son ziyafette misafirlerinden biriyle aralarındaki şu diyalog Server Bey'in psikolojisini gösterir;

“ ‘Kayınpederiniz nasıl?’ diye sorduğu vakit o epeyce gülmüş;

‘Maatteessüf, hâlâ ölmedi, biçare adam, bir türlü Azrail bile alıp götürmek istemiyor!’ demişti.” (s. 212).

İşadamlarıyla düşüp kalkan Servet Bey, savaş sırasında çeşitli projelerle yabancı zengin işadamlarının peşinden koşar. Amacı da, para yapıp kapağı Avrupa'ya atmaktır.

Romanda bir dekoratif unsur gibi sunulan Servet Bey, Seniha'nın düşüşüne sebep olan şartlardan biri olarak gösterilmesi sebebiyle varlığına mutlak ihtiyaç duyulan karakterler arasında değerlendirilebilir. Meşrutiyet döneminin *bürokrat aydın tipidir*. Kendi değerlerinden kopuk, Türklükten ve Müslümanlıktan nefret eden bir insan olan Servet Bey, çocuklarının da bu değerlerden yoksun bir şekilde yetişmesindeki en önemli paya sahiptir. Alafranga hayat hayranı olan Servet Bey, alaturka yaşama dair ne varsa tahammülü olmayan *sığ bir karakterdir*.

Sekine Hanım:

Babası Naim Efendi gibi, çekingen, içinden titiz, iradesiz, tembel bir kadındır. Kocasının nüfuzuna ve çocuklarının arzularına uyar. Konaktan ayrılmasına rağmen, babası Naim Efendi'yi konağında ziyarete gider. Babası hasta yatağında yatmasına rağmen, onu ne yanına alabilir ne de onun yanında kalabilir. Kocası Servet Bey'in istekleri doğrultusunda yaşar.

Madam Kronski:

Seniha'nın mürebbiyesi olan Madam Kronski, “-kendi iddiasına göre- *Lehistan'ın en eski ve asil ailelerinden birine mensup devlet düşkünü idi. Avrupa'nın*

muhtelif yerlerindeki şato eğlencelerine, Çar sarayının merasimine, at üstünde sürgün avlarına, Almanya'nın, İsviçre'nin, "kür" yerlerindeki palas hayatına, Fransa'nın cenup sahillerindeki gazino sefalarına ve nihayet Paris'in salonlarına, bulvarlarına, kahvelerine, tiyatrolarına dair birçok şeyler" (s. 28–29) bilir. Bu hikâyeleri Seniha'ya anlatarak, Seniha'nın Batı hayranlığını körükler. Seniha'nın böylesine geçmiş bağlarından, değerlerinden kopuk olmasının nedeni olan Servet Bey ve Sekine Hanım'dan sonra büyük bir paya sahiptir.

Madam Kronski, yıllardır İstanbul'da olmasına rağmen, tek kelime Türkçe öğrenememiştir. Seniha'nın Avrupa'ya kaçtığını da Madam Kronski'nin yaptığı araştırmayla öğreniriz.

Nuriye ve Neyyire Hanımlar:

Duygusalırlar, hayal dünyasında yaşarlar. Hakkı Celis'in romanın başındaki şiir anlayışına hayrandırlar. İkisi de Hakkı Celis'e ilgi duyar. Hakkı Celis'in okuduğu şiirlerle ruhlarındaki şehvet uyanır. Nuriye Hanım, Hakkı Celis'e, onun Seniha'ya duyduğu aşkla, Seniha'nın aradığı ilişkiyi karşılaştırarak anlatır, onu Seniha'dan vazgeçirmeye çalışır;

"... Siz, sevgiyi destanlarda, çoban muaşakası masallarında Romeo ve Juliette'te olduğu gibi anlıyorsunuz. O ise, İngilizlerin flört dedikleri muaşaka tarzından başkasını bilmiyor." (s. 58).

Nuriye ve Neyyire Hanımlar duygusal olmalarına rağmen dedikoducu ve fırsatçıdırlar.

Cemil:

Cemil, henüz yirmi yaşında olmasına rağmen, otuzunda bir erkeğin tecrübelerine sahip, çok kadınlı bir tufeylidir. Ablası Seniha gibi, romandaki "hâl" in temsilcisidir. Geçmişinden, değerlerinden kopuk, alafranga sevdalısı bir gençtir. Evde ne babasına ne de dedesi Naim Efendi'ye saygısı vardır. İtaatsizdir, istediği saatte eve girer çıkar.

Beyoğlu'nun büyük lokantaların, gazinoların, barların, bazı eğlenceli evlerin sadık bir gediklisidir. Evli kadınlarla bile düşüp kalkmaktan çekinmez. O da ablası gibi, Hakkı Celis'ten hazzetmez. Kültüründen kopuk yoz bir tiptir.

Selma Hanım:

Naim Efendi'nin kız kardeşi olan Selma Hanım'ın, Naim Efendi'nin küçüğü olmasına rağmen, genç kızlığından beri ailenin içinde herkesten ziyade kendisine hürmet ettiren ağır, haşmetli ve amirane bir hali vardır. Naim Efendi'yi de genç yaşından beri kâh yakından, kâh uzaktan sevk ve idare eder. Naim Efendi, evlendikten sonra bile Selma Hanım'ın tesiri altında kalır. Selma Hanım tok sözlü bir kadındır, herkesin kusurunu yüzüne vurmaktan ve işlenilen hatanın hiç olmazsa dille cezasını vermekten geri durmaz. Naim Efendi'nin pasif karakterine zıt olarak, karşı olduğu, kendini rahatsız eden durumlarda, yapmadığını söylemediğini bırakmaz.

Naim Efendi'yi torunları konusunda, özellikle Seniha'nın davranışları konusunda sürekli uyaran Selma Hanım'dır. Naim Efendi'yi, içine doğru sürüklendiği kötü durumlar için uyarır, bir şeyler yapmaya teşvik eder ama Naim Efendi'nin pasifliğini kıramaz.

Seniha ve Faik ile ilgili dedikodular bütün İstanbul'a yayılınca, Naim Efendi'nin konağına ayak basmamaya yemin eder. Dayanamayıp yeminini bozan Selma Hanım, Naim Efendi'yi uyarmak için soluğu konakta alır.

Seniha Avrupa'ya kaçtıktan sonra dağılmaya başlayan konakta yalnız başına kalan Naim Efendi'yi bakımsız konaktan çıkarmak için çırpırır; anılarından kopmak istemeyen Naim Efendi'yi ikna edemez. En son çare olarak konağı kiralığa çıkarır ama Naim Efendi birkaç hileyle konağı görmeye gelenleri konaktan savar. Bakımsız kalan konağın içinde perişan halde kalan Naim Efendi'yi gözetmeye devam eder.

Belkıs Hanım:

Bir mebusla evli olmasına rağmen, başka erkeklerle düşüp kalkar, evine ne zaman girip çıktığı belli değildir. Kocasıyla neredeyse büyük bir rezaletle boşanmanın eşiğine gelirler ama boşanmazlar. Kocası bir laf edecek olsa: “*A, ne yapayım, ruhumu besliyorum. İnsan yalnız vücuduyla yaşayamaz ya!*” (s. 79) der.

Bir gün kocasıyla beraber Avrupa’ya seyahate çıkmaya karar verirler. Bu haberi Seniha’ya verdiğinde Seniha’nın kıskanmasına ve Seniha’da Avrupa’ya kaçma fikrinin uyanmasına neden olur.

Birkaç yıl sonra Avrupa’dan döner. Yalnız hal ve hareketlerinde değişiklik olmaz. Hakkı Celis, cepheye gitmeden evvel Belkıs Hanım’la vedalaşmaya gittiğinde, Belkıs Hanım’ın psikolojisini görürüz;

“Belkıs Hanım, tombul tombul bir kadın olmuştu ve gittikçe eli o kadar yumuşamış ve iradesi o kadar azalmıştı ki, yanına bir genç erkek yaklaşır yaklaşmaz başı dönüyor, hemen bulunduğu yere düşecek gibi duruyordu. Nitekim Hakkı Celis’le bir odada baş başa kalınca o kadar ne yapacağını şaşırdı, hareketlerine öyle bir perişanlık geldi ki, genç adam az daha tersyüzü dönüp gidecekti.” (s. 176).

Belkıs Hanım da dejenere olmuş sığ bir tiptir.

Necibe Hanım:

Seniha’nın halası olan Necibe Hanım, kocası öldükten sonra beş senedir yaz kış Büyükada’daki köşkünde oturur. Yaşı ilerlemesine rağmen, merhum kocası gibi delikanlılara, taze kadınlara, içkiye ve saza hala düşkündür. Yaz kış, gece gündüz eğlencesiz zamanı geçmez. Necibe Hanım boş zamanlarında birtakım izdivaç işleriyle ve aşk entrikalarıyla meşgul olur.

Seniha’nın gözüyle halasını görürüz;

“Seniha halasını çok sevmekle beraber, onu pek bayağı buldu. Ne giyinişi, ne yaşayışı, ne söz söyleyişi; onun zevklerine göre değildi. Necibe Hanım, yüzünün

yüzlerce derin çizgisine rağmen hâlâ düzgün yürüyor, gözlerine sürme çekiyor ve saçlarını açık sarıya boyuyordu. Kıyafeti yüzünden daha az şatafatsız değildi; türlü renkte ipekler içinde tıpkı “egzotik” rollere çıkmış bir opera aktrisine benziyordu.” (s. 48).

Seniha, sinir buhranı üzerine, doktor tavsiyesiyle yazı geçirmek için Büyükkada’ya halasının yanına gider. Necibe Hanım, Seniha sıkılmasın diye Seniha’nın bütün arkadaşlarını da Ada’ya çağırır ve eğlence düzenler. Seniha’nın Faik’le olan aşkı burada başlar.

Macit Bey:

Romanın başında, Seniha’nın düzenlediği çay davetinde gördüğümüz Macit Bey, bazı geceler sabaha karşı, Beyoğlu barlarındaki Viyanalı fahişelerle beraber vals eder. Her akşam kıyafetinin bir işi için Mir’e uğrar. Zengin dostlar âlemindeki muvaffakiyetlerinden kimsenin haberi yoktur. Eğlence ve kadın düşkünüdür. Ancak hoşlandığı kadınlardan birine yaklaşır da konuşmaya cesaret edemez. Bir ara Seniha’ya açılma cesaretini gösterir ve şu cevabı alır;

“Macit Bey, siz benim tipim değilsiniz. Ben esmer ve uzun boyluları severim. Siz kısa ve beyazsınız. Ben giyinişte biraz itinasız olanları severim, siz ise, henüz ütüden çıkmış kostümlerinizle ve dimdik duruşlarınızla tıpkı elbise mağazalarının camekânlarındaki mankenlere benziyorsunuz. Sesinizin ahengi hoşuma gitmiyor. Sonra ben, her şeyden evvel beni beğenen erkekleri severim, siz ise kendinizden başka kimseyi beğenmez gibi görünüyorsunuz.” (s. 25).

Nazif Bey:

Macit Bey’in akrabasıdır. Birbirinden farklı değillerdir. Nazif Bey de Macit Bey’e benzer. Bütün gün, bütün gezmelerinde hep beraberlerdir.

Kasım Paşa:

Faik Bey'in babasıdır. Romanda sadece, Naim Efendi'nin, Seniha'yla Faik'in ilişkilerini evliliğe tamamlama meselesini görüşmek için yanına gitmesiyle görürüz. Kasım Paşa; kabalığı, kibir ve gururuyla tanınmış kimselerdendir. Seniha'yla Faik'in ilişkilerini öğrenince oğlunu bir kaza çıkarıp pişman olmaması için uyarır. Naim Efendi kendisini, Seniha ile Faik arasındaki meseleyi çözmek için ziyarete gittiğinde tanırız;

“Kasım Paşa, çok rint ve hoşgû (kalender ve tatlı dilli) geçinir bir adamdı. Bütün terbiye, ahlâk eksikliklerini birtakım babayani tavırlarla örtmeye çalışır, en fena şeyleri hoş görür ve iyilere karşı birden kıvrılırdı. Hiç sevmediği kimselerden biri de Naim Efendi'ydî; zira bu vakarlı, dürüst ve kibar adam, onun taban tabana zıddı bir şahsiyetti. Bununla beraber, ikisi de gayet dostça selâmlaştılar.” (s. 103).

Nefise Hanım:

Naim Efendi'nin merhum eşidir. Romanın başında, Naim Efendi'nin içinde olduğu durum, eşi hayattayken karşılaştırılarak anlatılır. Kendisinden sadece bu bölümde bahsedilir. Nefise Hanım hayattayken konağın tek hâkimi ve amiridir. Ayrıca kızının, damadının ve torunlarının, o hayattayken eve ait hükümleri ve nüfuzları olmaz. Konağın nizamını eski usûl törenler ile muhafaza ve idare eder. Yeri gelir hizmetçileri döver. Son zamanlarında da bu yüzden hizmetçi bulmada zorlanırlar. Romanda Nefise Hanım'ın ölümü de bu kahır yüzünden öldüğüne bağlanır.

Ragıp Efendi:

Naim Efendi'nin emektar hizmetkârıdır. Bir taraftan konağın işlerini, bir taraftan da Naim Efendi'nin mali işleriyle ilgilenir. Parasal konularda Naim Efendi'yle ne yapacaklarını tartışırken, Naim Efendi'nin içine sürüklendiği kötü durumun sebebi olarak Naim Efendi'yi görür. Ara ara Naim Efendi'ye çıkışır.

Madam Kraft:

Geçkin, dul bir Avusturyalı olan Madam Kraft, romanda Seniha'nın Avrupa'ya kaçtığı bölümde anlatılır. Konağa, Madam Kronski'nin akrabası olarak tanıtılan bu kadın; pek rint, cana yakın, neşeli bir insandır. Kendisi hakkında daha fazla bilgiyi kimse bilmez. Seniha'nın Avrupa'ya kaçışında Madam Kraft yardım eder ve Seniha'yla beraber gider.

Nedim Bey:

Seniha'nın Avrupa'dan beraber döndüğü sefaret memurudur. Seniha'ların Şişli'deki apartmanından hiç çıkmaz. Seniha kendisini nişanlısı olarak tanıtmasına rağmen, Nedim Bey kendisini aile dostu olarak tanıtır. Hakkı Celis'in gözünden anlatılır;

“Halbuki, zavallı Hakkı Celis, görüp işittiği şeylerin yarısını bile anlatmıyordu. Mesela bütün bu halkın içinde Asyaî bir hükümdar gibi salınıp dolaşan, oturup kurulan ve her tavrı ile: ‘Bu salon, bu süsleri, bu şaşaaası ve etrafında kölelerle dolaşan bu kadın bütün bu cazibesi, bütün bu zarafetiyle benimdir, benim malımdır!’ diyen o adamdan, o şüpheli aile dostundan hiç bahsetmiyordu.” (s. 172).

Seniha, Nedim Bey'le evlilik planları yapmasına rağmen Nedim Bey, evlilik öncesi ortadan yok olur.

Şeker Taciri:

Romanın son bölümündeki, Servet Bey'in evindeki ziyafette karşımıza çıkar. Bu ziyafet de, savaş sırasında şeker vurgunuyla iyice zengin olan bu tüccar şerefine düzenlenir. Servet Bey, bu tüccarın ortağı olduğunu söyler ama işin iç yüzü öyle değildir. Şeker tüccarının gözü Seniha'dadır ve Kaymakam Azmi Bey'in rakibidir;

“... Vakıa Servet Bey'le herkesten uzak bir köşeye çekilmiş gayet ciddi bir tavırla işten konuşuyorlar, ara sıra ceplerinden bir uzun kâğıt çıkarıp tetkik ediyorlar

ve sigara paketlerinin arkasına birtakım rakamlar çiziyorlardı. Fakat şeker tacirinin yüzüne dikkatle bakanlar derhal seziyorlardı ki, biçare adam mengeneyle sıkışmış kalmış gibidir, gözleriyle etrafında bir kurtuluş çaresi arıyor ve arada bir yerinden kalkıp büfeye doğru gittikçe geniş bir nefes alıyor, derhal Seniha'nın yanına yaklaşıyor, bıyıklarının üstünde son içtiği kadehin bıraktığı nemle dudaklarını genç kızın göğsüne uzatır gibi konuşmaya başlıyordu. Her davranışından anlaşılıyordu ki, bu adam işten daha ziyade kadınla alâkadardır.” (s. 212–213).

Kaymakam Azmi Bey:

Son bölümdeki ziyafette karşımıza çıkar. O da Seniha'yla ilgilenir. Şeker tüccarını uzaktan izler ve silah arkadaşı Hüsnü Bey'le harp zenginleri üzerine tartışırlar;

“Almanya'da bile... Lakin azizim, orada para yapanlar böyle ciğeri beş para etmez adamlar değildir. Çekirdekten yetişmiş işadamlarıdır, parayı yaparlar, tutmasını da bilirler; fakat bunun gibiler... Bunlar yaptıkları işin farkında bile değildirler, yarın farkına bile varmaksızın ellerine servet namına ne geçtiyse hep birden kaybediverecekler. Görürsün!” (s. 213).

Binbaşı Hüsnü Bey:

Romanın son kısmındaki ziyafette karşımıza çıkan bir diğer karakter Binbaşı Hüsnü Bey'dir. Silah arkadaşı Kaymakam Azmi Bey ile ziyafette savaş zenginlerini tartışırlarken, şu sorgulamayı yapar;

“Biz bu alçaklar için mi harp ediyoruz? Bunlar yesin içsin; göbekleri ile yanaklarını şişirsin diye mi?” (s. 213).

Romanın sonunda Hakkı Celis'in ölümünü de sofradaki herkese anlatan Binbaşı Hüsnü Bey'dir.

Sonuç:

Kiralık Konak romanı, kişi kadrosu açısından incelendiğinde, Tanzimat dönemiyle beraber gelen Batılılaşmanın, toplum üzerinde yarattığı çözümlenin, aile eksenli ele alınarak anlatıldığı bir roman olduğu görülebilir. Romanda Naim Efendi'nin konağında yaşayan ailenin üç kuşak (Naim Efendi - Servet Bey - Seniha) arasındaki çatışmalar işlenir. Geleneklerine bağlı Tanzimat dönemi aydını olan Naim Efendi karşısında, Meşrutiyet aydını olan Servet Bey ve onun yetiştirdiği, kızı, Meşrutiyet döneminde yetişen nesil olarak karşımıza çıkan Seniha vardır. Batılılaşmayla beraber Naim Efendi'den sonraki nesiller değerlerinden kopmaya ve değerlerinden nefret etmeye başlar.

Romandaki hemen hemen her karakter iyi eğitim almış kişilerdir. Naim Efendi, Servet Bey bürokrat aydın kişilerdir. Eğitim seviyeleri belirtilmese de, romanda, evde okunan Edebiyat-ı Cedide eserleriyle, yabancı romanların tercümeleleriyle Seniha ve Cemil'in de eğitilmiş kişiler olduğunu çıkarabiliriz. Hakkı Celis, Faik Bey, Madam Kronski, Nuriye ve Neyyire Hanım, Selma Hanım, Kasım Paşa, Nedim Bey, Binbaşı Hüsnü Bey, Kaymakam Azmi Bey gibi karakterler iyi eğitim almış kişiler olarak karşımıza çıkar. Bu kişiler dışında eğitimsiz kişiler olarak romanda pek bahsedilmese de konağın hizmetkârları vardır. Bunlar Ragıp Efendi, Cenani Kalfa ve Hasan Ağa'dır.

Kiralık Konak, I. Dünya Savaşı öncesindeki yılları ele alır. “Romanın zaman içindeki devamı 1906'dan 1918'e kadardır.” (Akı, 2001: 94).

“Yeri gelmişken Kiralık Konak'ın iki sembolünü işaret edelim: Tanzimat devrinin duyuğu, zevk ve düşünüş tarzının, kısaca, kendine mahsus hayat anlayışının mahsulü olarak bir sosyal müessese halinde doğan konak, devrin değişmesi ve büyük hâdiselerin sarsıntısıyla nihayet bir apartman dairesi hayatında sona erer. Konak mensupları ise, eski terbiyeyi tam manasıyla almış yekpare psikolojiye sahip olanlar hariç, Birinci Cihan Savaşı yıllarının kozmopolit sofrasını kurarlar: Roman, bir devrin maddî ve manevî düşüşünü Konak ve Sofra gibi iki sembolde hulâsa eder.” (Akı, 2001: 137).

Geçmiş temsil eden Naim Efendi, olumsuz özellikleriyle eleştirilen “hâl”in temsilcisi olan Seniha, Cemil ve Faik Bey'e müdahale edemez. Bu olumsuz hava içinde

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanın sonunda Hakkı Celis'i millî değerler etrafına yönlendirerek, Hakkı Celis'i idealize edilmiş bir tip olarak sunar ve olumsuz havayı dağıtmaya çalışır. Hakkı Celis karakterinde; geleceğin, sığ bir Batılılaşmayla değil, Doğu ve Batı'yı karakterinde düzgünce sentezleyerek millî değerlere yönelen nesillerle mümkün olacağını belirtir.

Aile eksenli bir roman olmasına rağmen Kiralık Konak, aileyi anlatmaz. Tanzimat'la beraber gelen Batı kültürünün yanlış algılanıp, toplumdaki kişileri nasıl etkilediğini; kuşaklar arasında nasıl bir çatışma yarattığını anlatır. Bütün bu özellikleriyle de Kiralık Konak *toplumsal bir roman* olarak değerlendirilebilir.

2.2. NUR BABA

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ikinci romanı olan Nur Baba, ilk kez 1922 yılında yayınlanmıştır. Yakup Kadri'nin üzerinde en çok tartışılan ve ağır tepkilere yol açan bu eseri, önce 1921 yılında Akşam gazetesinde tefrika edilmiştir. Fakat bu tefrika, gelen ağır tepkiler yüzünden yarıda kalmıştır.

Nur Baba romanı, tıpkı yazarın ilk romanı gibi Tanzimat'la birlikte gelen Batı etkisiyle başlayan toplumdaki çözülmeyle ele alır. Fakat bu çözülme, bir din ve kültür kurumu olan Bektaşî tekkesi eksenli olarak kahramanların kişiliklerinden yansıtılır.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Nigâr Hanım:

Romanın adı Nur Baba olmasına rağmen, romanda zaman ve mekan içindeki yolculuğuyla değişim hikâyesi anlatılan Nigâr Hanım'dır. Roman boyunca hayat macerasına şahit olduğumuz Nigâr Hanım romanın kahramanıdır.

Nigâr Hanım otuz yaşına yaklaşmış, zeki, münevver bir kadındır. Romanın birkaç yerinde bahsedilmesine rağmen, sefir tayin edildiği Madrid'den bir türlü dönmeyen Eşref Bey ile evlidir ve iki çocuk annesidir. Nigâr Hanım iki çocuğu ile beraber annesinin yanında, Kanlıca'daki yalıda ikamet eder. Kocasının gelememesi yüzünden kadınlığını yaşayamayan Nigâr Hanım, konakta iyice kendi iç dünyasına çekilir ve büyüyemez. Sosyal hayattan izole bir şekilde yaşayan Nigâr Hanım, çevresiyle olumlu ilişkiler geliştiremediği için kendisine edilgen bir rol benimser. *“Ancak Nigâr'ın bu edilgen tavrı, geçici bir görme kaybı niteliğindedir. İtilmiş ve kakılmış ben, bir müddet sonra rol değişimine giderek kendi kanından olan Ziba Hanımefendi'nin rolünü benimseyecektir.”* (Özcan, 2002, s. 89). Nigâr Hanım, yaratılış itibarıyla halası Ziba Hanımefendi'ye çok benzemektedir. Yalnızlığını gidermek için hayatı okuyarak öğrenme gayesinde olan Nigâr Hanım, okuduklarında hep halası Ziba Hanımefendi'yi bulur;

“Yaşı ilerledikçe okuduğu romanlardaki büyük aşk kahramanları ile halası arasında sıkı bağlar, benzerlikler bulmağa başladı ve gitgide kalbi ona karşı taşkın bir hayret ve takdir hissiyle doldu.” (Karaosmanoğlu, 2010: 48).

Nigâr Hanım’ın, hayatı okuyarak öğrenme ve anlamlandırma gayreti, Madame Bovary romanındaki Emma karakterinden esinlenilmiştir. Nigâr Hanım bu yönleriyle Emma’ya benzer, tıpkı Kiralık Konak’taki Seniha’nın birçok özelliğinin Emma’nın özelliklerine benzediği gibi.

Sosyal hayattan izole bir şekilde yalnızlık içinde yaşayan Nigâr Hanım, halasıyla bir gün, Bektaşilik ve Bektaşî tekkesi hakkında konuşup tartışmalarından sonra halası gibi olmak ister;

“Sanki Ziba Hanımefendi bütün bir günün manasını beraber alıp gitmişti; genç kadın, şu dakikada o giden gibi kendini heyecanlara bırakmak, dedikodular içinde çırpınmak, iftiralara uğramak, bağırarak, uyumak, parasız kalmak, sonra koşup gitmek, misafirler beklemek istiyordu.” (s. 52–53).

“Abraham H. Maslow’un İnsan Olmanın Psikolojisi adlı eserinde temel görüşlerinden biri bireyin temel motivasyonunun ‘eksiklik’ ya da ‘gelişime’ yönelik olduğudur. Psikonevrozların, hayatın erken dönemlerinde başlayarak belirli psikolojik ‘gereksinimleri’ –yani, güvenlik, ait olma, özdeşleşme, sevgi, saygı, prestij (Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi)- yerine getirme eksikliğinden doğan, bir eksiklik hastalığı olduğunu düşünmektedir. Bu gereksinimleri doyurulan bireyler gelişme yönelimlidir: olgunlaşma ve kendini gerçekleştirme için doğuştan getirdikleri potansiyellerini gerçekleştirebilirler. Gelişme yönelimli bireyler eksiklik yönelimli olanların aksine kendilerine çok daha fazla yeterler, pekiştirme veya haz elde etmek için çevrelerine çok daha az bağımlıdırlar. Başka bir deyişle, onları yöneten belirleyiciler sosyal ya da çevresel değil içseldir.” (Yalom, 2001: 580).

Bu bilgiler ışığında, Nigâr Hanım karakterine baktığımızda, kocasının uzakta olmasının, yıllarca gelememesinin ve Nigâr Hanım’ın sosyal bir çevreden uzaklığının, ondaki ‘ait olma’ duygusunda eksikliğe yol açtığı düşünülebilir. Okuduğu kitaplarda halasını bulan Nigâr Hanım, yaşadığı eksikliği, halası gibi olup, halasının içinde bulunduğu Bektaşî tekkesine katılmayı istemekle gidermeye çalışır.

Değişim sürecine giren Nigâr Hanım'ın romanın başlangıcındaki niyet ve eylemlerini açıklaması bakımından Şerif Aktaş'ın ve Tarık Özcan'ın tespitleri önemlidir;

“Bu hareket, normlarla tanzim edilmiş cemiyet hayatından ferdî hislerin her şeye hâkim olduğu tekkeye doğru bir gidiştir.” (Aktaş, 1983: 12).

“Bütün çelişki ve yanlışlarıyla birlikte Nigâr'ın ret ya da kabul noktasındaki istekleri bizi ilgilendirmektedir. Çünkü ya önceden verili olanı reddedip öyküsünü yazmaya başlayacaktır ya da başkalarının yazdığı ve şekillendirdiği bir senaryo içerisinde figüran olmayı kabullenecektir.” (Özcan, 2002: 90).

Halası Ziba Hanımefendi'nin Bektaşî tekkesine daveti üzerine, bu davete uymak istese de bir tereddüt yaşar. Bu tereddüdün nedeni de küçüklüğünden babasının ölümüne kadar evde Ziba Hanım vesilesiyle Bektaşîlik ve Bektaşîler aleyhine söylenenlerdir. Özellikle de babasının Bektaşîler için kullandığı ‘Kızılbaşlar!’ kelimesidir. *“Bu iki kelime onun için ‘cadı’, ‘hortlak’ vesaire gibi kelimelerin ifade ettikleri cehennemi manalarla doluydu.”* (Karaosmanoğlu, 2010: 56). *“... Fakat, bu ‘Kızılbaş’ tabirinin ona çocukluğunda verdiği korku hâlâ devam eder, hâlâ Bektaşî denince hatırına Kızılbaş gelir ve bütün vücudu nefretle karışık bir korku ile ürperir. Zaten biraz da bu çocukça tesirlerdir ki, bütün merak ve arzusuna rağmen, daima Ziba Hanımefendi'nin maceralar yaratan muhitine girebilmekten mahrum kalır.”* (s. 56).

Halasının davetini kabul edip köşke giden Nigâr Hanım, davette bütün dikkatleri, özellikle Nur Baba'nın dikkatini üzerine çeker. Bunun üzerine halası Ziba Hanımefendi'yle aralarında çekişme başlar. Çünkü Nigâr Hanım tekkeye gelmeden önce, Nur Baba'nın gözdesi Ziba Hanımefendi'dir.

Nigâr Hanım'ın Bektaşî tekkesiyle tanışmasından önceki hayatı, dikkate değmeyecek kadar renksiz ve siliktir. Hayatının büyük bir kısmında çevreyi anlamlandırabilecek tecrübeye sahip değildir. Cemiyet tarafından şekillendirilen hayatının içinde kendi iç dünyasını fark etmesi mümkün değildir. Nigâr Hanım'ın bu dönemdeki uyuyan kişiliği hakkında bilgiler Macid'in anlatımıyla sunulur;

“Demek ki çok dalgın yaşadın, gözlerin bağlı, kulakların tıkalı geçip gittin.” (s. 71).

Nigâr Hanım’ın, Macid’e verdiği cevap dikkat çekicidir. Yaşadığı hayatın silikliğine, renksizliğine dikkat çeker;

“Gördüm ve işittim. Fakat doğrusu ne gördüğümü, ne işittiğimi dikkate şayan buldum.” (s. 71).

Bektaşî tekkesiyle tanıştığı güne kadar hayatı kitaplardan öğrenme ve anlamlandırma gayreti içinde olan Nigâr Hanım, tekkedeki ayine katıldıktan sonra hayatı “yaşayarak” öğrenme ve anlamlandırma gayreti içine girer ve yaşadıklarını başka insanlara anlatmaya heveslenir. Sosyal bir hayattan izole şekilde yaşayan Nigâr Hanım için bu çocukça mutluluk veren bir olaydır. Nigâr Hanım hayat hakkında birçok şeyi kitaplardan ve kitaplar üzerine tartıştığı Macid’den öğrenir. Macid’le Bektaşî tekkesi hakkında konuşurlarken, ilk kez yaşayarak öğrendiği bir şeyi anlattığında çocukça bir mutluluk duyar;

“Genç muhibbinin bu sadedilce hayreti Nigâr Hanım’ın hoşuna gitti. Bu ana kadar her şeyi, fakat daima nazari, daima bir kitapta gibi hep ondan öğrenmişti. Şimdi karşılıklı olarak ona verecek birçok malûmata sahip bulunmaktan âdeta çocukça bir sevinç duyuyordu.” (s. 74).

Nigâr Hanım tanıştığı yeni âlemin içine tamamen girmek konusunda tereddüt yaşar. Yaşadığı bu tereddüdün yanında yeni tanıştığı âlemle ilgili bir parça hemen her gün Nigâr Hanım’ı bulur, çevresini sarmaya başlar;

“... Meselâ; Nasib Hanım hemen her saat yalıda gibiydi; ona fasılasız, Ziba Hanımefendi’yi çekiştiriyor, Nur Baba’dan ve Rauf Bey’den bahsediyor ve ikide bir muhibbesini resmen kendi âlemine çekmeğe çabalıyordu. Hatta iki gün evvel Celile Bacı bile onu ziyarete gelmiş ve Nur Baba’dan kendisine selam getirmişti. Nigâr Hanım, dün de tekkenin her zaman için onun, velev zahir sıfatıyla olsun, vuku bulacak ziyaretlerine muhtaç olduğu haberini almıştı. Hülâsa, denilebilir ki, genç kadın Ziba Hanım’la tekke müsamerelerini bir hafta fasılasız yaşıyor ve bu yeni acayip âlem görünmez bir örümcek gibi onu her gün biraz daha kendi ağı içine alıyor, her gün biraz daha kendine

bağlayıp duruyordu. O halde, genç kadını her şeye rağmen hâlâ bu âleme, pervasız ve aşına gözlerle bakmaktan meneden his acaba nasıl esrarla karışık kalbi bir sebep idi? Bunu kendisi de pek iyi tayin edemiyordu. Yalnız beş on gündür benliğinin, sanki iki zıt cazibe kuvveti ortasında kalmış gibi endişeli ve titrek bir tembellik içinde çırpındığını görüyordu.” (s. 76).

Nigâr Hanım’ı tekkeye çeken kuvvetlerin arasında en kuvvetlisi Nasib Hanım’dır. Nasib Hanım, Nigâr Hanım’ı teşvik edip kandırmak için uzun süre uğraş verir. Muhibbelerden birçoğu ona bu konuda yardım eder ve Kanlıca’daki yalıtı istila ederler. Bir süre sonra Nigâr Hanım eski dostlarının birer birer etrafından çekildiğini hisseder. Munis tabiatlı ve yumuşak kalpli olan Nigâr Hanım, bu istilaya karşı koymaz ve kendini bu cereyana bırakır. Bu kendini bırakış aslında uzun zamandır Nigâr Hanım’ın bu duruma kendini hazırladığının göstergesidir;

“Bundan da anlaşılıyor ki, Nigâr Hanım, esasen bir seneden beri farkında olmaksızın böyle bir gün için hazırlanmış bulunuyordu. Çoktan rakının kokusuna alışmış ve piyanosunda nefesler çalmağa başlamıştı. Nur Baba’dan kendisine selâm geldikçe bilmukabele ‘Erenlere aşk ve niyaz ederim’, tabirini kullanmakta yeni bir lisan öğrenmişlere mahsus bir zevk buluyordu. Yavaş yavaş tarikat erkânının icap ettiği oldu; teşekkür makamında sağ elini kalbi üzerine koyup öne doğru eğilişleri, bir kapıdan girerken eşiğe basmadan geçişleri, rakı kadehlerini alış verişlerindeki hususiyetleri öğrendikçe, içinden âdeta çocukça bir sevinç duyuyordu.” (s. 80).

Nigâr Hanım’ın uyuyan hayatını uyandırıp, çeşitli ihtirasın, “*çırağ gibi yanan muhitin isli ve bulanık oyunlarına bırakıvermek cesaretini*” (s. 80) uyandıran Ziba Hanımefendi’dir. Ziba Hanım, Nigâr Hanım’ı her ne kadar tekkeden uzaklaştırmak istese de onu tekkeye daha çok yaklaştırır. Nigâr Hanım’a söylediği “*Sen kabili irşad değilmişsin.*” (s. 81) lafı, Nigâr Hanım gibi “*donuk ve iradesiz kadınların bile senelerce kendi göğsünde bir yılan gibi kıvıldanan, burkulan o ateşli inat ve kıskançlığı*” (s. 81) uyandırır. Bundan sonra Nigâr Hanım tekkeye daha da bağlanır. Nigâr Hanım’ın tekkeye girişinden sonraki kişiliğiyle önceki hayatındaki kişiliği karşılaştırmalı olarak Macid’in sözleriyle anlatılır;

“... Ezcümle (kısacası) bu akla gelmez maceraya atılış neden icap ediyor? Bektaşilik nerede, Nigâr nerede? Terbiyesi, zekâsı, iktisap ettiği malûmat, hayat tarzı, düşünüşü, giyinişi hep buna zıt değil mi? Acaba o da mı halasını senelerden beri pençesi içinde sıkı o genç dervişe şikâr (av) oldu? Buna da ihtimal veremiyorum. Beş senedir, işim gücüm hep bu kadını okumak, ezberlemek oldu. Nigâr rahatını seven, durgun ruhlu kadınlardan biridir. Vakıa güzel olduğunu bilir; sevmek hoşuna gider. Fakat sevmek! Bu asla onun işi değildir. Yegâne sevebileceği yine kendisidir. Onu kaç defa büyük bir ayna önünde, dalgın kendi endamını seyrederken gördüm.” (s. 84).

Nigâr Hanım tekkeye girmeden zarif tavırlarıyla Nur Baba başta olmak üzere tekkedeki herkesin dikkatini çeker. Tekkeye girdikten sonra da tekkenin gözdesi olur. Nigâr Hanım tekkedeki en genç, en güzel ve en müstesna kadındır. Nigâr Hanım’ın tekkede herkesin başının eğildiği benzersiz bir mevkii elde etmesinin iki sebebi vardır. Bu sebepler de Macid’in not defterinin olduğu bölümde dile getirilir;

“Belki biraz da kesesinin kuvvet ve ehemmiyetidir ki ona bu yekta mevkii verdi. Bektaşi dergâhlarında güzellik ve zenginlik, önünde her başın eğildiği iki büyük kudrettir. Nigâr bu iki kudreti nefsinde toplamış bulunuyor.” (s. 99).

Nur Baba’nın ısrarlarından ve her yerde kendini takip etmesinden bunalan Nigâr Hanım, atıldığı macerayı sorgulamaya başlar, içine girdiği âlemden geri dönmeyi düşünür ama geriye döneceği konaktaki hayatı aklına gelince içinden çıkılamayacak bir ikileme olduğunu fark eder;

“Kendi kendine: ‘Hayır, gitmeyeceğim, hayır...’ diyordu. Şimdiye kadar ne oldu ise olmuştur. Yarı can sıkıntısı, yarı tecessüs, yarı inat ile hatıra sığmaz derecede garip bir harekette bulunmuş; renksiz, kokusuz, fakat suyla dolu billûr bir kadehe benzeyen hayatın, durup dururken, yarı can sıkıntısı, yarı inat, yarı tecessüsle kokulu bir çirkefe batırıp çıkarmış ve bundan marazi bir zevk duymuştu. Lâkin macera lâzımsa, bu kadarı kâfi idi. İçinden ‘Elimde değil mi? İstedğim yerden dönerim, elimde değil mi?’ diyordu. Fakat Üsküdar iskelesine geldiği zaman ufak bir sebep genç kadının düşüncelerini ansızın tersine çevirdi. Anadolu sahilini takip eden vapur henüz kalkmış, diğer vapura ise bir buçuk saatten fazla vakit vardı. Nigâr Hanım, beklemeğe karar vermekle beraber bu bir buçuk saati cidden tahammül edilemez buldu ve bu bir buçuk saat ona, hayatının

her dakikası birer asır kadar uzun diğer bir sürü boş ve ağır saatlerini hatırlattı. Kendisini doğduğu, büyüdüğü, evlendiği büyük ve eski yalının içinde elleri boş, gözleri boş, dimağı boş kâh bu odadan o odaya dolaşırken, kâh yüzükoyun şezlongunun üstünde yatarken, kâh kıştan kalmış sobasının boş ve dipsiz ağzını fasılasız, isteksiz ve yarım içilmiş sigaralarla doldururken gördü.” (s. 114–115).

Nur Baba'nın ısrarlı ilgisi ve Nigâr Hanım'ın bu ilgiye ilk başlarda karşılık vermemesi sonucu Nur Baba yatağa düşer. Bu, Nigâr Hanım'ın Nur Baba'ya karşı hissettiklerinin değişmesine ve yıllardır uyuyan kadınlık duygularının uyanmasına neden olur;

“Ve içinden kendi kendine: ‘Aman yarabbi! Beni kıskanıyor, beni Macid'den kıskanıyor’ diye söylenerek ağlamağa başladı... Fakat bu tatlı bir ağlayıştı. Nigâr Hanım gibi yumuşak tabiatlı kadınlar böyle ağlamaktan zevk alırlar. Onlar için erkeğin haklı veya haksız her türlü sitem, her türlü tahakkümü doyulmaz bir lütuftur. Ruhları, erkeğin üflediği işkence ve ceza ateşinde beslenir, büyür. Onlarda ukubet (ceza, işkence) hissi, cinsiyetlerinin tâ köküne sarılmış munis ve sevimli bir yilandır; bu yılanın ara sıra başını kaldırıp mevcudiyetlerinde pek esaslı bir noktayı gıcıklaması onlar için derin ve kör bir ihtiyaçtır. Denilebilir ki bu kadınlar hissetmeyerek, bilmeyerek doğdukları günden beri daima mağlûp, daima mahcup kalplerinde, Havva'nın ezeli günahını ve bu günahın ezeli nedametini taşırlar.” (s. 130).

Bundan sonra bir yaz boyunca Nigâr Hanım'la Nur Baba aşk yaşarlar. Nigâr Hanım evli olmasına rağmen, İstanbul'un her yerinde Nur Baba'yla beraber dolaşmaktan, dolaşırken kocasının akrabalarına ve tanıdıklarına görünmekten çekinmez. Aşkla geçen bu yaz mevsiminden sonra ayrılmak zorunda kalırlar. Nur Baba kış dergâhına çekilirken, Nigâr Hanım da kocasının Nişantaşı'ndaki konağına çekilir. Bundan sonra görüşebilmeleri çok zor olur. Yıllardır asıl kişiliğinin uyumasına neden olan çevresine yeniden dönmek Nigâr Hanım için işkence gibidir. Bu çevre içindeki renksiz hayatı ve kişiliği, şu şekilde açıkça anlatılır;

“Nigâr Hanım, Nişantaşı'nda, zevcinin akraba ve taallûkatıyla çevrili, dar ve sıkıcı bir çember içinde gibidir. Her hareketini zımnî bir murakabeye (gizli bir denetlemeye) her sözünü sessiz bir tenkide ve her teşebbüsünü nereden çıktığı

bilinmeyen bir manaya maruz zannederdi. O izdivacının ilk gününden beri, gerek zevcinin ve gerek ona mensup olanların yanında bir an için olsun ne kalbinin istirahatını, ne vücudunun hürriyetini, hatta, ne de irade-i cüz'iyesini bulabildi. Genç kadın, onlarla ve onların muhitinde, kendini büsbütün başka bir yerde kayıp, garip, menfi ve mahpus hissediyor.” (s. 135).

Eski hayatından ve kişiliğinden sıyrılan Nigâr Hanım, asıl kişiliğini, benliğini bulduğu tekkeye kendini tamamen verir. Bu topluluğun içinde olmak ve Nur Baba'nın aşığı olarak kalmak için her türlü fedakârlığa hazırdır. Eski hayatından kalan ne varsa atar. Önce kocasını, sonra annesini, malını, evini ve çocuklarını atar, onlardan vazgeçer. Eski hayatından kopan Nigâr Hanım artık tamamen tekkede yaşamaya başlar. Tekkede geçirdiği beş altı yıl boyunca özellikle fiziki değişimleri dikkat çekicidir;

“Biçare Nigâr Hanım, epeyce zamandan beri artık kısık sesli bir kadındır. Vakıa kendisi bunu kâh müzminleşmiş bir nezleye, kâh asabî bir buhrana hamlediyor ve günün birinde sesinin mutlaka açılacağına emin bulunuyor. Lâkin çoktan beri kendisini ihmal etmeye başlayan Nur Baba bu fikirde değildir ve Nigâr Hanım'ın sesi gibi vücudunun da tamiri mümkün olamayacak bir surette yıprandığına kanidir. Yaşı ilerledikçe yaşlı kadınlara karşı nefret duyan bu adamın Nigâr Hanım hakkındaki bu fikri epeyce mübalağalı olmakla beraber hiç de haksız değildir. Nigâr Hanım'a yaşlı bir kadın denemez, zira otuz yedisine henüz girmiştir. Fakat beş altı seneden beri geçirdiği hayat, o yirmi dört saat süren dem âlemleri, o fasılasız muhabbet takasları ve Nur Baba'nın o yorucu aşkı kadıncağızı vaktinden evvel çökertmiş, âdeta tanınmaz bir hale sokmuştur ve sesi mutlaka senelerin tesirinden ziyade tâbi olduğu maişet şartlarının (yaşama koşullarının) tesiriyle kısılmıştır. O kadar alkole, o kadar sigaraya, o kadar bağırıp çağırmaya, o kadar uykusuzluklara ne dayanır?” (s. 150).

Tekke içinde Nur Baba'nın gözünden düşmesiyle de yalnızlaşan Nigâr Hanım'ın tekkede tek yoldaşı Derviş Çınarî olur. Derviş Çınarî onun birkaç derdine birden deva bulur. Bu devaların arasında hem başa tatlı bir hülya veren, hem de boğazındaki mütemadi gıcığına iyi gelen birtakım haplar vardır. Bir süre sonra Nigâr Hanım bu haplara bağımlı olur. Nur Baba'nın yeni gözdeki Süheyla adında tekkeye yeni katılan genç bir kızdır. Nur Baba tekkedekilere Süheyla ile evleneceklerini açıklayınca, Nigâr Hanım yıkılır. Boşa geçen senelerin hesabını yapar, kaybettiklerini özler ama yine de

tekkeden ve Nur Baba'nın yanından ayrılamaz. Akrabası Macid Bey'in haber gönderip onu içine düştüğü durumdan kurtarma çabalarını görmezden gelir. “*Nigâr Hanım, bu ıstırabın ve bu belânın dışında hiçbir saadetten ve hiçbir selametten zevk bulamayacağını anlar.*” (s. 159) ve tekkede kalır.

Nigâr Hanım eski yaşamına dair ne var öyle unutmuştur ki, Macid'den gelen bir mektup üzerine Macid'in evine gider. Macid son bir çabayla Nigâr Hanım'a çocuklarını hatırlatır. Özellikle kızıyla ilgili şeyler anlatır. Kızının Nigâr Hanım'a çok benzediğinden, onu çok özlediğinden bahseder. Nur Baba'nın Süheyla'yla evliliğinden sonra iyice kendi kabuğuna çekilen ve dalgınlaşan Nigâr Hanım'ı uyandıramaz, geriye dönmesini sağlayamaz. Nigâr Hanım, Macid'in bütün ısrarlarına rağmen her şeyi ardında bırakarak yine tekkeye döner.

“Romanın başlangıcındaki “bakar kör” konumundaki Nigâr Hanım, romanın sonuna doğru bir uyurgezer olmaktan kurtulur. Yolculuğu sempatimizi çekmese de hayatın gerçeklerine uygundur. Kendisini gerçekleştirme yolunda bir hayli mesafe kat eden Nigâr Hanım'ın romanın sonunda kendisini Bektaşî tekkesinin bu derbeder hayatından çekip çıkarmak için eski mekânına götürmek teklifinde bulunan Macid'e verdiği cevap onun geldiği noktayı göstermesi bakımından önemlidir;

“*Macid ona ‘burada kalacaksın!’ dediği andan itibaren gönlüne endişeli bir kasvet çökmüş, burası ona dar ve tehlikeli gelmeğe başlamıştır. Hem konuşuyor, hem içinden kendi kendine ‘Allah göstermesin. Ben burada nasıl kalabilirim? Yeniden eski çehreler, eski isimler, eski sözler... Eski hatıralar...’ diye düşünüyordu ve Macid’e göre bir kurtuluş demek olan bu akıbette bütün tahammülünü şimdiden sarsan bir fecaat buluyordu.*” (s. 177–178).

“*Romanın sonunda büyük bir düşüşü yaşamasına rağmen Bektaşî tekkesindeki insanlarla kurduğu iştirakten vazgeçmemesi, onun bir önceki hayatından ne kadar ürktüğünü göstermektedir. Tekrar o hayatın boşluğuna düşmektense mevcutta düşme kalka yürümeyi tercih etmesi Nigâr'ın kararlı kişiliğinin en güzel örneğidir.*” (Özcan, 2002: 94–95).

Nigâr Hanım'ın her şeyden vazgeçerek eski hayatından ürküp kaçmasının ve hayatındaki anlamı bulduğu tekkeye geri dönmesinin nedeni Irvin Yalom'un şu sözleriyle daha da anlaşılır hale gelir;

“Kendini ifade ve birleşmedeki güvenlik arasındaki eski mücadele yalıtımdan kaçınmak için feda edilen şey genellikle benliktir. Grubun cazibesi gerçekten güçlüdür. Jonestown trajedisi -sayısız örneklerden biri olarak- grubun gücünü göstermektedir. Grupla özdeşleşmek bireye yalıtılmış varoluş korkusuna karşı sığınılacak bir liman sağlar – ürün o kadar değerlidir ki, karşılığında her şeyi feda etmeye isteklidirler: dünyevi mallarını, ailelerini, arkadaşlarını, ülkelerini ve son olarak da hayatlarını.”* (Yalom, 2001: 601).

Romanda trajik bir şekilde değişimine şahit olduğumuz Nigâr Hanım, yuvarlak (round) bir karakterdir. Romanın başında kocasının uzakta olmasından dolayı kadınlığını yaşayamaması, sosyal çevresinde olgunlaşmasını engeller. Aidiyet hissinden de yoksun olan Nigâr Hanım, tabiat itibarıyla benzediği halası Ziba Hanımefendi'nin yaşadığı hayatın içinde olmayı ister. Toplum içinde dinî bir müessese olan Bektaşî tekkesine girmesiyle, yalnızlığından sıyrılmaya başlar. Nur Baba'nın da bütün ilgisini üzerine çekmesi, yıllardır uyuklayan kişiliğini ve kadınlığını uyandırır. Evli ve çocuk sahibi olması yüzünden bir süre tereddüt yaşayan Nigar Hanım, uyanmaya başlayan kadınlığı ve Nur Baba'nın ısrarlı ilgisi sonucu onunla yaşanılacak bir ilişkiye sürüklenir. Bu uyanış ve değişimle, Nigâr Hanım, Nur Baba'yla olan ilişkisi ve içinde bulunduğu tekke uğruna malını, mülkünü ve çocuklarını feda eder. Nur Baba'nın gözünden düştükten sonra aradan yıllar geçmesine rağmen tekkeden ayrılmaz. Eski yaşamı ona yalnızlığı, mutsuzluğu ve hiçliği çağırıştır. O, tekkede yani toplumsal bir grup içinde “gerçekten” var olmaya başlamıştır. Bu yaşamı terk etmek onun için yalnızlığa, yani hiçliğe geri dönmektir. Her ne kadar romanın sonunda Nigâr Hanım'ın geldiği nokta trajik de olsa, onun bu değişimi, hayatta silik bir karakter olmamak adına bilinçli bir seçimdir.

* Jonestown trajedisi: Jim Jones tarafından kurulan Halkın Tapınağı adlı tarikata mensup 913 kişi, 18 Kasım 1978 tarihinde, Guyana ormanlarında bulunan merkezlerinde toplu bir şekilde siyanür içerek intihar etmiştir.

“Nigâr Hanım devrin öteki romanlarında görüldüğü gibi bir hayata çıkmak, sınıf atlamak arzusuyla kendisinden çok şey veren karakterlerden ayrılır. Sodom ve Gomore'nin Leylâ'sı böyle bir karakterdir. Bir yerlere tırmanmaya çalışırken, kendi muhitinin semasında tek yıldız olmaya uğraşırken kadınlığına ve masumiyetine ait bütün süsleri kaybeder. Nigâr Hanım bu bakımdan Kiralık Konak'taki Seniha'ya benzer. Bir yere çıkmak yerine bir yere düşmeyi tercih edenlerdendir. Eşref Paşa'nın karısı bulunduğu yüksek mevkiden Bektaşî dergâhının uzun kirli sakallı şeyhinin kucağına düşer. Kapısına hizmetçi olarak almayacağı kadınlarla onur kırıcı bir hayat sürer. Düşe düşe dergâhın emektar hizmetçisi Çınarı'nın ellerine düşer.” (Kolcu, 2008: 123).

Bütün bu özellikleriyle Nigâr Hanım'ı, aidiyet hissinden yoksun ve bu hissini tatmin için çeşitli arayışlara giren fakat bu arayışları yüzünden her şeyini kaybedip trajik bir duruma düşen son derece silik bir tip olarak nitelendirmek mümkündür.

Nur Baba:

Onun fiziki özellikleri romanda ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. O, 33-34 yaşlarında, düşük siyah bıyıklı, ince bir hatla diğerine bitişik duran kaşları olan; “vaktinden evvel yetişmiş gür ve siyah bir sakalla çerçevelenen çehresi ve taşkın bir cinsiyetin ifadesini taşıyan süzgün ve halden anlar gözleriyle çoktan bir olgun erkek vakarını takınmış” (Karaosmanoğlu, 2010: 38-39) bir insandır.

“Nur Baba'da entrik, Nur Baba-Ziba-Nigâr münasebeti ile örülür. Nur Baba'nın ısrarları ve Nigâr'ın tereddütleri gibi iki taraflı bir psikoloji ile yürür.” (Akı, 2001: 137).

Bektaşî tekkesinin şeyhi olan Nur Baba, Nur Baba olarak doğmaz. Yirmi beş sene evvel, sekiz dokuz yaşlarındayken girdiği tekkede ‘Nuri’ diye çağrılır. Selefî Afif Baba, dört beş defa evlenmesine rağmen evlat mürüvvetinden mahrum kalır. Ömrünün yarısına gelmesine rağmen bu mahrumiyet kendisini ezmeye ve mutsuz etmeye başlayınca teselliye başını alıp uzun seyahatlere çıkmakta bulur. Bütün Asya'yı, İran ve Turan'ı dolaşan Afif Baba, iki sene Anadolu'da kalır ve Nuri'yi orada bularak tekkeye

getirir. Çocukken cılız, hastalıklı olmasına rağmen pek sevimli ve zeki olan Nur Baba'nın gözlerine bakan herkes hayran kalır. Afif Baba tarafından fazlasıyla şımartılan Nur Baba, küçük yaştan itibaren tekkeye gelen misafirlerin azalmasına sebep olur;

“... Afif Baba onu hatta meydanda, muhabbetlerde bile postunun yanından ayırmazdı; bu hal ekseriya dergâh halkının, misafirlerin, bilhassa Bacı'nın şikâyetlerini mucip olurdu ve çocuk pek sıcakkanlı olmasına rağmen mürşidin gıyabında hayli didiklenirdi. Hele bir gece, bir (Âyin-i Cem) gecesi, sofranın en cûşacûş (coşkun) bir deminde (anında) çocuğun uyku bahanesiyle babayı yerinden kaldırıp beraber yatmağa zorlayışı, arzusuna gösterilen muhalefet üzerine bütün kuvvetiyle tepinip bağırmağa başlayışı misafirleri o kadar bıktırdı ki, içlerinden büyük bir kısmı bundan sonra Afif Baba dergâhının muhabbetlerinden uzaklaşmağa ve devamında sabit kalanlar da eski muhabbetleri hasretle yâda (anmaya) başladılar.” (Karaosmanoğlu, 2010: 35–36).

Nur Baba on yedisine girdiği zaman, dergâhta hemen hemen kimseler kalmaz. Çocukken müziç ve şımarık olan Nur Baba, ilk gençlik çağlarında sırnaşık ve mütecaviz olmaya başlar. Dergâhtaki taze ve geçkin her kadını taciz eder. Çok inatçı olan Nur Baba'yı ne yüzüne inen silleler, ne Afif Baba'nın nasihatleri, ne de muhibbelerin korkutmaları bu huyundan vazgeçiremez. Öyle ki, Nur Baba yirmisine bastığında koca tekke içinde tek başına kalır. Afif Baba ölüm döşeğindeyken ilk gençlik tecrübesizliklerinden sonra yeri Bacı'nın yatağı olur. Bacı'yla olan bu ilişkisi talihin yüzünü kendine çeviren ilk hâdisedir;

“... Afif Baba son nefesini verdikten üç ay sonra resmî ve alenî bir hal alan bu münasebet herkesin o kadar merak ve tecessüsünü celbetti ki, tekke yeniden dolmağa başladı; birkaç sene evvel yavaş yavaş tek tük çekilen misafirler bu sefer heyecanlı bir temaşaya koşar gibi akın akın avdet eylediler ve tekkeye pek az zaman zarfında evvelce görülmemiş bir feyiz ve bereket getirdiler.” (s. 37).

Nur Baba, Afif Baba'nın ölümüyle tekkenin şeyhi olur. Afif Baba'nın yatağa düşmesinden itibaren tenhalaşmaya başlayan tekkenin gidişatından memnun değildir. Tekkenin bu nizamı, Ziba Hanımefendi'nin tekkeye girişine kadar sürer. İstanbul'un eski ve namlı bir ailesine mensup olan Ziba Hanımefendi, varını yoğunu tekkeye dökmeye başlar. Nuri Baba'ya, Nur Baba ismini Ziba Hanımefendi verir;

“-Sen Nursun! Nur-u ilâhisin. Nur Baba, nur, nur! diyerek haykırdı ve sesinden daha hayret verici, daha çılgın bir hareketle parmaklarından yüzüklerini, kulaklarından küpelerini sıyırdı. İnce bir zincirle boynuna asılı duran altın saatiyle altın örgülü para kesesini kopardı ve bunları avuç dolusu mürşidin kucağına attı.” (s. 43).

O geceden sonra Ziba Hanımefendi’yle on sene sürecek münasebetleri başlar. Bu münasebeti zevcesine “*Dergâhın selameti ve refahı için!*” (s. 44) diyerek kabul ettirir. Yalnız, birçok muhip bu münasebeti hoş karşılamayarak tekmeden ayrılırlar. Nur Baba, bu gidenlerin eksikliğini hissetmez. Çünkü az zaman içinde tekke, Ziba Hanımefendi’nin sofralarını şenlendiren cemaatle dolar. Nur Baba hayatında birçok yeni şeyi Ziba Hanımefendi’den öğrenir;

“*Ziba Hanımefendi’nin aşkı onu bir deniz gibi kaplamıştı; gözleri yalnız onun rengi, kulakları yalnız onun sesiyle doluydu; bu solgun benizli genç mürşid ancak geçkin muhibbesinin uzattığı son cam-ı muhabbetedir (muhabbet kadehi) ki hayatın bütün bir hülâsasını içti ve isminin manası gibi cinsinin belâgatini de ondan aldı; muhabbetin sırlarını ondan öğrendi. Bugün herhangi bir kadını lâl (dilsiz) eden bakışlarının o dayanılmaz sihrini onun gözlerinden öğrendi. Paranın verdiği hazları onun kesesinde anladı.*” (s. 44).

Kadın avcısı, çapkın bir tip olan Nur Baba’nın, Ziba Hanımefendi’yle uzun bir süre devam eden ilişkisi, Nigâr Hanım’ı görmesiyle söner. Bundan sonra Nigâr Hanım’ı tekkeye çekip, elde etmeye çalışır. Bunun için tekkedeki herkesi, özellikle de Nasib Hanım’ı görevlendirir. Nur Baba’nın Nigâr Hanım’a tutulmasını, Nasib Hanım’ın sözlerinden öğreniriz;

“*Evet, Nur Baba seni seviyor Nigâr! Bir gün halanla beraber, sana bilmem nerede tesadüf etmiş. Peçen açılmış, yüzünü görmüş. O günden beri dergâhta hep sen, hep senin ismin. Hatta bir defa yalnızdık, o mest idi, yana yakıla bana açıldı. Senin ismini söylerken, vallahi yüzünün her bir kılı ayrı ayrı titriyordu.*” (s. 65).

Doğuştan inatçı bir karaktere sahip olan Nur Baba, ilk kez gördüğü Nigâr Hanım’ı tekkeye çekmek için her şeyi yapar. Nigâr Hanım’ın tekkeyi iki kere ziyaret etmesinden sonra, Nigâr Hanım’ı her gün, her yerde takip ederek; yolda karşısına çıkarak kendisine çekmeye, elde etmeye çalışır ve bundan başarılı olur. Bir kadını elde

etmede becerikli olan Nur Baba'nın bu özelliğini, Nasib Hanım Nigâr Hanım'a şu şekilde anlatır;

“Öyle deme, Nigâr. Vakıa, içimizde onun yoluna hayatını fedaya hazır birçok kişi var. Zaten müşidler sevilmaz olmaz. Hele Ülker Hanım isminde bir zavallı kadın vardı ki bir gece onun fena bir muamelesi üzerine kendini tekkenin penceresinden aşağıya attı. İntihar etmek istedi. Şimdi, iki ayağı kötürüm evinde oturuyor.

— Ne diyorsun Nasib? Bu herif için mi?

—*Bu herif deyip de geçiverme! O bütün aşk, bütün ateştir. Bir kere gözlerine dikkatle baksan eridiğini hissedersin. Gönlü pek yükseklerdedir; fakat sevince müthiş sever. Bilirsin ki, bu hususta, ben pek bitarafım. Hiçbir zaman onunla aramızda bir şey vuku bulmadı. Rauf'un derdi başımdan aşkın bile... İşte buna rağmen yine açıkça derim ki, eğer Nur Baba isterse...”* (s. 66).

Yazarlık hayatı boyunca romanlarında toplumu ve toplumu oluşturan unsurları irdeleyen Yakup Kadri Karaosmanoğlu; Batı etkisiyle nesiller arası çatışmayla bir ailenin çözülüşünü konu edindiği Kiralık Konak'tan sonra yazdığı Nur Baba romanıyla, bu çözülüşü daha geniş bir müesseseye taşır. Bu da Nur Baba'nın başında olduğu, dinî bir topluluktur. Dinî bir müesseseyi, bir “haz merkezi”ne çeviren Nur Baba'nın toplum içindeki konumu Macid'in not defterindeki düşünceleriyle anlatılır;

“Fılvaki, yarı mabede benzeyen o yerde ve yarım bir zulmet içinde, her ferdi coşkun bir ihtiras dalgası haline girmiş haykıran, gülen, ağlayan, bayılan, kıvrılıp sızan bir yığın insanın manzarası benim için hayatın nadir görülen sahnelerinden biriydi. Bunda, âdeta tekemmül etmeden (olgunlaşmadan) çürümüş, sakat, küçük bir beşeriyetin fecaat dolu ifadesi vardı ve Nur Baba denilen adam, büyüdüğüm memleketin ilk gördüğüm hususî ve tuhaf bir mahsulü idi. Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul'un sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmeyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytanî bir kazanı, fasılasız karıştırmakla meşgul oluyor.” (s. 107).

Gözüne kestirdiği Nigâr Hanım'ı elde etmek için elinden gelen her şeyi yapan Nur Baba, bir gece Nigâr Hanım'ın oturduğu yalığa, sandalla giderek yüksek sesle;

“Ateş-i ahım ider vuslat tarîkîn pür ziya

Bende-i evlâdı haydar olduğun isbat için

İşte Nuriye verir ol mehlika cam-ı cefa” (s. 122) diye şiir okur.

O gece hastalanan Nur Baba yatağa düşer, günlerce yatar. Tekkeden birisi Nigâr Hanım’ı ziyaret edip Nur Baba’nın hastalandığını haber verir. Yatağa düşmesinin nedenini de kendisinin olduğunu belirtir. Bunun üzerine tekkeye Nur Baba’yı görmeye giden Nigâr Hanım, Nur Baba’yla konuşur. Bu konuşma sırasında Nur Baba, Nigar Hanım’ı elde ettiğini fark eder. Kadınları kendisine çekmek konusunda becerikli olan Nur Baba’nın bu özelliği şu şekilde anlatılır;

“Halden anlar olan Nur Baba, bilhassa kadınlara hitap etmesini bilir ve nasıl bir kadına doğru gittiğini daha ilk adımda hisseder. Bunun için değil midir ki o maddî ve şekil sever olan Celile Bacı’ya, hilkat (yaratılış) ve tabiatın yeknesak ve muttarit (düzenli) kuvvetlerinden biri gibi istilâ etti. Mağrur ve mütehakkim Ziba Hanımefendi’ye bir şumarık çocuk rolü oynadı. Şuh ve havaî Nasib Hanım’dan ise ara sıra, birtakım el ve dil şakaları yapmak suretiyle kâm aldı. Sadedil ve mutekitleri (saf yüreklileri) ağlamak ve ilâhilerle, geçkin ve cesaretsizleri rakı ve şarkılarla; sefih ve tecrübekâr olanları da karanlıklarda anî hamlelerle zapt etti. Şimdi ise tavırlarında bir küçük çocuk haşyeti (korkusu), göğsünde bir yeni anne şefkati ve bakışlarında acemi bir cariyenin şaşkın mutavaatı (baş eğme, uysallık) gizlenen bu yeni şikârını (avını) kâh munis seslerle çağırarak, kâh hasta, cılız bir çocuk gibi inleyerek, kâh haşin bir şehzade tavriyla cebir ve tahakküm okunu sallayarak ister istemez kendine esir etmeği diliyor. Bu ürkek şikâr ise çoktan ağa düşmüş sayılır. Mademki ağlıyor, mademki sebebini bilmeyerek, yarı şefkat, yarı pişmanlık ve korku ile hıçkırma hıçkırma bütün mevcudiyeti sarsılarak ağlıyor... Nur Baba bunu hissetti ve avına dişlerini geçiren bir tazı gibi zaferden, hazdan titredi.” (s. 130–131).

Nigâr Hanım’ı elde edip bir yaz boyunca aşk yaşayan Nur Baba, dergâhını kapatıp Üsküdar’daki kışlığına çekilir. Nur Baba her kış ortadan kaybolur ve kışlık sevgilisi Nakip Paşa haremının yanında geçirir. Bu kadın yaşı yetmiş bulan, zengin bir kadındır. Nigâr Hanım’la aşk yaşarken, yine aynı kış, bu sevgilisinin yanına gitmekten kaçınmaz. Nur Baba’nın bu tür birliktelikleri daha çok maddî çıkar içindir. Başta Celile

Bacı ve Ziba Hanımefendi gibi kişiler tarafından, kendisine bu tür ilişkilerine dair itirazlarda bulunulduğunda, Nur Baba'nın kişiliğini de ortaya koyan savunması şu şekildedir;

“-Ben bunu keyfîmden yapmıyorum. Hangi insan, hangi nefis tasavvur olunur ki Nakip Paşa haremi gibi kanıksamış bir acuzenin kahrını isteyerek, severek çeksin. Ortada mecburi birtakım sebepler olmasa pirim hakkı bir dakika dönüp de yüzüne bakmağa tahammül edemem. Fakat ne yapayım? Talih müsaade etmedi ki kendimize bir kışlık dergâh alalım. Nasıl? İçinizde bu fedakârlığı yapacak var mı? İşte susuyorsunuz. Hâlbuki o beğenmediğiniz kadın bunu bana vaat etti; vaadini icra edeceğinden de eminim. Zira cömertliği ve fedakârlığı da ortada... Bütün kış kendi yurdumuzda bulamadığımız rahatı onun evinde buluyoruz.” (s. 137–138).

Kışları Nur Baba'nın ortadan kaybolup Nakip Paşa haremine gitmesi, tekkenin müritleri için kış aylarının çileli geçmesine neden olur. Bunun nedeni, diğer Bektaşî tekkelerinin babalarının, Nur Baba'yı ve müritlerini sevmemeleridir. Tekkeyle işleri olan müritler, kışın başka tekkelere de gidemezler. Başka Bektaşî tekkelerinin babaları, Nur Baba'nın müritlerini gördükleri yerde hakaret ederler.

Nigâr Hanım'la olan ilişkileri beş altı yıl boyunca devam ettikten sonra, Nigâr Hanım'ın yaşlanmasıyla, Nur Baba kendisine yeni bir gözde bulur. Kırk beşini çoktan aşan Nur Baba, on altı yaşında genç bir kız olan yeni gözdesi Süheyla ile evlenir.

“Behimî bir muhitin yetiştirdiği sensual (tensel) bir tip” (Akı, 2001: 175) olan Nur Baba, romanda Nigâr Hanım'ın uyuyan kişiliğinin ve kadınsı duygularının uyanmasındaki en önemli etkidir. Genç kadın düşkünü olan Nur Baba, toplumda önemli bir yere sahip olan dinî müesseselerin de asıl amaçlarının dışında amaçlara hizmet etmeye başlamasındaki neden olarak gösterilir. Nur Baba gibi, menfaat ve çıkar düşkünü insanlar yüzünden toplumun diğer tabakalarına benzer şekilde, Bektaşî tekkesi de bozulmaya uğrar. Tekke, ruhsal dünyadan çok, tensel dünyaya hizmet etmeye başlar.

Roman boyunca hiçbir değişim geçirmeyen Nur Baba düz (flat) bir karakterdir. Romanın başında nasıl sunulduysa, romanın sonunda da, aradan yıllar geçmesine rağmen eskisi gibi kadın ve menfaat düşkünü bir adam olarak sunulur. Nur Baba'nın

gözüne kestirdiği kadınları elde etmedeki başarısının nedeni de, inatçılığı ve kadınları çok iyi tanıyıp anlamasıdır.

Bütün bu özellikleriyle Nur Baba, işret ve fuhuş düşkünü, içgüdüsel ve tensel arzularının esiri, nihilist bir tip olarak değerlendirilebilir. Ayrıca o, kendini bohem hayatına bırakmış, ahlâken çürümüş, yozlaşmış bir tip olarak da görülebilir.

“Batılılaşma tarihimizde yalnızca toplumumuzun sayı bakımından az fakat etki bakımından önemli bir kesiminin iltifat ettiği alafrangalık, kendisini bu toplumda kabul edecek muhitler aramaya itmiştir. İçinde müzik, içki, raks, uyuşturucu ve açık fuhşiyatın meşruiyet kazandığı bir başka topluluk bulmak zordur. Bazı tarikat ve tekkelerde her ne kadar sema ve haşhaş mubah sayılırsa da bir bohem hayatının –içki, uyuşturucu, raks, fuhuş gibi- bütün aktörlerinin bir arada meşruiyet kazandığı görmek mümkün değildir.” (Kolcu, 2008: 122). Yukarıda özelliklerini belirttiğimiz Nur Baba, insanların zaaflarından faydalanmayı bilen bir kişidir. Toplumda müzik, içki, raks, uyuşturucu ve açık fuhşiyat gibi bohem hayatın aktörlerini bir arada bulmak isteyen insanlara, toplumda yüzyıllarca önemli bir yer teşkil etmiş, dinî bir kurum olan Bektaşî tekkesinin kapılarını açar. Tekkeyi manevî değerlerin hizmetinden çıkarıp, maddî değerlerin, arzuların hizmetine sokar.

“Eline, beline, diline sahip ol” diyen, ahlak ve edep sembolü Hacı Bektâşî Velî ile, yüzyıllar sonra onun manevî makamını işgal eden fakat bütün insanî ve ahlakî değerlerini yitirmiş, ihtiraslarının esiri olmuş Nur Baba arasında hiçbir benzerlik yoktur. Nur Baba, romanda kendi arzuları ve çıkarları uğruna, dinî bir müesseseyi kullanmaktan çekinmeyen sahte dindar kişilerin bir örneği olarak sunulur.

Ziba Hanımefendi:

Nigâr Hanım’ın halası olan Ziba Hanımefendi, ellisini geçkin, elâ gözlü, kumral saçlı zarif bir kadındır.

İstanbul’un eski ve namlı ailelerinden birine mensup olan Ziba Hanımefendi, çocuk yaşta *“Safa Abad”* denilen Kanlıca koyundaki yalılarında her yaz geceleri eksik olmayan saz eğlenceleri içinde büyür. Sesi de güzel olan Ziba Hanımefendi, piyano

çalmak konusunda da hünerlidir. Genç kızlık çağlarında yaz geceleri piyanosunu çalmaya başlayınca, koya küme küme sandallar birikir, bir sürü erkek kendisini dinlemeye gelir. Ziba Hanımefendi'nin kaderi o zamanlarda şekillenmeye başlar;

“Filtvaki bu renksiz erkek yığınının manası, yanındaki odada, elleri piyanoda, gözleri koyda dolaşan genç Ziba için pek büyük ve pek açıktı. O kadar ki günün birinde bu dalgalı yığın onu yalının pencerelerinden büyüdü bir girdap gibi kendine doğru çekti ve genç Ziba bundan sonra hep bu girdabın içinde kaldı.” (Karaosmanoğlu, 2010: 42).

Bu girdap içinde otuz sene geçiren Ziba Hanımefendi'nin adını, İstanbul'da duymayan kalmaz. Kendisiye ilgili hikâyeler oradan oraya yayılır. Ziba Hanımefendi böyle bir şöhreti hak etmek için *“anasını, babasını, kardeşinin hayatını, ailesinin namusunu, kendi gençliğini, güzelliğini, servetini, her şeyini nesi varsa hepsini feda eder.”* (s. 42). Nur Baba'yla tanıştıklarında da bunların hepsi bitmiş değildir. Nur Baba'nın gözdesi olunca da kendisine ait bu servetleri de Nur Baba ve tekkesi için feda eder.

Nur Baba'yla on sene süren ilişkileri boyunca, Nur Baba'ya servetini döküp paranın verdiği hazları gösteren Ziba Hanımefendi, Nur Baba'ya muhabbetin hazlarını da öğretir. Nur Baba'yı fazlasıyla kıskanan Ziba Hanımefendi, ellisini geçmesine rağmen Nur Baba'ya hâlâ ihtirasla bağlıdır;

“Safa Efendi'nin kızı elâ gözlü Ziba, bu işlenmemiş cevheri kendi göğsünün ateşinde eritti;eledi, süzdü, ondan tıraşide (yontulmuş) ve mutena (özenle yapılmış) bir put, bir aşk ve ihtiras putu yaptı. Bunun içindir ki, elli senenin yüküyle ağırlaşan ve hayatını muhabbete feda etmiş her ihtiyar kadın gibi artık başkalarının sevişmelerini temaşada lezzet ve teselli bulması lâzım gelen Ziba Hanımefendi, hâlâ Nur Baba'yı kıskanmakta devam ediyor. Her ihtimale karşı, bu son şaheserini ölünceye kadar kendine saklamak istiyor.” (s. 44–45).

Ziba Hanımefendi paraya sıkıştığı zaman, soluğu yeğeni Nigâr Hanım'ın yanında alır. Hayatındaki esrar ile yeğenini kendine çeken Ziba Hanımefendi, Nigâr Hanım'ın rol modelidir. Nigâr Hanım yaşı ilerledikçe okuduğu romanlarda Ziba Hanımefendi'yi bulur. Nigâr Hanım'ın uyuyan kişiliği halası Ziba Hanımefendi'nin kişiliğine benzer.

Nur Baba'nın Nigâr Hanım'ı görüp de tekkeye çekmek istemesinden sonra, tekkede Ziba Hanımefendi'yle ilgili dedikodular çıkar. Bu dedikodular; Nigâr Hanım'ın aslında tekkeye gelip nasib almak istemekte olduğu ama Ziba Hanımefendi'nin buna engel olduğu yönündedir. Bu dedikodular üzerine Nigâr Hanım'ın tekkeye geldiği gün herkesin gözünde terk edilmekten korkan, bunun için de Nur Baba'ya yaklaşmak isteyen genç kızları uzaklaştırmaya çalışan kışkırtıcı bir kadın imajından kurtulmak ister ve bunun için bir plan kurar;

“Aynı zamanda kendi muhabbetiyle o kadar mağrur görünen genç muhibbine karşı, ne olursa olsun kayıtsız davranmak arzusuna da düştü, öyle ki, mümkün olursa Nigâr Hanım'ı onun kolları arasına kendi elleriyle itmeğe çalışacaktı. Bu vakta, hem Nur Baba ve hem Ziba Hanımefendi için yakıcı bir intikam olacaktı. Fakat bu geçkin ve ateşin (ateşli) aşk rahibesi gittikçe solan bu son muhabbetine böyle son bir darbe indirmekte, hatta şimdiden vahşi bir zevk buluyordu. Canı ve malı pahasına, bin zahmet, bin meşakkat içinde kendi elleriyle kurduğu bu on senelik huzur sarayını yine kendi elleriyle yakmakta, kudretinin derecesini deneyecek, dost ve düşmanın böyle bir yanının önünde şüphesiz gözleri kamaşacaktı.” (s. 61–62).

Ziba Hanımefendi intikamı için kendi yeğenini bile kullanmaktan çekinmez. Kendi hakkında çıkan dedikoduların aslı olmadığını göstermek için kurduğu plan, aynı zamanda onun tehlikeli bir kadın olduğunu da gösterir. Kişiliğinin bu yönü Nasib Hanım'ın sözleriyle açıkça anlatılır;

“Zira görüyorum ki henüz halanın ne mal olduğundan haberin yok. Öğren de, bari bundan sonra ona göre hareket et! Dünyada bunun kadar hile ve yalanla yaşayan bir kadın görmedim. O yalan için yalan söyler, hile için hile yapar. Dikkat et, her şeyi bir gösteriştir. Bugün, seni buraya çağırışı, Baba ile bir odada yalnız bırakışı... bütün bunlar, herkese karşı muhakkar (aşağılanmış) yüksek ve civanmert görünmek için...” (s. 66).

Hayatının son baharındaki bu saadeti bozulmasın diye Nigâr'ı elinden geldiğince tekkeden uzak tutmaya çalışan Ziba Hanımefendi, Nigâr Hanım'ın tekkeye daha çok yaklaşmasına neden olur. Bilmeyerek işlediği bu hata hem kendi kaderini hem de Nigâr Hanım'inkini değiştirir. Nigâr Hanım'a söylediği *“Sen kabili irşad değilmişsin.”* (s. 81)

lafı, Nigâr Hanım'da uyuyan kadınsı inat ve kıskançlık duygularını açığa çıkarır. Bundan sonra aralarında gizli bir mücadele başlar.

Nigâr Hanım'ın tekkeye girip de, Nur Baba'nın gözdesi olmasından sonra Ziba Hanımefendi bir süre daha tekkede kalır. Yıllarca varını yoğunu tekkeye harcayan Ziba Hanımefendi, Nur Baba tarafından artık bir yararı olmadığı için yavaş yavaş kenara atılır. Daha sonra Ziba Hanımefendi muhabbet âlemlerinden tamamıyla kendini çeker. Kumar ve ticaret gibi birtakım işlere atılmasına rağmen, “*uzaktan uzağa gönlünün ilk vatani olan âleme dair meselelerle meşgul olur.*” (s. 158).

Romanda I. dereceden (varlığına mutlak ihtiyaç duyulan) karakter olan Ziba Hanımefendi, sensual (tensel) bir tiptir. Nigâr Hanım'ın uyuyan kişiliğinin ve kadınlığının uyandırılmasında en etkili unsur olan Nur Baba'dan önceki en önemli kişidir. O, Nigâr Hanım'ın tekkeye gelmesini, yalnızlıktan kurtulup sosyal bir tip haline dönüşmesi sürecini tetikleyen bir kişidir.

Çocukluğundan itibaren saz eğlenceleri içinde, erkeklerin ilgisiyle büyümek, onun ilerideki kişiliğini şekillendirir. Bu saz eğlencelerinde; “*Ziba Hanım bir Boğaziçi masalının prensesidir.*” (Kolcu, 2008: 124). Onun, hayatta en büyük gayesi gününü gün etmek, hayatın tadını çıkarmaktır. Ziba Hanımefendi, varını yoğunu zevk ve sefa ile geçirir. Malının ve mülkünün yanında gençliğinin en güzel yıllarını da harcar. Bütün bu özellikleriyle onu, nihilist bir tip olarak nitelendirebiliriz.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Macid:

Romanda fiziksel özellikleriyle ilgili bilgi sadece “*Esmer başlı başlı genç adam, küskün gözlerle ufka baktı*” (Karaosmanoğlu, 2010: 72) cümlesiyle verilir.

Nigâr Hanım’ın yakın akrabası olan Macid, Nigâr Hanım’a âşıktır. Nigâr Hanım’ın kocası Madrid’e sefir olarak gitmesinden sonra yalnızlık içinde kalan Nigâr Hanım’ın yoldaşı olur. Nigâr Hanım, kitaplar ve hayat hakkında birçok şeyi Macid’den öğrenir. Macid, Nigâr Hanım’a yıllarca aşkını anlatamaz. Entelektüel bir tip olan Macid, hayatı iştirak ederek değil, düşünerek yaşar. Bu kişiliğinin kendini yıllarca nasıl yordüğünü kendi sözleriyle öğreniriz;

“-Ben mi? Bilsen, ben ne çok ve ne derin yaşadım... Vakıa sesimi kimse işitmedi; garip bir gölge gibiyim. Fakat bir milletin tarihi kadar vakalarla doluyum... Derunî hayatımı bir gören olsa, orada ne felâketler, ne saadetler, ne maceralar bulmazdı. Ben korkak ve masum değilim, Nigâr Abla, fakat yorgun ve bezginim...” (s. 72).

Macid, İslâm felsefesi merakına düştüğü zamanlar, yaşlı ve âlim dostlarından birisinden tasavvufa dair hayli bilgi edinir. Bektaşilik hakkında da, tarikatın erkân ve adabını öğrenir ama Macid’in fikrî maceralarının en kısa süreni İslâm felsefesidir. Bu merakından vazgeçmesi nedeniyle tasavvufa ve Bektaşî tarikatına karşı düz ve karışık birkaç bilgiyle yetinmiştir. Tasavvufa ve Bektaşîliğe karşı bakışı şu şekilde dile getirilir;

“Mesela tasavvuf onun için bir nevi ‘mistisizm’ idi ve Bektaşilik iptidâî, kabataslak bir ‘panteizm’den ibaretti; bu mezhebe giren dervişlere gelince; Macid bunları kendilerine göre rind, lâkayt ve biraz da reybî ve kelbî¹ olarak tanıyordu. Filvaki, onca Bektaşî dervişleri umumiyetle İslamiyet’ten geçmiş ve safiyetini kaybetmiş birer ‘Diyojen’den başka bir şey değildiler.” (s. 74).

Nigâr Hanım katıldığı Bektaşî ayinini anlatırken, Macid bu anlatılanlardan etkilenir. “*Şarkı, Şark hayatını, Şark manzaralarını bütün meslektaşları gibi ancak Frenk edebiyatının yapma ayinlerinde görüp sevmeye alışan*” (s. 75) Macid, Nigâr Hanım’ın anlattıklarının birçok yerini sanatkârane ve tatlı bir merakla dinler. Bektaşî

¹ İki ayrı felsefe okuluna bağlı olanlar için kullanılır, kuşkucu ve kinik (cynique).

tekkesini merak eden Macid, Nigâr Hanım'ın da teşvikiyle bir ayine katılır. Katıldığı bu ayindeki gözlemlerini, düşüncelerini hatıra defterine yazar. Nigâr Hanım'a olan merakı yüzünden ayine giden Macid, Bektaşî tekkesindeki Nigâr Hanım'ı tanıyamaz. Yıllardır her şeyini en ince ayrıntısına kadar bildiği bu kadın, tekkeye girdikten sonra gizemli bir kişiliğe bürünür. Macid'in Nigâr Hanım'ı irdeleyişi ve Macid gözüyle Nigâr Hanım'ın kişiliğindeki değişimler Macid'in sözleriyle şu şekilde anlatılır;

“Eskiden, pek eskiden değil, birkaç ay evvel, benim için beyaz bir ruha lekesiz bir ayna olan şeffaf çehresini müziç (rahatsız edici) bir muamma bulutu kapladı. O vakitten beri, doğrusu, bu kadının hiçbir hareketine mana veremiyorum. Ezcümle (kısacası) bu akla gelmez maceraya atılış neden icap ediyor? Bektaşilik nerede, Nigâr nerede? Terbiyesi, zekâsı, iktisap ettiği malûmat, hayat tarzı, düşünüşü, giyinişi hep buna zıt değil mi? Acaba o da mı halasını senelerden beri pençesi içinde sıkı o genç dervişe şikâr (av) oldu? Buna da ihtimal veremiyorum. Beş senedir, işim gücüm hep bu kadını okumak, ezberlemek oldu; Nigâr rahatını seven, durgun ruhlu kadınlardan biridir. Vakta güzel olduğunu bilir; sevmek hoşuna gider. Fakat sevmek! Bu asla onun işi değildir. Yegâne sevebileceği yine kendisidir.” (s. 84).

Macid, gece boyunca tekkede yaptıklarını daha sonra düşününce hepsini anlamsız bulur, adeta oraya gittiğine pişman olur;

“Hakikaten ben bu gece ne çirkin, ne manasız şeyler yaptım! Şüphesiz ki, hayatımın bu safhası benim için ister istemez itirafı güç bir macera olacak; bu tuhaf merasimin sonunda hissettiğim zillet, beni kendime karşı işlenmiş bir günahın mücazatu (karşılığı, cezası) gibi daima, daima tazip eyleyecek (eziyet edecek, acı çekecek). Ben biraz evvel bu elli kişiden mürekkep seyirci halkası ortasında ne idim? Ne vaziyette idim? Hiç şüphesiz, bilmeyerek bir sirk ortasında takla atan bir ‘clown’ (palyaço) kadar gülünç idim.” (s. 95–96).

Nigâr Hanım'ın tekkedeki hallerini gören Macid, ondan nefret etmeye başlar. Nigâr Hanım'ın takındığı gururunu ve halası Ziba Hanımefendi'yi taklit etmesi iğreti bulur. Macid tekkede geçirdiği gecede, tekkede ne kadar ayrıntı varsa defterine aktarır. Ayinde yapılan hareketlerin, duvardaki süslerin, tabloların, tekke içindeki eşyaların, Nur Baba'nın köşesinin, oturdukları sofranın düzeninin ve tekkedeki bütün insanların, en

ince özelliklerine varıncaya kadar gözlemleyerek anlatır. Sofra düzeni, tekkedeki düzenin bir örneği gibidir;

“Hiç şüphesiz, Bektaşî dergâhlarının kapıları ‘Ekremünnâsi alâ kaderi derecâtihüm’ tarzında birer levha asılması çok muvafık olacak. Böyle düşünürken baktım ki, bizim sofraya bile birtakım sınıflara ayrılmış. Meselâ mürşidin kendine mahsus al renkli bir rakı takımı ile yine o renkte tabaklara konulmuş ayrı mezeleri var ki, bunlardan istifade etmek yalnız Ziba Hanım ile Nigâr’a verilmiş. Biz zavallılar sofranın tâ köşesinde oturan Nuriye Hanım isminde yaşlıca ve düzgünlü bir kadının elinden ve tek beyaz bir kadehten nöbetleşe içiyoruz.” (s. 97–98).*

Macid’in hatıra defterindeki en önemli kısım; tekkede hep bir ağızdan söylenen “nefes” sırasında tekkedeki kişilerin, Türk tarihindeki Türk çeşitlerine benzerliklerini tasvir ettiği kısımdır;

“... Hakikaten Bektaşilikte bence yegâne güzel ve manalı olan şey, hep bir ağızdan nefes söyleyişlerdir. Bu, bir sürü erganûn (organ) ki her nefhasında (soluğunda, öfkesinde) bir başka dâüssılanın (yurt özleminin) humması titriyor. Okunan mısralar birçok iklimlerden, fikrî ve hissî birçok macera ve fenalıklardan geçmiş bunak bir ruhiyetin sayıklamalarına benziyor. Bu bütün hüznü, bütün neşvesi, bütün o perişan ağırlığıyla en hususî bir Türk musikisi... Dik yeleli çıplak kısraklar üstünde koşan putperest Türk, debdebesi masallara karışmış beldelerin surları kenarlarında kargı sallayan akıncı Türk, bir Arab’ın çadırında Muhammed’in menakıbını, bir Acem’in sarayında Kerbelâ faciasını dinleyen Müslüman Türk ve nihayet Kayserlerin devrilmiş sofraları etrafında raks ve taraba (eğlenceye) dalan medenî ve inkırâzî (benliğini yitirmiş) Türk, birer birer gözümün önünden geçtiler. Ben ve bütün yanımdakiler, bu muhtelif maceraların karışık bir muhassalası (bileşkesi) idik. Nur Baba, çehresinin bütün manasıyla huzuzi (zevkine düşkün) Türk’ü ifade ediyor; ben ise ruhumun bütün samimiyetiyle hissî Türk’ü temsil eyliyordum. Nigâr da bilmem neden âdetâ bir şehzadenin gözdesine benziyordu. Ziba Hala’nın ise, kuytu divanhanelerde üç etekli bir entariyle dolaşan veya geniş sedirlerle uzun saçlı cariyelere dizlerini uğuşturtan o mutantan (gösterişli) eski hanımefendilerden hiç farkı yoktu. Bütün oturanların yüzünden sanki birer maske düşüyor gibiydi; Nasib Hanım ne kadar bir Şark aşiftesi

* İnsanlara derecelerine göre saygı gösterin.

nümunesi, Rauf Bey ne kadar hususî bir İstanbul zamparası idi! Bacı'nın hemşirezadeleri zillerini parmaklarından henüz çıkarmış iki genç çengiye ne kadar andırıyordu! Miralay Hamdi Bey'de nasıl silik bir Yeniçeri siması vardı. Alhotoz Afife Hanım masallarımızdaki acuze tipini ne güzel temsil ediyordu.” (s. 101–102).

Tekkede geçirdiği geceden sonra, baştan aşağı çözülen bu dinî müessesenin ve bu müessese başındaki Nur Baba'nın eleştirisini şu şekilde yapar;

“... ve Nur Baba denilen adam, büyüdüğüm memleketin ilk gördüğüm hususî ve tuhaf bir mahsulü idi. Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul'un en sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmeyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytanî bir kazanı, fasılasız karıştırmakla meşgul oluyor.” (s. 107).

Nigâr Hanım'ın her şeyini geride bırakıp kendini tekkeye kapatmasından sonra Macid, Nigâr Hanım'ı altı yıl boyunca göremez. Bir gün yolda Derviş Çınarî'yi görür ve iletmesi için Nigâr Hanım'a not yazar. Bu notta Avrupa'dan döndüğünü ve kendisini acilen görmesi gerektiğini evinin adresini de yazarak belirtir. Macid'in amacı; Nigâr Hanım'ın tekkeyi bırakarak, eski yaşamına, yanına dönmesini sağlamaktır. Nigâr Hanım evine geldiğinde bunun için çok dil döker. Nigâr Hanım'ı geri döndürebilmek için Nigâr Hanım'ın çocuklarını, nasıl büyüdülerini, özellikle kızının annesine çok benzediğini anlatsa da, Nigâr Hanım'da etki yaratamaz. Nigâr Hanım eski yaşamına dönme isteğinde değildir ve alelacele Macid'in evinden ayrılarak tekkeye geri döner.

Macid, romanda II. dereceden (dekoratif unsur) bir karakter olmasına rağmen, “Nur Baba Dergâhında Misli Görülmemiş Bir Cem Âyini (2)” adlı başlıkta, hatıra defterine yazdığı Bektaşî tekkesiyle ilgili gözlemleri ve düşünceleri bakımından önemlidir. Bu bölümde, Macid objektif bir şekilde, katıldığı bir ayin gecesindeki gözlemlerini dile getirir. Batı etkisiyle çözülmeye başlayan toplumda, çözülmeyen dinî bir kurum da nasibini alır. Dinî bir müessesede çözülmeyen ele alındığı Nur Baba romanında Macid, bu müesseseye objektif olarak bakıp, içindeki bozulmayı dile getirerek, toplumsal bir eleştiri yapar. Macid'in hatıra defterindeki düşünceler, bir nevi zamanında Bektaşî tekkesine iştirak eden Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun gözlemleri ve düşünceleridir;

“Romanda, yazarın şahsıyla münasebetli tarafları da göze çarpıyor; ‘Ufka küskün gözlerle bakan esmer başlı genç bir adam -58’ olan Macid, Yakup Kadri’yi fizik portre bakımından hatırlatır. Bunlara nazaran Nur Baba’nın bir hayat tecrübesi, bir edebî kültür neticesi olduğu meydana çıkar; yazarın şahsî müşahedelerine dayanan eser örfler bakımından dokümanterdir.” (Akı, 2001: 101).

Yazar, anlatmak istediklerini Macid’in ağzından nakleder. Macid, entelektüel bir tiptir.

Celile Bacı:

Ellisini çoktan aşmış, beyaz saçlı bir kadın olan Celile Bacı, Nur Baba’nın karısıdır. Afif Baba ile evliyken, Afif Baba’nın vefatı üzerine henüz kırk yaşındayken, kendi eliyle büyüttüğü yirmi üçüne henüz basmış Nur Baba’yla evlenir. “*Bütün muhibler âleminde temkin ve vakarı fazla intizam severliği, hatta biraz da ahlâkî taassubuyla tanınması*” (Karaosmanoğlu, 2010: 37) yüzünden bu evlilik herkes tarafından hayretle karşılanır. İntizam sever bir insan olan Celile Bacı, tekkenin sevk ve idaresini yürütür. Nur Baba’nın, Ziba Hanımefendi, Nigâr Hanım ve diğer kadınlarla olan ilişkilerine “*Dergâhın selâmet ve refahı için!*” (s. 44) hep göz yumar. Celile Bacı’nın kişiliği ve tekke içindeki hareketleri Macid’in gözüyle anlatılır;

“*Şeyhin karısı karşıkı minderden beni tetkik ediyor. Birkaç defa nazarlarımız birbirine isabet etti; doğrusu bu kadın bütün bu karışık simalar içinde gerek kıyafeti, gerek tavırlarıyla insana yegâne temizlik, intizam ve iffet hissi verenidir, beyaz saçları da yüzünü ayrıca asilleştiriyor.*” (s. 88).

Nasib Hanım:

II. dereceden bir karakter olan Nasib Hanım, romanda Nigâr Hanım’ı tekkeye çeken önemli bir unsurdur. Tanıştıkları günden itibaren neredeyse hemen her gün Nigâr Hanım’ın evine giderek ona tekkeyle ve Nur Baba’yla ilgili şeyler anlatarak, Nigâr Hanım’ın merakını körükler;

“Zira, Hacı Bektaş ocağını, sevgilisi Rauf Bey’le birleşmek için en müsait bir yer telâkki eden Nasib Hanım, ona tekkeleri kendi tasavvur ve tahmininden büsbütün başka bir tarzda anlatmıştı. Onun tarifine tamamıyla itimat lâzım gelseydi, Bektaşî ayinleri âdeta bir Neron’un, bir Petrone’nin, bir Trimalkiyo’nun safahat âlemlerine benzetmek icap edecekti. Onun için hiç yoktan merakı arttı ve bir gün kemali samimiyetiyle:

- Ah ne kadar sizinle beraber bulunmak isterdim! Dedi.” (s. 57).

Uzun bir süre hemen hemen her gün Nigâr Hanım’ın evine giden Nasib Hanım, Nigâr Hanım’la ilgili dedikoduları Nigâr Hanım’a yetiştirir. Nasib Hanım, dergâhta sürekli, aşığı Rauf Bey’le görüşür. Nasib Hanım’ın dergâha bakış açıcı Ziba Hanımefendi’nin sözleriyle anlatılır;

“Zaten bu çılgın kadın Bektaşiliği bir çocuk eğlencesine çevirdi; yalnız çocuk eğlencesi olsa iyi... O, dergâhları âdeta birer randevu mahalli sanıyor.” (s. 49).

Derviş Çinarî:

Nur Baba dergâhının emektar ve işgüzar aşçısıdır. Sofralarıyla meşhur tekkenin kazanlarca yemeklerini o hazırlar. Hiçbir şekilde yorgunluk belirtisi göstermez, şikâyet etmez, işi başından aşkın olduğu günlerde daha da şevkle işini yapar. Hep mutlu bir insandır. Dergâha katılan insanlarla ilgili görüşleri şu şekildedir;

“İnsanlara karşı pek çekingen ve pek az sevgi gösteren derviş Çinarî hassaten bu gibileri hiç çekemezdi. Zira onun için dergâha hizmeti dokunmayanlar insandan sayılmaz ve dergâha hizmet ancak paraca kabildir. Bedenen vuku bulacak hizmetler, ona göre hiç yok hükmündedir, çünkü o da meşhur bir Bektaşî fıkrasındaki derviş gibi altına ‘yuvarlak olmasaydı Allah!’ diyeceklerden biridir! Hem onun için altının Cenab-ı Hakk’a iki cihetten benzerliği vardır. Biri elle tutulmaz, gözle görülmez oluşu, ikincisi de füsun (büyü) ve kudretini her şeyde belli edişi...” (s. 77–78).

On sekiz yaşından beri içinde olduğu tekkeden bir gün bile ayrılmaz. Kimi kimsesi olmayan Derviş Çinarî hiç evlenmemişlere mahsus iri halkalı bekâret küpesini kulağında hep taşır.

Gözden düşmesiyle tekke içinde iyice yalnızlaşan Nigâr Hanım'ın tekkedeki tek yoldaşı olur. Nigâr Hanım'a getirdiği haplarla, onun uyuşturucu bağımlısı olmasına neden olur. Giderek trajik bir hale giren Nigâr Hanım'ın hayatını daha da trajik hale getirir.

Hamdi Bey:

Nur Baba dergâhının müritlerinden olan Hamdi Bey'i roman boyunca sadece dergâhta görürüz. Espirili bir kişiliğe sahip olan Miralay Hamdi Bey, kaba saba görünmesine rağmen, dergâhtaki tuhaf tavırları ve gülünç sözleriyle herkesi güldürür. Miralay Hamdi Bey'in tek ilgisi tekkedeki genç kızlardır, sürekli onlarla meşgul olur. Macid, Miralay Hamdi Bey'i hatıra defterinde şu sözlerle anlatır;

“... daha ötede koca bir miralay oturuyor, göğsü açık bir entari giyen ve mücellâ (parlak, çıplak), kocaman başını iki tarafa sallayan bu adam bir askerden, daha doğrusu bir insandan ziyade Yunan esatirindeki (mitolojisindeki) o, yeni yetişmiş bakireleri kovalayan satirlere benziyor; yanı başlarındaki genç kızlarla o kadar meşgul ki etrafını görmüyor.” (s. 100–101).

Rauf Bey:

İnce bıyıklı genç bir adam olan Rauf Bey, Nasib Hanım'ın sevgilisidir. İkisi birlikte, Nur Baba dergâhını aşklarını rahat ve sınırsız şekilde yaşadıkları bir mekân olarak görürler.

Nesimî Bey:

Nur Baba dergâhı müritlerinden olan Nesimî Bey, kırmızı sakalın yüzünü örttüğü bir adamdır. Evkaf müsteşarıdır.

Necati Bey:

Nur Baba dergâhı müritlerindedir. Adliye Nezaretinin büyük memurlarından olan Necati Bey ile ilgili, Macid defterinde şunları yazar;

“Bu Necati Bey Tavukpazarı edebiyatıyla dolu bir adamdı; bana kalenderane bir sesle kıtalar okuyor, hatıralar naklediyor. Andelip isminde bir şairin günde bilmem kaç okka rakı içtiğini anlatıyor.” (s. 100).

Afif Baba:

Kendisi hakkında sadece romanın giriş kısmında bilgi verilen Afif Baba, Nur Baba’yı evlatlık olarak dergâha getiren, dergâhın Nur Baba’dan önceki şeyhidir. Dört beş defa evlenmesine rağmen çocuk sahibi olamayan Afif Baba, çıktığı seyahatte orta Anadolu’da bulduğu Nur Baba’yı çocukken evlat edinerek dergâha getirir. Yıllarca bir evlat sahibi olma mutluluğundan mahrum olan Afif Baba, evlatlığı Nuri’yi fazlasıyla şımartır. Öyle ki Nur Baba yetişkin bir geç oluncaya kadar, çoğu mürit onun yüzünden dergâhtan uzaklaşır.

Safa Efendi:

Ziba Hanımefendi’nin babası ve Nigâr Hanım’ın büyükbabasıdır. Safa Efendi ve haremi, İstanbul’un eski ve namlı ailelerindedir. Kanlıca’daki koyu, yaz aylarında mehtaplı gecelerdeki eğlencelerin merkezidir. Birçok insan sandallarıyla bu koy etrafında toplanır. Çalgılı, türkülü eğlenceleri çok seven Safa Efendi, Ziba Hanımefendi’nin kaderinin şekillenmesinde etkili olur. Romanın başında Ziba Hanımefendi hakkında bilgi verilirken kendisinden bahsedilir.

Sacit Bey:

Ziba Hanımefendi’nin ağabeyi ve Nigâr Hanım’ın babasıdır. Kardeşi Ziba Hanımefendi, babasının peşinden ayrılmazken, Sacit Bey annesinin peşinden ayrılmaz. İki de farklı mizaçlardadır. Ziba Hanımefendi ile dedikodular İstanbul’u sarınca

kardeşiyle görüşmeyi keser. Bektaşilerden konu açıldığı zaman onlardan “Kızılbaş” tabirini kullanarak bahseder.

Alhotoz Afife Hanım:

Nur Baba dergâhı müritlerinden olan Alhotoz Afife Hanım’la ilgili bilgiler, Macid’in hatıra defterinde şu şekilde aktarılır;

“Alhotoz Afife Hanım diye çağrılan yaşlıca bir kadın var ki, yüzünün karmakarışık hatlarında baştan başa bulanık bir hayatın hikâyesi okunuyor. Bununla beraber kendisine şeyhin zevcesinden sonra tekkenin en imtiyazlısı gibi muamele ediliyor; gözlerinin dik ve sert ifadesi ruha titreme veriyor, sözleri hep adi şakalarla doludur. Bu Hanım bir müddet odanın içinde dolaştı; Ziba Hala’ya bir işaret, şeyhe bir şaka, şeyhin karısına bir kinaye savurdu, sonra birden gözlerini Nigâr’a dikti ve geldi, onunla benim arama sıkıştı; üstü başı bir sarhoşun mendili gibi kokuyordu.” (s. 88).

Macid’in masallarımızdaki acuz tiplere benzettiği Alhotoz Afife Hanım’ı hayattayken Nigâr Hanım sevmez. Yine de Nigâr Hanım’a her türlü yardımı esirgemeyen de odur. Nigâr Hanım’ın Nur Baba’yla ilk kez herkesten uzak, yalnız kalması, Afife Hanım’ın evinde gerçekleşir. Bu buluşmayı da Afife Hanım ayarlar. Böylece birçok dedikodunun önüne geçerler. İlk başlarda Afife Hanım’ı sevmeyen Nigâr Hanım, bir süre sonra Afife Hanım’a alışır, yanından ayıramaz olur. Afife Hanım bir gece Âyin-i Cem sırasında ansızın kalp durmasından vefat eder.

Atiye Hanım:

Romanda, Nur Baba’nın mektuplarını Nigâr Hanım’a iletir. Dergâhın müritlerindendir.

Nuriye Hanım:

Dergâhın müritlerinden olan Nuriye Hanım, sofraların gedikli sakiyesidir.

Pereştev (Ülker) Hanım:

Kendisi hakkında romanın başlarında ve en sonunda bahsedilir. Pereştev Hanım, Nur Baba'nın eski gözdelerindendir. Nur Baba'nın fena bir muamelesi sonucu kendini tekkenin penceresinden atarak, son zamanlarını iki ayağı kötürüm halde yaşar. Son nefesini de Nur Baba'nın kollarında verir. Romanın son bölümlerinde, Nigâr Hanım mezarlığı dolaşırken, Pereştev Hanım'ın mezarı başında durarak, eski günlerini hatırlar. Nigâr Hanım, Pereştev Hanım'ı son demlerinde görmesine rağmen, dergâhta herkesten çok onu sevmiştir.

Ayrıca, romanın başında kendisini pencereden attığı bölümde, kendisinden Ülker Hanım diye bahsedilirken; romanın son bölümünde mezarlıkta, Pereştev Hanım olarak bahsedilir.

Süheyla:

Nur Baba'nın son gözdesi ve zevcesi olan Süheyla, on altı yaşında genç bir kızdır.

Eşref Bey:

Romanda görülmemesine rağmen kendisinden giriş kısmında, Nigâr Hanım'la ilgili bilgi verilirken bahsedilir. Eşref Bey, Madrid'e sefir tayin edilir. Karısı ve ailesini geride bırakır, senelerce dönemez. Nigâr Hanım'ın yalnızlığının ve uyuyan kadınlığıyla, kişiliğinin sebebi Eşref Bey'in bu ihmalkârlığıdır.

Sonuç:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, ilk romanı Kiralık Konak'ta, Tanzimat'la beraber gelen Batı etkisiyle çözülmeye başlayan "aile"yi konu edinir. İkinci romanı, Nur Baba romanıyla da bu çözülmeyi aileden, toplum içindeki daha geniş ölçekli bir tabaka olan dinî bir müesseseye taşır. Toplumun her yapısında görülmeye başlayan bu çözülmeyi, dinî kurumlar da nasibini alır. Kişi kadrosunu incelediğimiz Nur Baba romanı da böyle bir çözümlenin romanıdır.

"Osmanlı Devleti içerisindeki Bektaşilik büyük bir yayılma göstermiştir. Bu, iki ana nedene dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, Osmanlı Devleti'nin önemli askerî birimlerinden biri olan Yeniçerilerin, Hacı Bektaş Veli'yi pir addetmeleri; ikincisi ise, Bektaşî tarikatlarının geniş halk kitlelerine hitap etmesidir. Meselâ, Mevlevîler, genellikle şiirlerini Farsça ve aruz ölçüsün ile yazmalarına karşın, Bektaşîler halkın rahatça anlayabileceği sadece bir Türkçeyi kullanmışlar ve hece veznini tercih etmişlerdir.

Sultan II. Mahmud 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşî tekkelerini de kapatmasıyla birlikte, tarikat gizlilik içerisinde yürütülmeye çalışılmıştır. Bu arada geçen 35 yıllık süre, büyük bir boşluk doğurmuş; bazı ehliyetsiz ve yetkisiz kimselerin Bektaşîlik adına ortaya çıktığı da görülmüştür.

Bektaşî tarikat erkân ve adabı, 'Erkannâme', 'Velâyetname', 'Saltıkname' gibi kitaplarda tespit edilmiştir. Bu kitaplarda belirtilen usul ve erkâna zamanla uyulmadığı, bazı kimselerin tarikatı kendi çıkarları doğrultusunda anlayarak, özünden uzaklaştırdığı görülmüştür. Bilhassa Osmanlı'nın son zamanlarında bu durum daha da yaygınlık kazanmıştır. İşte Nur Baba gibiler bu dönemin eseri olarak ortaya çıkan şeyhlerdir. Kendi zaafı yüzünden, tarikatı bir ahlâksızlık mekânı haline getirmişlerdir. Romanda buna temas edilir." (Aytaş, 2008: 148).

Yayınlandığında çok tepki toplayan Nur Baba romanı, Bektaşî tekkelerini birer buluşma ve *Dionizyak cinsel birleşme* törenlerinin düzenlendiği mekânları olarak gösterdiği ve gerçekleri saptırdığı yönde çeşitli eleştirilere maruz kalır. Bu tür eleştirileri yöneltenler arasında Nihad Sami Banarlı da vardır. Nur Baba romanıyla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirir;

“San’atkar, Nur Baba isimli romanında, millî ve târihî bir Türk müessesesi olan Bektâşî tekkesinin, Türk medeniyeti tarihine yedi asır süresince yaptığı büyük hizmetleri asla dikkate almayarak; bu tekkenin yalnız son çağlarındaki bazı bozuk taraflarını Bektâşîliğin kendisi zannedercesine bu teşekkülü şiddetle hırpalamıştır.

Türk milletinin serbest düşünceye ve yaratıcı tefekküre olan tarihî meylini, medresenin, hatta yüksek zümre tasavvufunun otoritesine rağmen, asırlarca, millî bir tefekkür sistemi halinde müesseseleştirerek yaşatan Bektâşî tekkesi, Türk dilini, Türk musikisini, millî nazım şekillerimizi, millî vezinlerimizi velhâsıl, tarihî ve an’anevî Türk zevkini ve Türk zekâsını kendi hareketli bünyesinde nemâlandırarak zamanımıza kadar ulaştıran bu hârîka teşekkül; daha kuruluşunun ilk çağlarında kadını, erkeği, san’atı ve serbest düşünceyi en medenî bir anlayışla bir araya toplayan bu ileri cemiyet, şerefli mâzisi akla getirilmeden; yalnız son çağlardaki cismânî aşk ve ihtiras sahnelerine bakılarak, bu eserde insafsızca örselenmiştir. Nur Baba, Bektâşîliğin ancak kötü taraflarını belirten bu kuvvetli roman, âdetâ bir ‘münevver taassubu’ ile yazılmış bu canlı eser, hikâyeye san’atı bakımından güzel, fakat asıl Bektâşîliğin ne olduğunu bilenler için iç ezici ve üzücü bir kitaptır.” (Banarlı, 1971: 1203).

Bu eleştirilerin haklılık payı vardır. Çünkü “Nur Baba’yı iki şekilde ele alıp incelemek mümkündür: Birincisi romanda anlatılanlardan hareketle, ‘işte Bektaşilik buymuş, tarikat hakkında söylenenler doğruymuş’ diye Bektaşiliğe saldırmak için incelenebilir. İkincisi ise, bir tarikatın ehil ellerde bulunmaması yüzünden, nasıl kişisel hırs ve arzularının aracı olarak kullanıldığı, bunun sonucunda da, böyle güzide bir tarikatın ve onun mensuplarının hiç hak etmedikleri suçlamalara ve iftiralara nasıl maruz kaldıklarını gözler önüne sermek için incelenebilir.” (Aytaş, 2008: 140). Biz de Gıyasettin Aytaş gibi, incelememizde ikinci yolu tercih ettik. Ayrıca, kişi kadrosunu incelediğimizde romanın konusunun, Bektaşî tekkesi değil; Nigâr Hanım’ın yalnızlıktan toplum içindeki bir gruba aidiyete doğru giden trajik hayatıdır. Romanın asıl konusu Nigâr Hanım’dır. Bektaşî tekkesi romanın arka planında yer alan bir mekân olarak karşımıza çıkar. Bu arka planda, genelleme yapılmadan, sadece Nur Baba gibi menfaat düşkünü insanların, dinî kurumları bile kendi çıkarları doğrultusunda, farklı amaçlar için kullanması anlatılır. Bu kurumun içine giren Nigâr Hanım’ın hayatı da trajik bir şekilde değişir.

Romadaki kişilerin eğitimi ile ilgili bilgiler verilmemiştir. Romanda eğitilmiş oldukları hissettirilen iki kişi vardır. Bunlar, Macid ve Nigâr Hanım'dır. Macid'in iyi bir eğitim almış biri olduğunu, defterine tekkeyle ilgili eleştirel düşüncelerini okurken anlarız. Nigâr Hanım için de 'zeki ve münevver' tanımı yapılır. Günlerini roman okuyarak geçirir. Diğer karakterlerin eğitimiyle ilgili bilgi verilmemiştir. Macid entelektüel bir kişi olmasına rağmen ne iş yaptığından bahsedilmez. Bunun dışında Nur Baba'nın müritleri arasında, asker olan Miralay Hamdi Bey, evkaf müsteşarı Nesimî Bey, Udî Niyazi, Adliye Nezareti'nde büyük bir memur olan Necati Bey gibi farklı meslek gruplarından insanlar vardır. Bunların dışında tekkenin hizmetini gören kişiler de vardır. Bunlar, Atiye Hanım, Nuriye Hanım, Derviş Çınarî, Celile Bacı gibi karakterlerdir. Tekkeyle ilgili göze çarpan bir unsur da Macid'in belirttiği gibi, tekkedeki sofraların düzenidir. Buna göre, tekkenin şeyhi Nur Baba, onun gözdeleleri ve tekkeye önemli miktarda yardım yapan kişiler başköşede, özel kurulmuş sofrada otururken, diğer müritler hep birlikte, özensiz bir şekilde kurulmuş sofralara otururlar. Bunların dışında romanda adı geçen fakat kendileriyle ilgili bilgi verilmeyen kişiler de vardır. Bunlar; Hakkı Paşa, Faik Bey, Mısırlı Raksınâz Hanımefendi, Rehber Latif Baba gibi kişilerdir.

Bütün bu özellikleriyle Nur Baba, bir yandan insan psikolojisinde aidiyet duygusunun ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan başarılı bir psikolojik roman; diğer yandan ise yüzyıllardır toplumumuzu ayakta tutan, insanımızın iç dünyasını imar eden bazı kurumlarımızdaki çözülüşü, yozlaşmayı ve değerlerin yıkılışını ele alan sosyal bir roman olarak değerlendirilebilir.

2.3. HÜKÜM GECESESİ

Yakup Kadri'nin üçüncü romanı olan Hüküm Gecesi 1927 yılında yayınlanmıştır.

Hüküm Gecesi romanı, Yakup Kadri'nin gençlik döneminde yaşadığı II. Meşrutiyet devrini; gazeteci Ahmet Samim suikastından Bâbîâli baskınına kadar uzanan toplumsal olayları, İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf arasındaki siyasî çekişmeleri konu edinir.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Ahmet Kerim:

Hüküm Gecesi romanının kahramanıdır. Romanda, Ahmet Kerim'in fiziksel özelliklerinden bahsedilmez.

İttihat ve Terakki'nin iktidarda olduğu; ülkenin, oynanan siyasî oyunlarla kaynayan kazana döndüğü yıllarda Ahmet Kerim, Nida-yı Hakikat adlı muhalif bir gazetede siyasî olayları konu edinen bir yazardır. Ahmet Kerim, gazeteci olmasına rağmen gazeteciliği mesleklerin en bayağısı ve şerefsizi olarak görür. Bu mesleğin manası ona göre, halkı eğlendirmek ve kendini halka beğendirmektir. Bundan başka da manası olmayan gazeteciliğin, Ahmet Kerim'e göre en güzel ve asil tarafı, sıkıntılarında ve tehlikelerindedir. Gazeteciliği bu sıkıntıları ve tehlikeleriyle “kaldırım kadınlığına” benzetir;

“Fakat yaz kış, her gece, bir sokağın belli bir yerinde, boyanarak, süslenerek ve tıpkı bir gazeteci gibi kendisini halka beğendirmek için bin türlü yalancı işlevler yaparak saatlerce bir aşağı bir yukarı dolaşan bir kaldırım orospusunun hayatı da o kadar sıkıntıyla dolu ve o kadar tehlikelerle karşı karşıya değil midir? Siyasî gazete yazarı için dayak, kurşun, hapisane veya ip varsa bu zavallı kadın için de her an bir sarhoşun yumruğu, bir katilin bıçağı, bir frengilin mikrobi vardır ve bir gazeteci okuyucularının sayısını arttırmak yolunda bedenî ve fikrî ne kadar gayret harcarsa, beş olan müşterisini ona çıkarmak için çalışan bir fahişenin harcadığı gayret de hemen aynı nispettedir.” (Karaosmanoğlu, 2009: 12).

Gazetecilikle kaldırım kadınlığı arasındaki benzerliği yukarıdaki gibi belirten Ahmet Kerim, benzerliği daha da ileri götürerek, ikisinin de sermayesinin, halkın budalılığı olduğunu; bir fahişenin aşkı ne kadar gerçekse, gazetecinin söylediği hakikatlerin de o derecede gerçek olduğunu belirtir. Gazetecilik hakkında düşüncelerini belirten Ahmet Kerim kendisini bu saydıklarının dışında tutar;

“‘Hayır! Ben, yalnız ben, bu cins hakikat bezirgânlarından değilim’ dedi. ‘Her yazım kuvvetle inandığım, kuvvetle hak bildiğim bir fikrin ifadesidir.’” (s. 13).

Muhalef bir gazetede başyazar olan Ahmet Kerim, her türlü zevkten, refahtan yoksun ve her gün ölüm tehditleri alarak geçirdiği yaşamında, kendisini diğer gazetecilerden ayırmakta haklıdır. Gazetede yazılarıyla sürdürdüğü mücadelesinin umutsuz olduğunun farkındadır. Kendi safında olanların, günün birinde iktidara gelebileceğine de inanmaz. Yarım bir sefalet içinde yaşayan Ahmet Kerim, “*ikbal, saadet ve servet sağlayan kuvvetlerin hepsinin öbür tarafta*” (s. 13) olduğunu belirtir. Ahmet Kerim’in İttihat ve Terakki’ye, muhalefete bakışı ve İttihat ve Terakki’ye karşı mücadelesi, Yahya Peygamber benzetmesiyle romanda şu şekilde belirtilir;

“Çünkü İttihat ve Terakki, bütün o kaba ve vahşî sertliğine karşı memlekette tek kudreti temsil ediyordu. Muhalefet ise olumsuz ve inkârcı anlayışların hastalıklı bir görünüşünden ibaretti. Ahmet Kerim, her dakika bu acı gerçekle yan yana yaşıyor ve İttihat ve Terakki ile, hiçbir ümide kapılmaksızın, hatta bir uzak zafere bile ihtimal vermeyerek feragat içinde çarpışıyordu. Bu müthiş kudretle böylece yalnız başına çarpışmakta sonsuz bir zevk vardı. Yalnız başına mı? Evet, 31 Mart İhtilali’nden sonra, iktidara gelen radikal devrimciler hükümetinin dehşetle kapadığı tenkit ve tartışma kapısı ilk defa olarak Nidayı Hakikat gazetesinin kuruluşuyla açılmıştı. Ve bu gazetede, kendi imzasıyla yazı yazan iki yazardan biri de Ahmet Kerim’di. Herkesin sustuğu o yıldırma devrinde, gerçeği söyleyen bu iki yazarın sesi, bir zamanlar çölün içinden Orşilim beldesine haykıran Yahya Nebi’nin sesi gibi memleketin en ıssız köşelerine kadar yayılıyor ve kimini kızdırıyor, kimini ürkütüyordu. Tevrat geleneklerine göre Yahya Peygamber’in iman yaydığı çölde, biricik gıdası yaban balı ile çekirge imiş. Türkiye’nin muhalefet basını, Ahmet Kerim’e bu çeşitten bir gıda bile sağlayamıyordu.” (s. 13–14).

Ahmet Kerim, “*milletlerin başına kahramanlarla evliyalarla başka*” (s. 17) kimsenin geçmemesi gerektiğini düşünür. Ahmet Kerim’in bu düşüncesi Platon’un ütopyik bir devleti anlattığı ‘*Devlet*’ adlı eserindeki düşüncelerle benzeşir. Platon’a göre devleti yönetmesi gerekenler filozoflardır. Platon, vücudun “baş” kısmına yöneticileri, “göğüs” kısmına bekçi ve askerleri ve “karın” kısmına da çiftçileri koyar. Başın vücudu yönetmesi gibi toplumu da yönetenlerin bilgelerin ve filozofların olması gerektiğine inanır. Ahmet Kerim’in düşünceleri de Platon’un bu görüşlerinden hareketle oluşmuş gibidir.

Kahramanlarla evliyalar hakkındaki bu düşüncesi doğrultusunda, Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki’yi bir partiden çok iktidar mevkiine uygun bulur. Çünkü ona göre yeryüzünde hiçbir siyasî bir kuruluş kendi bağrından bu kadar çok evliya ve kahraman çıkarmamıştır. Yalnız bu “*fedakâr inkılâp erleri*” (s.17), iktidara geçer geçmez tamamen değişirler;

“ ‘Öyle ama, bunların hepsi düzme, hepsi düzme’ dedi. İktidara geçer geçmez hepsinin foyası meydana çıkıyor. İşte Tâlat Bey! İşte Mahmut Şevket Paşa! Bunlardan biri, daha düne kadar, alçakgönüllü ve fedakâr bir halk adamı idi. Nazır olur olmaz hemen değişti. Siyah kadife yeleğinin üstüne bir altın kordon geçirdi ve her tarafı camlı bir otomobile kurulup sokak kalabalığına bir bayram çocuğu gibi sırtıyor. Öbürü Hareket Ordusu’nun başında ne şanlı, ne heybetli idi! Sanki destan kişilerinden biri gibiydi. Şimdi bilinmez bir elin oynattığı bir korkuluk kadar kaba, gülünç ve hor görülmektedir. Bu zavallı adama hatta zorbalık bile yaraşmıyor.” (s. 18).

Memleketi soluk alınmaz bir yer haline getiren, insanları “*zahiresi tükenmiş bir geminin yolcuları gibi birbirini üzerine saldırtan*” (s. 32), ülkedeki her çeşit asil ve yüksek geçim yollarını tıkayan sebeplerin nedeni olarak İttihat ve Terakki’nin sevimsiz, kaba ve utanç verici bulduğu demagogca militanlığı, çamurlu fesat ve iftira sistemi, “*suizan ve suikast*” (s. 32) havası olarak görür.

Bütün gününü politik dedikodularla ve hoşlanmadığı meşguliyetlerle geçiren Ahmet Kerim, fırsat bulduğunda bütün bunlardan uzaklaşarak eğlenmek ister. Bunun için birkaç dostuyla Beyoğlu’nda içmeye, yemeye ve gezip eğlenmeye gider. Ahmet Kerim eğlence âlemlerinde aranan bir insandır;

“... Ahmet Kerim, yarenlik, sohbet ve eğlence âlemlerinde büsbütün başka bir adamdır. Hayatının politika ve yazarlık bölümünde ne kadar huysuz, nobran ve acı ise hususi bölümünde o kadar tatlı, ince, nükteci, cana yakın bir şendir. Onun için kendisi uslu uslu erkenden evine dönmeye karar verdiği akşamlarda bile onu kendi isteğine bırakmazlar, zorla sürüklerlerdi.” (s. 37).

Ahmet Kerim, ülkeyi kasıp kavuran bayağı siyasetten, ahlâk bozukluğundan kaçıp, idealleri uğruna ölebilecek bir adam olmak ister. Doğruluğuna kendisinin bile inanmadığı düşünceleri yüzünden arkadaşı Ahmet Samim gibi ölüm tehditleri aldığı anda bunları umursamaz. Fakat Ahmet Samim’e uzun süre tehdit mektupları gelmemesi üzerine şüphelenirler ve Ahmet Kerim, ölümü sorgulamaya başlar;

“O ölümler güzel, o ölümler tatlıdır ki, bizim kanımızın döküldüğü yerden yeni bir dünyanın kökleri filiz sürer. Hâlbuki ideal adını alan bütün fikirlerin ve amaçların kimyevi maddeler gibi düzmece ve iğreti bir hayat ile yaşadığı bu aşağı ve bencil çevrede bir siyaset şehidinin düştüğü yer, kürenin dibine kadar giden sonsuz bir panik uçurumdur.” (s. 44).

Ahmet Kerim, gazetede sürdürdüğü politik savaşının cesaretini kendisi gibi gazeteci olan arkadaşı Ahmet Samim’den alır. Sendeleyip düşeceği sırada kahkahasıyla kendisini ayağa kaldıran, iradesini şevke getiren Ahmet Samim’dir. Ahmet Samim, tehdit mektuplarının uzun süre gelmemesi üzerine şüphelenip bu sessizliği başka türlü yorumlar. Kendisini tehdit edenlerin amaçlarının göz korkutmadan çok kendisini öldürmek olduğunu düşünmeye başlar ve korkuyla karışık telaşa kapılır. Daha önce Ahmet Samim’in bu hallerini görmeyen Ahmet Kerim, böyle cesur bir insanın telaşa kapılmasına şaşırır. Ahmet Kerim’le Ahmet Samim birlikteyken başlarına iki tehlikeli olay gelir. Bu olayların birincisi, Yüksekaldırım’dan Beyoğlu’na çıkarırken, kendilerini Eminönü’nden beri takip eden bir kişinin karanlık bir yere geldiklerinde, onları sıkıştırıp tehdit etmesidir. İkincisi de, Nikoli Birahanesi’nde arkadaşlarıyla otururken, karşı masadan üç şüpheli adamın sürekli onları izlemeleridir. Rahatsız olan Ahmet Kerim’in teklifiyle hepsi Sketing Barı’na giderler ve o üç şüpheli adam da onları takip eder. Ahmet Kerim ve arkadaşlarının yanında Despina da vardır. Despina’yı gören üç şüpheliden biri Ahmet Samim’e bakıp *“Görüyor musun şunu? Rumlardan aldığı parayı yine Rumlara yediriyor, işte!”* (s. 49) diyerek iftira atar.

En yakın dostu Ahmet Samim'in bir gece sırtından kurşunlanarak öldürülmesiyle Ahmet Kerim'in hayatı ve düşünceleri değişmeye başlar. Ahmet Samim'in öldürülmesiyle, Ahmet Kerim'de İttihat ve Terakki'ye karşı yakıp yıkma hırsı oluşur;

“Şu dakika yalnız İttihat ve Terakki'nin yalnız Osmanlı Devletinin, yalnız bu memleketin değil, bütün insanlığın düşmanı kesilmişti. Bu insanlık sanki rastgele, önündeki masa şekline girmiş gibi yumruklarını öfke ile bir masanın üstüne vuruyordu. İddia olunabilir ki, hiçbir nihilist, hiçbir anarşist şu anda Ahmet Kerim'i saran yakıp yıkma hırsının yarısını duymamıştır.” (s. 75).

Ahmet Samim'in öldürülmesi ve ardından da gazetenin kapanması üzerine Ahmet Kerim ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez, boşluğa düşer. *“Kendini tesadüflere bırakmaktan veya Şahabettin Süleyman gibi yarı serserilik, yarı işçilik hayatına atılmaktan başka çaresi kalmaz.”* (s. 80). Gelecek, gözlerinin önünde Bâbiâli Caddesi'nden başlayıp Beyoğlu'na akan bir çirkef halinde görünür. Geçmişinde uğruna savaştığı ne kadar değer varsa hepsini bir kenara atarak kendini bu çirkefin içine bırakmak ister. Muhalefet etme isteğini kıran sebeplerden biri olan Ahmet Samim'in öldürülmesinin yanında, çevresindeki insanların bu ölüm karşısında ortadan kaybolması da vardır. Özellikle Sırrı Bey'in korku ve kayıtsızlık içinde kendinden başka kimseyi düşünmeyen halleri etkili olur. Zaten onda pek zayıf olan iyilik ve kötülük kavramları Ahmet Samim'in öldürülmesiyle tamamen yok olur. İçinde *“... ahlâkî prensiplerin estetik duygular yanında hiçbir mana taşımadığı, hayata ancak bu duygular açısından değer verileceği inancı”* (s. 86–87) doğmaya başlar ve dünyada sadece güzelin ve çirkinin olduğuna inanır. His dünyası darmadağın olan Ahmet Kerim kendini *“... büyük bir tevekkülle hâdiselerin akıntısına bırakır.”* (s. 87).

Despina'yla geçirdiği bir gece sonrasında Doğruyol'da yürürken kendisini tamamen çirkefin içine batmış olarak görür. Beyoğlu'nda dolaşırken sessiz, temiz Türk mahallelerinin hasretini çeker. Türk mahallelerindeki; temizliğe ve saffete susamış bir halde beyaz sabun kokan, beyaz entarili genç Türk kızlarını aklına getirir. Ahmet Kerim bu konuda öylesine hissîleşir ki, evinin önünden geçerken sesini duyup âşık olduğu Samiye'ye, kendisine ilgi gösterdiğini sanarak daha çok bağlanır. Bu bağlantıyla gözünün kapanması, Samiye'nin İttihatçı olan ağabeylerinin kendisine kurdukları tuzağı

fark etmemesine neden olur. Ahmet Kerim’i bu tuzaktan, sonraları onun kendisini gerçekten sevdiğine inanıp pişman olan Samiye kurtarır. Bu tuzaktan kurtulan Ahmet Kerim, kendisini tuzağa sürükleyenin Samiye olduğunu sanarak onun gerçekten kendisine âşık olduğuna inanmaz. Ahmet Kerim, Samiye’yi reddetmesiyle, Samiye’nin intiharına sebep olur. Bu intihar Ahmet Kerim’in hayatında ölümle yüz yüze geldiği ikinci olaydır. Bu ölümler, Ahmet Kerim’in hayatının ve düşüncelerinin tamamen değişmesine neden olur. Tıpkı Kiralık Konak romanında Hakkı Celis’in ölümü gerçek anlamda hissetmesiyle değişen kişiliği gibi, Ahmet Kerim’in de bu ölümler karşısında kişiliği değişir. Ahmet Samim’in vurulmasından sonra politikadan ve politikacılardan tiksinti duymaya başlayan Ahmet Kerim, olayların dışında kalmaya çalışır. Samiye’nin ağabeylerinin kurduğu tuzaktan sonra, aylarca önünden geçtiği, gözetlediği Samiyelerin konağının önünden bir daha geçmez. Yaşadığı bu hâdiselerden kurtulan Ahmet Kerim kendisine sonsuz bir güven duymaya başlar. İkdam ve Yeni Gazete adlarında iki muhalif gazetenin çıkmaya başladığı günlerde Ahmet Kerim, Hayrettin Paşazadelerin sermaye ve sorumluluğunda çıkacak olan yeni bir muhalif gazetenin yazı işleri müdürlüğüne getirilir. İtilâf ve Hürriyet’in organı olan bu gazetede yazmasının nedeni Ahmet Kerim’in kendince izahı şöyledir;

“Her şeyden önce İttihat ve Terakki zindanının yıkılması ve hür düşünceye yol açılması lazımdı ve o, İtilâf ve Hürriyet’le ancak bu noktada birleşmişti. Bunun dışında, Fırkanın program diye ortaya attığı siyasî görüşlerim hiçbirini benimsemiş değildi; bunları ha olmuş ha olmamış addetmekte idi.” (s. 119).

Türk milletine ululuğunu, heybetini, bünyesindeki o eşsiz dayanma kabiliyetini yeniden hatırlatacak bir kahraman bekleyen Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki’ye muhalif olarak kurulan Hürriyet ve İtilâf fırkasını anlamsız ve yetersiz bulur. Ülkenin kurtuluşunun, unsurların kaynaşmasıyla ve Türklerin diğer unsurlara dinî ve millî hoşgörü göstermesiyle gerçekleşebileceğini söyleyen bu fırkanın başında olanların, bu amaçlara tezat oluşturduğunu dile getirir;

“Benim babam Türkiye, anam Yunanistan demekle ün salmış bir Serfice mebusu Boşo Efendi ile biricik kurtuluş ve ilerleyiş yolunun ‘İslâm Cemaati’ kuruluşunda olduğunu söyleyen bir Sabri Efendi’nin hangi fikir üzerine uyuşacaklarını ve öte tarafta meselâ yarı Fransızca yarı Arapça konuşan bir Şefikülmüeyyed’in Arnavutçadan başka

dil bilmeyen bir Draç mebusu Esat Paşa ile nasıl anlaşabileceklerine akıl erdiremiyordu.” (s. 119).

Türk milletini esas alan bir fikrin peşinde olan Ahmet Kerim, Osmanlılık fikrini savunanların hiçbirinde iyi niyet görmez. “Gördüğü, bunların hepsinin bir an önce Osmanlı devletinin yıkılıp parçalanmasını istedikleridir.” (Balcı, 2002: 160). İttihat ve Terakki, yükselen Türkçülük hareketlerini kendi safına almak ister. Bunun için, İttihat ve Terakki’nin ünlü kişileri Sultan Ahmet’te açılan Türk Ocağı’na dolar. İttihat ve Terakki’nin, milliyetçi gençleri bu yolla kendi saflarına katacağını anlayan Ahmet Kerim, var gücüyle onları muhalefete çekmeye çabalar. Fakat muhalifler çevresinde bunun önemini kimse kavramaz. Daha sonra, muhalifler arasında yaygın olan “*unsurların uyuşması*” (s. 141) görüşünü milliyetçilikle karıştırmaya kalkışmanın siyasî mahzurlarını gören Ahmet Kerim, girdiği yolun dar ve çapraşık olduğunu anlar.

Her şeyiyle çözülmeye başlayan ülkede, Ahmet Kerim, toplumun bir buhran yaşadığını, iktidarı, ordusu, aydını ve halkıyla bir sıtma ateşi içinde yandığını teşhis eder. Memleketin, aydınlarıyla ve âlimleriyle iflas ettiği fikrine varır. Bunun nedeninin de askerî bozgunların getirmiş olduğu acizlik ve miskinlik olduğunu belirtir.

Son seçimlerde seçilemeyen Arnavut beylerin, silahlı halk kalabalıklarının başına geçmeleri ve Arnavut Ayaklanması’nın ortaya çıkmasıyla İttihat ve Terakki zayıflamaya başlar. Ahmet Kerim’in beklediği belirtiler son hâdiselerle ortaya çıkar. Yalnız ona göre İttihat ve Terakki’nin yıkılmasıyla her şey çözülmeyecektir. Gelecek hükümetin neler getireceğini bilmek ister. Gelecek; yüksek, asil ve ateşli ideallere susamış bir nesil sayesinde aydınlığa çıkacaktır. Beklediği neslin özelliklerini şu şekilde anlatır;

“Bu nesil her doğan güne ‘Bana fikrim için ne getirdin? Ruhum için ne getirdin? Ruhum için ne getirdin?’ diye sormaktadır. Bir zamanlar bu gençlik için ‘hürriyet’ tatlı bir rüya idi. Fakat bu tatlı rüyadan 31 Mart sabahının kanlı ve çamurlu gürültüsüyle uyandığı günden beri bir sarhoş mahmurluğu içinde kıvranıp durmaktadır.” (s. 151). Hayalindeki gençliğin aksine, gençlik “*uyuşuk ağzı, beyni paslı, vaktinden önce bunamış*” (s. 152) zavallı bir gençliktir.

Ahmet Kerim, içinde yaşadığı zamandaki buhranların kaynağını Abdülhamit devri olarak görür. Memleketin bütün kapıları her türlü aydınlığa kapanmıştır. Ahmet Kerim'e göre, Abdülhamit'in yaptığı en acıklı şey ise "*Türk'ten başka unsurlara sosyal sahada olsun, kültür sahasında olsun en büyük imtiyazları vermesidir.*" (s. 180). Böylece Türk milletinin yüzüne tükürme küstahlığı gösteren Boşo gibi insanların ortaya çıkmasına neden olur. Ülkede meydana gelen olayları bozuk makine seslerine benzeten Ahmet Kerim, bunun nedenini idealsizlik olarak görür. Her yerinden çıtırtılar yükselen memlekette, Balkan politikası sonrası Arnavut Ayaklanması'ndan sonra Balkan Harbi patlak verir. 1880 Antlaşması sonrasında hükümet darbesi olur. Ahmet Kerim, muhalefettekilerin iktidara geldiğinde hırsa kapıldığını görüp Ahmet Samim'in anlattığı bir hikâyeyi aklına getirir ve hırsa kapılanları *Talleyrand* benzetmesiyle anlatır;

"Bu hikâyeye göre ikbal düşkünlerinin biri ikide bir devrin sadrazamına başvurup mutlaka bir yüksek mevkie tayinini rica edermiş ve her başvuruda sadrazamdan şu cevabı almış:

-Devlet gemisi tehlikededir. Biraz bekleyin, şimdi zamanı değil.

Bu cevap kim bilir kaç defa tekrarlanmış olacak ki, sonunda herifin sabrı tükenmiş;

-Aman efendim, benim canımdan korkum yok. Hele şu gemiye bir kere biz de binelim, ondan sonra ne olursa olsun! demiş." (s. 188).

"Ahmet Kerim, öte yandan, iktidar mevkiinden ayrıldıkça mutlaka yatağa düşen ihtiyar Talleyrand'ı hatırlıyordu. Bu adamın her ikbale geçişi Fransa'nın bir düşkünlük saatine rastlarmış; buna rağmen o yine iktidara bir leş üzerine bir akbabanın konup oturduğu gibi hırs ile atılmış." (s. 189).

Balkan Harbi sonrası bozguna uğrayan ordudan geriye dönen yaralılarla dolup taşan İstanbul'da, Ahmet Kerim karşılaştığı manzara karşısında kendisi ve milletiyle ilgili bazı gerçekleri görür. Kendi acılarına, kibirlerine, kendi nefesine o kadar saplanmış ki milletinin gerçeklerini görememiştir. Kendi iç dünyasına bu denli gömülerek Samiye gibi milletin mayasını yapan kutsal şeylerden birisinin intiharına sebep olduğu için kendisini suçlar. Burada iki önemli nokta vardır. Birincisi harpten

döner yaralılarla dolup taşan İstanbul'u, Ahmet Kerim'in tasvir etmesidir. Bu, Kiralık Konak'taki Hakkı Celis'in yaralılarla dolup taşan İstanbul içinde oradan oraya dolaşmasına benzer. Hakkı Celis'in, Seniha'ya karşı beslediği aşk, etraftaki yaralıları yani milletin gerçeklerini görmesine engel olurken; Ahmet Kerim'in yaralıları görmesi onda uyanışa neden olur. İkinci önemli nokta da, bu uyanışın milletin değerlerinin toplandığı bir sembole dönüşen Samiye'ye doğru olmasıdır. Samiye'nin sevgisine karşılık vermeyen Ahmet Kerim, onun intiharına neden olur ve bunun pişmanlığını yaşar. Tıpkı, geçmişte milletin değerlerine sırtını dönüp de, son zamanlarda milletini meydana getiren bütün değerlerin yerle bir olmasından sorumlu olduğunu düşünüp pişmanlık duyması gibi. Ahmet Kerim, İstanbul'un yaralılarla dolması karşısındaki izlenimleri şu şekildedir;

“İşte, Türkiye’de, en çok hürmete şayan mübarek realite! Diyordu. Evet, Türkiye’yi Türkiye yapan bu etlerdi, bu kemiklerdi, hep bu sessiz sessiz deprenen kurban etlerinden, kurban kemiklerinden ibaretti ve bundan ötesi? Bundan ötesi, gülünç ve kaba bir masaldı. Bundan ötesi Ferah Tiyatrosundaki sahne idi. Bundan ötesi Bâbü’lî’nin sadaret kapısı önündeki harp gösterileri idi. Bundan ötesi Ahmet Kerim’in kendisiydi!...” (s. 208).

Ahmet Kerim, İstanbul'daki insanlara karşı nefretle karışık kötümser bir bakış açısına sahiptir. Bâbü’lî Baskını'nın Bâbü’lî'den uzaklaştıkça daha abartılı bir ses getirmesi Ahmet Kerim'i kızdırır. Baskın sırasında sokağa inen *“bu beyinsiz, bu yalancı sokak halkından”* (s. 226) nefret eder. Bu hislerin tersine, Sinop'a sürgün gönderildiğinde Anadolu insanına karşı iyimser bir bakış açısına sahip olur. Toplumdaki iyi ve kötü her şeyin kaynağının halk olduğuna inanan Ahmet Kerim'e göre, halkı eğitmek aydınların görevidir. Halkını eğitmeyen aydın ona gör yarım bir fikir adamıdır.

Ahmet Kerim, Mahmut Şevket Paşa'nın vurulmasından sonra çevresindeki pek çok muhalif gibi tutuklanır. Ardından Sinop'a sürgüne gönderilir. Ömrünün bir yarısını gündelik hâdiselerle ve kısır çekişmelerle geçiren Ahmet Kerim, ömrünün diğer yarısını da Sinop'ta tüketir.

Ahmet Kerim, devrindeki bütün entelektüel geçinen insanların hiçbir bilgi birikimi olmadığını, kof insanlar olduğunu ifade eder. Kendisinin de içinde bulunduğu

bu aydınlar zümresini kimi zaman eleştirmekten geri kalmaz. İkinci tutuklanmasında kendini değerlendirirken, kendisine şöyle seslenir;

“Sen herkes gibi bir kimse idin: İsteklerin, dileklerin, ümitlerin vardı. Onları birer birer nasıl kırdığını tabii hatırlarsın. Ve seni kendi kısmetinin, kendi alın yazının tersine nasıl zorla yürüttüğümü de bilirsin. İhtimal ki senin alın yazında şunlar yazılıydı: ‘Âlemin saygı ve takdirini kazanmış bir adam olacaksın. Memleketine yararlı hizmetler edeceksin ve bunun manevi mükâfatını göreceksin. Özel yaşayışın şefkatli bir ana ile seven bir eş arasında berrak bir ırmak gibi akıp gidecektir.’ Halbuki ben bu alın yazısını sildim, yerine şunları yazdım: ‘Her şeyin zıddına yürü, hatta kendi zıddına bile!... Dünya budalalar, kötü yürekli, bayağı, gülünç ve sıkıcı insanlarla doludur. Hele bizim memleketimizde bunlar çoğunluktadır. Onun için sen herkesle, her şeyle mücadele zorunda kalacaksın. Hiçbir kimseyi, hiçbir şeyi sevmeyeceksin; çünkü sevgi bir mağlubiyet eseridir. Mağlubiyet ise sana yakışmaz. Çünkü sen herkesten akıllı, herkesten değerli, herkesten güçlü, herkesten büyüsun.” (s. 288–289).

Ahmet Kerim, idamını beklediği hücrelerinde, hayatının gerçeklerinin farkına varır. Tanrının lütuflarıyla yetinip sevinmek varken, devrin siyasî çekişmelerinin, politik hırslarının, dedikodularının, karalamalarının arasında en güzel günlerini harcamıştır. En çok ardında bıraktığı annesine üzülür. Hayatını sorguladığı saatlerde, kendisine asıl kişiliğini de itiraf eder;

“‘Senin en büyük hatan bu değil. Senin en büyük hatan ne isen öyle görünmeyişindir’ dedi. ‘Şefkatliydin, merhametsizliği şiar edindin! Yumuşak başlı bir çocuktun, dik kafalılığı, zarıflığe ve asiliğeye daha uygun buldun. İttihatçı idin, kendini muhalif tanıttın. Sahtekâr, sahtekâr!’” (s. 289).

Ahmet Kerim muhalif olmasına rağmen ne gerçekten muhalefeti benimsemiş ne de tam anlamıyla İttihat ve Terakki’nin karşısında olmuştur. Onun idamdan kurtulup sürgün olmasına neden olan da bu arada kalmışlığının getirdiği kararsızlıktır. Bu durum Ahmet Kerim’in fikirlerinin olgunlaşip bilinç seviyesine ulaşmasına engel teşkil eder. Onu idamdan kurtaran söz, Ziya Gökalp’ındır; *“O genç günün birinde bize lazım olacaktır. Türkçülük cereyanının şuursuz hadimlerinden biridir.” (s. 308).*

Bütün bu özellikleriyle romanın başkişisi olan Ahmet Kerim, romanda gazeteci olarak yer almasına rağmen, siyasî yönü daha ağır basan bir karakterdir. Devrinin siyasî ve toplumsal olaylarını tenkit eder. Ahmet Kerim, ülkedeki fikir sisteminin temelsizliğini dile getirip çözüm yolları aramasıyla *entelektüel tipi* temsil eder. Kendi devrini, içinde bulunduğu aydın zümresini eleştiren Ahmet Kerim, kendini de eleştirmekten geri durmaz. Roman boyunca gözlemlediği olaylar, düşüncelerinin ve kişiliğinin değişmesine neden olur. Özellikle, Ahmet Samim'in öldürülmesi ve ardından Samiye'nin intiharı Ahmet Kerim'de derin izler bırakır. Ayrıca gazeteciliği ve siyasî yönüyle toplumsal sorunlara değinmesi ve bu sorunlar karşısında arayışlarıyla Ahmet Kerim, yaşadığı devirdeki belirli bir zümreyi etmesi bakımından "*sosyal bir tip*" (Çetin, 2008: 157) olarak değerlendirilebilir.

Ahmet Kerim'in dünyadaki toplumsal olaylardan, dünya yazarlarından ve düşünürlerinden bahsetmesi onun kültürlü bir insan olduğunu gösterir. "*Bir aydında bulunması beklenen özelliklerden birisi, içinde yaşadığı toplumun problemlerine vakıf olması ve bunlar karşısında çözümler üretebilmesidir. Özellikle gazete gibi toplumun büyük bir kısmına ulaşabilen nesir aracına sahip olan bir aydının daha tutarlı olması, zamanın dar sınırlarını, kısır çekişmelerini aşması, ileriye görebilen bir bakışa sahip olması beklenir.*" (Balcı, 2002: 164). Ahmet Samim'in öldürülmesine kadar, hayat hakkında belirgin bir fikri olmayan Ahmet Kerim, bu olaydan sonra *hayat* ve *ölüm* üzerine düşünmeye başlar. Samiye'ye âşık olup da hasretini çekmesiyle, daha önce sırtını çevirdiği milletin değerlerini fark etmeye başlar. Bu farkındalık onda millet bilinci oluşturur. Yalnız bu düşünceler temelsizdir ve gelişimden mahrumdur. Her tarafından çatırdayan bir toplum içinde yaşayan Ahmet Kerim, kurtuluş için çözüm üretemez. O da, içinde yaşadığı toplum gibi buhranlar içinde sürüklenmektedir. Osmanlıcılık ve İslâmcılık fikirlerinin, milletin aleyhine sonuçlar doğuracağına inanan Ahmet Kerim, bu fikirlerin yanında çözüm yolları üretemez. II. Meşrutiyet devrinin "*aradaki aydını*" (s. 127) olarak ele alınan Ahmet Kerim, "*II. Meşrutiyet devrinin siyasî ve sosyal kaosunun bir sembolüdür.*" (s. 162). Bu kaos ortamında Ahmet Kerim, asıl kişiliğinin zıddı olarak yaşar. Muhalif olduğu halde, muhalifleri sevmez; yer yer İttihatçıları över. Düşünce dünyasında da bir bütünlük oluşturamaz. Siyasî ve toplumsal olayların arasında çalkalanır durur. Ömrünün yarısını siyasî çekişmeler uğruna harcar, diğer yarısını da Sinop'ta sürgünde geçirir.

Bütün bu özellikleriyle o entelektüel bir tiptir ve romanda İstibdat ve Meşrutiyet devirlerinin *kararsız aydın tipini* temsil eder.

Ahmet Samim:

“Karmakarışık duran kumral saçlarının altındaki kalender ve sevimli yüzlü” (Karaosmanoğlu, 2009: 42) ve şehlâ bakışlı bir insandır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Ahmet Kerim gibi muhalif bir gazeteci olan Ahmet Samim, Ahmet Kerim’in en samimi dostudur. Nidayı Hakikat adlı gazeteyi beraber kurarlar. Ahmet Samim, bir süre sonra başka bir gazeteye geçse de Ahmet Kerim’le olan dostlukları devam eder. Ahmet Kerim gibi fikir hayatının sınırları içindeyken, son zamanlarında fiilen politikaya da atılır. Ahmet Kerim’le aralarında epey yaş farkı vardır. *“Politikanın insanı vaktinden önce yıpratıcı ve söndürücü mihnetlerine rağmen, hayrete değer bir direnişle ilk gençlik çağının bütün ateşini, coşkunluğunu ve ataklığını korur.”* (s. 41–42). Yaşı ilerlemesine rağmen gençlik coşkusunu kaybetmeyen Ahmet Samim, evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen düzenli bir hayata sahip değildir. Kendi bedenine, evine ve memleketine sığamayan Ahmet Samim, romanda *“Nerede sabah orada akşam”* (s. 42) diyen bir serseri olarak tasvir edilir.

Yıllarını her gece Beyoğlu’ndaki eğlence yerlerinde sabahlayarak geçirse de, bir süre sonra arkadaşlarının bütün ısrarlarına rağmen dışarıda dolaşmaktan bile çekinir hale gelir. Bunun nedeni, uzun süredir aralıksız gelen tehdit mektuplarının birdenbire kesilmesinden duyduğu tedirginliktir. Ahmet Samim, kendisindeki bu tedirginliği şu şekilde ifade eder;

“Vallahi, azizim, dedi, ben artık geceleri şurada burada dolaşmaktan korkuyorum. Siz buna ister evham, ister endişe deyiniz. Gözüm yıldız artık... Bu adamlar beni, mutlaka öldürecekler.” (s. 43).

Ahmet Kerim, muhalefet yolunda bütün cesaretini kendisinden aldığı, yılmaya yaklaştığı her an neşesiyle şevkini arttıran Ahmet Samim’in ölüm korkusuyla böylesine tedirginliğe düşmesine şaşırır. Ahmet Samim, tehdit mektupları gelirken, dışarıda takip edilmekten tedirgin olmaz, fakat bunların birdenbire kesilmesi karşısında korkuya

kapılır. Çünkü ona göre, tehditlerin kesilmesi için göz korkutma boyutundan çıkıp, eyleme dönüşmeye başladığının kanıtıdır.

Evli ve iki çocuk sahibi olmasına rağmen, Beyoğlu'nun en ünlü kızlarından Despina adında Rum bir kızla ilişkisi vardır. Despina ile olan ilişkisi ve çalıştığı gazetenin sahibinin Kozmidi adında bir Rum olması yüzünden, "*Rumlardan aldığı parayı yine Rumlara yediriyor.*" (s. 49) diye iftiralara uğrar.

Bu iftiraların aksine Ahmet Samim, gazetesinin hiçbir sayısında Türk milletine ve Türk vatanına ihanet sayılabilecek bir yazı kaleme almadığı gibi; Rumluk, Ermenilik ve Yahudilik davalarında, bu unsurlar aleyhinde en küçük bir ilana bile göz yummaz. İttihat ve Terakki yanlısı gazeteler, köşelerinden Ahmet Samim'e çamur attıkça, bu uğraşlar, halkın gözünde Ahmet Samim'i atılganlığı ve cesareti ile daha sevimli gösterir. Cesaretli bir gazeteci olan Ahmet Samim; İttihat ve Terakki'nin kirli işlerini açığa çıkaran tek gazetecidir. Bu kirli işlerin arasında; *Divan Harbi Örfi*'nin gizli işkence usulleri kullanması ve Soma-Bandırma demiryolu imtiyazı işinin içyüzünde dönen olaylar vardır. Bunları belgelerle ortaya çıkaran Ahmet Samim, İttihat ve Terakki'nin tehditlerine ve gözetlemelerine maruz kalır.

Arkadaşlarıyla beraberken bitmek bilmeyen politik çekişmelerden sıyrılan Ahmet Samim, böyle zamanlarda ciddi konular üzerinde konuşmaktan hoşlanmaz. Eşsiz bir mizah kabiliyeti olan Ahmet Samim, arkadaşlarıyla toplandıklarında, etrafındakileri Moliere'nin gülünç kahramanlarına benzetererek, bir komedyana sanatçısı gibi insanları eğlendirir. Samim'in bu toplantılardaki önemi Ahmet Kerim'in bakış açısıyla şu şekilde anlatılır;

"Ona göre, Samim'in bu havaî davranışları ancak öyle bahislerin açılmasını önlemek içindi. Aksi takdirde bu adamlardan her biri kendi zekâ ve bilgisini ya da kendi namus ve faziletini ötekilere ispat etmek için uzun ve boş monologlara başlar ve bunların verdiği ağırlığı, can sıkıntısını artık hiçbir şeyle gidermek mümkün olamazdı. Onun içindir ki, bu çeşit kâbus bastırma tehlikelerine karşı Samim sanki bir 'prevantif' (engelleyci, önleyici) vazifesini görürdü." (s. 65).

Tehdit mektupları kesildikten sonra, Dâhiliye Nazırı, Ahmet Samim'i yanına çağırır. Dâhiliye Nazırı'nın amacı Ahmet Samim'e mutasarrıflık teklif edip onu

muhalefetten vazgeçirmektir. Ahmet Samim'in bazı arkadaşlarının yüksek makamlara geldiğini, buna karşın onun hâlâ matbaa köşelerinde süründüğünü dile getirir. Ahmet Samim, Dâhiliye Nazırı'nın sözünü kesip halinden memnun olduğunu söyler. Görüşme bittiğinde Dâhiliye Nazırı, Ahmet Samim'in elini tutarak, artık dost olduklarını, kendisinden hiçbir yardımı esirgemeyeceğini belirtir.

Bir süre sonra, bir gece, arkadaşı Fazıl Ahmet'le Bâbiâli yokuşunda yürürken, sırtından kurşunlanarak öldürülür. “*Bir zamanlar yalnız İstanbul halkının değil, bütün memleketteki gazete okuyucularının hayalinde bir kalem kahramanı gibi yer tutan*” (s. 296) Ahmet Samim, ölümünün üzerinden iki yıl geçmeden herkes tarafından unutulur gider.

Romanda fiziksel ve psikolojik özellikleriyle anlatılan Ahmet Samim, gerçek hayattan alınmış bir karakterdir. Gerçekte de 1884 tarihinde Prizren doğumlu olan gazeteci Ahmet Samim, 132 sayı boyunca Sada-i Millet gazetesinde başyazar olarak çalışmıştır. Muhalifliğiyle öne çıkar. Ahmet Samim, 1910 yılında Bâbiâli Yokuşu'nda sırtından kurşunlanarak öldürülür. Hüküm Gecesi romanının, başta Ahmet Samim'in vurulmasından sonraki olayları aktarmasından dolayı, Ahmet Samim romanda vak'anın ortaya çıkması için varlığına mutlak ihtiyaç duyulan karakterlerden biridir.

Gazetesindeki köşesinde sürdürdüğü fikir savaşıyla *entelektüel bir tip* olan Ahmet Samim'in aynı zamanda, İttihat ve Terakki'nin ülkede gerçekleştirdiği gizli ve kirlî işleri de belgeleriyle ortaya çıkarıp halka göstermesi bakımından sosyal bir yönü de vardır. Halkın gözünde “*bir kalem kahramanı*” (s. 296) olur. Ahmet Samim'in öldürülmesi romanda işlenen olayların başlangıcıdır. Romanda onu önemli hale getiren, yaşantısıyla olduğu gibi ölümüyle de Ahmet Kerim'in düşünce hayatında ve kişiliğinde meydana getirdiği değişikliklerdir. Ahmet Kerim'in ilham ve cesaret kaynağı olan Ahmet Samim, vurulmasıyla Ahmet Kerim'in büyük bir boşluğa düşmesine neden olur.

Ahmet Samim, II. Meşrutiyet zamanında, İttihat ve Terakki'nin baskıcı ve ülkeyi tehlikeli yerlere götüren iktidarını eleştiren, haksızlıklara boyun eğmeyen ve gazetesinden halka seslenerek halkın aydınlanmasını isteyen aydın zümresini temsil eder. Bütün bu özelliklerinin yanında, Ahmet Samim, öldürülmesine kadar, Ahmet Kerim'in düşünce hayatını temsil eder. Ahmet Samim'in vurulmasıyla, İttihat ve

Terakki'nin baskıcı yönetiminde tehlikeli günlere sürüklenen ülkede, Trablusgarp'ın kaybedilmesi, Arnavut Ayaklanması ve Balkan Harbi gibi olaylar bir bir patlak verir. Ülkedeki etnik unsurlar dağılmaya başlar. Ahmet Samim gazetedeki köşesinde cesaretle bütün bu olayların üzerinde durur. Onun İttihat ve Terakki tarafından gizlice vurulması, o zamana kadar ülkeyi aydınlığa çıkaracak fikirlerin susturulması ve ardından meydana gelen olaylar karşısında Ahmet Kerim gibi aydınların fikir üretmemesi, ülkedeki fikir iflasının göstergesi olarak düşünülebilir. Böylece, Ahmet Samim'in vurulmasıyla boşluğa düşen Ahmet Kerim, yaşadığı ve şahit olduğu toplumsal ve siyasî olaylar karşısında çözüm yolları üretmez.

Samiye:

On sekiz yaşında genç bir kızdır.

Beşiktaş Kulübü üyesi ve Altıncı Belediye Dairesi başkâtibi, İttihatçı Selim Necati Bey'in kız kardeşi olan Samiye, musiki yeteneği olan, ut ve piyano çalıp şarkı söyleyebilen genç bir kızdır. Ahmet Kerim'in evinin olduğu mahalleye taşınırlar. Samiye, piyano çalıp şarkı söylerken evinin önünden geçen Ahmet Kerim'in dikkatini çeker. Ahmet Kerim, Samiye'nin yüzünü görmemesine rağmen, Samiye'ye âşık olur. Ahmet Kerim'i, evlerinin önünden gelip geçerken fark eden Samiye, penceresinin ardından icat ettiği türlü oyunlarla Ahmet Kerim'in merakını daha da körükler. Günlerce, sokakta aniden Ahmet Kerim'in önüne çıkarak onu şaşırtır. Ahmet Kerim, Samiye'yle her karşılaşmasında çekingenliğinden konuşmaya cesaret edemez. En sonunda Samiye, Ahmet Kerim'e bir not yazar. Bu notta, gece yarısı evin sokak kapısını açık bırakacağını ve gelip kendisini gizlice görmesini ister. Aksi halde bir daha yüzünü göremeyeceğini belirtir. Ahmet Kerim bin bir güçlkle cesaretini toplayarak gece yarısı eve girer. Samiye'nin odasını bulup girdiğinde, Samiye çılgık atar ve evdeki herkes odaya toplanır. Silahlar Ahmet Kerim'e doğrulduğunda, Ahmet Kerim bunun bir tuzak olduğunu anlar. Ahmet Kerim'i öldürecekleri sırada, Ahmet Kerim, “*Beni öldürmeğe geldiniz. Anladım. Buyurun. Yapacağınızı yapın!*” (s. 114) diyerek ölüm karşısında dimdik durur. Bunun üzerine Samiye, Ahmet Kerim'in duygularından, sevgisinin

gerçekliğinden emin olur ve Ahmet Kerim'i elinden tutarak evden kaçıtır ve onu ölümden kurtarır.

Bu olaydan sonra Ahmet Kerim, Samiye'den nefret etmeye başlarken; Samiye, Ahmet Kerim'e tutkulu bir aşkla bağlanır. Ahmet Kerim'i görmek istese de, Ahmet Kerim Samiye'yi hep yanıtsız bırakarak ondan kaçır. Samiye defalarca gazeteye Şerife Hanım'la mektup yollar. Bu mektuplarda ne hâle geldiğini, pişmanlığını şöyle açıklar;

“ Ben artık o bildiğin kız değilim, ’ diyordu. ‘O gece, o zebanilerin karşısında, senin o korkusuz duruşunu gördüğüm dakikadan beri ben büsbütün başka bir insan oldum. Bir defa yüzümü görsen, bu sözümün ne kadar doğru olduğunu anlayacaksın. Öyle zayıfladım, öyle zayıfladım ki, gözlerim yüzümün ortasında iki siyah çukurdur. Onlara baktığın vakit yüreğimi oyan, o müthiş sır, sana hemen belli olacak. Bana acıyacaksın, bana acıyacaksın!’” (s. 128–129).

Ahmet Kerim'in Samiye'ye yüz çevirip, onu gördüğü her yerde yolunu değiştirmesinden ve onun bütün görüşme isteklerini yanıtsız bırakmasından sonra Samiye, ağabeyinin evinden ayrılır. Şerife Hanım'ın yanında bir süre yaşamasının ardından kendini denize atarak intihar eder. Ahmet Samim'in vurulması ve Samiye'nin intiharı, Ahmet Kerim'i yıkar. Samiye'nin görüşme isteklerine cevap vermediği için çok pişman olur. Ahmet Kerim bundan sonra teselliye, hemen her gün Şerife Hanım'ın evine giderek, Samiye'nin anılarını Şerife Hanım'dan dinleyerek bulur.

Ahmet Samim'in vurulmasından sonra avunmak için Beyoğlu'na giden Ahmet Kerim, geceyi Despina'nın yanında geçirir. Dışarıya çıktığında kendini tamamen pisliğin içine batmış hisseder. Kaçarcasına Beyoğlu'ndan uzaklaşır ve Türk mahallelerine geldiğinde içini huzur kaplar. Pisliklerden temizlenip ruhunu arındırmak için, bu Türk mahallelerinin beyaz sabun kokusuna ihtiyacı vardır. Ahmet Kerim, Samiye'yi işte bu Türk mahallelerinin saf ve temiz özelliklerinin özü olarak görür. Ahmet Kerim bu mahallelerinin özelliklerini şu şekilde dile getirir;

“Burada atmosfer Türk'tür. Beyaz sabun kokan, beyaz entarili kız kadar Türk'tür. Kendi mahallesinin yakınlarına doğru yaklaştıkça bu duygu onda daha çok beliriyor. Havada lâvanta çiçeği, Edirne sabunu ve bir parça da kekik kokuyor. Bu kokuları belki de Ahmet Kerim'in muhayyilesi icat ediyor. Çünkü çocukluğundan beri,

kendi evinde, annesinin çamaşırlarında duyduğu kokular bunlardır. Ahmet Kerim aslında her geri dönüşünde, her tahlil ve murakabe anında bu kokuları duyar. Onun için milliyet bu kokudur.

Genç adam bu kokunun özü demek olan komşu kızını bu sabah her vakitten çok seviyordu.” (s. 96).

Romanda varlığına mutlak ihtiyaç duyulan bir karakter olan Samiye, psikolojik özelliklerine pek değinilmese de, romanda Ahmet Kerim’in değişimi açısından önemlidir. Ahmet Kerim’in Türk mahallelerinin kokusunun özü diye tasvir ettiği Samiye, Ahmet Kerim’in millî değerlerin farkına varmasını sağlamıştır. Samiye’nin ağabeyinin kurduğu tuzaktan sonra Ahmet Kerim bir daha Samiye’nin yüzünü görmek istemez. Samiye’nin intiharıyla bütün suçu kendinde görüp pişmanlık içinde yaşamaya mahkûm kalır. Ayrıca, millî değerlerin ve Türk halkının özü olarak gördüğü Samiye’yi görmezden gelip onun intiharına neden olması ile kaynayan bir kazana dönen memleketin aydınlarının halka sırtını çevirip, onu görmezden gelmesi arasında bir benzerlik kurulabilir. Aydınlar tarafından görmezlikten gelinen ve çözüm yollarından mahrum bırakılan Anadolu insanı gibi, Samiye de Ahmet Kerim tarafından görmezlikten gelinir ve kaderine terk edilir.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Sırrı Bey:

Sırrı Bey, Ahmet Kerim'in çalıştığı gazeteye hemen her fırsatta gelen muhalif bir insandır. Eski İttihatçılardan olan Sırrı Bey, muhalifler arasında *Dönme Sırrı* olarak tanınır. Jön Türklerin Mısır ve Paris'te yaptıkları birleşme toplantılarının ikisine de katılmıştır ve bunun için İttihat ve Terakki'nin kurucuları arasında sayılır. Genç yaşlarında cemiyetin en ateşli üyelerinden olan Sırrı Bey, teşkilatlı hareket için yılmadan, yorulmadan mücadele etmiştir. İshak Sükûti'nin en yakın arkadaşı olması nedeniyle, Jön Türler arasında saygın bir yer edinmiştir. Yalnız bu saygınlığını ilerleyen yaşlarında "*atılgan, coşkun, gürültücü ve son derece hükmetmeye meyilli*" (s. 34) olması yüzünden kaybeder. Sırrı Bey'in geçmişi, Ahmet Kerim'in şu sözleriyle anlatılır;

"Ve demin olduğu gibi hemen ona kızmak ve bu kızgınlığını belli etmek üzere iken birdenbire başını kaldırıp onun yüzüne bakınca, bu yüzün sayısız çizgilerinde yarı kahramanca, yarı maceracı bir hayatın binlerce belâlarını okudu. Meselâ, henüz on sekiz yaşında bir talebe iken, bir gece yarısı her tarafından su alan bir küçük geminin içine Afrika'ya sürülüşünü, oradan boynuna prangalar vurulup Fizan zindanına gönderilişini, bu işkence içinde geçirdiği uzun bir yılı, daha sonra avuç içi kadar bir sandalda, Tunus'a kaçışını, oradan bir geminin ateşçi yamaklığını alarak, beş parasız İskenderiye'ye çıkışını, dilenmekle ölmek arasında günlerce yabancı şehrin sokaklarında dolaşımlarını, sonunda, uzaktan tanıdığı bir Ermeni'nin aracılığı ile bir tramvay şirketine biletçi oluşunu ve günün birinde, Kahire'de bulduklarını işittiği bazı Jön Türk başlarının hizmetine girmek için Tanta'dan Kahire'ye kadar yayan gidişini, daha sonraları - asıl en hazini- Cenevre'de bir keten elbiseyle kalıp üşümek için bütün vücudunu sicimlerle gazete kâğıtlarına sararak giyinişini bir sinema şeridi hızıyla gözünün önünden geçirdi." (s.34-35).

Samim'in öldürülmesinden sonra âdeta korku ve kayıtsızlık içine gömülen İstanbul'da muhalif milletvekilleri bile susmuşken, bir tek Sırrı Bey'in muhalif sesi duyulur. Fakat Sırrı Bey'in sesi kayıtsız halk yığınları arasında kaybolur gider.

Ahmet Kerim ilk tutuklanmasından sonra hürriyet ateşiyle gizli ihtilâl komitesine katılır. İlk temasını da Sırrı Bey'le yapar. İhtilâl komitesi tarafından ihtar

almasına yol açan bu görüşme sırasında yapılacak olan ihtilâli analiz eden Sırrı Bey, bu teşebbüse şüpheyle yaklaşması üzerine Ahmet Kerim tarafından eleştirilir. Ona göre, Sırrı Bey, hem bir şey yapılmıyor diye sızlanır hem de bir şey yapılmaya başlandığı vakit birtakım eleştiriler, şüpheler, tereddütler ve korkular yaratır. Bu yönüyle çelişkili bir karakterdir. Sırrı Bey'e ait bu tavırlar Ahmet Kerim'in bakış açısıyla şu şekilde yansıtılır;

“Ahmet Kerim; Sırrı Bey’de yeni bir ruh halinin, acayip ve esrarlı görünüşlerini seziyordu. Onun bu gizli ihtilâl komitesinden hiç de memnun görünmeyen bir hali vardır. O vakte kadar hep aşırı düşünceleri söylemekten, en delice hareketleri alkışlamaktan çekinmeyen bu adam, tam istediği, tam özlediği şekilde bir teşebbüse girişilirken dünyanın en şüpheli adamı tavırlarını takınıyor, sanki bir çeşit mızıkçılık yapmaya başlıyordu.” (s. 246).

Çevresinde Ahmet Kerim'den başka kimseyi bulamayan Sırrı Bey, içini dökmek için hep Ahmet Kerim'in yanına gider. İttihat ve Terakki tarafından tutuklamalar devam ederken, Sırrı Bey, Ahmet Kerim'e en son havadisleri, tutuklamaları haber eder. Yalnız bunları anlatırken kendi hırslarına ve kendi heyecanlarına göre yorumlayarak anlatır. O kadar ileriye gider ki *“gerçeğin kendisi bunun yalanları veya mübalâğaları yanında neredeyse inanılmaz bir şey gibi”* (s.250) kalır. Ahmet Kerim, Sırrı Bey'in İstanbul'da ne olduysa anında haberdar olmasından kuşkulansa da, son tutuklamalardan sonra yanında bir tek Sırrı Bey kaldığı için gerisini çok irdelemez. Sırrı Bey'den ne kadar nefret etse de, Sırrı Bey'in geçmişine duyduğu saygının hatırına onunla münasebeti kesmez. Ahmet Kerim, Sırrı Bey'in dillere destan o geçmişini hatırladıkça, yanındaki Sırrı Bey'i adeta iskelet halini almış, mezara girmeden çürümeye başlamış bir insan olarak görür.

Ahmet Kerim ikinci defa tutuklandığında, kendilerinin tutuklanmasında Sırrı Bey'in İttihatçılara çok yardımı dokunduğunu öğrenir. O zamana kadar, muhaliflik yolunda örnek aldığı saygı duyduğu böyle bir insandan darbe yemek, Ahmet Kerim'i iyice yıkar. Sırrı Bey'i *Yahuda'*ya benzeten Ahmet Kerim, Sırrı Bey ile ilgili şunları söyler;

“Gerçekten kim derdi ki, Sırrı Bey günün birinde İttihatçıların en karanlık işlerinde böyle pis bir âlet olarak kullanılacaktır? Demek ki, bütün o sokuluşlar, o ağız arayışlar, o ihtilâl komitesine karşı gösterdiği kıskanç arayışlar, o ihtilâl komitesine karşı gösterdiği kıskanç ilgi hepsi, hepsi bir hafiyeye gayretkeşliğinden ibaretmiş!” (s. 291).

Roman boyunca Ahmet Kerim’in çevresinde ve muhaliflerin toplantılarında gördüğümüz Sırrı Bey, ‘*merdud tip*’tir (Çetin, 2008: 157). Romanın başında İttihat ve Terakki’nin kurucularından olduğu belirtilen Sırrı Bey’in, bir süre sonra muhaliflerin yanına geçmesiyle, muhaliflerce aldığı *Dönek* lakabıyla olumsuz bir tip olduğu sezdirilir. Hemen hemen her gün Ahmet Kerim’in yanında olması, İstanbul’da ne olmuşsa anında haberi olması Ahmet Kerim’i işkillendirse de, Sırrı Bey’e duyduğu saygı yüzünden fazla sorgulamaz. Ancak, Sırrı Bey, muhaliflere dair her türlü malumatı İttihat ve Terakki’ye gizliden gizliye iletir. Hafiyeye gibi muhaliflerin içlerine sızan Sırrı Bey’in muhaliflere olan zararını romanın sonunda öğreniriz. Dönemin İttihat ve Terakki’nin muhalif sesleri susturmak için giriştiği hafiyecilik faaliyetleri, hafiyeleri Sırrı Bey karakteri üzerinden anlatılır. Sırrı Bey de bir İttihatçı hafiyedir ve romanın sonuna kadar sessiz sedasız, muhaliflerin arasına sızarak her türlü bilgileri üst makamlara iletir.

Hasip Bey:

Kısa, sivri sakallı ve tek gözlüklü Hasip Bey, muhalifler arasında, uzun süre elçilik müsteşarlıklarında bulunmuş olmasıyla ve Edmond Desmoulains konusunda derin bilgisiyle geleceğin nazırı olarak görülür. Muhalifler arasında bir nazır gibi ilgi gören Hasip Bey, gazeteci Ahmet Kerim’in ilgisini bir türlü çekemez. Ahmet Kerim’i kazanmak kendisi için çok önemlidir;

“Hepsini kazandım, mutlaka bunu da kazanmalıyım. Bilhassa bunu kazanmalıyım. Çünkü bunun kalemi benim ‘port-voix’im (ses taşıyıcım) olacaktır diyordu.” (s. 19).

Ahmet Kerim'in yakınlığını ve ilgisini çekmek için Ahmet Kerim'i Ömer Beyefendi'nin konağına götürür. Doğuştan hallerinde lalalık tavrı olan Hasip Bey'in, gizliden gizliye Ömer Beyefendi'nin adamlarından birinin oğlu olduğu söylenmektedir.

Hasip Bey, bazı muhalifler gibi bir an önce iktidar mevkiine geçip, bir nezaret koltuğuna yerleşmek ister. Memleket sorunlarıyla ilgili konuşurken, Edmond Desmoulains'i ve onun savlarını ağızından düşürmez. Ahmet Samim vurulduğunda, diğer muhalifler gibi o da bir süre ortadan kaybolur. Bir süreliğine Avrupa'ya gider. Avrupa'ya hayran bir insan olan Hasip Bey, kendi insanlarına, aşağılayıcı bir tavırla tiksiniyor bakar. Son paralarını harcayıp Avrupa'dan dönünce, soluğu Ahmet Kerim'in yanında alır. Ahmet Kerim'e Avrupa'yı, kendi insanlarıyla karşılaştırarak anlatışı dikkate değerdir;

“Of, monşer dedi. Avrupa'dan şu İstanbul'a dönüş yok mu? Her defasında sınırlarımı alt üst ediyor. Bilir misiniz, bu sefer ne keşfettim? Burada hiç kimse sokakta nasıl yürüyeceğini bilmiyor. Herkesin öyle bir zikzak zikzak gidişi, öyle tembel tembel sallanışları, birdenbire öyle bir duruşları, arkalarına bir bakışları var ki, insanı çileden çıkarıyor. Bastonumu elime alarak kaz çobanı gibi bütün halkı önüme katıp süreceğim geliyor. Daha sokakta yürümesini bilmeyen bir halka meşrutiyet! Hah, hah... Kimi aldatmak istiyorlar. Sizi temin ederim. Avrupa'da bu yalana hiç kimse inanmıyor. 'Türk Milleti'nin kafası değişmeden siz ona istediğiniz idare şeklini verin, boşuna...' diyorlar. Monşer bir kere daha anladım ki, milleti millet yapan hükümetler değil, hükümeti yapan milletlerdir ve Edmond Desmoulains'in bu tezi çok doğrudur.” (s. 121).

Hasip Bey, Ömer Beyefendi'nin vefalı dostudur ve Prens Sabahattin'in hayran bir öğrencisidir. Hasip Bey, bu iki insanın arasındaki fikir ayrılıklarına rağmen “*zıt düşünceler arasında rahatça yaşayabilecek kadar da oportünisttir.*” (s. 122).

Fırsatçı bir insan olan Hasip Bey'in muhalif olmasının nedeni; mevcut hükümetin kendisine hiçbir mevkii vermemesi ve adını bile anmamasıdır. Böylece Hasip Bey, can-ı gönülden hükümet erkânına karşı muhalefete geçer. Ahmet Kerim'in ikinci kez tutuklanmasından sonra, tevkiflerin başlayacağı dedikoduları yayılır yayılmaz, Ömer Beyefendi'yle beraber Avrupa'ya kaçar. Ahmet Kerim'in Ömer Beyefendi'ye yazdığı mektuplara cevap yazar. Mektuplardaki üslûbu Ahmet Kerim'i

çileden çıkarır. Bunu nedeni de bu tür adamların kendisini talihin bir lütfu olarak görmesidir. Ahmet Kerim, Hasip Bey'in bu ukalâlıkları karşısında hep çileden çıkar.

Bütün bu özellikleriyle Hasip Bey, Avrupa'ya hayran olup, kendi değerlerini, insanlarını aşağılarcasına eleştirmesiyle “*alafranga züppe*” (Çetin, 2008: 158) tipine örnektir. Hasip Bey, ülke sorunlarıyla ilgili tartışmalarında Edmond Desmoulains adlı sosyologun adını ve düşüncelerini ağzından düşürmez. Ona göre, memleketi aydınlığa çıkaracak olan yol, Edmond Desmoulains'in düşüncelerini alıp, ülkedeki sorunlar üzerine tatbik etmektir. Çözümü, kendi insanların değerlerine, sorunlarına eğilerek değil, tamamen dışarıdan bir gözün rehberliğinde aramaya çalışır. Bencil bir insan olan Hasip Bey, iktidarın baskıcı yönetimine karşı muhalif olmasına rağmen fırsat bulduğunda bir nazır koltuğuna yerleşme peşindedir. Romanda konu olan dönemin belirli bir aydın kesimini temsil eder. Bu kesim, tıpkı Hasip Bey gibi, kaynayan bir kazan olan ülkenin kurtuluşunun, dışarıdan bakan gözlerin (özellikle Avrupalı düşünce adamlarının) rehberliği eşliğinde olacağını düşünür. Bu tip aydınlar kendi millî değerlerine ve kendi insanlarına sırtlarını çevirmişlerdir. Hasip Bey gibi insanlar sığ tiplerdir. Fikir üretmek yerine ezberledikleri düşünceleri tekrarlayıp dururlar.

Ömer Bey:

Eski Sadrazam olan Ömer Bey, II Abdülhamit devrinde adını herkesin bildiği bir insandır. Bekâr olan Ömer Bey, evlenmeyi istemez. Zamanında, sarayı avucunun içine alan Ömer Bey, aydın, yüksek ve hürriyetçi gençliğin incisidir. Meşrutiyet devrinin yüksek makamlarına kurulmuş kimseler bir zaman onun sofrasında yiyip içmişler ve kütüphanesinden yararlanarak kendisinden eğitim almışlardır. Bunlara dayanarak İttihat ve Terakki'nin taşkınlıklarını kötülemek cesaretini ilk önce gösteren Ömer Bey'dir. Bundan dolayı muhalifler arasında cesaret sembolü olarak görülür.

Ömer Bey, devlet makamlarından çekildikten sonra babasının başladığı “*tarihî ve estetik obje*” (s. 23) koleksiyonunu toplamayı devam ettirir. Bu onun tek meşgalesi olur. Tarihi eser koleksiyonculuğunun, onu geçmişe döndüren bir uğraş olduğu “*...sanki eski bir tanıdığa rast gelmişim gibi yüreğim çarpmaya başlar, ne yapar yapar onu elde etmeye çalışırım.*” (s. 23) cümlesinden anlaşılabilir. Ahmet Kerim'in, Ömer Bey'in bu

tarihî eserlerle ve lüks eşyalarla dolu evine bakarak onun kişiliği hakkında yargılara varması dikkat çekicidir;

“Ahmet Kerim bir yangın felâketini hatırlatmaktan çok kaba ve zengin bir devrin küstahlığına alâmet olan bu servet parçalarına bakarak bunların sahiplerindeki ‘mülkiyet’ hırsının hâlâ neden sönmemiş olduğuna şaştı. Karşısında oturan bu zavallı, bu perişan insan, durmadan bıyıklarını kemiriyordu, şu Maliye nazırının filân istikraz işinden ne kadar komisyon aldığını, bu Nafia nazırının filân imtiyaz meselesinden ne kadar para çaldığını veya filân kumandanın hissesine Yıldız yağmasından ne pay düştüğünü hesap ile gecesini gündüzüne katacağı ve bunun hasediyle bir kor gibi için için yanıp tutuşacağı yerde, kendi talihine düşen bu mühim refah payı ile yetinerek rahat ve tatlı bir itikâfa çekilse ne kaybederdi?” (s. 25–26).

Ömer Bey daha doğduğu gün “salise” rütbesi alır ve yirmi beş yaşına geldiğinde kazanmadığı rütbe, erişmediği makam kalmaz. Ömer Bey’in, nazırların ne kadar para çalıp çırpıtığını öğrenip bununla kendi devrinin ahlâkının şimdiki devrin ahlâkından üstün olduğunu ispat etmeye çalışmasının nedeni bu konumu itibarıyla onun hükmetme ve büyüklük taslama hevesinde olması olarak görülebilir. Ömer Bey, Meşrutiyet devrine düşmandır. Bu düşmanlığın en büyük nedeni de devlet makamlarından çekildikten sonra, eskiden olduğu gibi herkesin onun önünde selâm durmaması ve gazetelerde kendisine “Utufetlû Ömer Beyefendi Hazretleri” denilmemesidir. Kendini beğenmiş bir kişi olan Ömer Bey, kendisini eleştirebilecek veya hor görececek bir kimsenin yeryüzünde bulunabileceğine ihtimal vermez. Kendine olan bu beğenisi ve güveni çoğu zaman onu komik durumlara düşürür. Bir keresinde bir karakolun önünden geçerken bir polisin kendisine selâm durmaması üzerine, arabasından inerek, polisi azarlar. Ahmet Kerim şahit olduğu bu olayda Ömer Bey’i *Don Kişot*’a benzeterek, Ömer Bey’in kendisini düşürdüğü komik durumları anlatır.

Ömer Bey’in salonlarında, konuşmaların çoğu Fransızcadır. O, Fransızca konuşmaktan garip bir tat alır. Türkçe konuşurken bile aralara Fransızca kelimeler sıkıştırır. Ömer Bey, Avrupa hayranı olsa da, devletin yönetimi konusunda ananeci görüşlere sahiptir;

“Bununla beraber, dilindeki ve kılığındaki bu alafranga azmanlığına rağmen Ömer Beyefendi, her zamandan çok ‘ananeci’ olduğunu söylemekten de geri kalmıyordu. Ona göre otokratik devlet sistemine dönmekten başka çare yoktu. Bütün güçlerin işbilir ve tedbirli bir vezirin sorumluluğu altında hep padişaha verilmesini, ayrı ayrı nezaretler usulünün kaldırılmasını, bunun yerine her idare şubesinde ihtisas sahibi bir Avrupalı ‘Müşavir Şebekesi’nin kurulmasını istiyor ve her akşam, bin bir dereden su getirip hep aynı nazariyeyi tekrarlıyordu.” (s. 190).

Ahmet Samim’in öldürülmesiyle Avrupa’ya kaçan Ömer Bey, iki yıl sonra geri döner. Fakat ihtilâl olunca çoğu muhalif gibi yine soluğu Avrupa’da alır. Avrupa’da kaldığı yıllar boyunca, Ahmet Kerim’le mektuplaşırlar. Ömer Bey, memlekete dair bütün havadisleri Ahmet Kerim’den alır. Ömer Bey’in mektuplarındaki adreslerde Paris’teki Riche ve Londra’daki Claridge gibi, milyonlerin kalabildiği otellerin adresleri yazılıdır. Mektuplarında sürekli kendisini talihsiz ve felâkete uğramış sayan Ömer Bey’in Avrupa’da milyonerlere has bir yaşam içinde olması Ahmet Kerim’e göre ancak ruhî bir hastalığa alâmettir. Ömer Bey, kendini talihsiz ve felâkete uğramış sayması dışında, çektiği acılar ve işkence içinde bulunuşuyla kendisini feragat ve fedakârlık sembolü sayar.

Bütün bu özellikleriyle Ömer Bey, meşrutiyet devrinde yüksek makamlardaki kişileri eğitmesi, zamanında onlara yol göstericiliği yapması bakımından romanda *Tanzimat aydın tipini* temsil eder. Çünkü romanda da Meşrutiyet devrinin hazırlayıcısı olarak II. Abdülhamit ve Tanzimat devri olarak gösterilir. Tanzimat’la beraber gelen Batı etkisi memleketin her yerinde bir çözülmeye yol açar. Romanda konu olarak işlenen İttihat ve Terakki iktidarının hazırlayıcısı olan Ömer Bey, daha sonra muhaliflerin tarafına geçerek onları İttihat ve Terakki’ye karşı örgütlemeye çalışır. Bunun nedeni de, devlet makamlarından çekilmesiyle, iktidardaki kişiler tarafından bir kenara atılıp unutulmasını sindirememesidir. İktidara geldiklerinde kendisine gereken saygıyı göstereceklerine ve eski günlerine döneceğine inandığı için muhaliflere destek verir. Ayrıca, Avrupa hayranı olması ve salonlarında özellikle Fransızca konuşmayı sevmesi, devlet yönetimi dışında alafranga bir hayat sürmesi bakımından da *alafranga züppe tipi* olarak değerlendirilebilir. Kılık kıyafetinden, evinden ve konuşma tarzından bunu anlayabiliriz.

Ali Kemal:

Şişman ve tombul parmaklı bir insandır. Gazeteci yazar olan Ali Kemal, Jön Türklere mensup bir kişidir. Meşrutiyet ilan edildiğinde Paris'ten İstanbul'a döner. Abdülhamit'in istibdat döneminde Paris'e kaçmıştır. İstanbul'dan kaçışı ne kadar perişan bir halde olmuşsa da, geri dönüşünde geniş bir halk kitlesi tarafından coşkuyla karşılanmasına şaşırır.

Ali Kemal, muhaliflerin ümidini kırıp keyfini kaçırmaktan başka bir şey bilmez. Bütün muhalifler Ahmet Muhtar Paşa hükümetinin değişmesini isterken, o istemez. Çünkü muhalifler arasında bir tek Ali Kemal bu hükümetin lütuf ve takdirini kazanmıştır ve Bahriye Nazırı'yla çok sıkı ilişkileri vardır. Bu özellikleriyle muhalifler arasındaki itibarını günden güne kaybetse de buna önem vermez. Onun *“rahatı yerinde olduktan sonra dünya umurunda değildir.”* (s. 193).

Ali Kemal, Balkan Savaşı'na katılır. Ahmet Kerim'in *“Milletinin gücüne hiç güveni olmayan, bozguncu ve zayıf bir adam”* (s. 197) olarak nitelediği Ali Kemal'in savaşa katılması, Ahmet Kerim'i çileden çıkarır. Balkan Harbi'nde bozguna uğranması üzerine Ali Kemal kaçarak tekrar İstanbul'a döner. Ahmet Kerim'in yanına geldiğinde üstü başı perişan haldedir. Ahmet Kerim, bozgunu Ali Kemal'in bedeniyle bütünleştirerek aktarır;

“Ali Kemal, bozgun şarkıları söyleye söyleye sonunda onun içine dalmış, onu yaşamış, onun heyecanlarını duymuştu ve bu sefer bozgun yalnız onun beyninde değildi; bütün varlığında, bedeninde, tepeden tırnağa kadar bütün kılığında idi.” (s. 201).

Ali Kemal de Avrupa hayranı bir aydındır. Paris'te *siyasî ilimler* okur. Bu yüzden de, ülke meseleleri üzerine konuştuğunda; Talleyrand, Metternich be Guizot gibi düşünürlerin koyduğu siyaset ve idare sistemleri dışında yeni bir sistem kurulabileceğine hiç ihtimal vermez.

Hükümet darbesi olduğunda tutuklamalar başlamadan önce Ahmet Kerim, Tokatlıyan'da Ali Kemal, Tahsin ve Hasip Bey'e rastlar, üçünün sakin bir şekilde oturup konuştuklarını görür. Ahmet Kerim, onların bu gergin ortamda böyle sakin bir şekilde oturmalarına şaşırır. Bunun nedenini sorduğunda Tahsin Bey kaçmaktan

bahsedince, Ali Kemal'in söyledikleri hayatının büyük bir bölümünü özetler niteliktedir;

“Aman mirim; bu kaçmak lakırdısını çıkarma Allah aşkına! Kaçmak, nereye? Ne ile? Hem ben kaçıktan bıkmışım, usanmışım, hep kaçıkmaktayım; yeter, artık yeter. Canıma tak dedi. Bu sefer asılacağımla bilsem de kaçımayacağım işte...” (s. 228).

Ali Kemal tutuklandıktan birkaç gün sonra serbest bırakılır. Serbest bırakılırken de üç gün içinde yurt dışına çıkması tembihlenir. Bunun için de Ali Kemal Merkez Kumandanı'ndan altı yüz lira yol parası alır. Güney Amerika'da bir konsolosluk ve aylık vaat edilir. Ali Kemal parayı alır ama gitmez. Bir zaman sonra, Ali Kemal, Harbiye Nazırı olan Cemal Paşa himayesinde *Peyam* adlı gazete yayınlamaya başlar. Suya sabuna dokunmadan çıkan bu gazete de İttihatçılardan çok muhalifleri öfkelenendirir. Çünkü onlara göre Ali Kemal muhalefetten yarı dönmüş ve yumuşamış bir yazar olmuştur.

Gerçek hayattan alınmış bir karakter olan Ali Kemal, gerçek hayatta da gazeteci ve yazardır. Romanda dekoratif kişi olan Ali Kemal, Avrupalılık özentisi, kendi milletine güvenmeyen, Avrupalı düşünce adamlarının düşüncelerinden başka düşüncenin gerçekliğine inanmayan *alafranga züppe tipidir*. Rahatına düşkün olan Ali Kemal'in, rahatı bozulmadığı sürece dünya umurunda olmaz. Muhalif bir yazar olan Ali Kemal, romanın sonuna doğru muhalifliğinden dönerek, suya sabuna dokunmayan bir gazeteci olur. Romanda, Meşrutiyet Devrinin çıkarıcı, menfaat düşkünü aydın kesimini temsil eder.

Despina:

Yeşil gözlü, esmer, başak renginde saçları olan etine dolgun bir kızdır.

Beyoğlu'nun en ünlü Rum kızı olan Despina, Ahmet Samim'le ilişki yaşar. İkisi bir araya geldiklerinde içki ve hovardalık âlemleri pek şenlikli bir hal alır. Ahmet Kerim, Despina'yı Bizanslı prenseslere benzetir. Ahmet Kerim, Bizans'ı tanımlayıp, havasının Ortodoks kilisesinde saklı olduğunu söyler. Ona göre Despina, Bizans gibidir;

“İşte bu akşam, kiliseden henüz çıkan bu kızda da onun için bir Bizanslı prenses hali vardı. Tenlerinde, yanık kehribar renkli bir amber macunu tadı sezilen o yarı rahibe, yarı fahişe kadınlardır ki insanın içine akışlarında zehirle şerbetin, dert ile devanın tesirini bir anda yaparlar ve birer yılan gibi soğuk, çevik kollarının arasında kıvranan erkeğe ölümü aşk, aşkı ölüm kadar cana yakın gösterirler.” (s. 90–91).

Despina kendisini bir Osmanlı olarak değil Yunanlı olarak görür. İstanbul’un eskiden kendilerinin olduğunu düşünür. Nasıl Atina’yı ve bütün Yunanistan’ı yeniden aldılarsa şimdi de İstanbul’u geri alacaklarına inanır. Milliyetçilik akımlarıyla Osmanlı egemenliğindeki etnik unsurlarda yayılan milliyetçi düşünceler Rumları da etkiler. Rumlar arasında ortaya çıkan *Megali İdea*’ya Despina da kapılmıştır. Bu ideali gerçekleştirdiklerinde bütün kötü insanları keseceklerini hayal eder. Ahmet Samim’in vurulmasından sonra, Ahmet Kerim Despina’nın yanına gider. Despina bu düşüncelerini açıklar ve Ahmet Samim’in öcünü de alacağını söyler. Bu öcü, kötülerini yani İttihatçıların hepsini öldürerek alacağını belirtir.

Ahmet Kerim, Despina’nın bu düşünceleriyle dalga geçtikçe, Despina daha da coşkulu şekilde çocukluğundan itibaren kendisine mektepte, kilisede, ailesinde büyük Yunan ideali adına ne öğretiliyse şiddetli bir şekilde söylemeye devam eder. İstanbul’u geri aldıklarında, hayal ettiklerini şu şekilde anlatır;

“İstanbul’un bütün sokakları çiçeklerle donatılacak, mektep kızları hep beyaz giyinecek, ellerine defne dallarından çelenkler alacak ve bizim millî şarkılarımızı söyleyerek muzikanın önünde yürüyecek. Arkadan erkek çocuklar gelecek. Bunların hepsinin elbisesi mavidir. Daha arkadan Patrikhane’nin ne kadar büyük papazları varsa omuzlarında sırmalı şallar ve ellerinde gümüşten asalarla halkı ‘takdis’ ederek yürüyecekler. Daha sonra despotlar, Melek kılığına girmiş genç zangoçlar altın şamdanlar, buhurdanlar tutarak pusomlar okuyacaklar. Bunları arkasından zengin ve kibar urumlar düğün alaylarında olduğu gibi başlarında silindir şapkalar, ellerinde beyaz eldivenler...” (s. 92–93).

Fransız İhtilâli’yle ortaya çıkan milliyetçilik akımı, Osmanlı egemenliğindeki birçok etnik unsuru da etkisine alarak, Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına neden olur. Romanda bir Rum olan Despina da çocukluğundan itibaren kendini Osmanlı olarak

değil Yunanlı olarak görmüş ve *Megali İdea*'ya inanmıştır. Dekor kişi olan Despina, romanda Osmanlı egemenliğindeki etnik unsurların, Osmanlı Devleti'ne ve Türklere bakışını temsil eder. Bu milliyetçi akımlar önce Balkanları etkilemiş ve Balkan Harbi'nin patlak vermesiyle yüzyıllarca yan yana yaşayan insanlar birbirlerinden ayrılmışlardır. Osmanlı Devleti, Edirne dâhil olmak üzere bu savaşta Batı Trakya'yı tamamen kaybetmiştir.

Şahabettin Süleyman:

Ahmet Samim'in son günlerinde yanından ayrılmadığı arkadaşı Şahabettin Süleyman da gazetecidir. Her gün veya her hafta batıp çıkan çeşitli gazetelerde yazılar yazar. Sürekli para ihtiyacı içinde olan Şahabettin Süleyman, bazen para kazanmak için günde üç dört yazı yetiştirmek zorunda kalır. Geceli gündüzlü çalışması yüzünden giyinmeye, yıkanmaya ve yiyip içmeye fırsat bulamadığı halde parasızlık çeker. Sürekli üstü başı perişan bir halde dolaşır. Şahabettin Süleyman kendini dünyanın en ahlâksız, dalavereci, namus ve onur ile en az ilgisi olan insanlardan biri sayar. Gerçekte kadınlar tarafından aldatılan, dostları tarafından ihmal edilen, genç yaşından beri aile saadetinden yoksun bir kişi olmasına rağmen, bütün kadınları aldattığını, dostlarını ihmal ettiğini, ailesini hiç sevmediğini söyler. Bu yoksunluklara karşı Şahabettin Süleyman böyle bir savunma mekanizması geliştirir. Bu dünyada yaşama hakkından başka bir şey tanımadığını söyler. Nihilist bir felsefeye uydurup entelektüalizm süsü verdiği sözleri onun zırhı olur. Hayatıyla ilgili aşağıdaki örnek, kişiliği ve hayatı hakkında bilgi verir;

“Meselâ kadın ve erkek münasebetlerinde kıskançlığını iptidailikten kalma bir his olduğunu ve kendisinde böyle bir histen hiçbir iz bulunmadığını ispat için, arkadaşlarını birlikte yaşadığı metresinin odasına götürür ve ‘Gözümün önünde istediğinizi yapmakta serbestsiniz!’ demeğe kadar giderdi. Oysa bu izne hiç lüzum yoktu. Çünkü zavallı Şahabettin Süleyman’ın tufan gibi alın yerleri dökerek beslediği ve kendisi çıplak kalmaya razı olarak giydirip kuşandırdığı bu metreslerden onun yokluğunda, en çok istifade eden yine bu arkadaşları idi.” (s. 56–57).

Şahabettin Süleyman'ın odası küçük, loş, pis ve dağınıktır. Şahabettin Süleyman bin bir türlü zahmetle sürdürmeye çalıştığı bu zevk ve mutluluk yuvasında aşka dair

bütün hazları, “*beden ürperişlerinden manevî acılarına kadar*” (s. 83) bu odada dener ve deneyimleriyle ilgili edebî ve felsefî yazılarını burada yazar. Ahmet Kerim de, Ahmet Samim vurulduktan sonra, acılarını unutup avunmak için bu odaya gelir. Şahabettin Süleyman, bu günlerinde Ahmet Kerim’i etkisi altına alır. *Somnambül* bir hale giren Ahmet Kerim, Şahabettin Süleyman ne derse yapmaya başlar;

“*O, bunu bir çocuk gibi önüne katıp sürüklüyordu. Ona ‘Git!’ diyordu, gidiyordu. ‘Gel!’ diyordu, geliyordu. Bazen kitapçılardan aldığı yüzlerce sayfalık tercümenin bir kısmına buna veriyor ‘Yap!’ diyordu, yapıyordu.*” (s. 84).

İttihat ve Terakki, seçim mücadelelerinin olduğu sıralarda hiçbir cepheyi boş bırakmaz. Bütün aydınları ve edebiyatçıları Dâhiliye Nezareti’nin ödeneği ile kurulan *Hak* adında bir gazete etrafında toplar. İttihat ve Terakki safına çekilen yazarlar arasında Şahabettin Süleyman da vardır. Bundan sonra Şahabettin Süleyman, Ahmet Kerim’le yüzleşmekten kaçınır. Ahmet Kerim, “bu esir pazarının en cilveli sermayelerinden biri” olarak tanımladığı Şahabettin Süleyman’a kıyamaz. Çünkü ona göre, Şahabettin Süleyman kusurları ve zayıflıklarıyla sevimli bir insandır.

Gerçek hayattan alınmış bir karakter olan Şahabettin Süleyman, 1885-1921 yılları arasında yaşamıştır. Fecr-i Âti üyelerindendir ve tiyatro ile uğraşmıştır. “*Mekteb-i Mülkiye’den mezun olduktan sonra, İstanbul Sultanisi ile Dârülmuallimin’de (Erkek Öğretmen Okulu’nda) edebiyat öğretmenliği yapan Şahabettin Süleyman da, ilk üyeleri arasında yer aldığı Fecr-i Âti’den başka bir edebî harekete katılmadı. Zamanında daha çok tenkitçi olarak tanınan, tenkide ve edebiyat tarihine ait birçok makale ve eserleri bulunan yazarın Fırtına (1910), (bu eserle aynı ciltte olarak) Aralarında, Kanun, Avdet, Aziz Katil, Kül ve (ayrı basılmış olarak) Burgu (1910) adlı küçük piyeslerinden başka, Çıkmaz Sokak (1911), Yeni İzdivaçlarda (1912), Kırık Mahfaza (1913), Tahsin Nâhid ile birlikte yazdıkları Kösem Sultan (1912) ve Ben... Başka! (1913) adlı piyesleri vardır. Henüz teknik bakımından zayıf bulunan ve genellikle aşk ızdıraplarını işleyen ve bazen cinsî sapkınlıklara da (Çıkmaz Sokak) dokunan bu piyeslerin dili, konuşma diline çok yaklaşmış bulunmaktadır.*” (Akyüz, 1995: 160).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Fecr-i Âti topluluğuna katılmasında büyük etkisi olan Şahabettin Süleyman, 1913 yılında şair İhsan Raif Hanım’la evlenir.

Evlenmeden önceki yaşamında tam bir *bohemi*dir. Hüküm Gecesi adlı romanda ele alınan Şahabettin Süleyman karakteri, gerçek hayattaki Şahabettin Süleyman ile birçok benzerlikler gösterir.

Romandaki Şahabettin Süleyman karakteri, bütün bu özellikleriyle, sadece hayatın zevklerini yaşama gayesi olan ve bundan başka hiçbir değere önem vermeyen bir olarak, *nihilist tipe* örnektir. Bunu açık şekilde tasvir edilen odasında ve bu odada düşündüğü ve eyleme geçirdiği fikirleriyle görürüz. Her ne kadar geçmişinde bütün kadınlar tarafından aldatılıp, ailesi ve arkadaşları tarafından önemsenmese de, Şahabettin Süleyman bunların aksi bir yaşamın peşinden koşup kendisini, hiçbir şeye önem vermeyen bir kişiymiş gibi göstermeye çalışır. Hiçbir değere bağlı kalmayan Şahabettin Süleyman sonunda çıkarı için İttihat ve Terakki cephesine geçer.

Ahmet Kerim'in Annesi:

Romanda fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen Ahmet Kerim'in annesinin, romanda ismi de verilmez.

Ahmet Kerim annesiyle beraber yaşar. Ahmet Kerim'in annesi, oğlunu her gece geç saatlere kadar uyumadan bekler. Her ne kadar oğlunu beklemediğini söylese de kılık kıyafetini değiştirmemiş olduğundan kendini ele verir.

Ahmet Kerim, Samiye'ye sırt çevirdikten sonra Şerife Hanım, Ahmet Kerim Samiye'yi affetsin diye çabalar. En sonunda Ahmet Kerim'in annesine kadar gider. İki kadın dertleşir. Şerife Hanım, olan biteni Ahmet Kerim'in annesine anlatır. Oğlunun mutlu bir yuvası olmasını isteyen Ahmet Kerim'in annesi, Ahmet Kerim'i bu inadından vazgeçirmeye çalışsa da başarılı olamaz. Yapacak bir şeyi kalmayan Ahmet Kerim'in annesi, Samiye'yi evlerine çağırarak, Ahmet Kerim'le konuşmalarını sağlamaya çalışır. Ahmet Kerim Samiye'yi görür görmez kapıyı çarparak çıkar gider. Bu olaydan sonra, romanda işlenen Ahmet Kerim'in değişimi, annesinin sözleriyle özetlenir;

“Hiç böyle değildi. Yavrumu değiştirmişler.” (Karaosmanoğlu, 2009: 146).

Samiye'nin intiharından sonra bir öğle yemeğinde karşılıklı otururlarken, Ahmet Kerim'in, annesinin karşısında hissettikleri önemlidir. Samiye'nin intiharının nedeninin kendisi olduğunu düşündüğünden annesinden utanmaktadır;

“Yaşlı kadın gözlerini kaldırıp oğlunun yüzüne bakmıyordu; oğlunun başı hep önüne eğilmiş duruyordu. Genç adam bu işkencenin altında kendisini küçülmüş, küçülmüş sanki sekiz yaşındaki haline dönmüş hissediyordu; annesinden o kadar korkuyordu, o kadar utanıyordu. Ağzını açıp bir kelime söylemek istese, sanki yüzükoyun yere kapanıp hıçkırmağa başlayacaktı.” (s. 160).

Ahmet Kerim'in, tutuklandığında ve Sinop'a sürgüne gitmeden önce idamını beklediği zamanlarda ilk aklına gelen annesidir.

Şerife Hanım:

Şerife Hanım, Samiyelerin Teşvikiye'ye taşınmadan önceki evlerinin olduğu mahalledeki komşusudur. Samiye, Şerife Hanım'ın elinde doğup büyür. Ahmet Kerim'e kurulan tuzaktan sonra evini terk eden Samiye, Şerife Hanım'la beraber yaşamaya başlar. Ahmet Kerim'in Samiye'ye sırt çevirmesinden sonra, ikisini yeniden görüştürmek için sürekli çabalayan Şerife Hanım'dır. Ahmet Kerim'den hep olumsuz yanıt almasından sonra en son çare olarak Ahmet Kerim'in annesiyle bu meseleyi konuşur.

Ahmet Kerim'in, gazeteci olduğu için, yüksek makamlara ulaşabileceğini düşünür. Kendisinin maaşla ilgili bir sorunu vardır, bunu Samiye'nin ağabeyi hakkında konuşurlarken laf arasında Ahmet Kerim'e anlatır. Samiye'nin intiharından sonra Ahmet Kerim, pişmanlık içindeyken teselli bulmak için Şerife Hanım'ın evine gider, ondan Samiye'ye dair anıları dinler. Şerife Hanım da bu durumu kendi lehine kullanır. Boğazına düşkün olan Şerife Hanım, Ahmet Kerim'in, evine gelirken getirdiği erzakların arkası kesilmesin diye Samiye'ye dair ne varsa anlatır. Ahmet Kerim'in zaafını her türlü yollardan kullanır.

Ziya Gökalp:

Kırk, kırk beş yaşlarında, gür, düşük bıyıklı, kısa boylu ve etine dolgun bir insandır.

Gerçek hayatta da yaşamış olan Ziya Gökalp önemli bir düşünce adamıdır. Romanın sonuna doğru anlatılan Ziya Gökalp, “*Merkezî Umumî'nin derin ve esrarlı nazariyecisidir.*” (s. 305).

Darmadağın olan memleketin, kurtuluşunun Türkçülük fikrinde olduğunu savunur; İttihat ve Terakki'nin Osmanlılık görüşünü bırakıp, parti programına mutlaka Türkçülüğün konmasında ısrar eder. Bunun nedenlerini de şöyle sıralar;

“Son Arnavutluk ayaklanmasında bütün kuvvetlerimiz ne oldu? Neye yaradı? Gördük. Silahımız mı eksikti. Haber alma kaynaklarından mı yoksunduk? Hayır. Bunların hepsi bizde olmakla beraber devlet ve hükümet cihazı da hep bizim elimizde idi. Buna rağmen taraf taraf, kendimize en bağlı sandığımız kimseler asilere katıldı. Taraf taraf her ayağımızı bastığımızı sandığımız yer, altımızdan kaydı. Çünkü millî şuur henüz uykuda idi. Ve millet bu küçücük ve mahallî ayaklanmanın ne sinsi bir ırk kavgasının başlangıcı olduğunu sezmemişti.” (s. 307–308).

“O genç günün birinde bize lâzım olacaktır. Türkçülük cereyanının gönüllü hadimlerinden biridir.” (s. 308) diye tabir ettiği Ahmet Kerim'in idamdan kurtulmasını sağlar. Romanda kendi ağzından belirtilen düşünceleriyle ülkenin kurtuluşunun nerelerde olduğunu açıklaması bakımından önemlidir. Tıpkı Ahmet Kerim'i ölümden kurtardığı gibi, ülkeyi de tamamen yok olma tehlikesinden kurtaracaktır. Çünkü gelecekte Kurtuluş Savaşı'nı verecek olan kişiler, Ziya Gökalp'ın fikirlerinden oldukça etkilenmişlerdir.

Sonuç:

Hüküm Gecesi romanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun gençliğini içinde geçirdiği bir devrin romanıdır. II. Meşrutiyet'ten sonraki yıllarda, İttihat ve Terakki yönetimindeki ülkede meydana gelen siyasal ve toplumsal olayları konu edinir. Roman, gazeteci Ahmet Samim'in öldürülmesinden, Bâbîâli Baskını'na kadar uzanan olaylarla, İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilâf arasındaki siyasî çekişmelere değinir. Ahmet Samim'in öldürülmesi ve sonrasında meydana gelen olaylar karşısında, Ahmet Kerim'in değişimi romanın merkezindedir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1908 İhtilâli'ni düzenleyen ve bu tarihten 1918'e kadar devletin yönetiminde önemli bir rol oynayan siyasî bir cemiyettir. “2 Haziran 1889 tarihinde dört Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhane öğrencisi tarafından kurulan cemiyet, Jön Türk hareketinin değişik muhalefet unsurlarını uzun süre çatısı altında” (Hanioğlu, 2001: 476) barındırır. Cemiyet, 1918 yılına kadar birbirinden çok farklı organizasyonlar şeklinde, faaliyet gösterir. Bu farklı organizasyonlarda, üyelerinin niteliği ve ideolojik açılardan farklılıklar bulunur. Hüküm Gecesi romanının arka planında yer alan olayların daha anlaşılır hale gelmesi için, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 18 Aralık 1908 – 30 Ekim 1918 tarihleri arasındaki özelliklerine ve meydana gelen olaylara bakabiliriz;

“Meclis-i Meb'ûsan'ın açılması ile cemiyetin siyasî hayat üzerindeki tekeli bir ölçüde kırıldıysa da mebusların hepsinin cemiyet listelerinden seçilmesi ve cemiyet ileri gelenlerinden pek çoğunun mebus olması sebebiyle dolaylı kontrol bu gelişme sonrasında da sürdü... Cemiyet yeni cemiyetler kanunu çerçevesinde örgütlendi ve 1910 yılında Şûrâ-yı Devlet tarafından ‘menâfi-i umûmiyyeye hâdim’ cemiyet olarak tescil edildi. Bu değişikliğe ve cemiyetin siyaset dışı kalacağı yolundaki taahhütlerine rağmen ne bu ikili yapı gerçek anlamda uygulanmaya kondu, ne de cemiyetin merkezî hükümete ve taşradaki mülkî makamlara müdahaleleri sona erdi. Ancak 1908 seçimlerindeki büyük başarısına rağmen İttihat ve Terakki'nin siyasî alandaki tekelci davranışları kısa sürede kendi içinde bölünmelere, kendisinden yeni siyasî partilerin doğmasına ve mecliste kendisine yönelik güçlü bir muhalefetin teşekkülüne sebep oldu. Otuzbir Mart Vak'ası, kısa bir müddet için cemiyetin iktidar üzerindeki belirgin kontrolüne ara verdiyse de isyanın bastırılması ve II. Abdülhamit'in hali (27 Nisan 1909) sonrasında cemiyet daha da kuvvetli bir siyasî aktör haline geldi... İttihat ve Terakki'nin iktidar

üzerindeki kontrolüne, bir paralel hükümet gibi çalışmasına ve 1912 seçimlerinde muhalifleri seçtirmemek için kullandığı yöntemlere gösterilen tepkiler sebebiyle, ayrıca cemiyet ve fırka tarafından desteklenen Said Paşa hükümetinin istifası ile İttihat ve Terakkî, Gazi Ahmed Muhtar ve Mehmed Kâmil Paşa hükümetleri döneminde muhalefete geçti, cemiyet liderleriyle cemiyeti destekleyen gazeteciler bu dönemde baskılara mâruz kaldı. Balkan Savaşı'nın yarattığı çöküntü ve Edirne'nin Bulgarlar'a teslim edileceği şâyiaları üzerine İttihat ve Terakkî liderleri Bâbîâli'yi bastılar; Mehmet Kâmil Paşa'yı istifaya zorlayarak Mahmud Şevket Paşa sadâretinde yeni bir hükümet kurulmasını sağladılar (23 Ocak 1913). Mahmud Şevket Paşa suikasti (11 Haziran 1913), İttihat ve Terakkî'nin bu ülkedeki muhalefeti sindirerek bir tek parti yönetimi kurmasına yol açtı, bu durum Mondros Mütarekesi sonrasına kadar devam etti. İttihat ve Terakkî bu süre içerisinde, 1914 yılında seçimlerin yapılmasına rağmen ülkeyi, meclisi devre dışı bırakarak kavânî-i muvakkate ile yönetti ve Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girişi gibi hayatî kararlar aldı.” (Hanioglu, 2001: 482).

Romanın arka planında meydana gelen olayların başlangıcı olan gazeteci Ahmet Samim'in vurulması ve 1908–1913 yıllarında İttihat ve Terakkî ile muhalefet arasındaki siyasi çekişmeler için Erik Jan Zürcher şunları söyler;

“1910'da Arnavutluk'ta büyük çaplı bir ayaklanmanın patlak vermesi ve 9 Haziran'da ünlü muhalif gazeteci Ahmet Samim'in öldürülmesiyle muhalefetteki büyüme yeni bir ivme kazandı. Ahmet Samim olayı, 1909'daki Hasan Fehmi cinayetinin hemen hemen bir kopyasıydı ve karşı devrimin tekrarından korkan Cemiyet, Temmuz ayında önde gelen bazı muhalifleri gizli bir tertibin ortaya çıkarılmış olduğu bahanesiyle tutuklattı. Yine de muhalefet büyümeye devam ediyordu ve 1911 yılı başında durum o denli ciddileşti ki, İTC uzlaşmadan yana bir tavır takınmak suretiyle muhalefeti yatıştırmaya çalıştı. Talât dahil bazı katı İttihatçılar hükümetten çekildi ve 23 Nisan'da, nüfuzu gittikçe artan Miralay Sadık tarafından dile getirilen muhalefet taleplerinin kabul edildiği on maddelik yeni bir program yayınlandı. Bu şimdilik muhalefeti yatıştırmış görünüyordu ve Hakkı Paşa kabinesi 27 Nisan'da açık farkla güvenoyu almıştı, ama bu sadece anlaşmazlıkların üzerini örtmüş oluyordu.” (Zürcher, 2004: 152).

“Hüküm Gecesi vakta 1927 yılında yazılmıştır; fakat eser vakanın geçtiği yıllara kısmen Cumhuriyet devri fikirleri ardından bir bakıştır. Bu hal eserin fikir mimarisinde zaman bakımından bir plân zaafı gibi” (Akı, 2001: 103) görünür. Kıralık Konak’ta aile, Nur Baba’da dinî bir müessese olan Bektaşî tekkesi eksenli çözümleri ele alan Yakup Kadri Karaosmanoğlu; Hüküm Gecesi ile bu eksenî daha geniş bir boyuta, yani bütün bir topluma taşıyarak ele alır. Roman boyunca ülke iktidarından, aydınlarından, etnik unsurlardan halka kadar çözümler işlenir. Ahmet Samim’in vurulmasıyla başlayan olaylar, Balkan Harbi ve Bâbîâlî Baskını’na kadar devam eder. Bu olayların arasında gazeteci Ahmet Kerim, çıkış yolları arar. Memleketin bütün aydınları fikir iflası içindedir. Ahmet Kerim de çıkış yolları bulamaz. Ahmet Kerim, muhalefet etmekten çok, olaylar karşısında şahit konumdadır. *“Samiye’nin aşkı romanın karışık gürültüsü arasında, edebiyatımızda orijinal bir lirik tem halinde, bir müddet devam eder; Ahmet Kerim’in nedameti başlar. Roman, hem derin çözümlüğü hem de Ahmet Kerim’in sürgünde çürümeye mahkûm oluşu ile sona erer.”* (Akı, 2001: 138).

Romanda Ahmet Kerim, Samiye, Despina, Şerife Hanım gibi hayalî karakterlerin yanında; Ahmet Samim, Ali Kemal, Şahabettin Süleyman, Ziya Gökalp, Prens Sabahattin gibi gerçek hayattan alınmış, devrin tanınmış aydın ve yazarları da yer alır. Bu kişilerin yanında; Hasan Fehmi, Refik Halid, Süleyman Nazif, Damat Salih Paşa, Mahmut Şevket Paşa, Enver Paşa gibi devrin aydın, yazar, siyaset ve fikir adamları da vardır. Romanda gerçek hayattan alınmış karakter sayısı, hayalî karakterlerden daha fazladır. Bu kişilerin çoğu romanda bütün yönleriyle işlenirse de, işlenen olayların arasında en azından adları duyulur.

Bütün bu özellikleriyle Hüküm Gecesi, tarihî olayların işlendiği, birçok karakterini gerçek hayattan almış tarihî bir roman niteliğindedir. Ayrıca, romanda işlenen devrin havasını ve meydana gelen olayların insanları nasıl etkilediğini daha iyi yansıtabilmek amacıyla karakterlerin fiziksel özelliklerinden çok, psikolojik özellikleri vurgulanmıştır. Özellikle, romanın iskeletini oluşturan İttihat ve Terakki yönetiminde meydana gelen olayların, korku, yılgınlık ve kin gibi duyguları yaratması ve romandaki karakterlerde bu duyguların işlenmesi önemlidir. Devrin havası, karakterlerin psikolojileri üzerinden yansıtılır. Bu özelliğiyle de psikolojik bir roman olarak da değerlendirilebilir.

2.4. SODOM VE GOMORE

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun dördüncü romanı olan Sodom ve Gomore, ilk kez 1928 yılında yayınlanmıştır.

Sodom ve Gomore, I. Dünya Savaşı'nın ardından işgal edilen İstanbul'da meydana gelen olayları ele alır. Bu olayların ön planında; İstanbul monden hayatını oluşturan Batı hayranı alafranga züppe tipler vardır. Bu kişiler işgal kuvvetleriyle işbirliği içindedir. İstanbul'daki bu ahlâki yozlaşmayı Yakup Kadri Karaosmanoğlu; kutsal kitaplarda ahlâk bozukluklarıyla Tanrı'nın gazabına uğrayan iki büyük şehir olan Sodom ve Gomore şehirleriyle özdeşleştirerek anlatır.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Necdet:

Necdet, romanın en önemli kahramanıdır. 25 yaşında bir genç olan Necdet'in mesleğine dair herhangi bir bilgi verilmez. Leylâ'nın dayısının oğlu olan Necdet, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra tahsilinin devamı için Avrupa'ya gider. Tahsilinin bir kısmını Fransa'da, bir kısmını Almanya'da yapar. Avrupa'da beş yıl boyunca yaşar. Özellikle Almanya'da yaşadığı yıllarda edebiyatta, en çok Heine'nin etkisi altında kalır. Necdet'teki, Heine etkisiyle ortaya çıkan İngiliz düşmanlığı, Lloyd George'nin Türk milletine karşı yürüttüğü yok etme politikalarıyla, mütareke yıllarından sonra daha da perçinleşir. O, Leylâ'nın sadece dayısının oğlu değildir, aynı zamanda da nişanlısıdır. Leylâ, Necdet'in aksine İngiliz hayranıdır. Necdet'teki İngiliz düşmanlığı, Leylâ'nın İngiliz kültürüne olan merakının derece derece artmasına paralel olarak artar. Necdet'teki İngiliz düşmanlığını, İngilizlerin kokusunu tarif ettiği şu sözleriyle daha açık anlayabiliriz;

“Hiç dikkat ettiniz mi, İngilizlerin kendilerine mahsus bir kokuları olduğuna. Bu koku miyan köküyle Sunlight sabunu arasında bir şeydir; bazıları da iyi temizlenmemiş kösele kokar.” (Karaosmanoğlu, 2008: 25).

Necdet, işgale uğrayan İstanbul'un atmosferinden kaçıp, uzaklara gitmek ister. Bozguna uğrayan memleket gibi, Necdet'in ruhu da bozguna uğramıştır. Ruhundaki bu bozgunun nedeni de Leylâ'ya duyduğu aşktır. Necdet'in Leylâ'ya duyduğu bu aşka rağmen Leylâ, işgal subaylarıyla düşüp kalkar. Leylâ'nın bu hallerini kendine yediremeyen Necdet, bu aşktan kaçıp kurtulmak ister. Hatta bundan sonra tek mantıklı hareketin intihar etmek olduğunu bile düşünür. Leylâ'nın her türlü olumsuz hareketine rağmen; Leylâ'ya duyduğu aşk ve iki yıldır devam eden ilişkilerinin anıları Necdet'in kaçıp gitmesine engel olur. Avrupa'da yaşadığı seneler boyunca bütün maddî zevkleri yaşayan Necdet'in birçok kadınla da ilişkisi olur. Bu kadınlardan hiçbirisine, Leylâ'ya tutulduğu gibi tutulmamıştır. Leylâ'ya olan bu tutkusuyla Necdet, ne kaçıp uzaklara gidebilir ne de Leylâ'ya olan aşkını bitirebilir. Böylece Necdet ikilem içinde yaşamaya başlar;

“Ne! Bundan sonra bir kere daha onu görmeye, onunla yüz yüze gelmeye, tekrar –bir an için olsun!- onun eksenine girmeye tahammülü var mıydı? Bu eksenin nasıl büyüülü ‘cazibe’ gücüyle dolu olduğunu ne çabuk unutmuştu? Hatta şu dakikada bile Leylâ karşısına çıkacak olsa... ‘Mutlaka öldürürüm!’ diyordu. Fakat içinde başka bir ses, başka bir Necdet’in sesi ona: ‘Hayır! Ayaklarına düşersin!’ cevabını veriyordu.” (s. 35).

Necdet bir gün Leylâların evindeyken, Jackson Read'den telefon gelir. Leylâ telefonda Jackson Read ile uzun uzun konuşurken, Necdet Leylâ'ya sinirlenir ve evden erkenden ayrılır. Dışarıya çıktığında, Leylâ'ya olan sinirini dağıtmak için Maksim Bar'ına gider. Burada da, karşısına her yerde çıkan İngiliz askerleriyle karşılaşır. Burada, İngiliz askerlerden başka diğer işgal kuvvetlerine ait askerlerle, Ruslar, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler vardır. Bayağı bir kıskançlık şeklini alan manevî buhranı ile sinirleri harap olmaya başlayan Necdet, kendisinde içgüdüsel olarak işleyen “*müşahede ve tahlil alışkanlığını*” (s. 41) o gece zorla harekete geçirir. Bardaki şahit olduğu şeyleri, “*midemiz fazla dolu iken yattığımız zaman rüyalarımızın bayat, tatsız ve ağır bir kargaşa*” (s. 42) halinde insanın üzerine çökmesinden farksız olarak niteler. Bütün bunları bir rüya olarak farz eden Necdet, “*Adam sen de, bütün bunlar rüya!.. Şimdi geçecek. Şimdi uyanacağım!*” (s. 42) diye düşünür.

Bir gün sonra, Leylâ'dan özür dileyen bir mektup gelir. Necdet de cevap olarak, Leylâ'nın İngiliz subaylarıyla düşüp kalkması yüzünden artık ilişkilerinin bitmesini ister. Bir süre mektuplaştıktan sonra, mektuplar birden kesilir. Leylâ'nın yokluğundaki bu günlerde Necdet, yeniden Leylâ'yı görebilmek umuduyla Leylâ'nın kendisine rastlayabileceği yerlerde dolaşmaya başlar. Günler sonra, Leylâ'yla Necdet karşılaşır ve Necdet'in evine giderler. O gün, Leylâ'nın Necdet'i öpmesiyle barışırlar. Necdet, “*o öpüşte vücudunun bütün zehrini*” (s. 72) akıtır ve Leylâ'ya eskisinden daha sıkı, şartsız ve kayıtsız şekilde bağlanır. Bu bağ, ileride kördüğüm haline gelir. Necdet, sırf Leylâ'nın yanında olabilmek ve onu daha yakından gözetlemek için “kokuşmuş çürümüş monde” diye tabir ettiği Leylâ'nın çevresine girmeye karar verir. Yalnız, Leylâ'nın bu çevresinin İngilizlerle dolu olması Necdet'in İngiliz düşmanlığını daha da arttırır. Leylâ'nın İngilizlerle münasebetini kıskanmaz. Fakat Leylâ'nın üzerindeki İngiliz izi, Necdet tarafından garip bir hastalığın belirtisi olarak algılanır. Necdet, Leylâ'yı masallardaki ejder tarafından büyülenmiş veya bir ayının inine kaçırdığı zavallı bir mahlûk olarak görür ve ondan uzaklaşmaya başlar.

Necdet, 16 Mart işgalinin üçüncü gecesini tutuklanır. Tutuklanmasının nedeni belli değildir. Tutukluluğunun ilk birkaç saati Necdet, Leylâ ve İngiliz dostlarının kurduğu bir komplo sonucu tutuklandığını düşünse de, Leylâ'nın ertesi sabahattan itibaren kendisini kurtarmak için girdiği telaşı görerek, bu düşüncesinden vazgeçer. Salıverildikten sonra, hayatını ve hürriyetini borçlu olduğunu düşünerek Leylâ'ya minnetle bakmaya başlar.

Necdet, Major Will'in evinde verdiği davete katılır. Bu gecede Leylâ'nın ve Jackson Read'in beraber dans ettikleri vakit yanından geçişlerinde adeta sinir buhranı geçirir. Necdet de başka bir kadınla dans etmektedir. Necdet sinirle kendinden geçtikçe, bilinçsiz bir şekilde dans ettiği kadının vücudunu sıktırır. Kadın da bu sıktırmalara gizliden gizliye cevap verir. Bu dans esnasında Necdet'in ruh hali ve Leylâ'dan başlayarak bütün kadınlara yayılan tiksintisi şu şekilde anlatılır;

“Necdet'in hiddeti bütün kadınlara yaygın bir tiksinti halini aldı ve onu bir leş gibi silkip attıktan sonra dönülmesi kabil olmayan uzak yerlere kaçmak ihtiyacını duydu. Öyle uzak yerler ki, yalnız kadının değil, insanın ayaklarının izi bile görülmesin. Zira içinde döndüğü bu azgın kasırgayı ona kirli gösteren şey yalnız kadınların

kendileri değil, onların erkeklerle temasları sırasındaki tavırları, hareketleri ve maymunlukları idi.” (s. 107).

Major Will’in gecesinde, Leylâ’yla Jackson Read’i kuytu bir köşede yakalayan Necdet, Jackson Read’in üzerine atılır ve onunla boğuşmaya başlar. Leylâ, ikisini ayırır ve hiçbir şey olmamış gibi yalaya dönerler. Pasif bir karakter olan Necdet bugünden sonra tamamen Leylâ’nın etkisine girer. Artık Leylâ Necdet’e ne derse o olur. Kendini uçurumun kenarında gören Necdet, o uçuruma doğru yuvarlanmak ister. Batmaya başladığı çamurun içinde en dibe kadar batmak ister. *“Çoğunluk, fuhşa düşmüş kadınlarda görülen bu hastalıklı hal, bu düştükçe düşmek isteyen, bu içte durmadan bir şeyin kayışı ve bu kayışın verdiği uyuşturucu zevk” (s. 133),* Necdet’te ikinci bir tabiat hükmüne girer.

Leylâ’ya olan tutkusu ve bırakıp gitme ikilemi içinde yorulan Necdet, Leylâ ile artık mücadele etmek istemez. Rakibi, Jackson Read’le Leylâ’yı paylaşmaya razı olur. Hâdiselerin önüne geçemeyen Necdet, kendisini hâdiselerin akışına bırakır.

Hâdiselerin peşinden sürüklenen Necdet, artık Leylâ’yla nişanlı olduklarını bile unuttur. Evlilik aklına dahi gelmez. Bir gün Leylâ, artık evlenmeleri gerektiğini söyleyince, Necdet derin bir uykudan uyanır gibi olur. Leylâ ile evlilik fikrini düşünür. Bu fikri, kaos içinde çırpınıp duran işgal altındaki İstanbul içinde garip ve anlamsız bulur;

“Şu her tarafından çürüyüp dökülen, şu bütün bir cinsten olmayan unsurları kaotik bir dans halinde birbirinin içine girip çıkan, şu bir sarhoş yazarın yazıp da birtakım delirmiş aktörlerin karanlık bir sahnede oynadıkları bir piyesi andıran iğrenç, gülünç ve korkunç âlemin ortasında bir aile kurmak... Hem de kiminle? İngiliz işgal kuvveleri zabitlerinden Captain Jackson Read’in sevgilisi Leylâ ile... Yok canım, yok canım! Bu da olacak şey mi?” (s. 162).

Bu evlilik düşüncesi, Necdet’in gelecekte Leylâ ile yapacağı evliliğin hayalini kurmasına neden olur. Gelecekteki bu hayalî evlilikte Necdet, kendisini Leylâ’nın kocası olarak acınası bir halde görür. Bu hayalden sıyrılınca Leylâ’ya evlilik fikrini geçiştiren bir cevaplar verir. Bunun üzerine, Leylâ, evlenmeye karar verdikleri güne kadar birbirlerini göremeyeceklerini söyler. Necdet’in evlilik konusundaki bu

tereddüdünün asıl nedeni evlenmekten korkmasıdır. Necdet yine çıkmaz içine girince, alıp başını uzaklara gitmeyi düşünür. O sıralarda da Sakarya Harbi devam etmektedir. Necdet, bu savaşa katılıp, en ön saflarda savaşır düşman kurşunlarıyla ölmek ister. Ancak, kararını verip de yola çıkıncaya kadar harp biter. Harp sahasında alınan bu zafer, Necdet'te büyük bir sevinç verir. Hemen Leylâ'ya geri dönüp af dilemek istese de, Leylâ tarafından bir hakarete uğramaktan çekinerek bundan vazgeçer. Leylâ'yla uzun bir müddet görüşmezler. Aradan bir süre geçince, Beyoğlu'nda yeni açılan bir Rus barında karşılaşırlar. Leylâ'nın yanında, Necdet'in o zamana kadar görmediği Amerikalı bir adam vardır. Leylâ'yı hiç tanımadığı bir adamın yanında görünce, Necdet derin bir üzüntüye kapılır. Leylâ'yı Jackson Read'in yanında görmeyi yeğler. Çünkü en azından Jackson Read'in yanındayken, Leylâ'nın neler söyleyebileceğini, neler yapabileceğini az çok bilir. Fakat Leylâ'yı hiç tanımadığı birisinin yanında görmek Necdet için, Leylâ hesabına üzüntüye ve güvensizliğe neden olur. Leylâ'nın barda işgal kuvveti askerleriyle eğlenmesi ve dikkatleri üzerine çekmesiyle, Necdet Leylâ'dan iyice nefret etmeye başlar. Gece sonunda Leylâ'yı, kapıdan çıkarken yakalar ve yanından geçerken aralarında şu diyalog geçer;

“- *Pis orospu!...*

Öbürü utanmaz bir kakkahayla güldü ve kapını bir yırtık bayrak gibi havada sallayarak;

- *Beğenmiyor musun? Evlenmeyi imkânsız kılmak için, monşer! diye bağırdı.”*
(s. 177).

Madam Jimson, kocası ölüm döşegindeyken, evinde bir davet verir. Bu davete Necdet de katılır. Kocası ölüm döşegindeyken, Madam Jimson'un ve davete gelen misafirlerin böylesine ahlâksız boyutlarına varan eğlenmelerini bir köşeden gözlemler. Kendisine “*bir leşin karşısında ve bir bataklığın kenarına oturuyormuş hissi*” (s.191) gelen Necdet, hava almak için taraçaya çıkar. Buradan bir süre İstanbul'u izler. İstanbul işgal edildiğinde, utancından yerin dibine girdiği günü hatırlar. Ondaki bu utanç duygusu aylarca sürer. Sakarya zaferiyle bu utanç silinir, yerine zincire bağlı bir dev olduğu hissi geçer. Manzaraya bakıp böyle düşünen Necdet, İstanbul'un ardına geçip,

kurtuluş mücadelesinin sürdüğü Anadolu'daki insanlara işgal altındaki İstanbul'un gerçeğini şöyle haykırmak ister;

“Siz bilmiyorsunuz, asıl işgal asıl istila öbür tarafta oldu. Düşman çamurlu çizmeleriyle bizim evlerimize kadar girdi; ne diyorum –bizim yataklarımıza kadar!- Halbuki sizin yalnız sokaklarınızda dolaşabiliyorlar. Sizin evleriniz sarılmış kalelerdir. Fakat henüz zapt olunmamıştır. Öbür taraftakilerin ise birer birer düştü!

Kızlarımızı, karılarımızı ve dudak yüzü görmemiş nazlı sevgililerimizi ellerimizden aldılar ve onlara gözümüzün önünde istediklerini yaptırıldılar ve kızı kızla, erkeği erkekle kızıştırdılar ve bütün tabii zevklere tabii olmayan zevklerin zehrini, ıstırabını, azabını kattılar. Her birimizi bir ayrı çırpınıyla oynatmaya başladılar.” (s. 193).

İşgal altındaki İstanbul'un kaosunu, insanların çürüyen yüzlerini gören Necdet, ne hâdiselerin rüzgarına kapılıp o insanlar gibi olabilir ne de millî mücadeleye katılır. Leylâ'ya olan çelişkili tutkusu, Necdet'in bir yolu seçmesine engel olur. Necdet, Leylâ Avrupa'ya seyahate çıktığında da büyük bir boşluğa düşer. Leylâ'nın babası Leylâ'nın masraflarını karşılayamadığında, Necdet yardımcı olur, Leylâ'ya para gönderir. Boşluğa düşen Necdet, Leylâ'yı hatırlatan şeylerle dolu olması yüzünden Leylâların evinden ayrılmaz olur. Bu günlerde Necdet geçmişte kalan eski Leylâ'yı özler.

Necdet'in içinden çıkamadığı Leylâ ve millî mücadele ikilemi, İstanbul'da tramvayda şahit olduğu bir olay sonrası, millî mücadele cephesine kayar. Bu olayda; tramvayda, savaşta iki bacağı kesilmiş bir Türk askeri kendine bir köşe bulabilmek için kalabalık içinde bin zahmetle ön tarafa ilerlemeye çalışır. Bu sırada da tramvaya, yanında bir İngiliz askeri olan bir kız girer. İngiliz asker, iki kişiyi yer vermesi için kaldırır ve kız o tarafa giderken, yerde sürünerek ilerlemeye çalışan iki bacağı kesik Türk askerinin ellerinden birine basar. Askeri fark eden kız şöyle der;

“Ne acayip! diye söylendi. Bu haldeki adam da tramvaya biner mi?” (s. 258).

Bu olay üzerine Necdet, kızın boğazına atılıp onu boğmak ister. Ama yapamaz. Çünkü Necdet de, yerde sürünen o asker gibidir. Eline basılıp da aşağılanan o asker gibi, Necdet'in de kalbi, Leylâ tarafından, yanındaki İngiliz subayı Jackson Read

karşısında aşağılanmıştı. Bu acizliği yüzünden kendisini yumruklayıp tırmalamak ister. İlk rast geldiği düşman askerinin gırtlığına yapışmak ister ama o sinir halindeyken yanından geçip giden işgal askerlerini fark etmez. İsyan duyguları içindeyken, bu durumlardan kendilerini kurtaracak olanın Anadolu olduğuna inanır. Bu Anadolu'nun, bir gün mutlaka İstanbul'un etrafını sarıp, bu Sodom ve Gomore ahalisini yakıp yıkacağına inanır. Bu olaydan kısa bir zaman sonra, düşmanın Dumlupınar'da mağlup olduğu ve İzmir'in geri alındığı haberi gelir. Necdet bunun bir rüya olduğunu düşünür, buna inanamaz. Millî coşkunun etkisiyle değişmeye başlar. Eski kişiliğinin aksine, bilinçli, iradeli ve milliyetçi bir insan olur. Anadolu'ya her türlü yardımı yapmak için Anadolu'ya geçmek istese de, ona İstanbul'da daha çok ihtiyaçlarının olduğu söylenir, Anadolu'ya geçemez. Necdet, ülkesine hıyanet ve zulüm edenleri “*Truva kalesinin etrafında galip Achille'in hiç sönmeyen bir kin ile mağlup düşmanı Hektor'un cesedini zafer arabasına bağlayıp*” (s. 282) sürüklediği gibi sürüklemek ister. Leylâ'ya olan saplantısından kurtulan Necdet, bu millî coşku içinde artık tamamen değişerek, “*geç kalmış olmasına rağmen, artık oldukça mutaassıp bir milliyetçi olmuştur.*” (Balcı, 2002: 212).

Romanın başkahramanı olan Necdet, yuvarlak (round) bir karakterdir. Romanın sonunda tamamen değişen Necdet, romanın sonuna kadar kararsızlık içinde boğuşur. Bu kararsızlığı Leylâ'ya olan hastalıklı tutkusuyla, işgal altındaki İstanbul'un boğucu atmosferinden kaçıp gitmek arasındadır. İngiliz düşmanı olmasına rağmen, Leylâ yüzünden, Leylâ'nın çevresindeki İngiliz askerlere davetlerde bir araya gelmek zorunda kalır. Leylâ'nın bu İngiliz dostları nedeniyle Leylâ'ya olan nefreti artar. Fakat Necdet bütün bu nefretine rağmen bir türlü kesin kararını verip Leylâ'yı terk edemez. Bir taraftan işgal kuvvetlerinin İstanbul'u ahlâki yönden nasıl değiştirdiklerini gözlemler. Necdet, *Sodom ve Gomore insanları* olarak adlandırdığı bu insanların arasından kurtulup da Anadolu'ya geçme cesaretini gösteremez. Necdet, yaşadığı değişime kadar karamsarlıklar içinde gel-git yaşayan, “*psikolojik tip*” (Çetin, 2008: 159) olarak değerlendirilebilir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak ve Hüküm Gecesi romanlarında gördüğümüz bozgunu temsil eden *yaralı asker* imgesi, Sodom ve Gomore romanında da karşımıza çıkar. Kiralık Konak'ta Hakkı Celis, Seniha'ya duyduğu aşkın

gözlerini kapatması nedeniyle I. Dünya Savaşı'ndan dönen yaralı askerleri, yanından geçip gitmelerine rağmen göremez. Hüküm Gecesi'nde de Ahmet Kerim, Balkan Harbi'nden dönen yaralı askerleri görmesine rağmen sadece gözlemci olarak ülkenin geldiği hali fark eder ama harekete geçemez. Sodom ve Gomore'de ise Necdet, tramvayda iki bacağı kesilmiş bir askeri görür. Leylâ'ya duyduğu saplantılı aşka rağmen Necdet, o askeri görmesi sayesinde boğuştığı kararsızlıktan kurtulur. Yanında İngiliz bir askerle gezen bir Türk kızının, bacakları kesik askere istenmeyen bir mahlûk gibi davranması, Necdet'in asıl kişiliğinin ortaya çıkmasını sağlar. Kendisinin de tıpkı o askere benzediğini fark eder. O tramvayda kızın, askeri ayaklarının altında ezmesi gibi, Leylâ da Necdet'in ruhunu, ayaklarının altında ezmektedir. Necdet'teki bu uyanış, boğuştığı kararsızlık içinden sıyrılarak onun, millî mücadele tarafına geçmesini sağlar. Bir süre sonra Leylâ'nın aşkıyla zincire vurulup esir olan ruhunun kurtulması gibi, işgal altındaki İstanbul da, Anadolu mücadelesi sayesinde kurtulur. Necdet artık millî mücadele ve Atatürk etrafında oluşan hava içinde, işgal altındayken ahlâki açıdan tamamen bozulan İstanbul'u temizleyip yeniden güzelleştirmek için çalışan bir insan olur.

İyi bir eğitim alan Necdet, “*garba, garp sanâtkarlarının eserlerinden bakıp, orayı sanat tarafından, içinden seven*” (Akı, 2001: 116) nesildedir ve bu özellikleriyle *entelektüel bir tiptir*. Romanın bölüm başlarında eski ve yeni ahitten alıntılarla paralel olarak, Necdet, Anadolu'daki millî mücadele taraftarlarını, katakomplarda yaşayan ilk Hıristiyanlara benzetir. Onlar tıpkı o Hıristiyanlar gibi Tanrı'nın kurtuluş müjdesini almışlardır. Leylâ ile millî mücadele arasında gidip gelen Necdet, en sonunda millî mücadeleyi seçer ve koyu bir milliyetçi olur. Necdet'i, romanda yıkılıp giden bir devrin ardından kurulacak yeni devrin temsilcisi olarak düşünebiliriz.

Leylâ:

Romanda Leylâ karakterinin fiziksel özelliklerinden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir. O; esmer, kadife tenli, gür, kıvrak saçlı ve uzun kirpiklidir. Ayrıca, göğüssüz, kalçasız, düzgün ve uzun bacaklı, sporcu vücuduna sahip olan genç bir kızdır. İngiliz kültürüyle yetişmiş olması sebebiyle İngiliz hayranı olan Leylâ, İstanbul işgal

edildiğinde, başta işgal kuvvetleri komutanı Gerald Jackson Read olmak üzere birçok İngiliz subayla dost olur. Necdet'in dayısının kızı olan Leylâ, aynı zamanda Necdet'in nişanlısıdır. Nişanlı olmasına rağmen, Jackson Read ile de flört etmekte bir sakınca görmez. Yabancılarla beraberken “*şuh, fettan, oynak ve hatta bir parça da züppe*” (Karaosmanoğlu,2008: 37) olan Leylâ'nın, Necdet'le yalnız kaldıklarında bu hallerinden eser kalmaz. Yapmacık dürtülerinden sıyrılıp tamamen yumuşak başlı bir kız olur.

Necdet'in, İngilizlerle olan dostluğunu bitirmesini istemesi üzerine, Leylâ bu isteğe birkaç gerekçeyle itiraz eder. Bu gerekçelere göre; Leylâ'nın İngiliz subaylarla olan ilişkisi, monden hayatın gereklerinin sınırlarını aşmaz. Yaşı gereği eğlenmeyi hakkı olarak gören Leylâ, davetlerde İngiliz subaylarla ahbaplık etmeyi oldukça normal bulur. Ayrıca babası Sami Bey'in yabancılarla iş yapması yüzünden, yabancılarla olan bağların devamı için, bu dostluklar keyfiyetten öte bir zorunluluktur.

İşgal sonrası Leylâ'nın hayatında boş vakit neredeyse olmaz. Monden hayatın içinde, akşam çaylarında, sabah gezintilerinde, gece eğlencelerinde bulunur. Bunlarla beraber, Necdet'le olan ihtiraslı buluşmaları da vardır. Bu koşuşturmacalar Leylâ'yı bir sıtma nöbeti içinde yaşar hale getirir. Necdet'le olan ihtiraslı ilişkilerinde başka bir tat, Jackson Read ile olan İngiliz işi zarif flörtünde başka bir tat bulan Leylâ, monden hayatındaki başarılarını da herkesin gözünün önüne sermekten de ayrı bir zevk duyar. Monden hayatında erkeklerin kendisine olan ilgisi arttıkça, kadınların kendisine olan kıskançlığı artar. Kadınların kıskançlığı da Leylâ'da küstah bir caka satma arzusu doğurur. Böylece hareketlerinde aşırılıklar daha da artar;

“Bazen bir çay davetine elinde kamçısı, ayaklarında çizmeleriyle Amazon kıyafetinde, at üstünde gitmek; bazı bir İskoç çobanı kılığına girip sözde uzun bir dağ gezisine çıkmak, bazen de bir haşarı oğlan tavrıyla elleri ceplerinde, ıslık çalarak caddelerde dolaşmak Leylâ'nın hoppalıklarına ancak hafif birer misal teşkil edilebilirdi. Zira genç kızın ara sıra gece yarısından çok sonra eve zilzurna sarhoş döndüğü de olan hâdiselerdendi.” (s. 88).

Necdet'le Jackson Read'in, Major Will'in davetindeki tartışmalarını güç bela yatıştıran Leylâ, bu olaydan sonra Necdet'i gerçekten sevdiğini anlar. Tamamen kendini

Necdet'e bırakmak fikri Leylâ'yı tereddüde düşürür. Necdet'i seçmek, “*mükellef ve muhteşem bir konaktan çıkıp üç odalı küçük bir eve göçmek*” (s. 139) gibidir. Bu gelecek, Leylâ'nın kibrine uygun değildir. Bu yüzden, yüreğindeki bu gerçeği susturmak ister. Leylâ, kaba ve bayağı davranışlarından sonra Jackson Read'den de soğur. *Dorian Gray* lakabını verdiği Jackson Read'e “*Altın heykel*” demeye başlar. Jackson Read'den soğumasına rağmen onunla görüşmeye devam eder çünkü davetlerdeki şöhretinin devamı için Jackson Read'e ihtiyacı vardır. Jackson Read'e göre, Leylâ'nın Türklükle alakası yoktur. Leylâ ona, memleketinin tadını veren her şeyi hatırlatır. Bu yüzden de Leylâ ile olan dostluğunu bitirmek istemez. Jackson Read bir süre sonra Şehnaz Sultan'la ilişki yaşamaya başlar. Leylâ, Jackson Read'in Şehnaz Sultan'la başlayan ilişkilerini kıskanmaktan çok, kendisini bir prenses mertebesine çıkardığı için bu ilişkiyi sevinçle karşılar;

“*Leylâ için değil yalnız Jackson Read'in dostu kalmak, hatta bir vakitler onunla dile gelmiş olmak bile yeter bir övünme vesilesidir. Şehnaz Sultan-Leylâ Hanım-Jackson Read... Jackson Read-Leylâ Hanım-Şehnaz Sultan; bu üç isim âlemin ağzında böyle hep bir arada söylendikçe Sami Bey'in kızı kendisini bir prensesle eşit yapan bu hâdiseye teşekkür edeceği geliyordu.*” (s. 158).

Necdet'le olan ilişkilerinde, evlilik konusunun tamamen kendi istek ve iradesinde olduğuna inanan Leylâ, Necdet'e artık evlenmeleri gerektiğini söylediğinde, Necdet'ten konuyu geçiştiren cevaplar alır. Bunun üzerine Leylâ evlenme konusunda iyice diretir, aksi halde bir daha görüşmeyecekleri yönünde Necdet'i tehdit eder. Necdet'ten olumlu bir cevap alamaması üzerine Necdet'le uzun bir süre görüşmez. Necdet'le görüşmedikleri bu süre boyunca Amerikalı zengin bir adamla flört eder. Necdet'le evlenmeyi imkânsız kılabilmek ve kendini küçük düşürmek için elinden geleni yapar. Bu davranışlarıyla, Necdet'le evlenme ihtimallerini azalttığı gibi, ikisinin yüz yüze gelmesinin de önüne geçer. Uzun süre birbirlerinden kaçarlar.

Leylâ, bundan sonra çevresini de değiştirir. Eski dostlarıyla görüşmeyi keser. Yeni çevresinde Müller Stein adında Amerikalı bir Yahudi, Tibi Loar adında eski bir music-hall artisti ve bir de Rus ressam vardır. Eski dostlarının artık kapılarını çalmaz oluşu ve kimsenin davetlere kendisini çağırması üzerine, Leylâ, evde büyük bir yemek vermeyi planlar. Bu yemeğe eski ve yeni bütün dostlarını davet eder. Günlerce

bu yemeğin hazırlıklarını yapar. Yemek günü geldiğinde ise davete çok az kişi gelir. Yemekteki Rus müzisyenlerin de geceyi berbat etmeleri üzerine Leylâ, herkes dağıldıktan sonra sinir krizi geçirir. Birkaç kez daha kriz geçiren Leylâ, doktorların tavsiyesiyle tedavi amacıyla Avrupa'ya gider.

Leylâ, Avrupa'dan dönünce, tamamen farklı bir İstanbul'la karşılaşır. Millî mücadele başarıyla tamamlanmış ve işgal kuvvetleri ülkeyi terk etmeye başlamıştır. Eskisi gibi İstanbul'da İngiliz askerleri görülmez. Her yerde Türk askerleri vardır ve insanlar her yerde coşkulu kutlamalar yapmaktadır. İstanbul, Leylâ'ya bir kaos içindeki bir şehir gibi görünür. Yabancı olduğu bu yeni hayata alışmak için Necdet'le yeniden barışma ihtiyacı hisseder. Bu kaosun içinde Necdet'i arayan Leylâ kendini, dilini bilmediği, sokaklarını tanımadığı yabancı bir diyaraymış gibi hisseder. Memleketini kendi yaşadığı muhitin çemberinden ibaret gören Leylâ, yeni ortaya çıkan ve yabancı olduğu bu memleket karşısında yersiz, yurtsuz bir insan haline gelir. Millî mücadelenin kazanılmasıyla, Anadolu'dan İstanbul'a gelmeye başlayan Türk askerleri hakkında görüşleri dikkat çekidir;

“Anadolu denilen bir yerden birtakım askerler geliyor, bir hükümdar bir hırsız gibi geceleyin kaçıyor, bir yerde bir gazeteyi parçalıyorlar, bir devlet batacak, yerine başka bir devlet çıkacak diyorlar; öbür yandan, denizin karşı yakasından birtakım kocaman, siyah kalpaklı adamlar ortaya çıkmaya ve yavaş yavaş her tarafa yayılmaya başlıyor. Ne fena giyinmiş, ne kaba saba bu adamlar!... Hepsi de bir yaban hayvanları avından dönmüş gibi toz toprak içindedirler; lakin her yerde saygı ve itibar gören de bunlardır! Ne acayip, ne mantıksız bir hal... Sakın yeni devrin efendileri bunlar olmasın? Ve bu düşüncelerle Leylâ'nın yüreğine bir derin tasa çöküyordu.” (s. 289).

Geri dönmeye çalıştığı Necdet de bu millî coşkuya kapılmıştır. Bu coşkunun etkisiyle Necdet'in eski pasif kişiliği de yok olmuştur. Bu hava içinde Necdet Leylâ'yı umursamaz. Leylâ en sonunda evde kalmış, istenmemiş, hatta unutulmuş bir kız olarak yaşamaya mahkûm olur.

Bütün bu özellikleriyle Leylâ, romanın başından sonuna kadar kişilik anlamında herhangi bir değişim geçirmemesi bakımından düz (flat) bir karakterdir. Leylâ'nın İngiliz hayranı olmasının nedeni, babası Sami Bey'in etkisiyle, İngiliz kültürüyle

yetişmesidir. Romanda eğitim seviyesi konusunda bilgi verilmeyen Leylâ, hayran olduğu Batı medeniyetini, onlar gibi giyinip, onlar gibi konuşup, onlar gibi davetlerde eğlenmekten ibaret olarak görür. Aynı zamanda onun için İngiltere, işgal sırasında İstanbul'da ahbablık ettiği birkaç İngiliz subaydan ibarettir.

Leylâ'nın gösterişli hal ve davranışları, birer maskeden ibarettir. Menfaatçi bir karakter olan Leylâ, Necdet'i sevmesine rağmen Necdet'le evlenmeyi, bir konaktan üç odalı bir eve göçmek gibi görür. Yaşadığı gösterişli monden hayatındaki konumunu, herkesin ona gösterdiği ilgiyi bu yüzden terk edemez. Gösterişli hayat Leylâ için daha caziptir. Çevresindeki herkesin ona ilgi göstermesini ve insanların onu kıskanmasını isteyen Leylâ, en son davetinde artık kendisine eskisi gibi ilgi gösterilmediğini fark ederek sinir buhranları geçirir. Tedavi amacıyla gittiği Avrupa'dan dönünce, eski yaşamındaki gürültülerden uzak, sessiz bir hayat istemektedir. Geri döndüğü İstanbul, millî mücadele sonrasında değişmiştir. Çevresinde de eski dostlarından kimse kalmamıştır. Her yerde, İngiliz askerlerinin yerine, kaba saba diye tasvir ettiği kara kalpaklı Türk askerleri vardır. Leylâ, ortaya yeni çıkan bu insanların, bu yeni devrin yabancıdır. Kiralık Konak'ın sonunda Avrupa'dan dönen Seniha'nın, Hakkı Celis'le beraber olabilmek için gösterdiği çabaların aynısını, Leylâ da İstanbul'a geri dönünce Necdet'e geri dönmek için gösterir. Ancak Necdet tamamen değişmiştir ve Leylâ'yı umursamaz. Leylâ, yabancı olduğu insanların ve memleketin içinde yalnızlığa mahkum olur.

Leylâ'nın, kaba saba diye tasvir ettiği kara kalpaklı adamlara yabancı olması ve onlardan korkması onun, memleketinin gerçeklerine tamamen yabancı olduğunu gösterir. *Sensual bir tip* olan Leylâ, salon davetlerinde eğlenmekten, yabancı askerlerle ahbab olmaktan ve menfaat uğruna en alçaltıcı hareketlerden kendini alamaz. Bütün hareketleriyle gösteriş meraklısı olan *snob bir karakterdir*. Bu özelliğiyle Leylâ, yirminci yüzyılın başlarında yetişen genç neslin zihniyetindeki değişmeyi göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, Batı kültürüyle yetişmesine rağmen, Batılılaşmayı sadece eğlenceden ve onlar gibi giyinip konuşmaktan ibaret olarak gören sığ bir karakter olarak değerlendirilebilir. Bu özelliğiyle Leylâ, Kiralık Konak'taki Seniha karakterine benzer.

Gerald Jackson Read:

Leylâ'nın eski Yunan heykellerine benzettiği Jackson Read, İstanbul'daki işgal kuvvetleri komutanıdır.

İstanbul'a geldiği günden beri Jackson Read'in İstanbul'da birçok kadınla ilişkisi olur. Kadınların kendisine olan ilgisi yüzünden, hükümetin emrettiği işleri görmeye bile vakti kalmaz. Binlerce askeri kolayca disiplin altına alan Jackson Read'e göre, İstanbul kadınlarını disiplin altına alabilmek kolay değildir. Bu kadınların arasında sadece Türkler değil; Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler de vardır. Henüz otuzuna gelmemiş olan Jackson Read'in, kadınların bu aşırı ilgisi yüzünden onlardan bunaldığı zamanlar da olur. Kadınların bütün ilgisini, yakışıklılığıyla kendisine çekmesi sebebiyle Leylâ tarafından *Dorian Gray*'e benzetilir. Davetten davete koşan Jackson Read, gündüzleri uyuyup akşamları yaşamaya başlayınca, yakın arkadaşı George Marlow tarafından, tamamen Şarklı olduğu yönünde alaya alınır;

“Artık bir paşadan hiç farkınız kalmadı. Tamamıyla aynı tarz hayat, aynı gevşeklik; tamamıyla... Her gece bir haremde bir odalığın koynunda yapmadığı kalmıyor, sonra bütün gün yatağından dışarıya çıkmak istemiyor.” (s. 44–45).

Jackson Read'in Leylâ'ya olan ilgisi; Leylâ'nın Türklükle alakasının olmaması, onun İngiliz kültürünün birçok değerine vakıf olması ve kendisine memleketini hatırlatan birçok şeyi Leylâ'da görmesinden kaynaklanır. Birçok kadınla düşüp kalkan Jackson Read için Leylâ'nın yeri ayrıdır. Leylâ'nın Necdet'le nişanlı olduğunu bilmesine rağmen Leylâ'yla flört etmekte bir sakınca görmez. Leylâ ile olan ilişkilerinin manasının aşk olabileceğinden emin değildir. Ağızdan ağza yayılan bu ilişkiye bazı sınırlar koymaya karar verir. Özellikle bir Türk kıızıyla ilişkisinin olduğu haberinin ailesinin kulağına gitmesini istemez. Çünkü Jackson Read'in ailesi, İngiliz geleneklerine en bağlı, en mutaassıp mensuplarındandır. Bu aileye göre, *“bir Türk şöyle dursun”* (s. 124), bir İrlanda Katoliği'yle, İskoçyalı veya katıksız konformist mezhebinin dışındakilerle bir münasebet kurmak affedilmez günah sayılır. Jackson Read'in annesi ateşli bir Mukaddes Kitap okuyucusudur. Mukaddes Kitap'ta isyanları ve günahlarıyla Tanrı'nın gazabına uğrayan Sodom ve Gomore, Babil ve Ninova gibi

şehirlerin bahsi geçtiğinde annesi, Türkiye’yi de bu şehirlere benzetir. Oğlu, Türkiye’ye göreve giderken de ona şu nasihatlerde bulunur;

“ ‘Git! Allah yardımcın olsun! Fakat temiz olarak dönmeye çalış!’ dememiş miydi? Bu, o demekti ki, Türk kızlarına dokunmayacaksın! Bir Türk sofrasına oturmayacaksın! Gözlerini herhangi bir Türk’ün yüzüne sevgiyle çevirmeyeceksin!” (s.124).

Bütün bu öğütlere rağmen Jackson Read, yaratılış itibarıyla sevmekten çok sevmeye meyilli olduğu için, İstanbul’a geldiğinde kadınların aşırı ilgisine karşı koyamaz. Jackson Read’in Türk kızlarıyla birçok ilişkisi olur. Türk evlerindeki davetlere katılıp onların sofralarına oturur. Özellikle Leylâların evinde, ailenin bir çocuğundan farkı yoktur. Leylâ’yı görmeye gittiği zamanlarda, annesiyle babasının elini sıktıktan sonra Leylâ evde yoksa kendi evindeymiş gibi rahatça bir yere oturup ayaklarını da bir mobilyanın üzerine uzatarak Leylâ’yı bekler.

Leylâ’dan sonra, Şehnaz Sultan’la ilişkisi olur. Bu ilişkiyi fazlasıyla yorucu bulan Jackson Read, bir bahaneyle bu ilişkiyi de bitirir. Bu ilişkiden sonra yalnız kalma ihtiyacı içinde olan Jackson Read, İstanbul’daki monden hayattan elini eteğini çeker. Kendisini bir kara sevda içinde addeder ve pis, kokuşmuş şehir diye tabir ettiği İstanbul’dan gitmek ister.

Dört sene sonunda, Anadolu’daki millî mücadele başarılı olur ve Türk askerleri İstanbul’a gelmeye başlar. Çeşitli dalaverelerle zengin olan işgal kuvvetlerine ait askerler telaş içinde bir bir İstanbul’dan çekilirken, Jackson Read sonuna kadar telaşsız ve ağırbaşlı olarak yerinde kalır. Her İngiliz gibi o da mensup olduğu devletin siyaseti ve iradesi dışında herhangi bir olayın meydana gelmesini imkânsız olarak görür. Bunun için de Türkiye’deki zafer şenliklerine küçümseyici bir şekilde bakar. Ona göre hâlâ dünyanın bir ucundan diğer ucuna, denizler üstündeki tek hâkim İngiltere’dir. Okyanuslar üzerindeki irili ufaklı birçok kara parçası onlara tabiidir. Bunların yanında, şahit olduğu bu küçük bozgun, Büyük Britanya’nın büyüklüğüne leke sürmeyecek kadar önemsizdir.

İşgal sırasında açılan dostluk ve sevgi kapıları, millî zaferden sonra bir bir yüzüne kapanır. İlk zamanlarda bunu hayretle karşılayan Jackson Read, daha sonra bu

davranışları bir çeşit medeni terbiye eksikliğine verir. Kendisine yapılan bu ikiyüzlülükten sonra Türklerin en az bildiği şeyin centilmenlik olduğunu düşünür. Ülkesine dönme hazırlıkları yaparken annesine mektup yazar. Bu mektupta, Türklerin haklı olarak galibiyet kazandıklarını, İstanbul'a gelince işledikleri birçok hata nedeniyle bu mağlubiyeti hak ettiklerini anlatır. Ayrıca İstanbul'da tanıdığı kızları anlattığı bölüm dikkat çekicidir. O devirde yetişmiş olan neslin özelliklerini anlatır;

“Buranın kızlarının da papağandan hiç farkı yok. Manasını pek iyi anlamaksızın birtakım İngilizce, Fransızca kelimeler öğrenmişler, bunları henüz tamamıyla açılmamış kafeslerinin arkasından haykırıp duruyorlar. Dilli kuşların bu ötüşmeleri önce hoşunuza gidiyor, sizdeki egzotik zevkleri okşuyor. Fakat bir gün için, iki gün için... Sonra tesirleri, büyüleri yavaş yavaş silinmeğe başlıyor.” (s. 279).

Mektubunun sonunda da, dört senelik İstanbul macerasının hiçbir şeye yaramadığını, gençliğinin en güzel yıllarını ve milyonlarca İngiliz lirasını Boğaziçi'nin kuyularına bırakarak geldiğini söyler. Tek tesellisi de, aynı maceraları yaşayan Fransızlarla, dönüş yolculuğunda birbirlerinin yüzlerine küçümseyerek ve alayla bakarak dönecekleri olmasıdır.

Romanda, işgal kuvvetlerini ve onların Türklere bakışını temsil eder. Jackson Read, romanın sonunda, İstanbul'da geçirdiği dört senenin hesabını yapması ve bu dört senenin sonunda Türklere olan bakış açısının değişmesi itibariyle *yuvarlak (round) bir karakterdir*. Fakat bu değişim çok keskin bir değişim değildir. Dört yıl önce bir işgal gücü olarak İstanbul'a gelmişlerdir. Ve bu dört sene boyunca yaptıkları hatalar yüzünden, Türklerin haklı galibiyeti sonrasında hiçbir şey kazanmadan ülkelerine geri dönerler. Jackson Read'deki değişim de, bu geri dönüş yolculuğundaki Türklere karşı düşüncelerinin değişmesinden ibarettir.

Madam Jimson:

Romanda fiziksel özelliklerinden pek bahsedilmeyen Madam Jimson, orta yaşlarda, kızıl saçlı ve koyu elâ (s. 122'de gözlerinin koyu yeşil olduğu belirtiliyor) gözlü bir kadındır.

İstanbul'daki Levantenlerden olan Madam Jimson, Jackson Read'in İstanbul'daki ilk göz ağrısıdır. İstanbul işgal altındayken taşıdığı İngilizvari adıyla iftihar duyar. Buna rağmen, işgalle beraber İstanbul'a gelen İngiliz ve Amerikalı milyarderlerin yanındaki kokonalar davetlerde yanına yaklaşmak istediğinde heyecandan rüzgardaki dallar gibi titrer.

Jackson Read'in yeni gözdesi Leylâ olunca, Madam Jimson Leylâ'nın en kuvvetli düşmanı olur. Jackson Read'den tamamen ümidini kestikten sonra, işgal kuvvetlerinin başka saflarında teselli aramaya başlar. İtalyan ve Fransız askerlerinin sofralarının süsü olur. İngiliz askerlerinden artakalanlarla beslenen bu ikinci sınıf "*fatihler ordugâhına*" (s. 143) düşmesiyle, Madam Jimson askerler arasında paylaşılamayan bir kadın olur. En sonunda Fransız ordusunun komutanı olan Colonel de Rochepierre ile flört etmeye başlar. Madam Jimson evli olmasına rağmen işgal kuvvetleri askerleriyle böyle ilişkiler yaşamakta sakınca görmez. Bu ilişkileri öyle ileri derecelere götürür ki kocası ölüm döşeğindeyken, yeni sevgilisi Colonel de Rochepierre ile olan ilişkilerini açıkça kutlamak amacıyla evinde bir davet verir. Bu daveti vermesinin amacı da, Jackson Read tarafından bırakılmasına rağmen, yeni sevgilisinin yanında daha da mutlu olduğunu herkese göstermektir.

Kocasının ölümünün ardından Madam Jimson'a yüklüce bir servet kalır. Kocasının cenazesinde bile birçok evlenme teklifi alır. Madam Jimson bu taliplerinin hepsini geri çevirir. Evlenmekten çok, "*ikinci genç kızlığa benzeyen bu mesut dulluğun*" (s. 199) sefasını sürmek niyetindedir. Bunun için de eski yorucu eğlence hayatından kendini çeker ve evine kapanarak uzun bir müddet dinlenir. Bu süre boyunca, vücudu eski çekiciliğine geri döner.

Kocasından kalan mirası kendi üzerine geçirmek için hüviyet vesikası çıkarttığına, ne İngiliz ne Avusturyalı olduğu; tamamen Türk tâbiyetinde bulunduğu söylendiğinde, bunu bir hakaret ve iftira olarak sayar. Madam Jimson'un bir zamanlar herkesten gizleyerek silmeye çalıştığı geçmişi, bu olayla beraber yeniden ortaya çıkar. Hakkında çıkmaya başlayan dedikoduların kaynağı olarak Leylâ'yı görür ve Leylâ'dan intikam almak için çareler aramaya başlar. Leylâ'yı bütün menden münasebetlerden ayırıp, Leylâ'yı yapayalnız bırakarak ondan intikam almayı planlar. Nitekim bu intikam planı işe yarar. Yapayalnız kalan Leylâ, sinir buhranları geçirerek hastalanır.

İstedığı seyahate çıkamayan Madam Jimson, bu seyahatin acısını, kocasından kalan mirası bir milyarder edasıyla İstanbul’da sefa içinde tüketerek çıkarır. Mısırlı bir prenesten aldığı yatıyla, Marmara kıyılarında dolaşarak; yanına aldığı birkaç Fransız denizciyle beraber günlerce eğlenceler düzenleyerek, doymak bilmez cinsel açlığını yatıştırmaya çalışır. Böylesine zevk ve sefa içinde yaşayan Madam Jimson, millî mücadele kazanıldıktan sonra, yeniden kabuk değiştirir. Önceleri, hakaret ve iftira olarak kabul ettiği Türklüğünü, bu sefer ispatlamak için çabalar.

Bütün bu özellikleriyle Madam Jimson, *düz (flat) bir karakterdir*. Romanda, İstanbul içindeki azınlık gruplarını temsil eder. Levanten bir aileden gelir. İşgal sırasında, İngiliz olmamasına rağmen, İngiliz olmasıyla övünür. İşgal kuvvetlerine bağlı askerlerle, evli olmasına rağmen flört eder. Madam Jimson, *sensual bir tiptir*. Devrin, İstanbul’daki işgali sevinçle karşılayan İstanbul’daki bazı azınlıkları temsil etmesiyle de *sosyal bir tip* olarak değerlendirilebilir.

Sami Bey:

İngiliz sevdalısı Sami Bey, Leylâ’nın İngiliz kültürüyle yetişmesini sağlar. İşgal sırasında İngilizlerin yaptıklarını, “*Kim bilir biz gelip de bir mağlup memleketi işgal etseydik neler yapmazdık...*” (s. 27) diyerek hoş karşılar.

Yıllarca Düyûn-u Umûmiye’de çalışan Sami Bey, bu yerde Fransız dostu olmasıyla sivrilmiş ve Fransızların menfaatlerine hizmette bulunmuştur. Bunların yararını, İstanbul işgal edildiğinde fazlasıyla görür. İngiliz ve Fransız komutanlarının verdiği davetlerde sayılı Türk ailelerinin arasında yerini alır. İşlerinin batmaması için de kızı Leylâ’nın işgal askerleriyle düşüp kalkmasına ses çıkarmaz. İşgal yıllarında çıkarları için düşman askerleriyle iyi geçinir.

Millî mücadele zaferle sonuçlanınca, İstanbul’daki zafer kutlamalarına şahit olan Sami Bey, İstanbul’daki coşkuyu anarşi olarak niteler. Sami Bey için İngiltere, ortağı olmayan bir ilâh gibidir. Ondan habersiz dünya üzerinde bir şeyin gerçekleşebilmesine imkân yoktur. Bu yüzden de millî mücadelenin zaferine inanamaz.

Romanda, Sami Bey dekoratif unsur olarak görünse de, Leylâ'nın İngiliz kültürüyle yetişmesindeki rolü nedeniyle birinci dereceden karakter olarak değerlendirilebilir. Tanzimat döneminin yetiştirdiği *alafranga tipe* örnektir. Bu özelliğiyle Sami Bey, Türk'ten başka her milletin gücüne inanır; ülkesindeki sorunların mutlaka başkaları tarafından halledilebileceğini fikrindedir. Batılılaşmayı yanlış anlayan *sığ bir karakterdir*. Ayrıca sırf çıkarları uğruna düşman askerleriyle işbirliği içinde olmasıyla, dönemin çıkarıcı Türk ailelerini yansıtmaması bakımından *sosyal bir tip* olarak da değerlendirilebilir. "*Leylâ'nın babası Sami Bey (Sodom ve Gomore), Servet Bey (Kiralık Konak)'in devamıdır.*" (Balcı, 2002: 313).

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

George Marlow:

Jackson Read'in çocukluk, okul, üniversite ve kışla arkadaşıdır. George Marlow'un en büyük emeli günün birinde İstanbul'u görmektir. Bunun için de Oxford'da Şark Dilleri bölümünde üç dört sene kadar Türkçe dersleri alır. Türkçesinin iyi olması sebebiyle İstanbul'da Intelligence Service'nin en önemli görevi kendisine verilir. İstanbul'da siyasî cereyanların yürütülmesi ve idaresini, kabine değişikliklerini ve payitahtla Anadolu arasında gizli haber alma işlerini İngiliz elçiliği baş tercümanı Rayan'la beraber hep o düzenler ve çevirir.

George Marlow, eşcinsel eğilimleri olan bir insandır. Genç kızlarla flört etmeyi anlamsız bulur. Esmer, güçlü ve sert erkeklerle beraber olmaktan keyif duyar. Major Will'in evindeki davette Azize Hanım'ın kendisine gösterdiği ilgiden sıkılır. Davetin bitiminde arabalarla evlere dağılırken, Azize Hanım'la yan yana gider. Azize Hanım'ın eli, üzerinde kımlıdanıp dururken, daldığı hayal âlemi kişiliği hakkında bilgiler verir;

“Captain Marlow, genç kadının küçücük, yumuşak eli böylece başının üstünde kımlıdanıp dururken gözlerini kapamış ve hayalinde levent gençlerin yaşadığı bir âleme dalmıştı. Farzetmek istiyordu ki bu el o gençlerden birinin eli olsun ve hayale dalış, ona, rüyalarındaki zevklerimiz çeşidinden iğreti bir zevk veriyordu.” (Karaosmanoğlu, 2008: 122).

İstanbul'da ilk yıllarında, parayla tuttuğu delikanlılarla eşcinsel zevklerini tatmin etmeye çalışsa da, Türkiye'ye gelmeden önce hayal ettiği Türk'ü bulamaz. En sonunda bir kulüpte kumar oynarken, Azize Hanım'ın kocası Atıf Bey'le tanışır. “... yarı vahşi, yağız yüzlü Türk erkeklerinin elinde bir kız gibi hırpalanıp didiklenmek” (s. 150) isteyen George Marlow, aradığı bütün zevkleri Atıf Bey'de bulur. Atıf Bey'le olan ilişkisi sebebiyle, George Marlow değişmeye başlar. Sadık ve katıksız bir Türk dostu olur. Yunan ordularının vaatlerini yerine getirmemeye başladığı günden beri de, İngiliz ordusu Umumî Karargâhı'nın yarısı Anadolu tarafıdır. Bunların arasında Captain Marlow da vardır.

İstanbul'da millî mücadelenin zafer kutlamaları başlayınca, diğer “ırz ve namus düşmanları” (s. 272) gibi, o da herhangi bir hakarete uğramak korkusuyla insanların içinde çıkamaz. Bir an önce İstanbul'dan kaçmayı düşünür. Gitmeden önce de Jackson Read'le son konuşmalarında, uğradıkları bu bozgunun nedeninin kendilerine ait olduğunu dile getirir;

“Dört senedir, birbirinden yanlı, birbirinden gülünç raporlarla Ortadoğu meselelerinde Foreign Office'i hatadan hataya düşürdük. Bir filin yattığı yerde bir karıncadan bahsettik. Bugün bu fil hortumunu bize doğru uzatmıştır, yarın heybetli ayaklarının altında bizi ezecektir. Fakat biz gene dediğimizi demekten vazgeçmeyeceğiz.” (s. 274).

Bu günlerin sonunda İstanbul'da geçirdiği dört senenin hesabını yapar. Ona göre, bu dört senede Şark'ın zevkleri konusunda hayal kırıklığına uğramıştır. George Marlow, İstanbul'a gelirken, yeni zevkler öğrenme hayaliyle gelir fakat insanlara yeni şehvet sınırlarını öğretene o olmuştur.

Romanda, dekoratif unsur olarak işlenen George Marlow, homoseksüel eğilimlerinin ve şehvet peşinde koşmasının ön plana çıkmasıyla *sensual bir tiptir*. Sapkın eğilimlerin artmasıyla Tanrı'nın gazabına uğrayan Sodom ve Gomore şehirlerine benzetilen İstanbul'da, homoseksüel eğilimin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Romanda Necdet'in “erkeği erkeğe kızıştırdılar” (s. 193) sözünü temsil eder. İstanbul'a gelen işgal kuvvetlerinin, İstanbul'da ortaya çıkardığı türlü ahlâksızlıklara örnek olarak karşımıza çıkar.

Major Will:

Yeni doğmuş bir domuz yavrusu gibi pembe ve şişman vücutludur.

Pişkin bir hovarda olan Major Will'in asıl işini kimse bilmez. Birçok kişinin iddiasına göre; İstanbul'a sadece eğlenmeye gelen haylaz bir milyonerdir. Zorba ve kıskanç değildir. Bir yerde beraber eğlenildiğinde herkese herkesle eğlenme fırsatını verir. Bu eğlencelerde kendisine yüz vermeyen kadınların bile ellerinden bu hakkı almaz.

Kısa bir süre sonra Yeniköy’de bir yalı tutar. Bu yalıyı acayip ve zengin eşyalarla donatır. Major Will’in amacı, bu yalıyı sınırsız sapkın zevklerini tatmin etmek için kullanmaktır. Yalının her odasını farklı zevkler doğrultusunda düzenler. Eskiden Türk geleneklerine göre düzenlenen bu yalı, Major Will’in elinde şehvet yuvasına dönüşür. Major Will, yalının içinde eskiden mescit olarak kullanılan odayı, şehvetli resimler ve heykellerle dolu bir çeşit zevk çağrıştıran yatak odası haline getirir. Yalının açılış davetine gelen misafirler de bu evin çeşitli hazları ortaya çıkaran havasına kapılırlar.

Yalısını bir şehvet yuvasına çeviren Major Will, her millet tarafından ayıp sayılan her şeyi yapmasına rağmen kimse onu ayıplayıp, uyarımaz. Bütün ahlâksız şeyleri bile babayanilikle yapışı vardır. Major Will ve yalısı, İstanbul içinde her çeşit sapkın zevkin tatmin merkezi olur. Ahlâksızlıklarıyla birçok insanı baştan çıkarıp ağına düşürür. Öyle ki, İstanbul işgalden kurtarıldığında, şehirde hakaretlere uğramamak için insanlar içine çikamayanların arasındadır. Bir an önce İstanbul’dan sıvışıp kaçmanın çarelerini arar.

Major Will, romanda sürekli zevk peşinde koşmasıyla *sensual tipe* örnektir. İstanbul’a sadece eğlenmeye gelen Major Will’in tuttuğu yalısı romanda önemli bir yer teşkil eder. Çünkü önceden Türk geleneklerine göre inşa edilen bu yalı, Major Will’in elinde bir haz merkezine dönüşür. Yalıda eskiden mescit olarak kullanılan odayı, insandaki hazları açığa çıkaran acayip eşyalarla donattığı yatak odasına dönüştürür. Bu özelliğiyle işgal kuvvetlerinin İstanbul’a gelip, birçok ahlâki ve kutsal değeri ayaklar altına almalarını, bu değerler yerine her türlü ahlâksızlığı koymaları ve bu ahlâksızlıklara insanları kendilerine çekmelerini temsil eder.

Fanny Moore:

Fanny Moore, İstanbul’da görev yapan Amerikalı genç bir gazeteci kadındır. Kendisinden, “Çok Türk dostu ve entellektüel bir kız... Memleketimizin münevver gençliğiyle tanışmak istiyor.” (s. 55) diye bahsedilir ve ardından Nuriye Hanım tarafından bir davette herkesle tanıştırılır. Nuriye Hanım’ın verdiği davette Necdet’le aralarında evlilik konusu üzerine bir tartışma geçer. Fanny Moore’ye göre, Türk

geleneklerindeki görücü usulü evlenme heyecan verici ve esrarlıdır. Hâlâ bu âdet devam etmiş olsaydı ne yapıp edip burada evlenmiş olacağını dile getirir. Daha sonra bunun da birkaç sakıncasının olduğunu ve insanların, birbirini sevip anlaşmaları için ne eski Türk âdetlerine ne de Batı'daki evlenme âdetlerine bağlı olduğunu söyler. Anlaşabileceği koca adayını nasıl bulması gerektiğini şu sözlerle aktarır;

“... çünkü evlenmede anlaşmak, uzviyetlerin anlaşması, yani –bunun bir fennî ismi olacak...- ha, bir çeşit ‘affinite physiologique’ (evlenme yoluyla kurulan akrabalık ilişkisi) demektir. Şu halde ben koca olarak seçeceğim adamı yatakta tecrübe etmeden önce nasıl bir koca olacağını nereden bileyim?...” (s. 58–59).

Fanny Moore'nin lezbiyen eğilimi vardır. Bu eğilimi, Major Will'in yalısındaki davette sarhoş olduktan sonra daha da açığa çıkar. Çevresindeki kadınlara “hareketsiz ve esrarlı gözlerle adeta yiyecek gibi” (s. 110) bakar. Bu tavrı, Nermin Hanım'ı kendine çeker ve Major Will'in odasına gizlice girerek sevişirler. Bugünden sonra Nermin'le davetlerde iki sevgili gibi görünürler. Bir müddet sonra, ikisi de ortadan kaybolur. Fanny Moore, yanına Nermin'i de alarak gizlice Amerika'ya geri döner.

Fanny Moore, her ne kadar Türk dostu ve Türk gençleriyle tanışmaya hevesli entelektüel bir gazeteci olarak tanıtılmışsa da, İstanbul'daki yaşayışı, özellikle Major Will'in davetlerinde boy göstermesi ve Nermin'le olan ilişkileri sebebiyle *sensual tipe* örnektir. Bu özelliği evlilik üzerine düşüncelerinde daha da belirgin hale gelir.

Sodom ve Gomore benzetmesi yapılan İstanbul içinde George Marlow *homoseksüel eğilimin* temsilcisiyken; Fanny Moore da *lezbiyen eğilimin* temsilcisidir.

Azize Hanım:

Fiziksel özellikleri hakkında sadece Major Will'in davetinde giydiği beyaz sarı renklerden yapılan kıyafetinin içinde iri bir papatyaya benzediği yönünde bilgi verilir.

Atıf Bey'in karısı olan Azize Hanım, evliliklerinin ilk anlarından itibaren başlayan kocasının ilgisizliği yüzünden, göremediği ilgiyi dışarıda aramaya başlar. İstanbul'daki monden hayattaki davetlerin gediklisi olur. Özellikle bu davetlerdeki işgal

kuvvetleri askerlerinin ilgisini çekmeye çalışır. Davetlerdeki ilgi çekme çabaları yüzünden çoğu zaman komik durumlara düşer. Bu uğraşlarına rağmen hiçbir erkeğin ilgisini çekemez. George Marlow'un bile dikkatini çekmek için çabalar. George Marlow'un eşcinsel olduğunu bilmez. Azize Hanım'ın bu komik durumlarını ve kişiliğini Leylâ'nın bakış açısıyla görürüz;

“Onda her emel bir edebî melankoliden ibaretti ve onun her hareketi, her işi bir dans kadar zararsız, havaî ve geçiciydi. Azize Hanım'ın haline Leylâ'nın güldüğü çok oluyordu; fakat kızdığını hiç hatırlamıyordu. İşte, zavallı kadın şimdi de Captain Marlow'a tutkundu... Daha doğrusu ve işin en gülünç tarafı, Captain Marlow'u da kendisine âşık sanıyordu. Marlow kendisinden kaçtıkça bunu âşıktaşlığın türlü cilvelerinden biri sayıyordu.” (s. 144).

George Marlow'un kocasıyla olan ilişkisini, gizli gizli buluşmalarını ilk başta ikisinin ortak hoşlandıkları bir fahişeye bazı 'orgie'ler yapmalarına bağlar. Okuduğu birkaç Fransızca romanda öğrendiği bu üçüzlü aşklar doğrultusunda kurduğu bu hipotezi sonucunda, ikisi arasındaki ilişkinin gerçek boyutunu keder ve ümitsizliğe yakın bir hisle anlar.

Yıllarca kendisine umduğu sevgiliyi bulamayan Azize Hanım, en sonunda genç bir Fransız bahriyelisiyle sevgili olur. Bu ilişkiyle beraber, Azize Hanım âdeta ikinci baharını yaşar. Mutluluktan etrafını görmez. İstanbul'u Pierre Loti'nin kitaplarından öğrenen sevgilisi, Şark zevklerine hayrandır. Azize Hanım'ı da, Şarklı bir yaşayışa zorlar. İkisi birlikte, davetlerde komik elbiseleriyle boy gösterirler.

Bütün bu özellikleriyle Azize Hanım, davetlerde genç yabancı subay peşinde koşmasıyla *sensual bir tiptir*. Davetlerde birkaç Fransızca söz ezberleyip sürekli bunları tekrarlamaıyla ve kendini menden hayatta küçük düşürmesiyle oldukça *sığ bir tiptir*. İşgal altındaki İstanbul'da kocasının işleri ve kendisinin de kocasının ilgisizliğiyle yaşayamadığı kadınlık duygularının tatmini için yabancı askerlerle düşüp kalkması, dönemin İstanbul'daki Türk ailelerinin düşman askerleriyle çıkarları için düşüp kalkmasına örnek olarak değerlendirilebilir.

Nermin Hanım:

Robert Koleji'nde okuyan, Amerikan sevdalısı, on sekiz yaşında genç bir kızdır. Leylâ'yı kıskanan kadınlar arasında Nermin de vardır. O da, Leylâ gibi sevilme ve ilgi görmek ister fakat hiçbir erkek onu ciddiye alıp da ona ilgi göstermez. On sekizine girdiği halde, hâlâ bir tane gönül macerası olmadığı için üzülür. Güzel, şuh ve işveli olan Nermin Hanım'ın tek kusuru kibri ve gururudur. Nermin Hanım'ın ne tür beklentiler içinde olduğu şu şekilde dile getirilir;

“ ‘Beni keşfedecek adama kayıtsız, şartsız teslim olacağım!’ diyordu. Hâlbuki nice zamandır, ne Kolej'e gelip giden Amerikalı deniz zabıtları arasında, ne kendisinin girip çıktığı menden çevrelerdeki yabancılar arasında bir tanesi dönüp de bu frenkincirini soymak zahmetine girişmiyordu. Gerçi, bol bol koklanıyordu, okşanıyordu, öpülüp emiliyordu, fakat on altı yaşından beri bir olgun kadın yaratılışı taşıyan Nermin için bu kadarı manasız birer oyundan ibaretti.” (s. 89–90).

Çevresindeki erkeklerden beklediği ilgiyi göremeyen Nermin, Major Will'in davetinde Fanny Moore'nin kendisine ilgi göstermesiyle, Fanny Moore ile yakınlaşır. Ardından Fanny Moore'yle Major Will'in yatak odasında sevişirler. Bugünden sonra Fanny Moore ile aralarında lezbiyen bir ilişki başlar. Nermin tamamen Fanny Moore'nin malı olur. Nermin, bu ilişkiyle beraber yıllarca beklediği ilgiyi göremediği erkekleri hor görmeye başlar.

Fanny Moore ile gizlice Amerika'ya kaçmaları üzerine, babası bu kaçışın nedeni olarak Protestan misyonerleri görür. Ona göre kızı Protestan rahipler tarafından kaçırılmış, ardından da dini değiştirilmiştir. Nermin'in okuduğu Robert Koleji Amerikalı Protestan rahipler tarafından kurulmuştur. Babasının bu kaçırılmayla ilgili düşüncesi yanlış olsa da, o zamanki Protestan misyonerlerin Türkiye'deki faaliyetlerini göstermesi bakımından önemlidir;

“Bu Amerikalı misyonerler Ermeni çocuğu aramak bahanesiyle ellerini en halis, en masum Türk evlerine sokarak beğendikleri çocukları bütün bir mahalle halkının feryatları, şikâyetleri arasında istedikleri yerlere alıp götürmüyorlar mıydı? Hangi ananın ‘Bu benim evladımdır!’ diye haykırmaya hakkı oluyordu? Hangi babanın adalet

istemeye dili varıyordu? İnsan vicdanı, bu Hıristiyan taassubunun karanlığı içinde boğulup gitmişti.” (s. 256–257).

Robert Koleji’nde okuduğu belirtilen Nermin, *entelektüel bir tip* olmasına rağmen; kendi ülkesine yabancı bir karakter olarak karşımıza çıkar. Amerikan kültürüyle büyüyen Nermin, erkeklerin ilgisizliğinden yakını. Bir tane bile gönül ilişkisi olmamasına üzülür. En sonunda erkeklerden göremediği ilgiyi, Fanny Moore’dan görünce lezbiyen bir ilişki yaşar, *sensual bir tiptir*. O da tıpkı, Leylâ’nın İngiliz kültürüyle yetişmesi sebebiyle İngiliz hayranı olması gibi; Amerikan kültürüyle yetişmiş, Amerikan hayranıdır. Batılılaşmayı yanlış anlayan *sığ bir tiptir*.

Atıf Bey:

Otuz iki, otuz üç yaşlarında olmasına rağmen yirmi beş, yirmi altı yaşlarında gösteren; esmer, uzun ve kalın burunlu, derin kırılmış bıyıkları olan bir adamdır.

Azize Hanım’ın kocası olan Atıf Bey, evliliklerinin ilk yıllarından itibaren karısına ilgi göstermez. Bu ilgisizliği karısının mutluluğu dışarıda aramasına neden olur. Atıf Bey, bir kulübün açılışında kumar oynarken, George Marlow’la tanışır ve o gecedan sonra aralarında eşcinsel bir ilişki başlar. İki sevgili gibi gizli gizli buluşurlar.

Atıf Bey, azılı bir kumarbaz ve sefahat düşkünü bir insandır. Hayatta bunlardan başka hiçbir şey umurunda değildir. Bir süre sonra Atıf Bey, bir kumarhanenin başına geçer. Bu kumarhane, gecede binlerce kazanç sağlar. Atıf Bey, kumarhaneyi George Marlow’un himayesi altında işletebilir. Yoksa o sıralar İngiliz Polis müdürü Maxwell’den izin almaksızın Beyoğlu’nun orta yerinde böyle bir kumarhane açmak imkânsızdır.

Atıf Bey, kumar, sefahat düşkünlüğüyle romanda *sensual bir tip* olarak karşımıza çıkar. George Marlow’un tanınmış bir cinsî sapık olduğunu bilmesine rağmen onunla yakınlaşması ve Azize Hanım’la evli olmasına rağmen homoseksüel bir ilişki yaşamaya başlaması kişiliğinde önce çıkan özelliklerdir. Necdet’in, Madam Jimson’un evinde İstanbul manzarasına bakarak söylediği “*kızı kıza, erkeği erkeğe kızıştırdılar.*” (s. 193) sözüne, George Marlow tarafından ayartılmasıyla örnek olur. Ayrıca, George

Marlow'un nüfuzunu kullanarak kumarhane işletmeye başlaması ve bundan sonra George Marlow'la ilgilenmemesiyle de *çıkarıcı bir karakter* olarak düşünülebilir.

Bütün bu özellikleriyle Atıf Bey, tıpkı Sami Bey gibi, devrin çıkarıcı insanlarını temsil eder. Bu insanlar, çıkarları uğruna işgal kuvvetleri askerlerine minnet ederek her şeylerinden ödün verirler.

Cemil Kâmi:

Fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen Cemil Kâmi, Necdet'in Galatasaray Lisesi'nden arkadaşıdır. Necdet'le beraber Almanya'da da bir süre beraber tahsil görmüştür. Cemil Kâmi'nin tek düşüncesi, bazı arkadaşlarıyla beraber Anadolu'ya geçip Millî Mücadeleye bir an önce katılmaktır.

İstanbul işgal edilince Beyoğlu taraflarına hiç uğramaz. Bir gece Necdet'in ısrarına dayanamayarak Beyoğlu'na gelir. Necdet'le bir yerde oturup konuşurlarken, Captain Winter adında bir İngiliz subayıyla aralarında münakaşa çıkar. İngiliz subayı Necdet'ten fesini çıkarmasını ister ve bunu bir galip hakkıyla istediğinin altını çizer. Sinirden titreyen Necdet, Cemil Kâmi'den özür diler. Söyledikleri, iki arkadaşın arasındaki farkı da ortaya koyar;

“Bütün bu hakaretleri biz kanıksadık; fakat senin gibi cevheri bozulmamışları bu lağıma sokmak bir cinayetti; nasılsa oldu. Affet!...” (s. 77).

Ankara'ya geçip millî mücadeleye katılır. Birkaç yıl sonra da Hilâl-i Ahmer'e ait bir iş için bir haftalığına İstanbul'a gelir. Bu arada tesadüf eseri Necdet'le karşılaşırlar. Bir yerde oturup uzun uzun konuşurlar. Cemil Kâmi, millî mücadelenin kısa süre içinde zaferle sonuçlanacağını müjdesini verir. Anadolu'dan İstanbul'a döndüğünde, Anadolu'daki alıştığı yaşamı, yeniden döndüğü İstanbul'u fazlasıyla yadırgamasına neden olur;

“Cemil Kâmi ise Anadolu dönüşü İstanbul'un her bölgesini, hatta en mütevazî köşe ve bucaklarını bile medeni, süslü ve hatta 'luxueux' (lüks) buluyor. Yalnız Rumlarla, yabancı askerlerle karşılaşmıştır ki onu hatıra gelmeyecek derecede rahatsız

ediyordu. İki seneden beri Türk'ten başka hiçbir insan yüzü görmemeye, Türkçeden başka hiçbir dil işitmemeye alışmış gözleri, kulakları yabancı yüzlerin, yabancı sözlerin önünde adeta hislerinin selâmetini kaybediyor, bulunduğu yeri başka bir küreden inmiş bir mahlûk gibi yadırgıyordu. Hele kâh onların bizi, kâh bizim onları boğazlamaya alıştığımız Yunanlılarla aynı cinsten olanlara karşı adeta fizik bir tikslenmeyle bir çeşit beden refleksiyle irkilip kalkıyordu.” (s. 261–262).

Eğitimi hakkında sadece Galatasaray Lisesi ve Almanya’da aldığı eğitimden bahsedilir. Mesleği hakkında bilgi verilmeyen Cemil Kâmi, romanda, memleketine işgal sonrası sahip çıkan, ülkesinin kurtuluşu için yaşadığı rahat hayatı terk edip millî mücadeleye katılan *entelektüel bir tiptir*. Ayrıca İstanbul’a iki yıl sonra döndüğünde, *“bir kıvrıkcık, gümüşi kalpağın altında, adeta Habeş’e yakın bir renkle esmer görünen yüzünü”* (s. 260) sözleriyle tasvir edilmesiyle, birkaç ay sonra bütün İstanbul’u zaferden sonra kaplayacak olan kalpaklı adamların habercisi gibidir. Bu özelliğiyle, yakında başlayacak olan yeni devrin, millî mücadele sonrası kurulacak olan düzenin ve bu düzen içindeki insanların temsilcisidir.

Şehnaz Sultan:

Nail Paşa’nın karısı olan Şehnaz Sultan, padişahın yeğenlerinden birisidir.

Jackson Read, Şehnaz Sultan’ı tam bir Şark prensesi olarak tanımlar. Şehnaz Sultan, Jackson Read’i evinde sıрма işlemeli canfesten terliklerle karşılar. Jackson Read’den kendisine İngilizce dersleri vermesini ister. Bu dersler sırasında da aralarındaki ilişki ilerler.

Şehnaz Sultan, bir süre sonra Major Will’in yalısına gidip gelmeye başlar. Kendi yalısında bir esir gibi yaşayan Şehnaz Sultan, Major Will’in yalısında vakit geçirmesiyle değişmeye başlar. Bu değişimle çevresi yabancı ahbablarla dolmaya başlar. İlk başlarda yadırgadığı birçok şeye alışır;

“Hele, Major Will’in yalısı ve oradaki âlemler onun için sinemalarda gördüğü bin bir gece masallarının gerçekleşmesi gibi bir şeydi. Şehnaz Sultan ilk günler

yadırgadığı ecnebi ahbablarına, İngiliz dilini epeyce öğrendikten ve İngiliz içkilerinin tadını aldıktan sonra hayli alışmıştı da.” (s. 253).

Çok kıskanç olan Şehnaz Sultan davetlerde bütün erkeklerin ilgisinin üzerinde olmasını ister. Davetlerde çok içtiği vakit de diğer kadınlara ve davetteki kişilere haşince davranır. Bu huylarıyla Jackson Read’i bile bunaltır ve Jackson Read bir sebep bulup Şehnaz Sultan’dan ayrılır.

Şehnaz Sultan, evli olmasına rağmen başka erkeklerle beraber olmasıyla *sensual bir tiptir*. Fakat romandaki asıl önemi, Jackson Read’le olan ilişkisiyle; işgal kuvvetlerinin İstanbul’u işgal ettikten sonra, padişah yakınlarının bile yatak odalarına girmesini göstermesidir.

Jean Prade:

Sıksa bacaklı, sol yanağında yara izi olan, kaşsız, kirpiksiz bir Fransız askeridir. Doktor olan Jean Prade’nin çirkinliği “*Bir tavşan vücudu üzerinde bir yarasa başı...*” (s. 225) sözleriyle anlatılır.

Jean Prade, işgal askerleri arasından ilmiyle değil, zekâsı ve güzel konuşmasıyla sivrilmiştir. Kısa zamanda Beyoğlu ve Şişli evlerinin haremlerine girmiştir. “... *birçok geçmiş kadınların gözdesi, genç kızların sırdaşı ve birkaç güzel kadının ‘amant’i (aşığı) olduğu*” (s. 225) söylenir.

Jean Prade sinir hastalıkları doktorudur. Kadınların bütün zayıf noktalarını, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığını ve onları nelerin hırslandırdığını çok iyi bilir. Bu yüzden de Madam Jimson, Leylâ’yı yalnız bırakıp onu sinir buhranları içine atma planında Jean Prade’dan yardım alır.

Leylâ düzenlediği en son davete kimse gelmeyince, sinir buhranı geçirir ve bunun üzerine babası Sami Bey, Jean Prade’dan yardım ister. Jean Prade, Leylâ’dan duygularıyla ilgili ne varsa hepsini dinler ve bu bilgileri sevinçle Madam Jimson’la paylaşır.

Makbule Hanım:

Nermin'in annesi olan Makbule Hanım, Sami Bey ailesinin eski dostlarından Hayri Bey'in karısıdır. İşgalden sonra Nişantaşı'ndaki evleri İngilizler tarafından işgal edilince, kocası bir tarafta, kendisi bir tarafta, kızı başka tarafta ne yapacaklarını bilemez bir halde akraba evlerinde yaşamaya başlarlar. Nereye başvurdularsa da sorunlarına çare bulamazlar.

Orhan Bey:

Major Will'in yanından hiç ayrılmayan, onun İstanbul'daki dili ve kolu olan Orhan Bey; I. Dünya Savaşı'nda bir müddet yedek subaylık etmiş züppe ve sünepe bir paşazadedir. Major Will'le davetlerde boy gösterirken, üzerinde Türk askeri üniformasını taşır. Bu kıyafetiyle, işgal kuvvetleri komutanlarının yanında resmî bir mevkii elde etmeye çalışır. Bu özellikleriyle Orhan Bey, asker üniformasını düşman karşısında şahsî çıkarları için kullanan, bencil bir insan olarak değerlendirilebilir.

Sonuç:

İstanbul'un işgal yıllarını konu alan Sodom ve Gomore, Hüküm Gecesi romanının devamı niteliğindedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun dördüncü romanı olan Sodom ve Gomore, toplumdaki çözümlenin işgal altındaki İstanbul'da ahlâksız boyutlara varmasını işler. İstanbul'daki ahlâki çöküntüyü, Tevrat'taki Sodom ve Gomore şehirlerinin hikâyeleriyle özdeşleştirir. Fakat bu ahlâki çöküntü, İstanbul şehrinin bütününde değil, *mondan hayat* denilen bir çevrede ele alınır. Bu çevrede bulunan kişiler, iyi eğitim almış olmalarına rağmen kendi memleketlerine yabancı kişilerdir. Roman sonunda dönüşüm geçiren Necdet, millî mücadele tarafına geçmeden önce, Galatasaray Lisesi'nde ve ardından Almanya'da eğitim görüp Batı kültürü etkisiyle yetişir. Aynı şekilde, İngiliz kültürüyle yetişen Leylâ ve Amerikan kültürüyle yetişen Nermin buna örnek gösterilebilir. Bu çevrede Necdet dışındaki insanlar, Batılılaşmayı yanlış değerlendirip onu Batılılar gibi konuşup, giyinip eğlenmekten ibaret olarak görürler. Kendi memleketine yabancı olarak yetişen bu nesil, ülkesi işgal edildiğinde onu kurtarmak yerine, şahsî çıkarlar doğrultusunda düşman askerleriyle işbirliği içerisine girer. Bu çevre dışında olumlu karakter olarak ele alınabilecek Cemil Kâmi vardır. Necdet de yaşadığı ikilem sonrası arkadaşı Cemil Kâmi'nin ardından gider.

Romanın ön planında Necdet ve Leylâ arasındaki aşk ve bu aşkın çıkmazlara girmesine sebep olan işgal altındaki İstanbul'un durumu vardır. Romanın sonuna kadar arka planda sessiz sedasız ilerleyen millî mücadele vardır. Romanın sonunda Necdet-Leylâ aşkı biter, İstanbul işgal altından kurtulur ve coşkuyla kutlanan millî mücadele zaferi ön plana çıkar.

Romandaki bölümler eski ve yeni ahitten alıntılarla başlar. İşgal altındaki İstanbul'un durumu ve romanda meydana gelen olaylar bu alıntılarla özetlenmeye çalışılır. Romandaki karakterlerin fiziksel özelliklerinden çok, psikolojik özellikleri ve eylemleriyle, Sodom ve Gomore şehirlerinin Tevrat'taki hikâyeleriyle paralellik kurulmaya çalışılır. Özellikle çevresinde meydana gelen olaylara şahit olan Necdet'in Leylâ ile Millî Mücadele arasında gel-gitleriyle gösterilmesi önemlidir. Ayrıca işgal kuvvetleri askerlerinin, George Marlow ve Major Will başta olmak üzere İstanbul'daki tamamen cinsel hazza yönelik eylemleri ön plana çıkarılır ve İstanbul'daki ahlâki

çöküntüye sebep olarak gösterilir. Major Will'in tuttuğu yalı, romanda önemli bir yere sahiptir. Major Will, Türk âdetlerine göre düzenlenen bu yalıyı tamamen değiştirir. Her köşesini cinsel dürtüleri uyarıcı eşyalarla donatır, önceden mescit olarak kullanılan odayı da kendi yatak odası haline getirir. Major Will'in yalısı, İstanbul'da bir cinsel haz merkezi olur.

Kişi kadrosu geniş olan Sodom ve Gomore romanında ele alınan yukarıdaki karakterler dışında birçok dekoratif unsur olarak kullanılan kişiler vardır. Bunların arasında; Major Will'in yardımcılığını yapan, üzerinde sürekli Türk üniformasıyla gezen Orhan Bey; Nermin'in annesi Makbule Hanım; Fanny Moore'yi herkese tanıştıran Nuriye Hanım; Jackson Read'le bir süre flört eden Şehnaz Sultan; Madam Jimson'un sevgilisi, Fransız kuvvetleri komutanı Rochepierre; Madam Jimson'un eşi Mösyö Jimson; Madam Jimson'un babası El Barûnî Bey; sinir hastalıkları doktoru Jean Prade; Azize Hanım'ın genç Fransız sevgilisi Forestier; George Marlow'un beraber olduğu delikanlı Neşet gibi kişiler vardır. Ayrıca, Bolşevik İhtilâli'yle beraber Rusya'dan İstanbul'a kaçan Ruslar da romanda yer almıştır.

Bütün bu özellikleriyle Sodom ve Gomore, işgal altındaki İstanbul'u, belirli bir çevreden yola çıkarak, yıllardır süregelen çözülmenin işgalle beraber tamamen ahlâki çöküntüye dönüşmesini ele alan *toplumsal bir roman* olarak değerlendirilebilir.

2.5. YABAN

Yaban romanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1932 yılında yayınlanan beşinci romanıdır.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte Sakarya Savaşı'nın bitimine kadar geçen sürede bir Anadolu köyünde, köylüleri, Anadolu'nun durumunu, köylülerin Millî Mücadele'ye karşı tavırları anlatılır. Romanın ön planında savaş gazisi bir yedek subay olan Ahmet Celâl vardır. Ahmet Celâl'in bakış açısıyla, halk-aydın çatışmasını ele alır.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Ahmet Celâl:

Romanda, Ahmet Celâl'in bir kesik kolu dışında herhangi bir fiziksel özelliğinden bahsedilmez. Celâl Paşa'nın oğlu olan Ahmet Celâl, Çocukluğunu İstanbul'un en muhteşem konaklarının birinde geçirir. Yedek subay olan Ahmet Celâl, katıldığı I. Dünya Savaşı'nda sağ kolunu kaybeder ve otuz iki yaşında emekliye ayrılarak geriye döner.

İstanbul'a geri dönünce orada duramaz. Bir süre sonra Anadolu'nun ücra bir köşesine gitmeye karar verir. Emir eri Mehmet Ali, Ahmet Celâl'i yalnız başına perişan olmasın diye köyüne davet eder. Ahmet Celâl de bu daveti kabul eder ve Mehmet Ali'nin köyüne gider.

Ahmet Celâl, daha otuz beşine basmadan, katıldığı savaş sırasında, hayatındaki mutluluğun, aşkın, yaşama arzusunun sönüp gittiğini anlar. Şiire karşı olan yeteneğini de kaybeder. *“Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek ‘parmaklarımın ucundaki kan ve alnının ortasındaki çamurla!’ çoktan bana görünmüştü.”* (Karaosmanoğlu, 2008: 18) sözleriyle ifade ettiği ölümle karşılaşması, içindeki güzele dair ne varsa alıp götürür.

Katıldığı, savaşta insanın en vahşi hallerini görür. Bu yüzden de, Ahmet Celâl, insanı hayvanların en kötüsü, en bayağısı, en sevimsizi olarak görür. En medenî görünen insanların bile, gasp ettiği şeylerle avuçlarını şişirmelerini ve kendi aralarında oynaşmalarını görünce midesi bulanır. Böyle insanları önüne katarak ormanlarına geri

sürmek istediği zaman, sağ kolunun olmadığı aklına gelir. İnsanlar arasında dolanırken, sağ tarafında boş torba gibi sallanan yeniyle oynamaya kalkışmalarından sonra, yenini sallanıp durmasını diye ucundan bükerek cebine sokar. Mehmet Ali'nin köyüne gidince, ilk günler köyde kime rast gelirse, sağ kolunun olmadığını fark ettirmek için, onlara sağ tarafını döner. “*Son süsüm, son gösterişim, son çalımımdı.*” (s. 19) diye tasvir ettiği bu davranışıyla Ahmet Celâl, insanların takdirini almak, onlarda kendisine karşı merhamet uyandırmak ister. Çünkü o, savaşta sağ kolunu, çevresindeki insanlar için kaybetmiştir. Fakat kimse onun bu eksikliğini hissetmez. Yaşamaya başladığı köyde, birçok insanda bedensel sakatlıklar vardır. Bu sakatların arasında Ahmet Celâl dikkat bile çekmez.

Ahmet Celâl, İstanbul işgal edildiğinde, “*yabancılardan, yabancının cevrenden*” (s. 20) kaçmak ister. Kendi canından insanların arasına karışıp, onlarla haşır neşir olup kimsesizliğini unutsun diye Mehmet Ali'nin köyüne gelir. İlk günler kimse yanına yaklaşmaz, çocuklar kendisinden ürkererek kaçar. Mehmet Ali de olmasa kimse onunla konuşmaz. Ahmet Celâl, yaşadığı anın ağır sıkıntılarından kurtulmak için, geceleri odasına kapanıp sabahlara kadar kitap okur. Bu davranışı köylüler tarafından, büyü yapıyor diye garipsenir. Bunun gibi, birçok davranışı (dişlerini fırçalayıp saçlarını taraması) köylüler tarafından tuhaf karşılanır. Ayrıca, köye geldiğinde yanında sadece kitap sandığıyla seyyar karyolası vardır. Nereye gitse yatağını da yanında götüren Ahmet Celâl, yıllarca cephelerde yaşadığı için, daha rahat yataklarda yatamaz.

Ahmet Celâl, köye gelince, hayal kırıklığına uğrar. O, Batı Anadolu'da gördüğü yeşil, sulak köylerin benzerlerini, İç Anadolu'da da bulabileceğini zanneder. Fakat karşılaştığı manzara, sulanmış toprak hava kokan hülyalarını dağıtır. Karşılaştığı köyü şu şekilde tasvir eder;

“*Burada ise, yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalan gerçek!... Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor. Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zezelenin açtığı bir uzun, bir yilankavî yarık gibidir. Hiç suyu görünmez. Tâ yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız. Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır. Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır.*”

Ve tepeler... Ve tepeler, birer urdur. Ve bütün ufkun çerçevelediği âlem, ancak, bu ıstırap manzarası ile canlı görünür.

Boş ve lüzumsuz feza içinde, hiçbir kuşun geçtiğini görmedim.” (s. 29).

Kasvetli bir şekilde tasvir ettiği bu köy içinde zamanın içinde kaybolur. Günlerin adını unuttur, ayları birbirine karıştırır. Arkasında bıraktığı geçmişini tamamen unuttunca rahat edeceğini düşünür. Orta Anadolu’daki bir köyü, donmuş bir köy olarak tasvir eden Ahmet Celâl, kendisini bu köyde, ıssız bir çölün ortasındaymiş gibi hisseder.

Köye gelişinden itibaren, köydeki kadınlar kendisinden kaçır. Mehmet Ali’ye bunun nedenini sorduğunda “*Yabansın da ondan, beyim*” (s. 35) cevabını alır. *Yaban* lafı ilk başta Ahmet Celâl’i kızdırsa da, daha sonra, tıpkı eski Yunanlıların kendilerinden başkasına *barbar* demesi gibi, bu köylülerin de her yabancıya *yaban* dediğini anlar.

Ahmet Celâl, yaban olmadığını, aksine onların içinden biri olduğunu düşünür. Her şeyleriyle birbirlerine bağlı olduklarına inanır. Bu düşüncelerini, inançlarını onlara açabilmenin imkânsızlığını fark edince, Türk aydınının, Türk ülkesi denilen yerin içinde yapayalnız yaşayan bir kişi olduğunu görür. Ona göre Türk aydını, kendi memleketinin dibine doğru ilerledikçe, kökünden uzaklaştığını hisseder. Etrafında oluşan boşluk, ona kendi toprağından sökülmüş bir acayip nebat olduğunu hissettirir. Türk aydınıyla, Türk köylüsü arasında derin bir uçurum vardır. Bu uçurum, “*Londralı İngiliz’le bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür.*” (s. 36). Ahmet Celâl bu gerçeği, büyük umutlarla gittiği köyde yaşamaya başlayınca hayal kırıklıkları içinde öğrenir.

Ahmet Celâl, dış dünya ile ilişkisini tamamen kesmez. Ara sıra İstanbul gazetelerini alır. Millî Mücadele’yi de adım adım takip eder. İlk İnönü zaferini öğrenince fazlasıyla sevinir. Bu sevinci köydeki herkesle paylaşmaya çalışır fakat kimse onun, bu sevincine ortak olmaz. Köylülere göre, Mustafa Kemal Paşa’nın çizdiği yol, çıkmaz bir yoldur. Köylüler, padişahın, Mustafa Kemal Paşa’yla beraber olmadığını, padişahın çoktan barış yaptığını ve ‘*Avrupa*’ adında bir kraliçenin kendilerini kurtaracaklarına inanır. Yine onlara göre, Mustafa Kemal Paşa’nın yolu tehlikelidir. Çünkü düşman sadece İzmir’de sakince dururken, Mustafa Kemal Paşa, düşmanın üzerine yürümektedir. Düşmanda buna kızıp Bursa’ya kadar gelmiş, İnönü’ye kadar

dayanmıştır. Köylülerin bu düşüncelerine Ahmet Celâl fazlasıyla hiddetlenir. Yaşadığı yerden kaçarak uzaklara gitmek ister;

“Yürüyorum, yürüyorum. Böyle saatlerce, günlerce, aylarca, hiç durmaksızın yürümek istiyorum. Biliyorum ki, bu çorak toprak dalgalarının sonu yoktur. Birini aşınca öbürü, öbürünü aşınca bir başkası görünür. Bu köyü, arkamda bırakacağım, üç dört saat sonra, gene tıpkı bunun gibi bir köy önüme çıkacak. Gene kaçacağım. Gece kaçacağım.” (s. 42).

Ahmet Celâl düşüncelerle köyden biraz uzaklaşıp yürür. Yalnızlığın içine iyice gömülen Ahmet Celâl, bir kavak kümesi içindeyken bir kız görür. Hayatında bir kadının eksikliğini fazlasıyla hissettiği bu günlerde, karşısına çıkan bu güzel kıza ilk görüşte âşık olur. Kızla biraz konuşur, onun komşu köyden olduğunu öğrenir. Kız ondan kaçacak gibi uzakta durup saklanmaktadır. Ahmet Celâl, kızı daha çok korkutmamak için geri döner. Köye döndüğünde ise, aklında hep o kız vardır. Ahmet Celâl'in köyden uzaklaşıp da, kızı görüp âşık olduğu kavak koruluğu, yeşilliği ve içinden çıkan berrak deresi ile Ahmet Celâl için cennet gibidir. Kendini ıssız bir çölde yaşıyormuş gibi hisseden Ahmet Celâl için burası, hayat kaynağı olur. Berna Moran da, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun çizdiği bu dekoru ve önemini şu şekilde anlatır;

“Bu çorak ülkede iki şey, hayat, canlılık, güzellik ve sevgi simgesidir; yeşil ağaç ve berrak su. Ahmet Celâl yalnızlığı içinde, sevebileceği bir kadının eksikliğini duyduğu zaman bu gereksinmeyi su, gölge ve yeşillik gereksinimiyle bir arada duyar (s. 49) ve yürüyüşe çıktığı bir gün, sonra âşık olacağı Emine'ye rastlar. Romanın olumlu iki kişisinden biri olan Emine ile bu karşılaşma çok başka bir doğa dekoru içinde yer alır. Ahmet Celâl ilk defa, içinden berrak bir derenin aktığı bir kavak korusunda bulur kendini. Uzun yeşil ağaçları ve temiz berrak suyu ile bu koru, bildiğimiz çorak, cansız, çirkin doğadan apayrı bir yerdir, ‘çölde bir vahadır’ sanki (s. 62). Güzel Emine'yi ilk gördüğü yer böyle bir yerdir işte...” (Moran, 2007: 213–214).

Ahmet Celâl yirmili yaşlarında kadınlar karşısında sert ve soğuk durur. Kadına inanmaktansa, onları aldatmayı yeğler. *“Zira sevildiğini hisseden kadın kadar çekilmez bir şey yoktur. Kadının gerçekte, namert ve kancık olan tabiatı, öyle bir safhada, adeta*

öldürücü bir mahiyet taşır.” (Karaosmanoğlu, 2008: 45) diye düşünen Ahmet Celâl, önceki aşklarını daha çok cinsiyet buhranı olarak görür.

Köye bir gün, Şeyh Yusuf adında birisi gelir. Bütün köylü bu şeyhin önünde el pençe divan durur. Ahmet Celâl, Şeyh’in insanların cahilliğini kullanarak onları aldattığını fark eder. Şeyh Yusuf’a çıkışır. İnsanları aldattığını söyler. Şeyh’e muhtar da destek çıkar. Ahmet Celâl ikisinin yakasına yapışmamak için kendini zor tutar. Şeyh Yusuf köyü terk eder. Terk ederken de, arkasından bütün köy gider. Bu durumu gören Ahmet Celâl ilk kez yalnızlığının, kimsesizliğinin ve yabancılığının ağırlığını hisseder.

“Canlı olduğunu hissetmek için diğerlerinin onayına gereksinim duyan birey tek başına olmaktan kaçınmalıdır. Gerçek yalnızlık varoluşsal yalıtım anskiyetesine çok yaklaşır ve nevrotik birey ondan ne pahasına olursa olsun kaçır; yalıtılmış yer başkalarıyla doldurulur; yalıtılmış zaman bir şeylerle meşgul olunarak yok edilir (‘öldürülür’) (Tek başınalık cezası her zaman oldukça kötü bir ceza olmuştur). Bazıları mevcut, yalnız andan kaçarak yalıtımla savaşırlar: (o sırada yaşantıları mutluluktan çok uzak olsa da) geçmişin mutlu anlarıyla kendilerini rahatlatırlar veya henüz gerçekleştirilmemiş planların hayali ganimetinin tadını çıkararak kendilerini geleceğe yöneltirler.” (Yalom, 2001: 593).

Savaştan, sağ kolunu kaybederek dönen Ahmet Celâl, geriye döndüğü İstanbul’da yapayalnız kalmak yerine, emir erinin köyüne gitmeye karar verir. İstanbul’daki yabancıların arasından kaçıp, kendi canından saydığı insanların arasına karışmak istemektedir. Sağ kolunu kaybeden ve bu yüzden bir yoksunluk hisseden Ahmet Celâl, Anadolu’daki köylülerin arasında yalnızlığını unutup, onların arasında kendisini canlı hissedecektir. Fakat her şey beklediği gibi olmaz. Köydeki insanlar onu yaban diye niteler, aralarına almaz. Alsalar dahi, aralarında büyük uçurumlar vardır, Ahmet Celâl, içinde olduğu derin yalnızlığı, bütün köyün kendisini bırakıp, şeyhin ardından gitmesiyle fark eder. Burada hem Ahmet Celâl’in hem de Türk aydınının kendi memleketindeki yalnızlığı anlatılır. Otuz iki yaşına kadar herhangi bir ciddi gönül ilişkisi de olmayan Ahmet Celâl’in bu yalnızlık duygusu şu sözlerle daha anlaşılır hâle gelebilir;

“Erikson’a göre birey, ergenlik çağındaki kimlik karmaşasını ve rol dağınıklığını çözdüğü zaman yetişkinliğe yaklaşmış olur. Genç yetişkinlik döneminde kimlik duygusu bir kez daha yakınlığa karşı yalnızlık kavramları ile test edilmektedir. Olgun bir bireyin temel karakteristik özelliği, yakın ilişkiler kurmadaki yeterliliğidir. Bu ilişkiyi kurabilmedeki temel, yine kimlikle ilgilidir. Yakınlık, diğer insanlarla ilişki içinde olmak ve onlarla bir şeyleri paylaşmaktır... Genç yetişkinlik adı verilen bu evrede birey evinde, işinde veya çevresindekilerle yakın ilişki kuramazsa, yetersizlik ve değersizlik duygularına kapılarak insanlardan uzaklaşır ve kendini yalnız hisseder.” (Ersanlı, 2005: 272).

Ahmet Celâl böyle bir yalnızlığı hisseder. Savaş dönüşü, hiçbir sınıf ve meslek arkadaşı ona elini uzatmaz. Sadece Mehmet Ali köyüne davet eder. O da, büyük umutlarla gittiği köyde, hayal kırıklığına uğrar. Köydeki insanlarla sağlıklı bir ilişki kuramaz, onlar da Ahmet Celâl’den *yaban* diye uzak dururlar. En sonunda Mehmet Ali de, kendisini eskisi gibi ciddiye almaz. Bu yalnızlığının içinde tek tesellisi Emine’dir. Ahmet Celâl, hemen her gün kavak koruluğuna giderek Emine’yi görmeyi umut eder. Bu halleriyle kendini *Don Kişot*’a, Emine’yi de Don Kişot’un sevdiği kadın olan *Dulcinea*’ya benzetir. Hikâyede de Dulcinea aslında “*pis kokan, elleri nasırlı, alalade bir köylü karısı*” (Karaosmanoğlu, 2008: 60) olmasına rağmen, Don Kişot’a bir prenses gibi gelir. Ahmet Celâl de Emine’yi bu şekilde görür.

İstanbul’dan çıkarken ıstıraplarının kaynağının kafasında olduğunu düşünür. İstanbul’da her şeyi bırakıp, gittiği yerde hiçbir şeyi düşünmemeyi, bir köylü gibi yaşamayı ister. Fakat hiçbir şey peşini bırakmaz. Bu durumu “*Lakin işte görüyorum ki, bir çanak suda bir damla zeytinyağı gibiyim. Ne karışıyorum, ne de dibe çökebiliyorum. Bize, bunun için toplumun kaynağı diyorlar galiba*” (s. 67) sözleriyle dile getirir. Köydeki insanlar gibi olmak, onlar gibi düşünmek, onlar gibi hissetmek ister. Yalnız benliğine işleyen kitaplardaki bilgiler peşini bırakmaz, onları yok edemez. O an, Ahmet Celâl, köydeki insanlarla arasındaki uçurumun derinliğini fazlasıyla hisseder. Kendisi içinde bulunduğu topraklarda tamamen yabancısıdır;

“*Geçen gün, kırlarda dolaşırken ayağım bir konserve kutusuna çarpmıştı. Durup bakmıştım. Bu kutu Amerika’dan gelmiş bir kutu idi ve üstünde İngilizce bir şeyin adı yazılı idi. Bu kutuyu buraya hangi yolcular bıraktı? Kimbilir ne zamandan beri kaldı,*

bilmiyorum. Fakat tuhaf bir ilgiyle eğildim, elime aldım, baktım adeta bir eski âşınayı görür gibi oldum.

Ben, bu topraklarda, işte bu teneke kutunun eşiyim.” (s. 69).

İnsanları hayvanların en iğrenci, en bayağısı olarak gören Ahmet Celâl, evinin penceresinden harman yığınlarına bakarken bir olaya şahit olur. Salih Ağa'nın kambur oğlu, Bekir Çavuş'un kızını harman yığınlarının arasında sıkıştırıp, orasını burasını mıcıklayarak canını yakar. Sonra da kızı tuttuğu gibi derenin içine götürür. Bu olaydan sonra, Ahmet Celâl, insanların hayvanların en iğrenci olduğundan tamamen emin olur. Ahmet Celâl köydeki herkesi, hayvanlara benzeterek anlatır. *“Bu köyün insanları her biri kendi yuvasında kunduza dönmüş” (s. 237), “yarı çıplak köstebek yuvalarında” (s. 58), toprak ve taş kabukları içinde “hayvanlarla haşır neşir” yaşarlar. Yazarın burada amacı doğayla insanları bütünleştirmekten çok, köylülerin ıskenceyi, içgüdüleriyle yaşayan hayvanlar gibi doğaya yakınlıklarını” (Moran, 2007: 212) vurgulamaktır.*

Romanda ön planda Ahmet Celâl'in köyde yaşadıkları iletilirken, arka planda da Kurtuluş Savaşı aktarılır. Ahmet Celâl de köyde savaş hazırlıklarına şahit olur. Bir gün, cepheye cephaneye taşıyan kağrı kafilesi görür. Bu kabile tamamen perişandır. Ahmet Celâl'in umutlarını kıracak gibi olsa da, Ahmet Celâl umudunu yitirmez. Bu zor şartlarda olsa da Türk ordusunun galibiyete olan inancı tamdır.

Emine'nin, Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail'le evleneceklerini haber alınca, Ahmet Celâl'in Emine'yle kurduğu hayaller darmadağın olur. Emine'yi İsmail'den kıskanır. İsmail'in boğazını sıkıp öldürmek ister. İsmail'in, Emine'nin gönlünü nasıl çaldığına akıl sır erdiremez. Kendi kendine bu işin nasıl olduğuna dair çıkarımlarda bulunur;

“Emine'nin gönlünü çelmek için ne yaptın diyeceğim. O bana cevap vermeksizin sırutacaktır. Çünkü o da ne yaptığını bilemez. Bu iş kendiliğinden oluvermiştir. Köylerde tek delikanlı kalmadı. Kızlar, kızıoğlankızlar, koca bulamadan kocayıp gidiyordu. İsmail'in bir evlenme teklifi Emine'ye yetmiştir. Ondan daha iyisini mi bulacaktır? Mehmet Ali'nin ailesi epeyce de varlıklı sayılır.” (Karaosmanoğlu, 2008: 82).

İsmail'e olan kini günden güne büyür. Bir akşam aralarında kısa bir konuşma geçer. Ahmet Celâl, İsmail'i tersler. İsmail yanındayken görmemesi için, başını çevirir. İçini kaplayan sıkıntıyı defetmek için başını çevirmesine rağmen, köyün ağır, pis havası yakasını bırakmaz. Ahmet Celâl'in tasvir ettiği köyün ağır havası, Ahmet Celâl'in içinde çırpındığı havayı açıkça ortaya sermesi bakımından önemlidir;

“Bulaşık suyu, ahır ve umumî apteshane kokularını andıran bir taaffün bu havaya bir boğucu gaz fecaatı vermekte ve beni canımdan bezdirmekte idi. Ah, bu insan, ah bu insan denilen mahlûk! Tabiatı, ne cenabet bir zindan haline sokmuş. Yanı başımda, bu çocuk olmasa, bu çamurdan yuva, bu aşağının kurt kaynaşmaları, bu yenen, içilen şeylerden sızan geriz olmasa, şu kuru toprak dalgalarının üstünde, bu kızıl akşam aydınlığında hayat, daha ne kadar sade ve asil olacaktı...” (s. 84).

Ahmet Celâl, Emine'nin de kendisine sırt çevirmesinden sonra hayat karşısında iyice ümitsizliğe düşer. Derenin kenarına çöküp, Zeynep Kadın'ın yüzüyle özdeşleştirdiği memleketine sitem eder. Ömrünü, gençliğini onun uğruna harcamasına rağmen, önünden, memleketin kızları kaçıyordu. Onlara el uzattığı her an eli boşluğu düşüyordu. Böylesine aralarında uçurumlar olduğuna, anlaşamamalarına sitem eder.

Ahmet Celâl bir süre sonra, Mehmet Alilerin evinden ayrılır. Kendine virane bir ev alır ve onu tamir ederek oraya taşınır. Eve taşınmadan önce eviyle ilgili hayaller kurar. Buna göre, evin altındaki ahıra, kendine yarenlik etsin diye bir eşek alıp beslemeye karar verir. Ona yük taşıtmak yerine, çevresindeki insanlarla konuşamadıklarını ona anlatmayı, uzun uzun konuşmayı hayal eder. Yalnızlık içindeki Ahmet Celâl'in son dayanak noktası bu eşek olacaktır. Eşegi, bütün gökten inen kitaplarda adı geçiyor diye mübarek addeder. Yüzünü, İsmail'in yüzünden daha şirin bulur. Köydeki ıstırap kaynağı üç tanedir. Bunlardan birincisi Salih Ağa, ikincisi İsmail ve üçüncüsü Zeynep Kadın'ın asık suratına benzettiği topraktır. Havalar soğumaya başlayınca, Ahmet Celâl çoktan köydeki, ilk başlarda rahatsız olduğu şeylere artık çoktan alışmış hale gelmiştir. Bunların hiçbirini görmez olur, umursamaz. Fakat hâlâ alışamadığı Salih Ağa ve İsmail'dir.

Ahmet Celâl, köyde yaşadıklarını hatıra defterine yazar. Yaşadıklarını buradan okuruz. Ahmet Celâl'in bu defteri tutmasının nedeni, kimseyle konuşmadığı şeyleri, anlatmak istediklerini aktarmak, kendi kendine konuşmaktır. Tuttuğu defteri de, ileride memleket kurtulur da kendi çevresine geri dönerse; yaşanan şeyleri insanlar öğrensün diye saklar.

Hayal ettiği eşeğe sahip olur. Kendisine, kapkara bir eşek sıpası alır. Buna, çocuk gibi sevinir. Çocukken kendisine yeni bir oyuncak aldıklarında duyduğu sevinci, mutluluğu hatırlar. Yaşadığı nice, umut ve hayal kırıklıklarına rağmen hayatta küçük mutluluklarla hâlâ çocukça sevinir. Çocukluk günlerini hatırlaması aklına; *daima temiz, titiz ve sabun kokan beyaz* diye nitelediği annesini aklına getirir. Tertemiz olan annesini, tezek kokan evine, kendi aklındayken bile yakıştıramaz.

Ne yapsa ne etse aklından Emine'yi çıkaramaz. Özellikle geceleri yatağına yatınca, hayatında bir kadının eksikliğini hisseder. Düşünür taşınır, Emine'yi istemeye karar verir. Derdini Bekir Çavuş'a açar. Bekir Çavuş'un karısı, Emine'yi görmeye gittiğinde durumu anlatır. Emine de "*Elin yabancıya ben varmam.*" (s. 105) der. Bu haber üzerine, Ahmet Celâl utançla karışık bir ıstırap duyar;

"İstırap çekmeyi severim. Fakat bu ıstırapın sevimli hiçbir tarafı yok; çünkü bu, bir felaketin mahsulü değildir. Bu, rezil olmuş bir adamın ıstırapıdır. Utanç, bir yarasa gibi yüze yapışır ve alnımızın ortasından kanımızı emmeye başlar. Vücut o kadar zaafa düşer ki, adeta bir posa halini alır. Pespaye ve sefil bir şey olur. Onun için utanmak, kendi kendinden nefret etmenin eşitidir." (s. 106).

Bir tanıdığı, mütarekenin ilk yıllarında kendisini korkutanın düşman ve düşmanın silahları değil, kendi aramızdaki anlaşmazlıklarla, nifaklar olduğunu söyler. Ahmet Celâl, tanıdığının bu lafi sadece İstanbul'u düşünerek söylediğini, Anadolu'yu hesaba katmadığını düşünür. O, Anadolu'yu bütün pisliklerden ve nifaklardan arınmış bir yer olarak düşünür. Anadolu'da yaşamaya başlayınca gerçek Anadolu'yu görür. Anadolu'yu fazlasıyla kötü bir yer olarak tasvir eder. Fakat, Anadolu'nun bu halde olmasının sebebi de ona göre Türk aydınıdır. Türk aydını, kendi memleketine yabancı kalmıştır, onu yalnız bırakmıştır;

“Şimdi ne görüyorum? Anadolu... Düşmana akıl öğreten müftülerin, düşmana yol gösteren köy ağalarının, her gelen gasıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafının, asker kaçağını, koynunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burnu çökmüş sahte sofuların, cami avlusunda oğlan kovalayan softaların türediği yer burasıdır.

Burada, bıyıklarını makasla kırptı diye nice fikir ve ümit dolu Türk gencinin kafası taş altında ezildi. Burada, yüzü düşmana dönük, nice vatan mücahitleri savundukları kimselerin eliyle arkadan vuruldu. Burada, millî timsalin, millî bağımsızlık sembolünün yolu kaç defa kesildi ve kaç defa oturduğu şehrin etrafı isyan silahlarıyla çevrildi. Burada, ben, vatan delisi millet divanesi; burada ben harp malûlü Ahmet Celâl yapayalnızım.

Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.

Anadolu halkının bir ruhu vardı; nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvanî duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısırğanları, bu kuru dikenleri mi?

Tabi ayaklarına batacak. İşte, her yanın yarılmış bir halde kanıyor ve sen, acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ıstırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir!” (s. 110–111).

Bu cümleler, Ahmet Celâl’in yaşadıkları, gördükleri karşısında kendisiyle olan bir iç hesaplaşmadır. Köydeki her şeyi tiksiniyecek derecede kötü bulan Ahmet Celâl, bütün bunların sebebinin kendisi, yani Türk aydını olduğunu itiraf eder.

Bütün bir yaz, köydeki herkes toprağı ekip biçerken; Ahmet Celâl gazetelerde Millî Mücadele’nin her adımını takip eder. “... ateş püsküren demirden Tanrının” (s. 117) diye tabir ettiği düşmanın ayak seslerini uzaklardan işitmeye başlar. Düşman

uçaklarının attığı kağıtlarda da yarın öbür gün orada alacakları yazılıdır. Ahmet Celâl, düşman geldiğinde kılıcını çekip önlerine çıkmayı düşünür. Fakat düşman, kendisine bir şey yapmadan geçip giderse, bulunduğu noktada çürüyüp gideceğine inanır. Birkaç gün sonra cephe çözülür ve geriye çekilen Türk askerleri köyden geçmeye başlarlar.

Köyden geçen bu askerlerin arasında iki genç subay da vardır. Ahmet Celâl bu subaylarla konuşur. Subaylar gittikten sonra Ahmet Celâl peşlerine takılmadığına pişman olur ama sonra kalması daha mantıklı gelir. Kendisi bu şekilde daha iyi ölebilecektir. Tek başına ölecektir;

“Ve arkamda hiçbir kimse bırakmayacağım. Ne bir dost, ne bir sevgili... Hiçbir izim de kalmayacak; hatta mezarım bile. Çünkü bu köylüler, beni gömmezler, bir derenin içinde köpeklere, kargalara yemlik bırakırlar ve kemiklerimi tezek ateşinde yakarlar.

Ne âlâ, yad ellerde, kemiklerim bile kalmayacak.” (s. 133).

Top seslerinin çok yakından işitildiği birkaç günün sonunda düşman askerleri köye girerler. Düşmanın köye gelince meydana gelen olaylara şahit olan Ahmet Celâl, daha önce yakmak istediği defterini, gelecek kuşaklar kendi memleketlerine ait birçok acı gerçeği okuyup bilsin diye, saklamak ister. Düşman askerleri köydeki bütün evleri yakar, insanları öldürmeye başlar, genç kız ve kadınlara tecavüz eder ve herkesi meydana toplar. Emine ile Ahmet Celâl bir fırsatını yakalayıp ikisi beraber kaçmaya başlarlar. Bu kaçış sırasında ikisi de yaralanır. Emine'nin daha fazla ilerleyememesi üzerine, defterini Emine'ye teslim edip, uzaklara doğru yürür.

Bütün bu özellikleriyle Ahmet Celâl, romanın başından sonuna kadar geçirdiği değişimle *yuvarlak (round) karakterdir*. Romanın başkahramanı Ahmet Celâl, romanın başında büyük umutlarla gittiği, aynı candanız diye tabir ettiği Anadolu insanı arasında büyük hayal kırıklıkları yaşar. Türk aydını-Türk köylüsü arasındaki uçurumun etraflica işlendiği romanda Türk aydını olan Ahmet Celâl, Türk köylüsü arasında tamamen yalnızlaşır. Bu yalnızlaşmada Ahmet Celâl'in payı kadar, Türk köylüsünün onu bağrına basmamasının da payı vardır. Son bir umut olarak Emine'ye tutunmaya çalışan Ahmet Celâl, Emine'nin onunla evlenmeyi kabul etmemesi üzerine tamamen yalnızlığa

bürünür. Ahmet Celâl'in bu *yalnızlık* duygusunun ön plana çıkarılmasıyla onu *psikolojik bir tip* olarak değerlendirebiliriz.

Ahmet Celâl, hatıra defterinde yabancı yazarlardan ve hikâye kahramanlarından alıntı yapar. Bu özellikleriyle onun Batı kültürüne vâkıf bir insan olduğunu düşünebiliriz. Köyde kaldığı süre boyunca âdeta bir iç hesaplaşma yaşayan Ahmet Celâl, sonunda her şeyiyle ilkel bir yaşamı andıran köyün, yani Anadolu ve Anadolu insanının bu halde olmasının nedeni olarak Türk aydınını görür. Ona göre, Türk aydını, içinden çıktığı toprağın ve insanların özünü kavrayıp içlerine girememiştir. Böylece, bir bütün olması gereken bu iki kesim arasında derin uçurumlar oluşmuştur. Yalnızlık içinde boğuşan Ahmet Celâl, bu özeleştirisiyle, yeri geldiğinde en çirkin hayvanlarla özdeşleştirdiği Anadolu insanının, bu halde olmasının nedeni olarak kendisini görür ve vicdan azabı duyan Ahmet Celâl karakteri, bu özelliğiyle de Türk aydınına bir eleştiri olarak değerlendirilebilir.

Mehmet Ali:

Mehmet Ali, Ahmet Celâl'in emir eridir. Terhis edildikten sonra köyüne dönerken, Ahmet Celâl'i de köyüne davet eder. Ahmet Celâl'le beraber köye döndükten sonra, Ahmet Celâl'in etkisinden tamamen sıyrılır, asker olmadan önceki haline döner. Köyüne döndükten iki ay sonra civar köylerden bir kızla üçüncü evliliğini yapar.

Ahmet Celâl'le Millî Mücadele'yle ilgili konuşurlarken, düşman askerlerinin, köyüne kadar gelemeyeceğine inanır. Köydeki insanlar, ilk zamanlar Ahmet Celâl'le yanında Mehmet Ali varken konuşur. Bir süre sonra, köydeki diğer insanlar gibi Mehmet Ali de Ahmet Celâl'e sırtını çevirir. Buna rağmen Ahmet Celâl'e göre Mehmet Ali, hâlâ kendisinin en yakın dostudur. En yalnız olduğu zamanda bütün sınıf ve meslek arkadaşları kendisine sırt çevirince, Mehmet Ali ona yardım elini uzatmış ve onu köyüne davet etmiştir.

Romanda, bir dekoratif unsur gibi fiziksel ve psikolojik özelliklerinden pek bahsedilmese de, Mehmet Ali, Ahmet Celâl'in köye gelmesini sağlayan insandır. Bu

özelliğiyle, vak'anın ortaya çıkması için varlığına ihtiyaç duyulan bir karakter olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca Mehmet Ali, Millî Mücadele sürerken, kendisini yeniden askere almalarından korkar. Bu korkunun nedeni de, dört yıl boyunca cephelerden cephelere sürüklenmesidir. O yıllardaki asker kaçaklarının, ömrünün en güzel yıllarını cephelerde geçiren Anadolu gençlerinin psikolojisini yansıtır.

Emine:

Yağız, uzunca yüzlü, yeşil gözlü, kızıl saçlı ve irice beyaz dişleri olan bir köylü kızıdır. Ahmet Celâl, Emine'nin dururken elini böğrüne dayayıp belini kırdığı halini, Bergama'da gördüğü mermer üstündeki eski kabartmalara benzetir

Ahmet Celâl, Emine'yi kavak koruluğunda görüp âşık olur. Emine'yi gördüğü yer, yaşadığı çorak köyün aksine yemyeşil, hayat dolu bir yerdir. Yalnızlık içinde boğuşan Ahmet Celâl için, küçük de olsa güzel umutların başlangıcı olur. O andan sonra aklından Emine'yi çıkaramaz. Hayalini kurduğu Emine'yi, Don Kişot hikâyesindeki Dulcinea'ya benzetir. Dulcinea da tıpkı Emine gibi alelade bir köylü kızı olmasına rağmen, Don Kişot için bir prensesten farksızdır. Ahmet Celâl için de Emine prenses gibidir. Yalnızlık içinde çırpındığı hayatında, her yerinden kuraklık akan yaşadığı köyde, Emine Ahmet Celâl için çöldeki vaha gibidir. Köydeki diğer insanları çirkin hayvanlara benzeten Ahmet Celâl, Emine'yi *Van Kedisi*'ne benzetir.

Ahmet Celâl, Emine'yle evlenmek istediğinde, Emine'ye haber gider. Emine de "*Elin yabanına ben varmam.*" (s. 105) diyerek Ahmet Celâl'in evlenme isteğini kabul etmez. Emine daha sonra İsmail'le evlenir. Buna rağmen Ahmet Celâl, uzaktan hep Emine'yi izler.

Yunan askerleri köye girdiğinde, bütün evleri yakar ve herkesi meydanda toplar. Bu çemberin içinden sadece Ahmet Celâl'le Emine çıkabilir. "*Her ne kadar aydın, halkına inememiş; halk aydınını bağrına basamamışsa da tehlike her ikisini de aynı ateşten çemberle kuşatmıştır. Mecburen de olsa bu ateşten çemberi yarmak için beraber hareket edeceklerdir... Ahmet Celâl bu yakınlaşmadan o kadar mutludur ki kendilerini*

bir araya getiren bu felaketi kutsamak ister. Fakat bu beraberlik nereye kadar? Türk halkı ile Türk aydını, bu ateş çemberinden birer yara alarak kurtulurlar. Ancak bu rüya kısa sürer. Emine'nin yürüyecek gücü, kuvveti kalmamıştır; yarası ağırdır. Aydın Ahmet Celâl'in refakati sadece kurtuluşa kadardır.” (Balcı, 2002: 208).

Emine tıpkı Mehmet Ali gibi dekoratif bir unsur olarak görünse de, romandaki vak'anın ortaya çıkması için varlığına mutlak ihtiyaç duyulan bir karakterdir. Ahmet Celâl'in kendini en yalnız hissettiği bir anda ortaya çıkar. Ahmet Celâl'in tükenmeye başlayan umutlarının yeniden yeşermesini sağlasa da, İsmail'le evliliği, Ahmet Celâl'i hayal kırıklığına uğratar. Ayrıca Emine'nin bir diğer önemi, romanın sonunda sembolik şekilde işlenen *aydın-halk birleşmesindeki* konumudur. Ahmet Celâl'le beraber hareket ederek ateş çemberinin içinden kaçarlar. Bu birliktelik, *kurtuluşa* kadar sürer. Ahmet Celâl, gelecek kuşaklar çekilen acıları okuyup öğrensini diye, hatıralarını yazdığı defteri yaralanan Emine'ye bırakarak, bilinmezliğe doğru yürüyerek uzaklaşır.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Salih Ağa:

Fiziksel özelliklerinden çok kılık kıyafeti hakkında bilgi verilmiştir. Köyün zengin kişilerinden biri olmasına rağmen kılık kıyafetiyle bir dilenciden farksız görünür. Kışın en soğuk günlerde bile çorap giymez. Salih Ağa'nın kişiliği ayaklarına bakılarak anlaşılabilir. Ahmet Celâl'in dikkatlice ayaklarına bakarak gözlemlediği Salih Ağa'nın özellikleri şu şekildedir;

“Eğer bunlardan birinin başparmağı ovulmakta ise Salih Ağa'nın canı bir şeye sıkılmış demektir. Eğer bunlardan biri ayakkabıyı, parmaklarının ucunda hafif oynatmakta ise, biliniz ki, keyfi yerindedir. Çıplak tabanlarını sizin yüzünüze doğru uzatıyor ve hareketsiz duruyorsa, emin olunuz ki, yeni gasp ettiği bir lokmanın hazım devresini geçirmektedir. Fakat, sizin hakkınızda bir fesat kurmakla meşgulse, bu ayaklar, iki büklüm, onun altında saklıdır.” (s. 28).

Hayatta önemseydiği tek şey kendi çıkarı olan Salih Ağa, Zeynep Kadın'a ait bir tarlaya göz koyar. Bu tarlanın kendisine ait olduğunu iddia edip ellerinden almak ister. Ahmet Celâl, tarlanın üzerindeki mahsulün kendisine ait olduğunu, tarlayı almaya çalışırsa, mahkemeye kadar gideceği yönünde onu tehdit eder. Salih Ağa bu konuda diretince Ahmet Celâl, onun üzerine yürür. Bu olaydan sonra Salih Ağa, bir gece gizlice tarladaki mahsulü kaldırıp götürür. Salih Ağa'nın faydacılığına bir örnek de, düşman uçaklarının köyün üzerinde dolaştıkları zaman ortaya çıkar. Uçakları izleyenlere, düşman böyle seyredilmez diyen Ahmet Celâl'e şu şekilde karşılık verir;

“Sen öyle diyon emme, bunların bize faydası oldu. Görmüyon mu, hiçbir yanda kargalardan iz kalmadı. Harman yerinde, tahılı hep yirlerdi.” (s. 150).

Salih Ağa, köye Yunan askerleri girince, belki para verirler umuduyla samanını, arpasını, hayvanlarını askerlere verir. Onların ihtiyaçlarını karşılar. Askerler köyden ayrılırken de, önlerine katılıp yollarda rehber olur ve günlerce yürür. Fakat düşman askerleri beş kuruş para vermeden onu geriye yollar.

Bütün bu özellikleriyle anlatılan Salih Ağa, sadece çıkarını düşünmesi; Millî Mücadele yıllarında düşman askerlerinin ihtiyaçlarını karşılaması ve onlara yollarda

rehberlik etmesiyle, o devirdeki düşmanla işbirliği yapan köy ağalarını temsil eder. Zengin bir insan olmasına rağmen, bir dilenciden farksız yaşar. O, köydeki fakirlerin topraklarına da göz koyan, *zalim bir ağa* tipidir.

Zeynep Kadın:

Zeynep Kadın, Ahmet Celâl tarafından; kırk yaşında mı elli yaşında mı olduğu belli olmayan, elleri ayaklarıyla topraktan henüz sökülmiş bir ağacın köklerine benzetilir. “*Bir meşe kütüğü gibi*” (s. 37) sağlam vücutludur. Ahmet Celâl, yüzündeki kırışıklıkları, çizgileriyle beraber onu, Anadolu toprağıyla özdeşleştirir.

Çalışkan bir insan olan Zeynep Kadın, evde yaptığı bütün iyi şeyleri kendi yemeden, hepsini götürüp pazarda satar. Ahmet Celâl, iki misli fiyat verip bunlardan almasına rağmen halinden memnun olmaz çünkü ona göre, paranın bereketlisi pazarda kazanılır.

Zeynep Kadın, öfkelendiği zaman bir erkek kadar sert olur. Zeynep Kadın, köydeki diğer kadınlar gibi cahildir. Şeyhlere, hurafelere inanır. Mehmet Ali'nin karısı doğum yapacağı zaman, Ahmet Celâl, doğum için ebe getirmesini söyleyince buna itiraz eder. Doğumu, tavana bağladığı bir urganla gerçekleştirir.

Yunan askerleri köyü girdiğinde, buğdayını yakarlar, paralarını, altınlarını alırlar. Malı, mülkü gittikten sonra, askerlerin köydeki kızlara ve kadınlara el sürmeye başlaması üzerine sesini çıkaran sadece o olur;

“*Mal gittikten, yiyecek, içecek kalmadıktan sonra canın, ne hükmü olur? Şimdi de namusumuza, ırzımıza el uzatmaya başladınız. (Kızlarına ve gelinlerine dönerek) Ne susuyorsunuz? Söyleyin be!...*” (s. 187).

Kendini tarlada ve evde çalışıp hayatını kazanmaya adanmasıyla Zeynep Kadın, romanda Anadolu kadınına temsil eder. O, son derece dayanıklıdır. Bunu, Ahmet Celâl'in, onun yüzünü Anadolu toprağıyla özdeşleştirmesinden de anlayabiliriz. Yazar, roman boyunca onu da, diğer köylüler gibi acımasız bir üslûpla anlatır.

İsmail:

Fiziksel özellikleri Ahmet Celâl'in gözüyle “*Bu vücut, her tarafı kırılmış, birbiri üstüne yığılmış bir külçe halinde. Kafa, iki kolla dizlerin arasında kaybolmuş*” (s. 38) olarak tasvir edilir.

Mehmet Ali'nin kardeşi olan İsmail, çocuk olmasına rağmen yirmi yaşında bir delikanlının zor dayanacağı bütün işleri görür. Köydeki diğer çocuklar gibi o da, “*kırk yaşında bir adam maskesi*” (s. 38) takmış gibidir ve hiç gülmez. Evdeki çoğu işi görmesine rağmen ninesi Zeynep Kadın tarafından, her yaramazlık yaptığında şiddetli bir şekilde dövülür.

Ahmet Celâl, köye ilk geldiği günden itibaren İsmail'e ilgi göstermesine karşın İsmail ona ilk gecede yabancılığını, uzaklığını korumaya devam eder. İsmail, yaşı büyüdükçe daha da haylaz olur. Ninesi Zeynep Kadın onu dövmeye yeltendiğinde, ona el kaldırmaya başlar. Sigara içmeye başlar. Ahmet Celâl'e karşı olan tavırları da değişir. Önceden Ahmet Celâl'in yanında terbiyeli bir şekilde dururken, artık onu adam yerine koymamaya başlar. Ağabeyi Mehmet Ali, Millî Mücadele'ye asker olarak yeniden alındıktan sonra, on gün izinli olarak geldiğinde, İsmail'i biraz durulsun diye döver. Fakat bu bir işe yaramaz. İsmail, öncekinden daha haylaz olur. Bir süre sonra da Ahmet Celâl'in âşık olduğu Emine'yle evlenir.

Bekir Çavuş:

Hayatının yirmi üç yıllık bir süresi cephelerde geçmiş bir insandır. Rumeli, Şam, Girit cephelerinde savaşmıştır. Ahmet Celâl'in köyde konuşabildiği nadir insanlardandır. İkisinin de hayatı cephelerde geçmesi sebebiyle konuşacak ortak noktaları çoktur. Fakat Bekir Çavuş, bir bozgun ordusunun askeri olması sebebiyle, Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanacağına inanmaz. Ahmet Celâl, Türk insanın Mustafa Kemal Paşa'dan yana olması gerektiğini söylediğinde; Bekir Çavuş kendilerinin Türk değil, İslâm olduklarını söyler.

Bekir Çavuş romanda da belirtildiği gibi “*bir bozgun ordusunun*” (s. 152) askeridir. Yirmi üç yılı cephelerde, bozgunlara şahit olarak geçmiştir. Bu yüzden de

işgale karşı yürütülen Millî Mücadele'ye karşı inancı yoktur. Bu özellikleriyle ömrü cephelerde geçer ve bu cephelerde uğradıkları bozgunlarla bir millî zafere olan inancını yitiren *pasif ve geleceğe karşı inancını kaybeden bir tip* olarak karşımıza çıkar.

Cennet:

Süleyman'ın karısı olan Cennet, Ahmet Celâl tarafından İncil'de bahsi geçen Samireli kadına benzetir. Bunun nedeni de, göğsünün düğmelerinden birkaçını bilerek açık bırakması ve eşme başında kadınlarla konuşurken gelip geçen erkekleri gözleriyle szmesidir.

Süleyman'la evli olmasına rağmen, başka erkeklerle zina eder. Bir asker kaçağını evine alarak, onu saklar. Bir süre sonra köy halkının, evine yürümesi üzerine koynunda sakladığı asker kaçağıyla beraber köyden gizlice ayrılır.

Cennet, romanda Ahmet Celâl'in "*asker kaçağını koynunda saklayan zinacı kadınların...*" (s. 110) sözündeki kadınları temsil eder.

Sığirtma Hasan:

Ahmet Celâl'in Yakup Peygamberin oğullarından biri olarak gördüğü Hasan, küçük bir çobandır. Ahmet Celâl onu, sürüsüyle beraber köye dönüşünü bazı akşamlar seyrederek. Hasan, cliz ve hiç gülmeyen bir çocuktur. Ahmet Celâl, Hasan' şu sözlerle tasvir eder;

"Bundan başka Hasan, bir genç Tanrı kadar güzeldir. Gözleri bir ceylanın gözlerinden daha cazibelidir. Narin izgili, armud yüzü ve ince dudakları eski Flaman ressamlarının çizmekten çok hoşlandıkları portrelerin rikkatinden bir şey saklıyor..." (s. 113).

Yunan askerleri köye girdiklerinde, Hasan' dvererek bir yol kenarına atarlar. Emeti Kadın, Ahmet Celâl'den yardım ister. Hasan' Ahmet Celâl'in yatağına yatırrlar. Ahmet Celâl, Hasan'ın yaralarını temizler. Yunan askerleri Ahmet Celâl'in evine

girdiklerinde odasında ne varsa ararlar. Arama yaparlarken, Hasan'ın üzerinde yattığı yatağı çekip aldıklarında, Hasan yere düşer. O anda Hasan'ın iki küreğinin ortasında bir kurşun yarasını fark ederler. Hasan, bu delikten akan kanlarla ölür. Ahmet Celâl, Hasan'ın gözlerini kapatırken aklından şu düşünceler geçer;

“Hiç bu kadar canlı bakan ölü görmemiştim. Gözleri kapandıktan sonra bile, kirpikleri arasından acayip, endişe verici bir bakış sızıyor. Yüzünde hiçbir ıstırap izi yok. Sanki acı duymadan ölmüş gibi.” (s. 179).

Hasan'ın ölümü, Ahmet Celâl'e savaşta ölen insanların yüzlerini hatırlatır. Dudaklarında kasılma yerine, tatlı bir sükûnet içinde rahat bir gülümseme vardır. Hayattayken hiç gülmeyen Hasan'ın yüzü, ölümün ardından gülümsemeye başlar. O, hayatı boyunca ezilmiş, hayatın bütün acılarını tatmış yoksul Anadolu insanını sembolize eder.

Emeti Kadın:

Emeti Kadın'ın yüzü çiçek bozuğudur. Bu haliyle cepheden bakıldığında karnabahar göbeğini andırır ve bostandan henüz koparılmış, toprak ve çamurla bulanmış gibidir.

Emeti Kadın, Ahmet Celâl'in yeni evinde, Ahmet Celâl'in hizmetini görür. Buna rağmen Ahmet Celâl'in odasına, gazetelerin üstünde çok resim var diye ayak basmaz.

Emeti Kadın'ın oğlu, Hasan'ın babası, askerde şehit olur. Kızı doğururken ölünce, kızının kocası Hasan'la ikisini sokağa atar. Erken yaşta çöküp giden Emeti Kadın, bu şartlar altında fukaralık ve kimsesizlikle boğuşur. Ayrıca yaşadığı yerden başka bir yer görmemiştir. Onun için en büyük şehir, tek gördüğü şehir olan Sivrihisar'dır. Ahmet Celâl'in İstanbul'u, İzmir'i anlatması karşısında masal dinliyor gibidir.

Yunan askerleri köye girince, torunu Hasan'ı öldürürler ve Emeti Kadın tamamen yapayalnız kalır.

Emeti Kadın bu özellikleriyle, tıpkı Zeynep Kadın gibi Anadolu kadını temsil eder. Yaşadığı sıkıntılarla, erken yaşta göçüp gitmiştir. Cahildir ve içinde yaşadığı çevrenin dışındaki dünyadan tamamen habersiz bir tiptir.

Şerif Çavuş:

Kaç yaşında olduğu kestirilemeyen, uzun ve kırçıl sakallı, derisi bir Hintli derisi gibi kararmış olarak anlatılan Şerif Çavuş, Emine'nin babasıdır.

Ahmet Celâl, Şerif Çavuş'u *Odysseus* kahramanına benzetir. Onu, Anadolu *Ulysses*'i diye adlandırır. Odysseus hikâyesindeki gibi Şerif Çavuş, yıllar evvel savaşa katılmış ve uzun müddet de dönmemiştir. Sonra birden bire çıkagelir. Karısı başka bir adamla evlenmiştir. Doğu Cephesi'nde Ruslara esir düştükten sonra bir şekilde kurtulur ve yürüye yürüye köyüne geri döner. Savaşa Balkan Harbi'nde katılmıştır ve daha sonraki yıllarda da cepheden cepheye koşturmuştur. Köye geldikten sonra yine askere çağrılan Şerif Çavuş, Polatlı'ya gitmesi gerekirken ortadan kaybolur ve bir daha kendisini gören olmaz.

Şerif Çavuş romanda anlatılan devirde, ömürleri savaşlarda cepheden cepheye koşarak geçen insanları temsil eder.

Memiş:

Süleyman'ın köydeki tek dostudur. İkisi, saatlerce yan yana konuşmadan otururlar. Süleyman'ın karısı Cennet'in köyden gitmesiyle, Süleyman tamamen suskunlaşır ve yatağa düşer. Bunun ardından Memiş de ortadan kaybolur. Memiş'in ortadan kaybolması, köydeki insanlar tarafından, etrafı saran uğursuzlukların nedeni olarak görülür. Bütün uğursuzlukların nedeni ilk zamanlar Ahmet Celâl'in köye gelmesine atfedilirken, Memiş'in ortadan kaybolması, Ahmet Celâl'in gelişini unutturur.

Şeyh Yusuf:

Üstü başı, sakalı tamamen kirlidir. Sürekli üstündeki yeşil cüppeyle dolaşır. Arada sırada köye şifa dağıtmaya gelen sahte bir şeyhtir. Köylüler, şeyh köye geldiğinde duasını alabilmek için şeyhin karşısında el pençe divan dururlar. Elleriyle olan kıymetli şeyleri kendisine verirler.

Ahmet Celâl, Şeyh Yusuf'un sahtekârlığını görünce, onun üzerine atılır. Bunun üzerine Şeyh Yusuf, köyden kaçarcasına ayrılır. Şeyh kaçarken de köylüler, Ahmet Celâl'in yanında kalmaz, Şeyh'in peşinden koşarlar. Ahmet Celâl, bu anda köyde ne kadar yalnız olduğunu anlar.

Şeyh Yusuf, romanda, Anadolu'da fakir ve cahil halkı kandıran sahte din adamlarını temsil eder. Türk köylüsü, aydınına sırt çevirerek sahte şeyhlerin peşinden koşar. Sahtekâr şeyhler de köylünün elindeki son değerli şeyleri de, dua karşılığında alır. Fakat Anadolu'da sahte din adamlarının, toplumu sömüren sahte şeyhlerin yanında, gerçek din adamları da vardır. Bu din adamlarının Millî Mücadele'ye önemli katkıları olmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bu konuda da Anadolu gerçeğine gözlerini kapamış; halkın yanında, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması için canla başla çalışan gerçek din adamlarını görmezden gelerek, son derece subjektif bir tavır sergilemiştir.

Süleyman:

Cennet'in kocası olan Süleyman, Cennet'in yanındayken boynu bükük ve hep sırttan bir çocuk gibidir. Arada sırada karısı Cennet'ten dayak yer. Ahmet Celâl, Süleyman'ı, Türk masallarındaki *Keloğlan* tipine benzeter. Onu, "*itaatli, kılıbık ve biraz da filozof*" (s. 51) olarak tanımlar. İnsanlarla kolay kolay iletişim kurmaz. Köydeki tek dostu, yoldaşı Memiş'tir. İkisi, bir mescit viranesi içinde saatlerce yan yana konuşmadan otururlar. İnsan yadırgayan bir kişi olan Süleyman, Memiş'ten başka sadece Ahmet Celâl'le konuşur.

Süleyman, karısının başka erkeklerle olan ilişkilerine ses çıkaramaz. Ses çıkarmaya çalışsa da karısı bir kaya gibi önüne dikilir. Süleyman, karısının bütün aykırı davranışlarına, kendisini defalarca aldatmasına rağmen, sesini çıkarıp da Cennet'i yola getiremez. Karısı, askerle beraber kaçınca tamamen içine kapanır. Memiş'le birlikte hiç konuşmadan saatlerce yan yana otururlar. Süleyman, bir süre sonra Cennet'i aramaya gider. Cennet'in kaldığı evi bulur, geri getirmeye çalışır fakat Cennet geri dönmez. Köyüne dönen Süleyman, yemeden içmeden kesilir. Ahmet Celâl, evinde ona bakmaya başlar. Günden güne zayıflayan Süleyman, Ahmet Celâl'e göre, "*artık öbür dünyaya mensup olanların heybetini*" (s. 148) taşır. Süleyman, artık taş kesilmiş gibi yaşamaya başlar. Cennet'in adı bile eskisi gibi sırtmasına sebep olmaz. Bütün bu özellikleriyle Süleyman, Anadolu'da çok zor rastlanan bir erkek karakter olarak karşımıza çıkar.

Sonuç:

Yaban romanı, aynı döneme denk gelen ve İstanbul'un işgalini anlatan Sodom ve Gomore'ye karşılık, Anadolu'daki Millî Mücadele'yi, Yunan mezalimini ve Anadolu köylüsünü anlatır. Bu iki romanda da Millî Mücadele arka planda devam eder. Sodom ve Gomore romanının ön planında Leylâ-Necdet aşkı varken; Yaban romanının ön planında Eskişehir-Kütahya-Simav dolaylarındaki bir köyde yaşamaya başlayan ve günden güne yalnızlığa gömülen Ahmet Celâl'in köyde yaşadıkları vardır. Bu yaşadıklarını hâtıra defterine aktaran Ahmet Celâl, Yunan askerlerinden kurtulduktan defterini Emine'ye bırakır. Bu defter daha sonra Tetkik-i Mezalim Heyeti tarafından bulunur.

Ahmet Celâl bu defterde köyde yaşadığı ve hissettiği her şeyi anlatır. Büyük umutlarla geldiği insanların içinde yaşamaya başladıktan sonra, onların yaşamlarını garipser. Köydeki insanları, onların evlerini hayvanlarla özdeşleştirerek anlatır. Berna Moran da, bu özdeşleştirmeleri, "*hiçbir romanda insanları anlatmak için hayvanlara bu denli çok başvurulmamıştır.*" (Moran, 2007: 211–212) diyerek, Anadolu köylüsünü böylesine kötü gösterdiği için romanı eleştirir. Romanın yayımlanmasından sonra bu tür eleştirilere maruz kalan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanda da belirttiği gibi, Anadolu köylüsünün bu halinin sebebi olarak Türk aydınıını gösterir ve kendisini savunur. Berna Moran, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bu çelişen kişiliğinin bilinçaltında yatan nedenlerini, Vedat Nedim Tör'ün belirttiği gibi "*Bir yanda vatani kurtaran 'inkılapçılar' ve onları karşısında gerici köylü*" (s. 218) olarak dile getirir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1922–1932 yılları arasında inkılâpları koşulsuz desteklemesine rağmen geleneklerine ve İslâm inancına bağlı Anadolu insanının bu inkılâpları desteklemediğini gördüğünü belirtir. Berna Moran'ın dediklerine ek olarak, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban romanındaki köylüye bu tepeden bakışının sebeplerini çocukluk anılarını anlattığı *Anamın Kitabı*'nda bulabiliriz. Burada bahsettiğine göre, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Manisa'da ilkokula başladığında birinci sınıftakilere sıra verilmez. Fakat o, birinci sınıftayken, annesinin çabalarıyla sınıfında sırada oturan iki çocuktan biri olur. Sınıftaki diğer çocuklar yerde otururken, Yakup Kadri, sırasının üzerinden onları seyreder. İşte bu bilinçaltına yerleşen çocukluk

anısı, ileride, Yaban romanında Yakup Kadri'nin köylülere bakışının diğer bir nedeni olarak da düşünülebilir.

Ahmet Celâl, romanda tek eğitilmiş karakterdir. Diğer kişiler cahil insanlar olarak karşımıza çıkar. “*O devrin köylüsünde kültür toprak gibidir; hiç değişmeden nesilden nesile intikal eder. Eserde, köylü, ağa, münevver, yobaz gibi sadece zümre farklarına işaret edilir.*” (Akı, 2001: 118).

Yaban romanı, “*Yakup Kadri'nin 1921 yılında Tetkik-i Mezalim Heyeti ile Anadolu'daki Yunan mezalimini tetkik için çıktığı gezide şahit olduğu olayların ürünüdür.*”

Zola'nın La Terre'i ve Balzac'ın Les Paysans'ı da Yakup Kadri'yi köylü hakkında toplu bir eser vermeye götürmüş olabilir. Zola Toprak'ında köylünün hayatında sosyal bir gelişmeyi arzular. Balzac köylü ve burjuvayı karşı karşıya getirir. Yaban müellifi de ihmal edilmiş bir tabaka olan köylünün ruhen kalkındırılmasını ve bâtıldan kurtulmasını teklif eder. Türk köylüsü Balzac'taki gibi şato sahiplerinin toprağına bağlı bir mahlûk değildir. Bununla beraber ağa baskısı altında olduğu da sezilir. Zola'nın tasvir ettiği köylü gibi kardeşini boğacak, babasını yakacak kötülükte de değildir. Buna mukabil her üçünde de köylülerin bağlandığı tek realite topraktır. Bunun için köylü toprakla alâkası olmayan bütün diğer mevzular önünde tarafsız kalır.” (s. 105).

Yaban, Millî Mücadele yıllarındaki Anadolu'yu ve Anadolu insanını gerçekçi şekilde anlatması ve Türk aydını ile Türk köylüsü arasındaki derin uçurumu aktarması bakımından *toplumsal bir romandır.*

2.6. ANKARA

Yakup Kadri'nin altıncı romanı olan Ankara, ilk kez 1934 yılında yayınlanmıştır.

Millî Mücadele yıllarından başlayıp Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar uzanan dönemlerde toplumsal olayları konu edinen roman üç bölümden oluşur. Birinci bölümünde Millî Mücadele yıllarındaki Ankara anlatılır. Bu Ankara'da halk-aydın birlikteliği sağlanmış ve kurtuluşa giden yolda beraber yürünmüştür. İkinci bölümde Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk yılları ele alınmıştır. Bu dönemde, halk-aydın ayrımı yeniden meydana gelmiş ve Millî Mücadele'de canını dişine takarak vatani uğruna savaşan aydınlar, Cumhuriyet'ten sonra kendi menfaatlerinin peşinden koşmaya başlamıştır. Üçüncü bölümde ise; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, ikinci bölümde aktardığı halk-aydın ayrışması yeniden ortaya çıkar ve Yakup Kadri yaşadığı hayal kırıklığının ardından ütöpik bir Ankara portresi çizer. Bu ütöpik Ankara'da, Cumhuriyet Türkiye'si'nde halk-aydın birlikteliği kuvvetli bir şekilde sağlanmış; halkının ve ülkesinin refahı için çalışan insanlar hayal edilmiştir.

Vak'ânın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Selma Hanım:

Selma Hanım, yirmi üç yaşında, çelimsiz, beyaz tenli, gür ve kıvrırcık saçlı bir kadındır.

Üç bölümden oluşan Ankara romanında Selma Hanım, her bölümde farklı özelliklerde karşımıza çıkar. İlk bölümde Selma Hanım, (...) Bankası Muamelat Şefi Ahmet Nazif Bey'in genç ve iyi tahsil görmüş karısıdır. Selma Hanım, babasının memuriyeti sebebiyle on altı yaşına kadar, İzmir, Bursa ve Samsun'da yaşamıştır. On altı yaşında İstanbul'a gelmiş ve on yedi yıl boyunca buradan hiç ayrılmamıştır. Millî Mücadele'nin kalbi olan Ankara, işgal edilen İstanbul'dan kaçış ve kurtuluş sembolüdür. Selma Hanım, Ahmet Nazif Bey'le evlendikten sonra, Ahmet Nazif Bey Ankara'ya geçer. Kocasın altı ay boyunca ayrı kalan Selma Hanım, Ankara'ya gider. Zahmetli bir yolculuktan sonra, "*Samsun-İzmir-Bursa'dan mürekkep bir peyzaj kalıntısı hayalindeki Anadolu*" (Karaosmanoğlu, 2007: 17) yerine, gerçek Anadolu'yu gördüğünde hayal kırıklığına uğrar. Ankara'da Ahmet Nazif'le, Sungurlu Zade denilen

Ömer Efendi'nin evinde kalırlar. Selma Hanım bu evden memnun değildir. Ankara'yı medeniyet olmayan bir yere benzetir; kimseyi hiçbir şeyi beğenmez;

“A, hiç de değil, ben onlara benzeyeceğime onlar bana benzemeye çalışsın. Biz buraya medeniyet getiriyoruz.” (s. 31).

Selma Hanım, Ankara'da çarşıya çıktığında gramofon, kolonya, kokulu sabun ve diş macunu gibi ihtiyaç malzemelerini bulamaz. İstanbul'da alıştığı hayattaki en küçük gereçleri Ankara'da bulamayan Selma Hanım, odasından çıkmaz olur. Odasında İstanbul'dan getirdiği ve İstanbul'u hatırlatan birkaç eşyası vardır. Selma Hanım bu odanın içinde İstanbul özlemiyle yaşamaya başlar.

Bir gün eşiyle beraber, eşinin mebus arkadaşı Murat Bey'in Etlik'teki bağ evine giderler. Selma Hanım, Ankara'nın içine hiç benzemeyen bu yeri çok sever. Bu bağ evinin, onu ferahlatan etrafı yemyeşil bir kır havası vardır. Selma Hanım, bu evde Binbaşı Hakkı Bey'le tanışır. *“ ‘Bu karşılaşma, İstanbul zevkiyle, Kuvâ-yı Millîye'nin karşılaşması olarak yorumlanabilecek cinstendir’ (Aktaş, 1987: 83). Binbaşı Hakkı Bey, güçlü iradesi, vatanın ve milletin içinde bulunduğu durumla ilgili görüş ve düşünceleriyle, Selma Hanım'ı daha ilk karşılaşmalarından itibaren derinden etkiler.”* (Bağcı, 2008: 304).

Ayrıca Selma Hanım bu bağ evinde, Ömer Efendi'nin ailesiyle Murat Bey'in ailesini karşılaştırır. İki aile arasındaki karşıtlığı şu şekilde dile getirir;

“Bizim ev sahipleri de son derece sadece yaşıyorlar ama arada bir büyük fark var... Bir tarafın sadeliği insana emniyet, rahatlık ve ferah veriyor. Öbür tarafın ruhu azap ve ihtilâç (çarpıntı) içinde bırakıyor.” (Karaosmanoğlu, 2007: 38).

Selma Hanım, Binbaşı Hakkı Bey'le tanıştıktan sonra aralarındaki ilişki ata binme dersleriyle birlikte gelişir. Bu dersler sırasında Selma Hanım, kocası Ahmet Nazif Bey'le, Binbaşı Hakkı Bey'i karşılaştırır. Kocasını, fazlasıyla toprağa ve maddeye bağlı bulur. Kocasındaki bu özelliklerin karşısında, Binbaşı Hakkı Bey'in idealist kişiliği, Selma Hanım'ı Hakkı Bey'e çeker.

Hakkı Bey'le beraber olduğu ata binme dersleri sırasında şahit olduğu iki olay, Ankara'ya geldikten sonra İstanbul özlemiyle yaşayan ve Ankara'daki yaşamı

yadırgayan Selma Hanım'ın Ankara'ya bakışının değişmesini sağlar. Bunlardan ilki, dolaşırken gördükleri, her birinde top mermisi taşınan kağınlardır. Her birinde tek mermi vardır ve bazısının üstünde “*uykuya dalmış bir çocuk gibi yorgan*” (s. 58) örtülüdür. Bu kağınları çeken mandalar da oldukça zayıftır. Bu görüntü Selma Hanım'ı oldukça etkiler. İkincisi ise; Çankaya'nın yüksek bir noktasına çıktıklarında Hakkı Bey'in, Mustafa Kemal Paşa'nın kaldığı evi göstermesidir. Selma Hanım, Millî Hareket'in başındaki insanın, “*kayalıklar dibinde taştan bir kulübede*” (s. 64) sade bir hayat yaşadığını görünce, Ankara'yı başka türlü görmeye başlar.

Selma Hanım bir süre sonra, İstanbul'dan yeni gelen genç bir gazeteci olan Neşet Sabit'le tanışır. Neşet Sabit'le Anadolu, Anadolu köylüsü ve Millî Mücadele üzerine uzun uzadıya konuşurlar. Selma Hanım, Ankara'nın önemini bundan sonra daha iyi kavrar. Selma Hanım, evde oturup hiçbir şey yapmamaktan, bir işe yaramamaktan şikâyetçidir. Binbaşı Hakkı Bey'le bir gün atış talimi yaparlarken, savaşın pek yakında başlayacağını öğrenince, savaşa kendisini de almalarını söyler. Bunun üzerine Hakkı Bey, Selma Hanım'a Eskişehir hastanelerinde bir görev bulabileceğini söyler. Selma Hanım, kocasının ve Ankara'daki arkadaşlarının bütün itirazlarına rağmen Eskişehir'e gider. Askerî hastanede hastabakıcı olarak çalışır. Büyük istekle başladığı yeni görevinde üç dört gün çalıştıktan sonra, cephenin düşmesiyle hasta askerlerle dolu bir trenle Ankara'ya geri döner.

Selma Hanım, askeri hastanede geçirdiği üç dört gün boyunca tamamen değişir. Yaralı askerlerin bir an önce iyileşip cepheye yeniden geri dönme isteklerini görür. Cephenin düşüp bozguna uğramamıza rağmen, Selma Hanım artık ölüm korkusunu üzerinden atar ve Millî Mücadele'ye olan inancı büsbütün artar. Selma Hanım'ın bu sonsuz inancına kocası Ahmet Nazif Bey katılmaz. Kocası, düşmanın Ankara'ya doğru ilerlemesi karşısında, can derdine düşüp bir an önce Ankara'yı terk etmek istemektedir. Meclisin Kayseri'ye taşınması ihtimaliyle, Kayseri'ye giden yolcular arasına katılmak için karısı Selma Hanım'ı ikna etmeye çalışır. O zaman Selma Hanım, kocasıyla arasındaki mesafelerin ne kadar arttığını fark eder;

“*Selma Hanım, kocasından ne kadar uzak olduğunu, onu ne kadar sönük, ne kadar şahsiyetsiz ve mıymıntı bulduğunu asıl bugün anlıyordu. Onun ütülü ve tozsuz*

pantolonundan, beyaz gömleğinden, saçlarının o intizamlı taranışından ve yumuşak, pembe cildinden tiksiniyordu.” (s. 86).

Kocasının bu görüntüsünden soğuyan Selma Hanım, askerî kıyafetiyle her yerine harp meydanlarının tozu bulaşan Binbaşı Hakkı Bey karşısında daha çok heyecan duymaya başlar. Kocasını, Kayseri’ye gelmek istemeyen Selma Hanım’ı bırakarak Kayseri’ye gider. “*Genç kadınla Nazif Bey arasında evlilik bağları sanki o dakika kopar.*” (Bağcı, 2008: 305).

Ankara’da kalan Selma Hanım, Cebeci Hastanesi’nde hastabakıcı olarak çalışmaya devam eder. Yirmi üç gün boyunca Sakarya kıyılarından gelecek zafer haberini bekler. Zafer haberi geldiğinde, o da, bütün Ankara’da kalanlar gibi şaşırmaz, coşup taşmaz. O, daha önceden inandığı bu zaferi, sessiz ve sakin bir şekilde karşılar.

Selma Hanım; romanın ilk bölümünde, İstanbul’dan dışarıya çıkmayan ve bütün dünyayı İstanbul’dan ibaretmiş gibi gören bir kadından, Millî Mücadele’ye inanmış, gerçek Anadolu’yu ve Anadolu insanını görmüş, idealist bir kadına dönüşür. Böylece Selma Hanım, eski yaşamına ait ne varsa, kocasını da dâhil olmak üzere her şeyi elinin tersiyle iter. Kişiliği tamamen değişir.

Selma Hanım romanın ikinci bölümünde çok farklı bir şekilde karşımıza çıkar. Millî Mücadele kazanılmış ve Selma Hanım, kocasını Ahmet Nazif Bey’den boşanıp Binbaşı Hakkı Bey’le evlenmiştir. Bir sabah yatağında uyanır ve Yenişehir’deki rahat evinin lüks eşyalarla donatılmış odasına bakarak geçmişinin hesabını yapar. Eski kocasını Ahmet Nazif Bey’den nasıl soğuduğunu, Binbaşı Hakkı Bey’e karşı olan duygularının günden güne nasıl arttığını düşünür. Selma Hanım iki yıldan beri, askerlikten emekli olup, (...) Şirketi Meclisi İdare reisi olan Hakkı Bey’le evlidir. Savaş zamanı geçmiş, Ankara’daki o eski kıtlik zamanları geride kalmıştır. Selma Hanım’ın da kıtlik kıyafeti değişmiştir ve o, artık istediği birçok şeye sahip bir yaşamın içindedir. Eşiyle birlikte, Ankara’daki monden hayatın üyelerinden olmuşlardır. Günlerini sosyete davetlerinde, gösterişli eğlencelerde geçirmektedirler. Zaferden sonra Hakkı Bey, miralay olarak emekli olur. Bir şirkette müdür olduktan sonra hayat şekli tamamen değişir. O eski Miralay Hakkı Bey’den eser kalmaz, kıtlik kıyafeti başta olmak üzere her şeyi değişir.

Millî Mücadele zamanlarındaki gibi idealist değildir. Selma Hanım ise seneler geçtikçe Hakkı Bey'deki bu değişimlere şahit olur. Kocasına karşı duyguları azalmaya başlar;

“Selma Hanım, bu delikanlıya, kadınlık tarafından, belki gittikçe daha ziyade bağlanıyordu. Fakat, bu bağlılık nispetinde ona olan eski saygısı, eski hayranlığı ve kafadan, yürekte gelen o insanlık güveni azaldıkça azalıyordu.” (Karaosmanoğlu, 2007: 98).

Millî Mücadele'den sonra değişmeye başlayan Ankara'da iki farklı kesim oluşur. Ankara'daki aydınlar, Millî Mücadele yıllarında halkla aralarında kurdukları köprüleri tamamen atarak, *“kendilerini sun 'i bir âleme”* (Bağcı, 2008: 308) hapsederler. Bu aydın kesimi çeşitli işlerle ve ihalelerle günden güne zengin olurken; diğer tarafta halk hâlâ sefalet içindedir. Bu iki kesim arasındaki fark, baloların yapıldığı ışıklı binaların önünde, baloya girenleri izlemeye gelen *“yorganlı köylü”* (s. 112) ile anlatılır;

“Hoca aldırmadı. Tekrar Ankara Palas'ın kapısını seyre daldı. Fakat, yorganlı köylü gene uyuyup düşmemek gayesiyle konuşmak istiyordu. Belki de derdi vardı ve belki de hoca büyük şehirde ona ilk hitap eden adam olduğu için ona yüreğini açmak ihtiyacını duyuyordu:

‘Sekiz saatlik yoldan gelirim’ dedi. ‘Handan bana yer vermediler. Bir kahveye gireyim, dedim, sokmadılar. Dolaşırken, karşıdan buranın ışıklarını gördüm. Bir de baktım, ahali toplanmış. Belki, bizim köylülerden birinde rast gelirim dedim.’ ” (s. 112).

Bu görüntülere şahit olan Selma Hanım, halkla aydınlar arasındaki uçurumun gün geçtikçe derinleştiğini düşünür. Otelin merdivenlerinden çıkarken bastığı her basamağın, halkla kendisi arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine yol açtığını hisseder. Geriye dönüp bu uçuruma atılarak halkın arasına karışmak istese de bunu yapamayacağını düşünür. Bu uçurumu fark eden Selma Hanım, kocası Hakkı Bey'in balolarda, davetlerde bayat alafrağa tavırlarını gördükçe, içinde yaşadığı monden hayattan tamamen sıkılmaya başlar. Bu zamanlarda tek yoldaşı Neşet Sabit olur. *“Bütün kış mevsimi birbirini takip eden bu umumi eğlence yerlerinin hemen hepsinde”* (s. 122) Neşet Sabit'le karşılaşip uzun uzadıya konuşurlar veya saatlerce hiçbir şey konuşmaksızın yan yana otururlar.

Selma Hanım gün geçtikçe iki farklı Ankara arasındaki uçurumun derinleştiğini fark eder. Bir tarafta kocası Hakkı Bey gibi Millî Mücadele'den sonra monden hayatın içinde lüks içinde yaşayan Millî Mücadele'nin idealist ruhları; diğer tarafta hâlâ fakirlik içinde yaşayan halk vardır. Selma Hanım bu iki farklı hayatı, Yenişehir'deki evlerinin olduğu mahalle ile eski evlerinin olduğu Tacettin Mahallesi'ni karşılaştırarak tasvir eder. Bu karşılaştırmada Selma Hanım eski mahallesini özlediğini dile getirir ve Millî Mücadele sırasındaki ve sonrasındaki Ankara'nın durumunu da özetler;

“Yenişehir'de bütün evler, sanki, bir benlik ve benlikçilik kalesi gibidir. Etrafı bahçe duvarlarıyla çevrilmiş ve birbirinden en az kırk elli metre uzakta duran bu evler, dışarıdan bakan herhangi bir müşahit gözüne her şeyden evvel birer egoizm yuvası şeklinde görünür. Bellidir ki, burada bir cemaat, hatta, ne de bir mahalle hayatı teessüs edebilmiştir. Her aile kendi fildişi kulesi içine çekilmiştir. Bu yüzden, Yenişehir, daimi bir sessizlik ve ıssızlık içindedir. Bahçelerde bir tek çocuğun oynadığı görülmez, pencerelerden bir tek şarkı veya çalgı sesinin aksettiği işitilmez. Sokaklarda, gençliğe mahsus bir neşve (sevinç) ve şetaret tezahürüne rast gelinmez. Yenişehir'de birçok nişanlılar, birçok yeni evliler vardır. Fakat bunlar, nerelerde görüşürler, eğlenirler, oynayırlar, sevişirler, hiç belli değildir. Burada herkes, o kadar kendi içine, kendi kabuğuna çekilmiştir, herkes birbirinden öyle uzak ve çekingendir ki, ne bu evin ıstırabından öbür evin, ne bu ailenin şevk ve saadetinden öbür ailenin haberi vardır.

Selma Hanım'ın bu soğuk atmosfer içinde, Tacettin mahallesindeki eski hayatını ve eski tanıdıklarını hasretle aradığı zamanlar çoktur. Orada, hiç değilse bir sefalet ve azap ortaklığı vardı ve hayat, orada, daha tuzlu biberli, daha karakterli, daha esaslı, daha insanî bir şeydi. Selma Hanım, kendi kendine 'Orada, hatta mandalar bile daha cana yakındı,' derdi. Ve akşamüzerleri mektepten dönen afacan mahalle çocuklarının yaygaralarını tekrar duymak isterdi. Hele ev sahiplerinin avlu sohbetleri, bu avluda geçen aile maceraları, Halime'nin masum, sabi (çocukça) konuşmaları, ona, dünyanın en tatlı, en cazip şeyleri gibi geliyordu ve eski hayatının bu hurda teferruatını hasretle yad ederken, bütün Millî Mücadele Ankara'sının hayali bir ideal beldenin silueti halinde gözünün önünde canlanıyordu. O devirde, insanlar arasında, o ne samimiyet, ne emniyet, ne yakınlık, ne açık yüreklilik idi. İnsan bir defa tanıdığı ile ikinci rast gelişinde kırk yıllık dost gibi oluyordu. Bütün maddi rahat vasıtalarının yokluğuna

rağmen herkesin hayatı şimdikinden bin kat daha ferah, daha kolay, daha dağdağasız akıp gidiyordu.” (s. 149–150).

Selma Hanım, Hakkı Bey’le olan evliliğinde, kendisini lüks bir eşya gibi bir işe yaramadan yaşayıp gittiğini hisseder. Bundan kurtulmak ister. Bunun için de, Millî Mücadele’den sonra kendini menden hayatın akışına bırakan Hakkı Bey’den ayrılacak ve kendi alın teriyle ayaklarının üstünde duracaktır. Yeniden hastanelerin birinde hastabakıcılık yapmak istediğini Neşet Sabit’e söylediğinde, Neşet Sabit bu iş yerine “*mükemmel bir muallime*” (s. 158) olabileceğini söyler ve ona, bu konuda yardım sözü verir.

Romanın üçüncü bölümünde, Selma Hanım karşımıza yine farklı şekilde çıkar. Hakkı Bey’den boşanmış, Neşet Sabit’le evlenmiştir. Romanın üçüncü bölümü Cumhuriyet’in on dördüncü yılından, yirminci yılına kadar uzanan süre içinde geçer. Selma Hanım artık kırk yaşına yaklaşmıştır. Selma Hanım, Gazi Mustafa Kemal’in onuncu yıl nutkunu canlı dinler ve dört sene boyunca bu hitabeyi bir dakika bile unutamadan, onun tesiri altında yaşar. Ayrıca o, büyük bir kız müessesesini idare etmektedir. Hep gençler arasında, gençlik için ve “*yeni millî hamlenin yarattığı taze hava içinde*” (s. 173) yaşayan Selma Hanım, yaşı ilerledikçe kendini daha da gençleşiyor hisseder. Haftada ancak iki akşam evine gidebilir. Kocasını Neşet Sabit, İctimaî Mükellefiyet Teşkilatı’nın yorulmak bilmeyen üyelerinden biridir. Evliliklerinde pek sık görüşmeler de bundan şikâyetçi değillerdir. İkisi de, fazlasıyla değişip güzelleşen memleketlerinin daha da güzelleşmesi için dur durak bilmeden çalışmaktadırlar. Selma Hanım, artık halkın içinde yaşamaktadırlar. Kendini ne zaman neşesiz hissetse, kendisini Ankara’nın kalabalık sokaklarına atar, insanların arasına karışır.

Bütün bu özellikleriyle Selma Hanım, üç bölümden oluşan romanın her bölümünde değişime uğrayarak farklı karakterlerde karşımıza çıkmasıyla *yuvarlak (round) bir karakterdir*. Romanın birinci bölümünde Selma Hanım, İstanbullu aydının Millî Mücadele zamanında Ankara’ya gelerek, millî heyecan içinde halkıyla bütünleşip millî değerlerinin farkına varan “*tam anlamıyla gerçek bir aydın tipi*” (Bağcı, 2008: 305) özelliğini gösterir. Selma Hanım ilk geldiğinde her şeyini yadırgadığı Ankara’da, bir süre sonra Millî Mücadele ruhuyla değişir ve ülkesi adına bir şeyler yapmak ister.

Bunun için de hastabakıcı olarak yaralı askerlere bakar. İnsanları için çabalayan bir aydın tipidir.

Romanın ikinci bölümünde, Millî Mücadele'den sonra Hakkı Bey'le evlenen Selma Hanım, yeniden halktan koparak kendi çevresi içine kapanan ve kendi menfaatleri için yaşamaya başlayan aydın kesimi içinde yer alır. Millî Mücadele yıllarındaki karakterinden farklı bir şekilde, idealist kimliğini yitirmeye başlar ve “*zayıf iradeli bir aydın tipi*” (s. 308) olarak karşımıza çıkar. Selma Hanım'ın uyuklayan karakteri, Neşet Sabit'in etkisiyle yeniden uyanarak kendine gelir.

Romanın üçüncü bölümünde, Selma Hanım, Neşet Sabit'le evlenmiştir. Bu son bölümde, ikinci bölümdeki uykusundan uyanan Selma Hanım, eşi Neşet Sabit'le beraber içinde yaşadığı ülkenin ve toplumun daha da ileri seviyelere gelebilmesi için çalışan, halkıyla tamamen bütünleşen, kendini topluma adayan ve bundan mutluluk duyan, Cumhuriyet'in modern “*bir aydın kadın tipi*” (s. 313) olarak değerlendirebilir.

Ahmet Nazif Bey:

Romanda adı verilmeyen bir bankanın muamelat şefi olan Ahmet Nazif Bey, Selma Hanım'ın kocasıdır. Selma Hanım'la evlendikten sonra İstanbul'dan Ankara'ya görev icabıyla gider ve karısıyla altı ay boyunca görüşemez. Ahmet Nazif Bey, karısından ayrı kaldığı altı ay boyunca, önce Taşhan adında bir otelin odasında tanımadığı dört beş kişiyle, daha sonra da bekar bir arkadaşının evinde kalır.

Ahmet Nazif Bey, görev icabı geldiği Ankara'ya alışamaz. Karısı Selma Hanım Ankara'ya gelince Sungurlu Zade Ömer Efendi'nin evinde kiracı olarak kalırlar. Karısı gibi, Ankara'daki günlerini İstanbul'u özleyerek geçirir fakat artık Ankara'da yaşamak zorundadırlar. Karısı yeni evini ve sahiplerini yadırgayan şeyler söyleyince ona şu sözleri söyler;

“*Hiç olur mu? Biz bundan sonra onlarla iyi geçinmeye mecburuz. Ankara'dan başka gidecek yerimiz kaldı mı? Şimdiden İstanbul âdetlerini yavaş yavaş unutmak lazım...*” (Karaosmanoğlu, 2007: 30).

Ahmet Nazif Bey, Selma Hanım'ın bakış açısıyla, gereğinden fazla toprağa, maddeye ve hesaba bağlı olarak anlatılır. Bu özelliği de çoğu kez Selma Hanım tarafından açıktan açığa yüzüne vurulur. Ayrıca Ahmet Nazif Bey, yumuşak başlı, her tesire çabuk uyan ve ürkek ruhlu bir insandır. Ankara'daki günlerinde karısı Selma Hanım'la yeterince ilgilenmeyen Ahmet Nazif Bey, Selma Hanım'ın Hakkı Bey'le olan yakın ilişkisinden rahatsız olmaz.

Ahmet Nazif Bey, Millî Mücadele heyecanını ruhunda hissetmez. Sakarya Savaşı'ndan sonra Eskişehir'in düşmesiyle, Ankara da düşme tehlikesi içine girer. Meclisin Kayseri'ye taşınması ihtimalleri üzerine Ankara'daki birçok kişi Kayseri'ye gider. Ahmet Nazif Bey'in çalıştığı banka da Kayseri'ye taşınır. Ahmet Nazif Bey, Selma Hanım'ı Kayseri'ye beraber gitmek için ikna etmeye çalışır. Selma Hanım, çalıştığı hastaneyi ve hastanedeki hastalarını bırakmak istemediğini söyler. Bunun üzerine Ahmet Nazif Bey, “*Öyle ise, ben seni bırakır giderim. Canımı pazarda bulmadım ya*” (s. 90) diyerek Selma Hanım'ı Ankara'da bırakıp Kayseri'ye gider.

Romanın ikinci bölümünde Ahmet Nazif Bey, Selma Hanım'dan ayrılır. Ankara'yı unutmak için Anadolu'nun en ıssız bir köşesine bir şube müdürü olarak gider. Selma Hanım'dan boşandıktan sonra, onu unutamaz. Kendini tamamen içkiye verir. “*Yumuşak, pembe, sessiz ve uslu*” (s. 97) bir kişi olan Ahmet Nazif Bey, kuru, sinirli, sert ve haşin bir insan haline gelir.

Bütün bu özellikleriyle Ahmet Nazif Bey, millî duygulardan yoksun, şahsî menfaatlerini düşünen, Millî Mücadele yıllarında insanlar vatanını kurtarma telaşı içindeyken, kendi canını düşünen, vatani uğruna bir şeyler yapmaktan kaçınan duyarsız ve pasif bir aydın tipi olarak değerlendirilebilir.

Hakkı Bey:

Hakkı Bey, romanda, otuz beş yaşında, orta boylu, ince belli, geniş omuzlu ve yakışıklı bir delikanlı olarak tanıtılır.

Romanın birinci bölümünde Hakkı Bey, Millî Mücadele'ye katılmış, binbaşı rütbesinde olan bir subaydır. Selma Hanım'la Murat Bey'in evinde tanıştıklarında,

Selma Hanım, Hakkı Bey'i "*alafranga bir salon zabiti*" (s. 39) olarak görür ve Anadolu'nun ortasında onun gibi birisine rast geldiği için şaşırır. Hakkı Bey, modern bir eğitim almasına ve çağdaşlaşmaya olan inancına rağmen Avrupa medeniyetine karşı mesafelidir;

"Siz, şuna gâvur-eli deyiveriniz. Topunun da Allah belasını versin! Biz, bir Ehlikasap hareketi karşısındayız. Kimden kime şikâyet edeceğiz? Hangisinin aleyhine hangisiyle anlaşmak mümkündür? Hepsi aynı kurt sürüsü... Avrupa medeniyeti. Bu, Avrupalının uydurduğu yüz bin yalandan biridir. Yuf bize ki kendimizi bildiğimiz günden beri bu yalana bir nas (kesin kanıt) gibi inanmışız. Yalan, yalan, yalan... Avrupa bir yurtıcı-kuşlar yuvasıdır ve onun karşısında ancak tepeden turnağa kadar silahlanmış olarak çıkılır." (s. 40–41).

Hakkı Bey, düşman olarak sadece Avrupa'yı görmez. Ona göre diğer düşman, Şeyh Emin ve Nuri Hoca gibi Anadolu'da büyük nüfuza sahip olan, dini kullanarak insanları kandıran sahte sofulardır. Hakkı Bey, bunları "*kara terör*" (s. 42) diye adlandırır.

Hakkı Bey'le Selma Hanım arasındaki ilişki, ata binme dersleriyle iyice ilerler. Bu görüşmelerde Hakkı Bey farklı kişiliklere bürünür. Selma Hanım'ın bakış açısıyla Hakkı Bey'in bu farklı halleri anlatılır. İlk görüşmelerinde nezaketli, konuşkan bir insandır. İkinci görüşmelerinde utangaç ve sıkılgan bir delikanlı gibidir. Üçüncü görüşmelerinde ise Hakkı Bey, sert bir asker karakteri olarak görünür. Bu görüşmelerden sonra Hakkı Bey, tamamen Selma Hanım'a eski arkadaş samimiyetini gösterir.

Hakkı Bey, Millî Mücadele'ye gönülden inanan, Anadolu ve Anadolu insanına sevgiyle bağlanan bir insandır. Ankara'yı çok sever ve İstanbul'u "*Türk hanımlarının ecnebi zabitleriyle dans*" (s. 102) ettiği bir yer olarak görür. Ayrıca Millî Mücadele'ye olan inancıyla, Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'ya hayranlıkla doludur. Hakkı Bey, Sakarya Savaşı başlamadan önce, Selma Hanım'a hastanede hastabakıcı olması için yardımcı olur.

Romanın ikinci bölümünde, Millî Mücadele kazanılmış ve Cumhuriyet ilân edilmiştir. Hakkı Bey, Selma Hanım'la evlenir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, askerlikten

miralay rütbesiyle emekli olur. Hakkı Bey, askerlikten çıkıp sivil hayata girerken karısı Selma Hanım'a danışmaz. Giyinişine, yaşayışına kendi istediği tarzı verir. Hakkı Bey evlenmeden önce kadınlara karşı oldukça saygılıyken, evlendikten sonra kendi keyfine göre hareket eden, karısını hiçe sayarca davranan bir insan olur.

Hakkı Bey, askerlikten ayrılınca, bir şirketin idare reisi olur. Semra Hanım'la Yenişehir'de lüks bir evde yaşamaya başlarlar. Millî Mücadele'de idealist bir kahraman asker olan Hakkı Bey, Millî Mücadele'den sonra lüks bir yaşam içinde, alafranga eğlence davetlerinde boy gösteren bir insan haline gelir. Bu davetlerdeki kadınlara karşı aşırıya kaçan nezaketli ve gösterişli tavırları, karısı Selma Hanım tarafından acayip edalar olarak dile getirilir. Fizikî açıdan değişen Hakkı Bey, kişilik ve hayat tarzı bakımından da oldukça değişir. Eskiden Avrupa'ya düşman bir kişi olan Hakkı Bey, artık *“devletten ihale alabilmek için uğraşan Avrupalı şirketlerin iş takipçisi ve komisyoncusu haline gelmiştir.”* (Bağcı, 2008: 309).

Hakkı Bey, Millî Mücadele'ye katılan bazı kişiler gibi Batılılaşmayı, çağdaşlaşmayı yanlış anlar. Özellikle kıyafet devriminden sonra millî davayı, mondenlik yarışı içerisinde görür. O, artık bir Avrupalı gibi giyinip süslenmek, dans etmek ve yaşayıp eğlenmek için diğerleriyle yarışır. Bu monden davetlerdeki kadınlar karşısında komik bir şekilde kırılıp dökülmesi Selma Hanım tarafından dile getirilince, Hakkı Bey ciddi bir şekilde, yaptıklarının ne kadar doğru olduğunu şu şekilde anlatır;

“Bir defa, ben Avrupa'da bulunmuş bir adamım (Harbi Umumi'de bir kere Almanya'ya gitmişti). Sonra da Avrupa adap ve muaşeretine dair ne kadar kitap görürsem alıp okuyorum. Artık, benim yaptığımın doğruluğundan şüphe edilir mi?” (Karaosmanoğlu, 2007: 117).

Hakkı Bey, hayatının refah seviyesi yükseldikçe *“birtakım aristokratik zevkler ve itiyatlar”* (s. 148) edinir. Selma Hanım'la arasına bazı resmî kayıtlar koyar ve karısını ihmal etmeye başlar. En sonunda da yatak odalarını ayırırlar. Hakkı Bey, bir süre sonra yabancı bir kadınla flört etmeye başlar ve bu ilişki Selma Hanım'la boşanmalarına neden olur.

Romanın birinci bölümünde Hakkı Bey, Millî Mücadele'deki hiçbir şeyden yılmayan, sağlam iradeli cesur tavırlarıyla Millî Mücadele'nin kazanılacağına gönülden

inanır. Millî Mücadele’de destanî bir kahraman olarak yer alır. Batılı kültürle yetişen Hakkı Bey, kültürel anlamda büyüklüğünü kabul ettiği Batı kültürünün siyasî anlamda ikiyüzlü olduğunu düşünür. Bu bölümdeki Hakkı Bey; “*sentezci bir zihniyete sahip asker aydınlardandır.*” (Bağcı, 2008: 321).

Romanın ikinci bölümünde, karşımıza çok farklı bir Hakkı Bey çıkar. Millî Mücadele’de destansı bir kahraman olan Hakkı Bey, Millî Mücadele’den sonra yeni kurulan Cumhuriyet içinde millî duygularını sürdüremeyen, halktan kopup kendi çevresine kapanan aydın kesimi içinde yer alır. Hakkı Bey bu bölümde, ülkenin imkanlarını kendi şahsî çıkarları doğrultusunda kullanan, halkın değerlerinden kopuk bir şekilde yaşayan, içselleştiremediği Batı kültürünü taklitçilikten öteye geçemeyen bir hayat tarzı halinde yaşamaya başlayan bir insan olur. Bu taklitçiliğiyle komik durumlara düşer. Hakkı Bey bu özellikleriyle, halk ile bağları kopmuş yeni zenginler zümresinin ve “*Ankara’da kozmopolit bir yaşama biçiminin*” (s. 310) temsilcisi olarak nitelendirilebilir.

Neşet Sabit:

Neşet Sabit romanda, “*geniş, güzel ve yuvarlak alnı üstüne düşen, gür, kara ve dağınık saçlı*” (Karaosmanoğlu, 2007: 140) genç bir gazeteci olarak tanıtılır.

Romanın ilk bölümünün sonlarına doğru karşımıza çıkan Neşet Sabit, ruhunun millî muvazenesini bulmak için, İstanbul’dan Ankara’ya gelen fakat her an İstanbul özlemi içinde yaşayan ve Ankara’ya bir türlü alışamayan İstanbullu gazeteci genç bir aydındır. Ankara’ya alışamasa da, Anadolu’yu ve Anadolu insanını tanımaya çalışır. Anadolu köylüsünün yüzünde gördüğü ifadeyi, “*bütün saffetine, sadeliğine, hatta basitliğine, iptidailiğine rağmen, vakarı, olgunluğu, derin ve ıstıraplı çizgileriyle*” (s. 79) insanı korkutan bir ifade olarak tanımlar. Neşet Sabit, Ankara’ya gelirken yolda gördüğü on yaşlarındaki bir oduncu çocuğun gözlerinin içine baktığı zaman, çocuğun bakışlarındaki hayat tecrübesi karşısında bütün bildiği ve öğrendiği şeylerin hiç olduğunun farkına varır. Ona göre memleketin asıl sebebi dağ başında gördüğü oduncu çocuktur. Çünkü bu toprakların dilini ve sırrını o çocuk bilir. Neşet Sabit bu gerçek karşısında, toprağın dili gibi köylünün ruhunun da kendisine açılmayacak diye korkuya

kapılır. Neşet Sabit bu korkusunda kendisini, “yeryüzünün gizli kalmış köşelerini bulmaya giden” (s. 80) bir kâşife benzetir. Çıktığı bu keşif gezisinde Ankara önemli bir yere sahiptir. Millî Mücadele ruhunun heyecanının kalbi Ankara’dır. Bu yüzden de Neşet Sabit’in, ülkenin başına çöken bu “*millî felaketi takdis*” (s. 80) etmek ister. Eğer böyle bir felaket yaşanmasa, kendisinin kim bilir İstanbul’un neresinde, gündelik hayat kaygıları içinde yaşayıp gidebileceğini düşünür. Fakat şimdi o, Ankara’da milletinin ıstırapıyla yaşayan ve bu ıstırapın içinde bahtiyar olan bir insandır. Neşet Sabit, Ankara’nın Türk aydını için önemini şu sözlerle dile getirir;

“Ankara, bizim için emsalsiz bir ‘energy’ mektebi olmuştur. Sarp, yalçın ve çetin Ankara, içinde her rahattan mahrum olduğumuz, içinde zahmet, meşakkat çektiğimiz Ankara, bize sabrı, tahammülü ve inkişafımıza engel bütün zıt kuvvetlerle geceli gündüzlü çarpışmayı öğretiyor, sert bir örs gibi irademizi durmaksızın dövüyor, Nietzsche’nin dediği gibi burada ‘muttasıl kahramanca ve tehlikeyle yaşıyoruz’. Bundan güzel hayat olur mu? Dünyanın hangi noktası buradan daha enteresandır?” (s. 81).

Romanın birinci bölümünde Anadolu ve Anadolu insanı hakkında ilginç görüşlerine rağmen silik bir karakter olan Neşet Sabit, romanın ikinci bölümünde, davetlerin birçoğunda Selma Hanım’ın karşılaştığı ve düşünceleriyle Selma Hanım’ı etkisi altına alan genç bir gazeteci olarak karşımıza çıkar.

Neşet Sabit, Ankara’da tek başına, bir evde pansiyoner olarak yaşar. İstanbul’da bir gazeteye muhabirlik ve muharrirlik eder ve ayrıca Maarif Vekâleti’nden bazı telif ve tercüme işleri alarak hayatını kazanır. Selma Hanım, Neşet Sabit’in bu hallerini öğrenince, bu inkılâp yıllarında herkesin hayatına giren refah ve saadetin, onun payına hiç düşmemiş olmasını, “*acınacak bir talihsizlik*” (s. 122) olarak nitelendirir.

Cumhuriyet’in ilanından sonra aydınlar, monden hayatın içinde yaşamaya başlar. Fakat bu rahat hayat küçük bir azınlığın çevresinde kalmış, bütün yurda yayılamamıştır. Bu ayrımı gören Neşet Sabit, bu hayat şartlarının küçük bir azınlığın lehine değil, ülkedeki bütün insanlar için geçerli olması gerektiğine inanır. Çünkü Millî Mücadele döneminin yoksul şartlarının, yaşadığı Tacettin Mahallesi’nde hâlâ devam ettiğine şahit olur. Romanın ikinci bölümünde tamamen değişen ve monden hayatın

içinde milletine sırt çeviren aydınların karşısında Neşet Sabit, hâlâ idealist bir aydındır. Buna rağmen dar bir zümredeki monden davetlerde bulunmaktan geri kalmaz. Bu çelişkisi Selma Hanım tarafından dile getirildiğinde kendisini şu sözlerle savunur;

“Bu bir entelektüel ‘vice’i, dedi. Hatta buna, bir nevi snobisma da diyebilirsiniz. Nasıl ki, bazı kibar, zarif ve monden kimseler köy ve kır hayatına kavuşmaktan ve orada kaba saba bir ömür sürmekten zevk alırlarsa, ben de, bunun aksine içinde yaşadığım âlemin zıddıyla temas etmekten marazi bir haz duyuyorum. Bu âlem, benim şahsiyetimi hırpalayarak, sarsarak kuvvetlendiriyor. Sizler beni, her gün bir parça daha kendi içime itiyorsunuz.” (s. 124).

Ona göre Türk aydını, Garplılaşmayı yanlış anlamıştır. Millî Mücadele’de milleti için didinen aydınlar, Cumhuriyet’ten sonra, Garplılaşma hareketleriyle, *“Tanzimat beyinin”* (s. 135) Garpperestliğine düşmüştür. Oysa onun görevi, Garplılığa Türk üslûbunu, Türk damgasını vurmaktır. Buna karşın, Neşet Sabit’e göre Türk aydını, Garp’ın eğlence hayatını ve kılık, kıyafetini taklit etmekten başka bir şey yapmamıştır.

Neşet Sabit, yaşadığı Tacettin mahallesiyle, Yenişehir ve Kavaklıdere gibi yeni gelişmeye başlayan lüks semtler arasındaki uçuruma şahit olur. Ona göre, bir tarafta hayat standartları günden güne gelişirken, diğer tarafta hâlâ Millî Mücadele zamanlarının yoksul şartları varlığını korumaktadır. Neşet Sabit, oturduğu mahalleyi şu şekilde tasvir eder;

“... henüz hiçbir evin ne elektriği, ne suyu vardır. Elektrik çok pahalıya mal oluyor, yaşanılmaz bir lüks telakki ediliyordu. Suya gelince, onun tesisatı henüz bitmemişti. Hele yaz geldi mi aylarca bir damla su bulmak kabil olmuyordu. Zavallı Ankara halkı, muhasaraya uğramış bir şehirde gibi yarı ıslak çeşme ve kuyuların başında birbiriyle kavga ediyordu. Bir gün; tahminen bir haftadan beri yüzünü yıkamamış bir adam, caddelerin ortasındaki çimenleri sulayan belediye amelesinin elinden çılgın bir jestle hortumunu kapmış ve çıplak başına götürmüştü. Bir başka gün, gece yarısından sonra Maliye’nin havuzundan zorla su almaya gelen bütün bir aile görülmüştü.” (s. 137).

Neşet Sabit çevresinde şair diye anılmaktan, hayalperestlikle itham edilmekten şikâyetçidir. O, halkla aydın arasındaki uçurumları olanca gerçekliğiyle görüp bundan

rahatsızlık duyar, ıstırap çeker. Ayrıca gün geçtikçe, davetlerde Selma Hanım'la olan ilişkileri ilerler. Selma Hanım'ı gerçekten anlayan bir tek Neşet Sabit'tir. Neşet Sabit, Selma Hanım'ın mutsuzluğunu şu sözlerle dile getirir;

“Bütün lüksünüz, bütün danslarınız, çaylarınız, kahkahalarınız ruhunuzun sefaletini örtemiyor. Bazı siz gülerken, ben, hıçkırığınızı hissediyorum.” (s. 155–156).

Neşet Sabit, ikinci bölümde, halkla aydın arasındaki uçurumun, Millî Mücadele'den önceki halini aldığını fark eder. Cumhuriyet sonrasında, günden güne zenginleşen, Batıcılığın yaratıcı ve kurucu özelliğinden çok, eğlence ve moda yaşamını takip eden aydınların karşısında hâlâ yoksulluk içinde kıvranan halkı görür. Davetlerde, ülkesi ve insanları üzerine düşüncelerini Selma Hanım'la paylaşır, onu etkiler. Selma Hanım'ın idealist kişiliğinin yeniden uyanmasını sağlar.

Romanın üçüncü bölümünde “*en güçlü aydın tipi*” (Bağcı, 2008: 313) olarak karşımıza çıkar. O, artık Selma Hanım'la evlenmiş, İctimaî Mükellefiyet Teşkilatı'nın çalışan üyelerinden biri olmuştur. Türkiye'nin dört bir tarafına giderek konferanslar verir. Anadolu insanını aydınlatmaya çalışır. Sanata ve edebiyata büyük bir aşkla bağlıdır.

Günlerini tamamen çalışarak ülkesinin daha iyi olmasına adanmış Neşet Sabit, boş günlerini, eşiyile beraber Ankara'nın her yerine giderek, insanların arasına karışarak geçirir. İkisi de halkın içinde, halkla beraber eğlenmekten zevk duyarlar. Değişmeye başlayan ve günden güne gelişen Türkiye'de, Neşet Sabit romanın ilk bölümündeki, toprağa ve insanlara yabancı kalıp onları anlayamama korkusunu üzerinden atmıştır. Artık, toprağın karakterini, makinelerin ruhunu yakından tanır ve işçilerin ruhunda, nasırlı ellerinde kendi ruhundan bir şeyler estiğini hisseder.

Neşet Sabit kişisel kaygılarından, arzularından, ihtiyaçlarından tamamen sıyrılıp, umumi kaygılar, arzular ve ihtiyaçlar içerisinde yaşamaya başlar. Hayatı boyunca da en çok kendi rahatını düşünen, kendi ceplerini dolduran insanlardan nefret eder. Yazdığı tiyatro oyunu da, bu kişileri yeren bir oyundur. Bu oyundaki yerdiği tiplerin canlı örneklerini romanın ikinci bölümünde, içinde yaşadığı muhit fazlasıyla vermiştir.

Her yönüyle gelişmeye başlayan Türkiye’de, Neşet Sabit, Cumhuriyet’in yirminci yılının coşkulu kutlamalarıyla beraber, ülkesindeki bütün insanlarla kaynaşmış bir şekilde, eşi Selma Hanım’la mutlu ve huzurlu bir yaşam sürer.

Romanın birinci bölümünün sonunda karşımıza çıkan Neşet Sabit, İstanbul’dan Ankara’ya gelen aydın zümrenin millî heyecanla Millî Mücadele’ye katılıp Anadolu insanlarıyla bütünleşmelerini, Anadolu insanının gerçeklerini görmeye başlamalarını temsil eden bir aydın tipidir.

İkinci bölümde, Batılılaşmayı yanlış anlayan, halktan kopan ve kendi çevresine kapanan aydın kesimi içindeki Selma Hanım’ı, düşünceleriyle etkiler, onun uyuyan karakterini yeniden uyandırır. Romanda örnek bir aydın tipi olarak karşımıza çıkan Neşet Sabit’e göre, *“modernleşmeye Türk damgasını vurmak, onu, millî iradenin, millî kültürün, millî ahlakın emrinde vermek gerekmektedir. Neşet Sabit’in Türklük ve Batı sentezi konularındaki düşüncelerini, uygulama alanında da görmekteyiz.”* (s. 321). *“Fakat gerçek hayatta pek karşılığı olmayan (Kansu, 1964: 12), ütopyik (Yalçın, 1934: 57) bir aydın tipi olarak görülebilir.”* (s. 313).

Murat Bey:

Romanda, kalın kaşlı, iri yarı bir adam olarak tanıtılır. Mebus olan Murat Bey, Ahmet Nazif’in çocukluk arkadaşıdır. Millî Mücadele döneminde Ankara’nın Etlük semtinde bir bağ evinde annesi, karısı ve çocuklarıyla yaşamaktadır.

Murat Bey, Hakkı Bey’in Avrupa medeniyeti hakkında düşüncelerini beğenir, onun meclise mebus olarak girmesi gerektiğini söyler. Çünkü Avrupa’nın Anadolu’nun üstüne çökmesine rağmen hâlâ mecliste birçok vatanperver milletvekili, Temps ve Time gibi gazeteleri okuyarak bunlardan ahkâm çıkarmaya çalışmakta ve Wilson İlkeleri’nin 14 maddesini muska gibi koyunlarında taşımaktadırlar.

İstanbul’dan Ankara’ya gelerek mebus olan Murat Bey, Ankara’daki günlerini İstanbul özlemiyle geçirir. Millî Mücadele zamanında yokluk içinde olan Ankara’da bira bulamamaktan yakınır. Bomonti adındaki mekanda içtiği biraları özler.

Romanın ikinci bölümünde Murat Bey mebusluktan çekilir. “*Büyük çapta arsa spekülasyonlarından ve onu takip eden birkaç taahhüt işinden sonra devrin en zengin adamlarından biri*” (Karaosmanoğlu, 2007: 106) olur. İşleri için İstanbul’a ve Avrupa’ya seyahat eder. Murat Bey, Kavaklıdere’de yaptırdığı son derece lüks bir köşkte yaşamaya başlar. Çocuklarının eğitimini İsviçreli bir mürebbiyeye bırakır. Bu mürebbiye ayrıca kız kardeşi ve karısına Fransızca, dans ve adabımuâşeret dersleri vermeye başlar. Murat Bey, en pahalı gömlekleri, pantolonları giyer ve kravatları takar. Bu lüks yaşama rağmen Murat Bey, “*eski babayani ve lâubali halinden hemen hiçbir şey*” (s. 107) kaybetmez. “*Servet, bu babayaniliğe yalnız himaye edici bir tavır*” (s. 107) getirir. Fakat bu tavırları Hakkı Bey ve Selma Hanım’ı rahatsız eder. Onlar da ne zaman Murat Bey’e bir yerlerde denk geldiklerinde, onu görmezden gelirler. Eski samimiyetleri kalmaz. Murat Bey bu tavırları fark eder fakat bunun sebebini kendisinde olan kusurlarda aramak yerine, onların züppeliğine verir.

Ankara’nın Tacettin Mahallesi gibi yerleri yoksulluk içinde yaşarken, Murat Bey, Kavaklıdere’deki lüks köşkünü sürekli olarak değiştirir, içini lüks eşyalarla doldurur. Bu köşkün en çok banyosu dillere destandır. Murat Bey, gününün birçok saatini bu banyoda geçirir. Selma Hanım, Neşet Sabit’e cemiyetin soysuzlaşmasını anlatırken, Murat Bey ve ailesini örnek gösterir;

“*İşte Murat Bey ve ailesi... Bu adam, ben kendisini tanıdığım vakit, bütün ailesiyle birlikte cana en yakın, en sempatik ve en halis insanlardan biriydi. Şimdi görüyorsunuz; en birinci terzilere diktirilmiş frakının içinde şişkin bir ‘parvenu’ karikatürüdür ve eski sadeliğini o kadar kaybetmiştir ki, onun sırtına her millet; ‘Bu bir spekülasyoncu tipidir!’ yaftasını yapıştırabilir. Ve bu mutantan görünüşü arkasında, yeni hayat şartlarından ürkmüş bir ana, hırçın bir karı, huysuzlaşmış bir kız kardeş ve bir alay şımarık çocuk var!*” (s. 142).

Romanın üçüncü bölümünde Murat Bey’in artık Avrupa’da yaşamaya başladığından bahsedilir. Bu bölümde Murat Bey gibi insanlar, daha önce halkın ve devletin sırtından kazandığı paraları gizlice Avrupa’ya kaçırmışlar ve arada sırada gizlice yemeye giderler. Gittikten sonra da artık hiç geri dönmez olmuşlardır. Çünkü artık tamamen aydınlanmaya ve gelişmeye başlayan Türkiye’de Murat Bey gibi millet

İktisadiyatına aykırı hareket eden kişilere “*bir asker kaçağı, bir bozguncu gözüyle*” (s. 180) bakılmaktadır. Avrupa’da ailesiyle beraber yaşamaya başlayan Murat Bey’e Selma Hanım’ın bakışı şu şekilde ifade edilir;

“Selma Hanım, bu adama ve ailesine acıdığı kadar hiç kimseye acımıyordu. Böyle halis bir Türk ailesinin Avrupa’nın herhangi bir şehrinde, herhangi bir kasabasında çekeceği garipliği kolaylıkla tahmin ediyordu. Bunların, o yabancı kalabalıklar ortasında, bir çöle sürülmüş küçük bir insan kümesinden farkı olmayacağına şüphesi yoktu. Bereket versin ki, büyük hanım bu göçten biraz evvel, artık, bir daha dönülmeyen yere gitmişti. Selma Hanım kendi kendine ‘Zavallı kadıncağızın belki de yüreğine indi,’ diyordu. Çünkü oğlunun şahsında sonradan görmüş adam ve yeni zengin tipi resimli mizah gazetelerinde birtakım acayip karikatürlerle, birtakım gülünç fıkralarla o kadar çok alaya alınmıştı ki, Murat Bey’in şekli, şemali, akliselimi temsil eden Amca Bey’den sonra halkı en çok güldüren mizah örnekleri sırasına geçmişti.” (s. 180–181)

Murat Bey, romanın birinci bölümünde, İstanbul’dan Ankara’ya milletvekili olarak gelmiş, İstanbul özlemi çeken, *sığ bir aydın tipi* olarak karşımıza çıkar.

Romanın ikinci bölümünde ise bütün çabalarına rağmen bir türlü monden hayatta itibara erişememesi sebebiyle, Murat Bey’in eski babayani hallerinden eser kalmaz. Tamamen hırçın, huysuz bir insan olur. Murat Bey, Batılılaşmayı yanlış anlayan, *alafranga yozlaşmış bir aydın tipi* olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Murat Bey karakteri, Millî Mücadele sonrasında girdiği arsa spekülasyonlarıyla kazandığı paraları Avrupa’ya kaçırmayla, Panorama romanındaki Servet Bey karakteriyle büyük benzerlikler taşır.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Ömer Efendi:

Fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen Ömer Efendi, Ankara'nın muteber ailelerinden biri olan Sungurlu Zadelere mensup bir insandır.

Romanın birinci bölümünde, Ömer Efendi'nin, Birinci Dünya Savaşı sırasında nasıl zengin olduğu anlatılır. Sungurlu Zadelere Ömer Efendi, Birinci Dünya Savaşı sırasında, Anadolu'da köyler arasında gezginci manifaturacılık yapar. Savaşın ikinci yılından itibaren, Ankaralıların daha öncesinde adlarını bile duymadıkları Sungurlu Zadelere adını Ankara'da herkes duyar. Fakat kimse, onların nasıl zengin olduğunu hatırlamaz. Memleketin her yerinde, savaşta cephe gerisini tutanların arasında böyle hiç yoktan servete konan birçok insan vardır. Ömer Efendi'yle birlikte kardeşleri; bir tüccarın yanında çalışan Veysel Efendi ve Dereboyu'nda tabaklık eden Hüseyin de bu kişiler arasındadır. Bu üç kardeş zengin olunca Tahtakale'de, (...) hanındaki mağazalarını açınca bütün Ankara iş ve ticaret âlemi Sungurlu Zadelere tanışır.

“Şatafatın, gösterişin, reklam ve palavraların hiç geçmediği” (s. 29) bir diyar olan Anadolu'da, Ömer Efendi de eski yaşam tarzını bırakmaz. Yine eski, yamalı, tiftilmiş kıyafetlerini giyer. Varlıklı bir insan olmasına rağmen hayat tarzının görünüşü itibarıyla yoksul bir yaşam sürer. Bunun için de tutumlu insan olarak anılırlar.

Ömer Efendi, Selma Hanımların ev sahibidir. Annesi, iki karısı ve kız kardeşiyle yaşar. Ömer Efendi bir gün camiye gittiğinde, birkaç kişinin, Selma Hanımların mahallelerine gelmelerinden sonra mahallenin tuhaflaştığı ve Selma Hanım'ın at dersleri hakkındaki konuşmalara şahit olur. Bunun üzerine Ömer Efendi, eve vardığında kiracılarını evden çıkarmayı düşünür. Böyle meselelere alışkın olmayan Ömer Efendi, bu işin içinden çıkıp da karar veremez. Evine vardığında, hıncını iki karısını döverek çıkarır. Karılarını döverken de, bunun kiracılarına karşı bir protesto gösterisi olarak düşünür. Nazif Bey'in bankadaki mevkiini düşününce, onları evden çıkarmaktan vazgeçer. Çünkü alışveriş ve iş mevsimi yaklaşmaktadır ve Ömer Efendi, Nazif Bey'le olan münasebetinden istifade etmeyi düşünür.

Bütün bu özellikleriyle Ömer Efendi, Anadolu'da I. Dünya Savaşı sırasında fırsatlardan yararlanarak zengin olmuş insanları temsil eder. Fakat bu zenginliğini, o devirde Anadolu'da yaşayan birçok zengin insan gibi gösterişle herkesin gözü önüne sermemiş, adeta fakir bir şekilde hayat sürmüştür.

Hanım Nine:

Ömer Efendi'nin annesi olan Hanım Nine, romanın birinci bölümünde Selma Hanım'ın canının sıkıldığı günlerde, kendisinden hikâyeler dinlediği bir kadındır. Ankara'ya gelen aydınların alışkanlıklarını Ankara'nın yerlilerinin benimsemesini hoş görmez. Ona göre, “*yabanlar*” (s. 46), bugün burada yarın oradadır, hepsi gün geldiğinde başka yerlere gideceklerdir. Ayrıca, Ankara'ya yabanlar geldiğinden beri, memlekette kaç yıldır “*ne bet ne bereket kaldı*” (s. 46) diyerek düşmanın da yakınlarla gelmesinin sebebi olarak, Ankara'ya yeni gelenleri gösterir.

Hatice Hanım:

Romanda Hatice Hanım, otuz beş yaşında, ince dudaklı, çekme yüzlü, dört beş defa anne olması yüzünden vücudu erken yaşta çökmüş, vücudunun üst üste konulmuş bohçalardan farkı olmayan bir kadın olarak tanıtılır. Şakrak ve babacan olmasına rağmen insana fattanlık ve şirretlik hissi veren halleri ve bakışları vardır. Ömer Efendi'nin ilk karısıdır.

Halime Hanım:

Halime Hanım, öne doğru uzanmış çenesiyle ve yuvarlak yanaklarıyla yüzünde “*henüz bülüğa ermemiş bir şumarık çocuk ifadesi*” (s. 26) taşıyan bir kadındır. Ömer Efendi'nin ikinci karısı olan Halime Hanım, Ömer Efendi'nin uzak akrabasından öksüz kız sıfatıyla, Ömer Efendi'nin evine girdiği andan itibaren ne işten ne dayaktan başını alabilmiştir. Evde kimse kendisine güler yüz göstermemiş, tatlı söz söylememiştir. Üç

yıldır Ömer Efendi'yle evli olan Halime Hanım'ın biri emzikte diğeri de kucakta, iki çocuğu vardır.

Selma Hanım'ın, Ömer Efendi'nin evinde kaldığı zamanlarda, en sevdiği kişi Halime Hanım'dır. Selma Hanım, evdekiler arasında sadece Halime ile anlaşır ve onun safderunluğunda ve çocukça sözlerinde “*adeta sınırlarının dinlendiğini ve yüreğindeki pasların silinip gittiğini hisseder.*” (s. 47).

Sabire:

Son derece çirkin olarak tasvir edilen Sabire, “*tüyleri yolunmuş bir iri puhukuşunu*” (s. 26) andırır. Saçları bakımsız, suratı yuvarlak ve çıkıntılıdır. Bakışlarında cam donukluğu vardır.

Ömer Efendi'nin kız kardeşi olan Sabire, romanın ikinci bölümünde evlenir.

Cemile Hanım:

Seksen beş kilo bir kız olan Cemile, Murat Bey'in kız kardeşidir. Neşeli bir insan olan Cemile Hanım, yemek yemeği de çok sever.

Romanın ikinci bölümünde arsa spekülasyonculuğuyla zenginleşen Murat Bey, kardeşine Fransızca, dans ve adabımuâşeret dersleri aldırır. Cemile Hanım, bu derslerden fırsat buldukça zayıflamak için yürüyüşlere çıkar. Fakat yürüdükçe iştahı açılır, daha çok yemek yer. Bir türlü zayıflayamayan Cemile Hanım, süslenerek gittiği davetlerde, üzerine dar gelen elbiseler yüzünden “*bir büyük kuştüyü yastık gibi*” (s. 116) oturduğu yerden kalkamaz. Morali bozuk bir şekilde, kimseyle konuşmadan, oturduğu yerden eğlenceleri izler.

Eskisi gibi açık yürekli, neşeli ve babacan değildir. O, artık asık suratlı, küskün bir insan olmuştur. Bunun da sebebi, bütün çabalarına rağmen bir türlü kaynaşamadığı monden hayatı günden güne yadırgamasıdır. Bu yadırgama, onu bu hayatta muvaffak olmuşlara karşı kin ve düşmanlık beslemesine sebep olur. Ayrıca davetlerde yerinden

kalkmamasının bir nedeni de kilolu olması yüzünden, dans ettiği zaman insanlara rezil olabileceğini düşünmesidir. Bir suarede, Selma Hanım, onu biraz neşelendirmek için dans etmesini söylediğinde, rezil olma düşüncesiyle, Selma Hanım'a karşı *“Bilmediğimden değil, fakat doğrusu, bu umumi yerlerde, elin tanımadığım herifleriyle, katiyen...”* (s. 116) sözlerini bahane olarak kullanır.

Murat Bey'in Karısı:

Romanda ismi verilmeyen Murat Bey'in karısının özelliklerine, romanın ikinci bölümünde değinilir. Zengin bir hayat sürmeye başlayan Murat Bey, karısına da, kız kardeşi gibi Fransızca, dans ve adabımuaşeret dersleri aldırır. Murat Bey'in kız kardeşi günden güne şişmanlamasına rağmen, karısı da günden güne incelik zayıflar. Mızımız ve çıtkırıldım olan Murat Bey'in karısı, tamamen *“mübalağalaşmış, acayıpleşmiş, bir Amerikalı ihtiyar kızın snobisması şekli”* (s. 107) alır.

Nuri Hoca ve Şeyh Emin:

Romanın birinci bölümünün başlarında karşımıza çıkan Nuri Hoca kırçıl sakallıdır; Şeyh Emin de kuzguni top sakallıdır. Millî Mücadele yıllarında Meclis'in en koyu mutaassıpları olarak tanıtılırlar. Seçim bölgelerinde büyük nüfuzları olan bu kişilere kimse sesini çıkaramaz. Hakkı Bey'in, *“kara terör”* (s. 42) diye tanımladığı kişilerdir. Hakkı Bey'e göre, Avrupa'yla çarpışıp zafer kazandıktan sonra bu içteki düşmanlarla da çarpışacaklardır.

Romanın ikinci bölümünde, değişen Türkiye'de belirli bir zümreyi temsil eden bu kişiler de değişmeye başlar. Özellikle Şeyh Emin, Cumhuriyet'in ilanından sonra, davetlerde giyimini kuşamını değiştirerek boy göstermeye başlar. Eski mutaassıplığından eser kalmaz. Monden hayattaki davetlerde elinde kadehle insanların arasında dolaşır. Romanın birinci bölümünde görmezlikten geldiği kadınlarla, romanın ikinci bölümünde katıldığı davetlerde el sıkışmak için çabalar. Selma Hanım'ın bakış açısıyla, Şeyh Emin'in davetlerdeki komik halleri şu şekilde anlatılır;

“‘Geçen sene,’ dedi, ‘gene burada, böyle bir akşamdı. Büfe başında idik. Bir ihtiyar sarhoş bana yaklaştı. Fena yolunmuş bir Mısır tavuğuna benziyordu. ‘Beni tanyamadınız mı?’ dedi. Meğer bundan altı sene evvel, bir gün, Murat Beylerin Etlik’teki bağında rast geldiğim bir Şeyhmiş. Hatırlıyorum, kuzguni top sakallı, kelli felli bir adamdır ve gözlerini bir kadın üstünde çevirmeyi günah sayacak kadar mutaassıp, nemrut bir şeydi. Gerçi eski hali bir riyakârlık, bir kara tasalluftu (görünürde erdemlik taslama, övünme). Fakat bu halinin de bir maskaralık olduğunu itiraf etmek lazım gelir.” (s. 142).

Bütün bu özellikleriyle Nuri Hoca ve Şeyh Emin gibiler, Hakkı Bey’in sözleriyle, Millî Mücadele’deki kara kuvvetleri mutaassıp kesimi temsil eder. Bu tipler, Millî Mücadele yıllarında kadınların elini sıkmayıp yüzlerine bakmaz. Millî Mücadele’den sonra monden hayatın içinde yer alıp davetlerde kadınlarla dans ederler. Daha önce ağızlarına içki koymazken, bu davetlerde ayakta bile duramayacak kadar sarhoş olurlar. Nuri Hoca ve Şeyh Emin, ne dini ne de Batılılaşmayı gerektiği gibi anlayabilmiş, yozlaşmış din adamı tipini temsil eder.

Yıldız Hanım:

Yirmi iki, yirmi üç yaşlarında, kıvırcık saçlı, göğüssüz ve kalçasız, dümdüz, fidan gibi bir vücudu olan; uzaktan bakıldığında bir oğlan çocuğunu andıran genç bir kızdır.

Romanın üçüncü bölümünün sonlarına doğru karşımıza çıkar. Yıldız Hanım, Neşet Sabit’in sahneye koyacağı piyeste rol alan bir oyuncudur. Neşet Sabit’in evine provalar için gelmeye başlayınca, Selma Hanım’da kıskançlık uyandırsa da, Selma Hanım, Yıldız Hanım’ı tanıdıkça bu endişelerinin yersiz olduğunu görür. Yıldız Hanım, her ne kadar oğlanımsı bir görünüşe sahip olsa da, sahneye çıktığında tamamen dişiliğini ön plana çıkarabilen bir oyuncudur. Ayrıca oyunculuğunun yanında, sporcu kişiliği ve başarıları da vardır.

Yıldız Hanım, genç yaşında birçok alanda başarılar elde etmiş, sağlıklı, idealist, bünyesinde Batı kültürüyle millî değerleri sentezlemiş bir neslin örneğidir. “Ankara’da

doğan yeni nesil, padişahi, eski harfleri, eski gümüş ve altın paraları tanımaz; sporsever, kadın erkek arkadaşlığını normal bulur ve yadırgamaz. Hastalık derecesinde hassas değildir. Meseleleri derin düşünmez fakat iş görür. Bir evvelki neslin düşünceleri bu nesilde vaka, istekleri de irade olur. Yıldız Hanım bu nesli temsil eder.” (Akı, 2001: 118).

Sonuç:

Ankara romanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban romanının devamı niteliğindedir. Millî Mücadele yılları, Millî Mücadele'den sonra ve Cumhuriyet'in on dördüncü yılından yirminci yılına kadar olan süreçlere ayrılarak, üç bölümden oluşur. Son bölümde Yakup Kadri Karaosmanoğlu; ikinci bölümde dile getirdiği, aydınların halktan kopması ve kendi menfaatleri uğruna yaşamaya başlamaları gerçeğine sırtını çevirerek, ütopyik bir Ankara'yı anlatır. Yakup Karaosmanoğlu, romanın üçüncü baskısı için yazdığı önsözde, romanda anlatılanların üzerinden yıllar geçmesine rağmen, hayal ettiği Türkiye'den eser olmadığını ve romanın ikinci bölümünde anlattığı gerçeklerin hâlâ devam ettiğini üzümlere dile getirir;

“Ya son bölümde hayalini kurduğum Türkiye'nin gerçekleşmesine doğru bir gelişme olmuş mudur? Ben, o zamanlar, bir gün gelip öleceğini aklımdan bile geçirmediğim Atatürk'ün öncülüğü ve rehberliğiyle bu ideal Türkiye'ye yirmi yıl içinde varacağımızı umuyordum. Şimdi, o yirmi yıl üstünden bir yirmi yıl daha geçmiş bulunuyor. Fakat, biz sosyal, kültürel ve ekonomik devrim şartları bakımından, hâlâ romanımın ikinci bölümünde verdiğim ve karikatürünü yaptığım Ankara'nın içinde tepinip durmaktayız.” (Karaosmanoğlu, 2007: 9).

Romanda aydın vasfını taşıyan beş kişi vardır. Bu aydınların iyi bir eğitim aldıkları hissettirilse de, eğitim seviyelerinin ne olduğu açık olarak belirtilmez. Bu aydınlardan romanın başkahramanı Selma Hanım, romanın birinci bölümünde İstanbul'dan gelen ve daha önce memleket sorunlarına eğilmek istediğini hiç gönlünden geçirmemiş bir ev kadınıdır. Millî Mücadele'nin heyecanı ile içinde millî duygular uyanır ve hastanelerde yaralı askerlere bakan bir hastabakıcı olur. Romanın ikinci bölümünde Selma Hanım, Yenişehir'deki lüks evinin içinde bir iş yapmadan günlerini geçirir, menden hayattaki davetlere katılır. Üçüncü bölümde ise ütopyik Türkiye'de, büyük bir kız müessesesinde idarecilik gibi görevler üstlenir fakat mesleğinin ne olduğu tam olarak belirtilmez. Romandaki diğer kahramanlardan Ahmet Nazif bankacıdır. Hakkı Bey ise birinci bölümde kahraman bir subayken, ikinci bölümde idealist bir asker kimliğini üzerinden atıp sevmediği Avrupa'dan gelen Avrupalı şirketlerin iş takipçiliğini ve komisyonculuğunu yapar. Murat Bey, birinci bölümde mebusken, ikinci

bölümde arsa spekülasyonculuğu ve taahhüt işleriyle uğraşır. Neşet Sabit ise, gazeteci yazardır.

“Umumiyetle Yaban’ın bir devamı kabul edilen Ankara’yı yazdıran sebeplerin başında muharririn Anadolu’ya geçişini göstermek lâzımdır. Hatta Ankara’nın ilk bölümlerinin malzemesini bu yolculuk notlarında buluruz. Nazif Bey’le Selma Hanım’ın Ankara yolculuğunu onlardan önce aynı yolu takip ederek 1921 yılında 4 Temmuz’la 12 Temmuz arasında Yakup Kadri yapmıştır.” (Akı, 2001: 106). Ankara romanında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Millî Mücadele yıllarında aydınların millî heyecanla halkıyla bütünleşip beraber mücadele ettiğini ve Cumhuriyet sonrasında bu aydınların halka sırtını dönüp kendi çevreleri içine kapanmasını gözlemler. Bunları arka planda da olsa dile getirir. Üçüncü bölümdeyse Yakup Kadri Karaosmanoğlu, gerçeklere sırtını dönerek hayalindeki ütopyik Türkiye’yi anlatır. Birinci bölümde millî heyecanlarla sağlanan aydın-halk bütünleşmesi, ikinci bölümde aydın-halk ayrışmasına dönüşür ve aralarındaki uçurum daha da artar. *“Millî Mücadele yıllarında bile halk, aydınlara zaman zaman şüphe ve tereddütle bakar. Halk, giyimi, kuşamı, hayat tarzı ve zihniyeti kendisinden epeyce farklı olan aydınları, ‘kendinden saymaz’. O yılların birleştirici, bütünleştirici atmosferinde bile halk, İstanbul’dan Ankara’ya gelen bazı aydınlara, yabancı manasına gelen ‘yaban’ adını verir.”* (Bağcı, 2008: 314–315).

Ankara romanında, *“aynı mekân içinde idrak edilen üç ayrı devrenin fertler üzerindeki tesirleri ele alınmıştır. Tanzimat’tan beri edebiyatımızın en mühim meselelerinden olan batılılaşma, bu üç ayrı devirde, başta Selma Hanım ve beraberindekilerle yaşanır. Birinci bölümde, kendisini aşarak Millî Mücadele’ye katılan Selma; ikinci bölümün karikatür batıcılık anlayışında boğulan Selma; ancak üçüncü bölümde, gerçek batılı metot ve anlayışla birleştirdiği millî inkılâp ve mücadele ruhunu devam ettirerek huzura kavuşur. Artık bu son bölümde, batıdan gelen unsurlar yabancı ve iğreti değil, yaşanılmakta olan hayatın tabii sonuçlarıdır ve sun’î olmadıkları için yadırganmaz da.”* (Enginün, 1983, s. 226- 227).

Ankara romanı, Millî Mücadele’de ve sonrasında meydana gelen toplumsal olayları, aydın-halk arasındaki ilişkileri, zamanın aydınlarının ne tür değişimlere uğradıklarını, Cumhuriyet sonrası ortaya çıkan zengin ve fakir iki farklı Ankara’yı anlatması bakımından, *sosyal bir roman* olarak nitelendirilebilir. Özellikle Selma

Hanım karakterinin romanda işlenen üç devir içindeki kişisel değişimlerinin ön plana çıkması ve düşünce dünyasındaki değişimlerle, *psikolojik bir roman* olarak da değerlendirilebilir.

2.7. BİR SÜRGÜN

1937 yılında yayımlanan Bir Sürgün romanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yedinci romanıdır.

Hüküm Gecesi romanına temel oluşturmak için yazılan bu romanda, II. Abdülhamit devrinde Paris'e kaçan genç bir doktorun Paris'te yaşadığı olaylar anlatılır. Bu olaylar çerçevesinde Jön Türklerin sürgündeki ilişkileri, II. Abdülhamit'e karşı yürüttükleri muhalefet, kendi aralarındaki iç çekişmeleri ve çıkar çatışmaları, düşünce yapıları gibi konular eleştirel bir bakış açısıyla ele alınır.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Doktor Hikmet:

Doktor Hikmet, esmer, solgun yüzlü, kalın kara kaşlı, yirmi yedi yaşında olan bir gençtir.

Doktor Hikmet, Tıbbiye'den mezundur. İzmir'de Guraba Hastanesi'nde çalışır. Fransızca'yı bir Fransız'dan farksız konuşan Doktor Hikmet; Fransız kültürünü, tarihini ve edebiyatını kendi kültüründen, tarihinden ve edebiyatından daha iyi bilir. Fransa'yla ilgili ne varsa takip edebilmek için Perşembe günleri, 'Abajoli' adında yabancı gazeteler ve dergiler de satan kitapevine gider. Burada saatlerce kalarak Fransız gazetelerini, dergilerini ve kitaplarını okşayıp sever. Ona göre, Fransızca basılmış bir bakkal ilanı bile "mukaddes kitapların metinleri gibi yüksek sesle ve bir hususi ahenkle okunmalıdır." (Karaosmanoğlu, 2009: 14). Fransız kültürüne bu derecede âşık olan Doktor Hikmet, bir gün Fransa'ya gitme hayalini kurar fakat bir türlü içinde yaşadığı hayatın çemberini aşarak isteğini gerçekleştiremez. Bir çemberin etrafında dönüp durduğu düşünen Doktor Hikmet'in kendisi ve hayatıyla ilgili düşünceleri şu şekildedir;

"Bununla beraber Dr. Hikmet'in bu kadar dikkatle baktığı noktada garsonun yenisini getirmek için, demincek kaldırıp götürdüğü kalın bira kadehinden kalma bir incecik su çemberinden ve bunun içinde dönen bir küçücük karıncadan başka bir şey görünmüyordu. Doktor Hikmet dikkatle buna bakıyordu ve buna bakarak kendi kendine

diyordu ki: ‘Ben de tıpkı bu karınca gibiyim. Daracak bir hayat çemberi içinde dönüp duruyorum, dönüp duruyorum. Guraba hastanesi, Dağ mahallesindeki ev, Abajoli, Kosti, Kramer... Kramer, Kosti, Abajoli, Dağ mahallesindeki ev, Guraba hastanesi. İşte benim dünyamın kutupları ve her birinin arasında üçer kilometrelik bir mesafe bile yok... Bu mahluk, hiç değilse, hep aynı noktada dönüp dolaştığının farkında değil, Sonra kurtulmak için bu ıslak duvarı delip çıkmağa çabalıyor. Demek ki bir gayesi var. Ben bundan bile mahrumum.’” (s. 15).

Bu düşüncelerle günlerini geçiren Doktor Hikmet, Paris’e gidip orada yaşamayı hayal eder. Paris’i bir cennetmiş gibi hayal eden Doktor Hikmet, buna karşın yaşadığı İzmir’i tasvir ederken olumsuz özellikleri ön plana çıkarır. Kordon’un sidik ve çürük meyve kokan kaldırımlarından, Kemeraltı’nın günlerdir yıkanmayan bekâr suratına benzeyen sünepe manzarasından, paslı anahtarla gıcırdayarak açılan evinin kapısından bahseder. Kaçıp gitmeyi kafasına koyan Doktor Hikmet, babasının ona klinik açması için yolladığı dört yüz lirayı yanına alıp 25 Temmuz 1904’te saat 9’u 10 geçe, İzmir limanından Marsilya’ya gidecek olan *Nigére* adlı vapura son anda binerek kaçar.

Doktor Hikmet, bindiği gemideki yabancı insanların, ülkesinin sorunları, Jön Türkler ve Ermeniler gibi konularda konuşmalarına kulak misafiri olur. Kamarasına gittiğinde ise içeride yatmakta olan insanların kirli halleri, kamaranın ağır ve pis kokusu karşısında ne yapacağını bilemez bir şekilde bir müddet ayakta kalır. Geceyi nasıl geçireceğini kestiremez. Bu tereddüdünün bir diğer nedeni de, çocukluğundan itibaren yatılı okul ve koğuş hayatı görmemesidir. Hayatı boyunca hususi evi ve müstakil bir odası olmuştur.

Gemideki herkes adeta ondan kaçar, kimse yanına gelip de konuşmayı bile denemez. Kamarada beraber kaldığı kişiler de, bir kez olsun başlarını ondan yana çevirmezler. Kendi aralarında konuşup gülüşürlerken, Doktor Hikmet onların yanına yaklaştığında hemen suratlarını asarak soğuk bir şekilde susarlar. Ahmet Kerim, kimsenin kendisiyle konuşmamasını, üzerindeki kirli, buruşuk kıyafetler yüzünden olduğunu düşünür. Oysa ona göre bu ilgisizlik şaşkıncıdır. Çünkü elindeki gazete ve mecmuaların onu entelektüel gösterdiğini düşünür. Gemi Pire Limanı’na vardığında, gemiden hemen iner. Şehirde kendisine yeni kıyafetler aramaya başlar. Başındaki fesi

çıkartır ve kendisine yeni bir kasket arar. Kıyafetlerini alınca, Atina şehrini de arabayla dolaşmayı ihmal etmez. Dolaşırken de şehre hayran kalır ve şunları düşünür;

“ ‘Aman efendim, ne terakki, ne intizam, ne güzellik!’ diyordu. ‘Burası, elli yıl evvel, hiç şüphesi, bizim Anadolu kaza merkezleri gibi bir yerdi. Bakınız, ne hale koymuşlar...’” (s. 37).

Yeni kıyafetleriyle gemiye döndüğünde gemideki insanların ona karşı tavrı da değişir. Garsonlar daha terbiyeli, yolcular da nazik davranmaya başlar.

Gemi Napoli’ye yanaştığında, şehri gezmeye çıkar. Birkaç yolcuyla beraber bir rehber eşliğinde şehri gezerler. Rehber, Napoli’yi tanıtırken, o, daha önce Madame de Stael, Maurice Barres gibi yazarların kitaplarında okuduğu gösterişli Napoli’yi kafasında canlandırır. Gemiye bindiği vakit, rehberin gösterdiği Napoli’ye dair bir şey hatırlamaz.

Gemi Fransa sularına girdiğinde, kamarasında kalan bir papazla Monte Kristo Kontu romanını tartışır. Doktor Hikmet romanı oldukça beğendiğini dile getirince papaz, romanın baştanbaşa uydurma, kötü bir masal olduğunu dile getirir. Böyle kitaplarla kendini zehirlediğini söyler. Türkler hakkında olumsuz eleştirileriyle konuşmasına devam eder. Doktor Hikmet, bu eleştiriler karşısında sinirlenir fakat ağzını açıp tek kelime edemez.

Marsilya’ya vardıklarında, limandan ayrılıp gara gider. Gara gittiğinde, kalabalığın egoistçe itiş kakışmasını görür. Bunun üzerine, İstanbul’da vapur iskelelerinde, tren istasyonlarında insanların birbirine karşı nazik davranmalarını hatırlar. Garda, Paris’e giden bir trene biner. Seyahat ettiği kompartımandaki insanların tartışmalarına kulak misafiri olur. Kompartımandaki bir yolcu kendisine hangi milletten olduğunu sorunca, heyecanlanarak az kalsın bilmiyorum diyecekken, kendini toparlayarak “Ben İstanbullu bir Rum’um.” (s. 52) der. Türk olduğunu söylemekten çekinir.

Trenden Paris’e adımını attığından heyecandan ayakları birbirine dolanır. Yıllardır kitaplardan okuduğu Paris’in her yerini ezbere bilir. Şehri dolaşmaya başladığında şehrin meydanlarını ve müzelerini eliyle koymuş gibi bulur. Seine Nehri

kenarında gezerken gördükleri, Doktor Hikmet'e İzmir'in Karataş'ını, Bahribaba'sını hatırlatır. Zar zor bulduğu oteli de beğenmeyen Doktor Hikmet, Paris'le ilk temasının iyi başlamadığını düşünür. “*Marazi bir raddeye varan sıkılğanlığı*” (s. 61) yüzünden, Paris'i dolaşırken kimseyle iletişim kurma çabalarına girişmez. Yolda kendisine bir şeyler satmaya çalışan insanlardan dahi kaçarcasına uzaklaşır. Tanımadığı insanların arasında olmak, tanımadığı yerlerde dolaşmak, Doktor Hikmet'i daha ilk adımda yıldırır, cüretini kırar. Bir an önce oteldeki odasına kapanıp bir daha oradan çıkmamayı arzular. Utangaç bir insan olan Doktor Hikmet, Paris yolculuğuna çıktığında Türk kimliğinden utanır ve kendisini Rum diye tanıtır. Kişiliğinde var olan sıkılğanlık ve utangaçlık, Paris'te daha ileri boyutlara taşınır. İnsanlarla dahi iletişime giremeyecek dereceye gelir. Utangaçlıkla ilgili aşağıdaki bilgiler, Doktor Hikmet'in kişiliği hakkında aydınlatıcı olabilir;

“Kişinin mesleki ve kişiler arası yaşantısını güçleştiren utangaçlık, fonksiyonel olmayan düşünceler ve depresif duygularla da ilişkilidir. Bu duygu ve düşünceler bireyde aşağılık duygusu, güvensizlik; sıkıntı ve üzüntü hissetmek gibi duygusal semptomların yanında, konuşmaya isteksizlik, göz kontağı kurmada güçlük çekme, girişimde bulunamama, nazik, yumuşak, alçak tonda konuşma gibi davranışsal semptomlar ve yüz kızarması, ellerde terleme, kalp atımının hızlanması, ağız kuruluğu gibi fizyolojik semptomların görünmesine yol açar.” (Ersanlı, 2005: 259).

Bu sıkılğanlığı ve utangaçlığı yüzünden bir akşam dışarıda yemek yerken, kendisine gözlerini dikip bakan bir kadına başını çevirip de bakamaz. Bir taraftan Paris'e geldiği için büyük bir sevinç duyan Doktor Hikmet, bir taraftan da Paris'te aradığı, daha önce hayalini kurduğu şeyleri bulamayınca hayal kırıklığı yaşamaya başlar. Bu iki zıt duygu arasında günlerini geçirir. Bu büyük ve yabancı şehirde o kadar şaşırır ve her şeyi garipsir ki; geride bıraktığı anne ve babasının şefkatini özler. Diğer taraftan da kendisine dert ortağı birtakım insanlar bulup yeni dostluklar ve arkadaşlıklar edinerek, içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak ister. Bir yerde otururken tesadüfen Ragıp Bey'le tanışır. Ragıp Bey'le tanışması onun için faydalı olur. Ragıp Bey, Doktor Hikmet'e daha ucuz bir otel bulur. Daha ucuz, daha iyi yemek yapan yerleri gösterir. Böylece Doktor Hikmet parasını daha idareli harcamaya başlar. Ayrıca Ragıp Bey, Doktor Hikmet'i Paris'teki Jön Türklerle ve çevresiyle tanıştırır. Doktor

Hikmet eski sıkılğanlığından sıyrılmaya başlar. Fakat gün geçtikçe Ragıp Bey'in tavırları yüzünden, bu zoraki dostluktan da sıkılmaya başlar. Çünkü Ragıp Bey, hep Türkçe konuşur ve tavırları hep alaturkadır.

Paris'te yaşadıkça Parisli insanların daha önce romanlarda okuyup hayal ettiği insanlardan çok farklı olduğunu fark eder. Daha önce gazetelerde, dergilerde fotoğraflarını görüp de beğendiği Eiffel Kulesi'ni yakından gördüğünde, onu anlamsız bir demir yığınından farksız bulur. Artık Paris'e karşı eski heyecanını yitirmeye başlar. Gelmeden önce hayalini kurduğu her şeyi gerçek yüzüyle görünce hayal kırıklığına uğrar. Milyonlarca insanın arasında ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez bir halde günden güne içine kapanmaya başlar. Artık eskisi gibi kitap da okumaz. Gazeteyi sadece oturduğu kahvehanelerdeki insanlar karşısında tavır takınmak için okur hale gelir.

Paris'te böyle başıboş dolaşmaktan bıkan Doktor Hikmet, mesleğini yapmaya karar verir. Ragıp Bey'in tanıştırdığı Prof. Foissard'dan yardım isterler. Prof. Foissard, Doktor Hikmet'in Tıbbiye'den aldığı diplomanın Fransa'da geçmediğini, Paris'te tıp okuluna yeniden başlayıp mezun olması gerektiğini söyler ve okula geldiğinde kendine yardımcı olabileceğini de ekler. Doktor Hikmet, bir süre düşünüp taşındıktan sonra Prof. Foissard'ın yanına gider fakat onunla görüşmeden okuldan kaçarak uzaklaşır. Dışarı çıktığında, artık gayesizliğin ve maksatsızlığın onun için en akıllıca prensip olduğuna inanır. Buna karşın birkaç hafta sonra *Ecole de Medicine* okulunda kurslara başlar.

Doktor Hikmet, kurslara devam ederken bu okuldaki gençlerle tanışır. Ona göre, Batı medeniyetinin genci, liberal, ferdiyetçi ve asi tıynettedir. En küçük bir adaletsizliğe karşı hemen isyan ederler. Bu özellikleri Doktor Hikmet'in en sevdiği özelliklerdir. Bir diğer özellikleri ise, hararetli tartışmalar açıldığında, zaman ve mesafe kavramlarını tamamen unutup samimi olmalarıdır. Buna karşın, gerçek hayatta egoist ve para işlerinde bayağıdırlar. Ayrıca başka bir insanın kendilerine büsbütün yaklaşımlarına izin vermezler.

Bir dostun sıcaklığından mahrum olan Doktor Hikmet, babasının mektubunu kendisine getiren Jean Lavalieri'nin kızı Arlette'ye âşık olur. İlk başlarda kişiliğindeki

utangaçlık yüzünden, Arlette'ye nasıl davranacağını bilemez, onunla iletişim kuramaz. Gün geçtikçe, ilişkileri ilerler ve evliliğe doğru gider. Doktor Hikmet'in hayal ettiği kadın, Arlette'den farklıdır. Doktor Hikmet'in aradığı kadının özellikleri Türk kadınında toplanmıştır. Arlette, bunlardan yoksundur. Doktor Hikmet, Arlette'yle evlenmekten vazgeçer.

Âşık olduğu batı medeniyetinin gerçek yüzleriyle karşılaştıkça, ona karşı inancı da sarsılmaya başlar. Adeta “*manevi ve fikrî buhrana müptela*” (Karaosmanoğlu, 2009: 164) olur. Bu zamanlarda Doktor Hikmet, Paris'teki Jön Türk toplantılarına katılır, Jön Türk muhitinin içine karışır.

Doktor Hikmet bir gece yolda rast geldiği Germaine adında bir Fransız kadınla bir otele gidip geceyi onunla beraber geçirir. Bu geceden sonra Doktor Hikmet, cinsî buhranlarından da kurtulur. Kadınlar artık onun mevcudiyetini bir sıtma ateşiyle kavurmaz. Yeniden kendini dimağı heyecanlara, fikrî zevklere verir. Öğlene kadar okulda çalışır, ondan sonra da kütüphaneye gider ve tarihe, sosyolojiye, felsefeye, edebiyata dair ne bulduysa okur. Artık bir dinleyici olmaktan ve Montparnasse ihtilâlcileriyle Albert'e kafa sallamaktan kurtulur. Entelektüel gençlerin ağzından eksik olmayan yazar, kitap, meslek ve doktrin isimlerini keşfeder. “*Artık yavaş yavaş Parnassien'lerin kimler olduğunu, klâsik etiketinin ne mâna ifade ettiğini biliyordu. Artık Prudhon'un, Marx'ın, Engels'in ve bunların karşısında sisli bir dağ gibi yükselen Hegel'in ne dediklerini öğreniyordu.*” (s. 204).

Doktor Hikmet, Paris'te Rus ihtilâlcileriyle de tanışır. Bu gençler arasında özellikle Morotof'la, Türkiye üzerine tartışırlar. Morotof, Osmanlı'nın çöküşünü kapitalist olan Avrupa devletlerine bağlar. Garbın yeni kapitalist rejimi, Osmanlı gibi yüksek tipte bir medeniyetinin çökmesine sebep olur. Buna karşın Doktor Hikmet'e göre bu çöküşün sebebi birbirini takip eden “*sefih, divane, cahil ve kötü Sultanlarla, bunların kullandığı devlet adamlarıdır*” (s. 218). III. Selim ve II. Mahmud'un bazı köklü yeniliklerine ve kalkınma hareketlerine rağmen Osmanlı'da çöküşün önüne geçilememiştir. II. Abdülhamit zamanında da büsbütün berbat bir hal almıştır. Doktor Hikmet, Morotof'un düşüncelerine önem vermez. Doktor Hikmet'in Avrupa'yla ilgili şu düşünceleri dikkate değerdir;

“Türkiye’nin inhitat ve inhidamına (çöküş ve yıkılışına) sebep Avrupa devletleriymiş. Ne tuhaf bir iddia! Ne garip bir paradoks! Aksine, Avrupa devletleri nereye gitmişlerse oraya hayat ve medeniyet götürmüşlerdir. İşte, Mısır! Daha düne kadar bizim idaremiz altında asırlarca bir mezbele halinde kalmış olan bu ülkeyi İngilizler, işte, yirmi beş yıla varmadan bir cennete çevirdiler. Oraya, hem umran (uygarlık, mutluluk), hem zenginlik, hem de... Hürriyet götürdüler. Doktor Hikmet’e, babası, daima derdi ki: ‘Oğlum, bu işin yalnız bir çıkar yolu var. Günün birinde, İngilizler mi olur, Fransızlar mı, Almanlar mı, her halde Düveli Muazzama’dan biri gelip bu memlekete vaziyet edecek ve bizi, kafamıza vura vura insanlığa, medeniyete alıştıracak ve illâ felâ...” (s. 219).

Rus ihtilâlcilerin materyalist fikirleri Doktor Hikmet’i yorgun düşürür. Doktor Hikmet artık okuma heyecanını kaybeder. Fikir ve sanat davaları artık ona heyecan vermez ve sonunda Doktor Hikmet, dünyada yüksek ve ulvî hiçbir şeye inanmaz hale gelir. Adeta boşlukta salınır. Bu boşluğu bir şeylerle doldurma ihtiyacı hisseder. Bunu da doldurabilecek olan sadece Arlette’dir. Doktor Hikmet, Arlette’den nefret etmeye başladığı ve onu unutmak istediği halde, onunla olan ilişkisini koparmaz.

Büyük hayallerle geldiği Paris’te, hayallerinden çok farklı gerçeklerle karşılaşınca, Doktor Hikmet hayal kırıklığı yaşar. İstanbullu bir konak çocuğu olan Doktor Hikmet, Paris’in hayatına uyum sağlayamaz. Hayal kırıklıkları ve düşünce gelgitleriyle daha da içine kapanarak yalnızlaşır, hiçbir güzel şeye inanmaz hale gelir. Romanın sonunda Doktor Hikmet hastalanır ve bir Yahudi olan Dr. Pienot’un evinde memleketinden ve ailesinden uzakta ölür.

Bütün bu özellikleriyle Doktor Hikmet, II. Abdülhamit döneminin yetiştirdiği, iyi bir eğitim almış, Fransız kültürüyle yetişmiş *entelektüel bir tiptir*. Tamamen Batı hayranıdır. Bunun da nedeni, II. Abdülhamit devrinin en müşkül durumda kalan, yetişmekte olan münevver zümreden olmasıdır. *“Bunlar, ne Abdülhamit idaresinin arzuladığı insan olabilirler, ne de ortadan çekilebilirler. Bu nesil eski kültür müesseselerimizin garp karşısında zaafa uğramaları yüzünden, ananevî terbiyeyi tam alamadığı gibi, ne Fransızca ile çözmeğe çalıştığı garp kültürü muammasını halletmiş, ne de Fransa yolu ile getirmeye çalıştığı garp hayat pratiğini benimsemiştir.”* (Akı, 2001: 114).

Reşat Nuri Güntekin'in Gökyüzü romanındaki “*Anlatıcı Doktor'un ve Doktor Hikmet'in tıbbiyeli oluşlarının vurgulanması anlamlıdır. Zira her iki doktor da aynı devrin ürünüdürler. Dolayısıyla Cumhuriyet'ten sonra yazılan bu romanlarda her iki doktorun şahsında bir dönemin eğitim anlayışı, zihniyeti tenkit edilir ve bu eğitimi veren kurumlarda yetişen aydınların boşa geçen hayatları göz önüne serilmeye çalışılır.*” (Balcı, 2002: 256).

Batı hayranı olan Doktor Hikmet, büyük hayallerle gittiği Fransa'da, hayranı olduğu medeniyetin içinde gerçek anlamda yaşamaya başladığında hayal kırıklığına uğrar. Çeşitli ideolojik görüşlere sahip, hayattaki her şeyi maddi unsurlara bağlayan, kafalarındaki düşüncelerden başka hiçbir şeye değer vermeyen yabancı arkadaşlarının arasında Doktor Hikmet'in düşünceleri de değişmeye başlar. Daha öncesinde hayranlıkla baktığı Batı medeniyetine artık daha farklı bakmaya başlar. Eskisi gibi, Avrupa'ya ve Avrupalı insanlara kör bir şekilde hayranlık duymaz. Paris'te günlerini yanlarında geçirdiği Jön Türklerle de, Avrupa'ya olan bakışları farklıdır. Romanın sonuna doğru bir değişim geçirir. Bu özelliğiyle *de yuvarlak (round) bir karakterdir.*

Arlette Lavalier:

Romanda fiziksel özellikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılan Arlette; yirmi yaşında, “*bir heykel alnının altında havaya kalkık bir 'clown' (soytarı) burnu*” (Karaosmanoğlu, 2009: 152) olan (s. 237'de ise, basık burunlu olarak tasvir edilir), lepiska saçlı, uzun kirpikli ve iri beyaz dişleri olan genç bir kızdır.

Arlette, Jean Lavalier'e'nin kızıdır. ‘*Bir Türk kadar kuvvetli*’ sözünü bilen Arlette, Doktor Hikmet'le tanıştığında, onun Türk olduğunu öğrenince, Doktor Hikmet'in o sözdeki gibi kuvvetli olmadığını gördükten sonra şaşırır. Doktor Hikmet'in solgun yüzünü ve heyecanını görünce, onu ahmak bir adam olarak görür. Türklerin yüz kadın aldığı ve kadına doymak bilmediklerini bir yerlerden öğrenen Arlette, Doktor Hikmet'in, kendisinin karşısında heyecanlanıp ellerinin titrediğini görerek şaşırır. Bunun üzerine Arlette, “*Doktor Hikmet'le bir büyük adamın bir küçük çocukla veyahut bir küçük çocuğun bir sarsak adamla alay edişi gibi*” (s. 157) eğlenir. Doktor Hikmet'le tanıştıkları sıralarda, at koşularında müşterilere tüyo veren bir *bookmaker* ile ilişkisi

vardır. Doktor Hikmet'in bakış açısıyla Arlette'nin sevgilisi, külhanbeyi tavırlı, kaytan bıyıklı bir adam olarak tanıtılır. Buradan Arlette'nin, Doktor Hikmet'in solgun yüzünü ve heyecanlı hallerini görerek ona ahmak bir adam demesinden ve sevgilisinin fiziksel özellikleriyle soğuk davranışlarını karşılaştırdığımızda, Arlette'nin daha çok külhanbeyi tavırlı, sert görünümlü erkeklerden hoşlandığını çıkarabiliriz.

Arlette, en çok annesi Madam Lavalier'e den korkar. Evde sadece annesinin sözü geçmesi yüzünden, annesinin hükmü altında, gönül meseleleri dışındaki her şeye itaatle boyun eğer. Gönül meselelerinde ise annesinin hükümlerine, “*sinsilik, kurnazlık ve mürailik (iki yüzlülük) silahlariyle*” (s. 231) karşı koyar. Orta halli bir Fransız ailesinin kızı olan Arlette, tahsilini yarıda bırakmış ve herhangi bir sanatta da istidat kazanmamıştır. Romanda belirtildiğine göre, Fransız ailelerinde bir evlat yirmisine basmış ve henüz ekonomik durumunu belirlememişse, kız olsun erkek olsun ailenin omzunda bir ağır yükür. Lavalier ailesinin de bu tip bir aile olduğunu belirtilir. Arlette de bu özellikleriyle, annesinin gözünde ailenin omuzlarında bir yük olarak görülür. Arlette, giyinip süslenmeye, gezip eğlenmeye düşkün bir kızdır. Babasından aldığı cep harçlıklarını eğlence yerlerinde sarf eder veya kendine birtakım cici biciler alır. Bu zamanlarda annesi sinirlenip Arlette'yi azarlar ve onu günlerce aç bırakır. Arlette'nin de aç kaldığı böyle zamanlarda, sevgilisinin ufak tefek ikramlarıyla açlığını giderir.

Madam Lavalier, kızının bir an önce evlenmesi için uğraşır fakat *bookmaker* gibi bir serseriyle değil, daha iyi kısmetlerle evlenmesini ister. Karşısına da Doktor Hikmet çıkar. Doktor ve İstanbul'daki köklü ailelerden birine mensup olması yüzünden, Arlette için en uygun aday olarak Doktor Hikmet'i düşünür ve Arlette'yi de bu doğrultuda yönlendirir. Böylece Arlette ile Doktor Hikmet arasındaki ilişki ilerlemeye başlar.

Arlette, on beş on altı yaşlarına kadar şiiri sever ve şiiri adeta “*güzel sözler arkasında bir rüya iklimi*” (s. 254) olarak görür. Fakat daha sonra, hayatın başka bir şey, şiirin de ayrı bir şey olduğuna inanır. Babasının da şair olması ve yazılarında mücadeleci, saldırgan olmasına rağmen evde uysal, yumuşak başlı olmasından hareketle; şairleri tiyatro aktörü olarak görür. Gerçek hayatta başka bir karakter olan aktör, sahneye çıkıp bambaşka bir karakterin rolünü oynar. Ona göre şairler de böyledir ve şiir tamamen yalanlardan ibarettir.

Egoist olduğunu kendi ağzıyla Doktor Hikmet'e itiraf eden Arlette, buna rağmen kalbinde birisine sempati ve meyil hissettiği zaman dünyanın en fedakâr insanı olduğunu da söyler. Doktor Hikmet'in hastalığı ortaya çıktığında, ona Arlette bakar. Doktor Hikmet, doktor tavsiyesiyle hava değişimi için Fransa'nın güney sahillerine Arlette ile beraber gitmeye karar verir. Madem Lavalieri de, bu seyahate çıkmadan evvel, aralarındaki ilişkinin daha da açıklık kazanmasını, nişan yapılmasını ve dönüşte de evlenmelerini dile getirir. Bunun üzerine Doktor Hikmet, Arlette'nin daha önceki ilgisinin gerçek olmadığını ve annesinin baskısıyla olduğunu düşünür ve Arlette'yi geride bırakarak seyahate tek başına çıkar.

Doktor Hikmet, Provasan'dayken Arlette ile mektuplaşırlar. Bu mektuplarda ikisinin arasındaki *sevgi* anlayışının farklılığı ortaya çıkar. Doktor Hikmet, derinlemesine, içinde sadece sevgi ve sevenin olduğu bir sevgiden bahsederken; Arlette bu sevginin mutlaka bir şekilde somutlaşmasından bahseder. Bir süre sonra, Doktor Hikmet'le mektuplaşmaları da kesilir ve birbirlerini bir daha görmezler.

Bütün bu özellikleriyle Arlette, giyinip süslenmeye, gezip eğlenmeye, hayatını yaşama emeliyle *nihilist bir tipe* örnektir. Ayrıca, o dönem Fransa'sında, on sekiz yaşından sonra ekonomik özgürlüğünü kazanamamış, kendisine evlenecek uygun bir eş bulamamış olmasıyla, ailesinin kendisine evde kalmış bir kız olarak görmesiyle *sosyal bir tip* olarak da değerlendirilebilir.

Arlette'nin romandaki önemi, Doktor Hikmet'le olan ilişkilerinde ortaya çıkan ikisi arasındaki aşka olan farklı bakış açılarıdır. Doktor Hikmet, bir doğulu olarak aşkın manevî tarafını temsil eder. Arlette ise bir batılı olarak Doktor Hikmet'e yazdığı mektuplarda dile getirdiği gibi aşkın maddi tarafını temsil eder.

Albert Lavalieri:

Jean Lavalieri'nin oğlu olan Albert, hukuk okuyan, zeki, haylaz, bütün vaktini kahvelerde geçiren, genç bir Fransız'dır. Ayrıca anarşist düşünceleri benimsemiştir.

Albert, Fransa'daki sosyal sınıflar arasındaki uçurumlardan; alt tabakadaki insanların, üst tabakanın çıkarları için çalıştığından bahseder. Fransa tarihini sınıfsal

eleştirisiyle Doktor Hikmet'e anlatır. Doktor Hikmet, Albert'in anlattıklarını yürek parçalayıcı bulur. Albert, bu yürek parçalayıcı şeylerden hissiz ve kuru bir sesle bahseder. Özellikle Nietzsche'nin düşüncelerinden fazlasıyla etkilenmiştir. Kötümser bir insandır. İnsanlardan nefret eder. Acıma duygusunun, kuvvetli bir karakteri uçurumlara sürükleyebileceğine inanır. Ailesi başta olmak üzere, çevresindeki kimseye sevgi göstermez. Sevgi gösterirse, çevresindeki insanların aciz yaşantılarına iştirak edeceğine inanır. Bu yüzden yalnız başına kendi hayatını yaşamak ister.

Albert, Doktor Hikmet'i arkadaş çevresiyle tanıştırır. Bu çevrede, ressamlar, heykeltıraşlar ve ne yaptığı belli olmayan birtakım Rus ihtilâlciler vardır. Doktor Hikmet'in bakış açısıyla, Albert ve arkadaşları, kafa yoran tarafları olan kişiler olarak tanıtılır. *“Her birinin bir teoriye, bir paradoksa veya bir doktrine saplanmış kafası bütün dışarı dünyanın tesirlerine karşı duygusuz olduğu kadar, başka kafalardan çıkan fikirlere karşı da sımsıkı kapalıdır.”* (s. 186). Her biri nutuk veya monolog tarzında konuşur, böylece hepsinin arasındaki söyleşi, tatlı bir sohbet haline gelemmez.

Albert, hukuk doktorası yapar fakat öğrendiği ilmin neye yarayacağını bilmez ve onu hırpalayarak karikatürünü yapmaktan zevk alır. Bir süre sonra da savcı olur. Romanın sonlarında Doktor Hikmet hastayken, İstanbul'a giden, İstanbul'dan gelen mektuplarla Lavalieri ailesinden sadece o ilgilenir.

Bütün bu özellikleriyle Albert Lavalieri, ailesi de dâhil olmak üzere, hiçbir şeye sevgi duymaması, değer vermemesi itibarıyla *nihilist bir tiptir*. Tek değer verdiği kafasındaki saplantılı düşüncelerdir. Düz bir karakter olan Albert Lavalieri'nin romandaki önemi, Doktor Hikmet'in düşünce dünyasında yaptığı değişimler ve Doktor Hikmet'i arkadaş çevresiyle tanıştırmak, farklı görüşleri yakından tanımasına yardımcı olmasıdır.

Ragıp Bey:

Ragıp Bey, orta yaşlı, tıknaz bir adam olarak tanıtılır.

Doktor Hikmet'in Ahmet Rıza'yı aradığı zamanlarda, Paris'te rastgele bir kahvede tanıştığı ilk Türk'tür. Ragıp Bey, Doktor Hikmet'i Ahmet Rıza'yla ve

Paris'teki diğer Jön Türklerle tanışır. Ragıp Bey, Paris'e 1892'de gelir, on iki senedir de Paris'te yaşamaktadır. Paris'e gelen ilk Jön Türklerdendir. Daha sonra Paris'e, Jön Türk akını başlar. Ragıp Bey, Paris'te Jön Türk nüfusunun artmasından şikâyetçidir. Çünkü sayıları artarken, itibarlarının azaldığını düşünür. Ona göre, “*yalan, iftira, fitne, desise, adım başı birbirinin kuyusunu kazma*” (s. 83) gırladır. Jön Türklerin bir konferans yapmak isteyip de ellerine yüzlerine bulaştırmalarını eleştirir. Prens Sabahattin ve Ahmet Rıza Bey taraftarları diye ikiye ayrılmalarını anlamsız bulur. Jön Türleri her gün vatan, millet diye konuşup, bunun doğrultusunda hiçbir şey yapmamakla suçlar.

Ragıp Bey, *Baba Ragıp* diye anılır. İyi yürekli ve basit kafalı bir adamdır ve on iki seneyi geçkin. Paris'te yaşamasına rağmen, doğru düzgün Fransızca bir cümle konuşamaz. Eli çok geniş olduğundan her sınıftan insana kendini sevdirmiştir. Ahmet Rıza'ya göre, Ragıp Bey oldukça yerici ve onu bunu sürekli çekiştiren bir insandır. Paris'e gelişi ve Paris'te neler yaptığıyla ilgili bilgiler Ahmet Rıza'nın sözleriyle şu şekilde anlatılır;

“Bu, İstanbul'da, Hıdiv İsmail Paşa'nın vekilharçlığını etmiş bir adamın oğludur. O münasebetle çocukluğundan beri birtakım Mısır prensleriyle düşüp kalkmıştır. Hıdiv İsmail Paşa'nın vefatından sonra oğullarının peşinde takılıp İtalya'ya gelmiş. Oradan Mısır'a gitmiş. Mısır'dan da gene bu prenslerin birinin refakatinde Paris'e kapağı atmıştır. Çok sempatik, nekre (nükteci) ve biraz da dalkavuşumsu olduğu için bütün bu Mısırlılar arasında paylaşılamayan bir matah gibidir. Birkaçından mukannen (belirli) aylığı bile vardır. Aylık vermeyenler de onu, buraya her gelişlerinde ihsanlara, atıfetlere gark ederler. Buna mukabil, hepsinin Paris'teki işlerine o bakar. Prensesler siparişlerini ona yapar. Bu itibarla Ragıp Bey'e, Hıdiv ailesinin Paris'te gayri resmî sefiri unvanı verilebilir.” (s. 92–93).

Ragıp Bey'in evi, bütün duvarları, taban tahtası, tavanı, eşyası ve kokusuyla Beşiktaş'taki veya Cihangir'deki herhangi bir orta halli Türk evine benzer. Bu evin içinde Ragıp Bey, sırtında bir Şam hırkası, belden kuşaklı pazen entari ve ayaklarında öksesiz terlikleriyle tam bir İstanbul efendisi gibi yaşar. Kendi kültürüne özlemle yaşayan Ragıp Bey, on iki yıldır Paris'te yaşayıp da doğru düzgün Fransızca

öğrenememesine rağmen, alafranga adabımuaşeretin bütün inceliklerini ve Frenkler üzerinde etki bırakan şatafatlı gösterişleri çok iyi bilir.

Doktor Hikmet, Paris'te kendi dar muhiti içinde sıkışıp kalmış ve Avrupa medeniyeti hayranlığı ve bu medeniyete dair kalıplaşmış birtakım kanaatler içinde yaşayan Jön Türkler içinde en iyi kişi olarak Ragıp Bey'i görür. Çünkü Ragıp Bey, Paris'in zevkine varmış ve burada yiyip içmekten ve gezip eğlenmekten başka kaygısı olmayan bir adamdır. Ragıp Bey, Paris'te idareli ve iyi bir şekilde yaşama konusunda Doktor Hikmet'e fazlasıyla yardımcı olur. Ragıp Bey, bu rehberlikte Paris'i bir Parisli kadar iyi tanıyan ve bunu ispat etmek fırsatını bulan bir yabancıнын gururunu duyar. Doktor Hikmet, Paris'i kendisi kadar tanımaya başlayınca, malumatını artık satamamaya başlar ve Doktor Hikmet'in gözündeki kıymet ve öneminin gün geçtikçe azaldığını sezer. Buna rağmen Doktor Hikmet'i haftada bir iki defa arayıp bulmadan edemez.

Bütün bu özellikleriyle Ragıp Bey, on iki yıldır Fransa'da yaşamasına rağmen sadece alafranga adabımuaşeretin bütün inceliklerini öğrenen ve her yerde bu incelikleri gösteren; buna rağmen tek kelime Fransızca öğrenemeyen tek amacı yiyip içmek ve gezip tozmak olan *sığ bir tiptir*.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Jean Lavalieri:

Jean Lavalieri, mavi gözlü, zayıf, ufak tefek, seyrek kırçıl saçlı bir adamdır.

Arlette'nin babası olan Jean Lavalieri, şairdir. Doktor Hikmet'e İstanbul'daki babasından gelen mektubu iletir, tanışırlar. Jean Lavalieri, ustası olarak Verlaine'yi gören, yıllarca sembolistlere karşı mücadele vermiş, bütün edebî ekollere karşı olan ve kendini tamamen sanat eleştirisine veren bir şairdir. Yazılarında, mücadelecî ve saldırgan bir kişilik olan Jean Lavalieri, gerçek hayatta evinde tamamen uysal ve yumuşak başlı bir insandır.

Orta halli bir Fransız olan Jean Lavalieri, Doktor Hikmet'le her görüşmesinde, hep şiir ve şairler hakkında konuşur. Kendi kitaplarını da Doktor Hikmet'e satar. Mektuplarını alıp götürdüğü için de ayrıca para alır.

Jean Lavalieri, her ne kadar yazılarında ateşli, mücadelecî bir insan olarak görünse de, gerçek hayatında karısından korkan, uysal bir kişidir. Bu özellikleriyle, *kılıbık bir erkek tipidir*. Bunların dışında romanda *entelektüel bir tip* olarak da karşımıza çıkar.

Madam Lavalieri:

Arlette'nin annesi olan Madam Lavalieri, kocasını kendi nüfuzu altında ezen, kızını Arlette'yi de korkudan tir tir titreten sert bir kadındır. Evin bütün idaresi Madam Lavalieri'nin elindedir.

Kızının gezip tozmasına, parasını kıyafetler alıp eğlencelere giderek harcamasına şiddetle karşı çıkar. Bazen de kızını günlerce aç bırakarak cezalandırır ve bundan sadistçe bir zevk duyar. Kızının *bookmaker* ile olan ilişkisinden haberdardır fakat o, kızının daha iyi bir kismetle evlenmesini ister. Karşısına Doktor Hikmet çıkar. Doktor Hikmet'in mesleğini ve İstanbul'da köklü bir aileden geldiğini düşünerek, kızını için en uygun adayın Doktor Hikmet olduğuna karar verir. Kızını da bu doğrultuda yönlendirir.

Doktor Hikmet, Madam Lavalieri'nin kişiliği ile annesi Pakize Hanım'ın kişiliğini karşılaştırır. Buna göre annesi ne kadar nazlı, tatlı ve yumuşaksa; Madam Lavalieri o kadar sert ve hırçın bir kadındır. Annesinde tevazuyla vakar birbirine karışmış iki fazilettir. Madam Lavalieri'de ise küstahlık ve bayağılık göze çarpan özelliklerdir. Ayrıca Madam Lavalieri, misafirlerinin önünde kocası Jean Lavalieri'ye emredici, küçümseyici laflar etmekten sakınmaz.

Bütün bu özellikleriyle Madam Lavalieri, kocasını ve çocuklarını kendi iradesiyle yönlendiren, evde sözü geçen, *dominant (baskın) bir kadın tipidir*. Bu özelliğiyle romanda, karşımıza *sosyal bir tip* olarak çıkar. Romandaki önemi, kızıyla Doktor Hikmet'in yakınlaşmalarını sağlaması ve Doktor Hikmet'in Madam Lavalieri'nin anneliğini görüp kendi annesiyle karşılaştırması ve annesine dair anılarını hatırlamasıdır. Doktor Hikmet'in hayalindeki kadın tipi Madam Lavalieri gibi bir kadın değil, annesi gibi sevgi dolu bir kadındır.

Jean Ausiere:

Yirmi dört-yirmi beş yaşlarında, yumuşak, uzun lepiska saçlı ve mavi gözlü genç bir ressamdır.

Doktor Hikmet, Jean Ausiere ile resim satan dükkânların birinden onun bir tablosunu alması üzerine tanışır. Doktor Hikmet'in tabloyu seksen franga aldığını duyunca küplere biner. Dükkân sahibine tabloyu on beş franga satmıştır. Dükkân sahibi kendisini istismar ediyor diye çıkışır, onunla kavga eder. Doktor Hikmet, bir ressamın para için kavga çıkardığını görünce, Avrupalı sanatçılar hakkında düşünceleri değişmeye başlar.

Jean Ausiere, Roma mükâfatını alacakken bir haksızlığa uğramasıyla mükâfatı alamaz. Ondan sonra da, sergi de açmaz. Yüksek tablo esnafına satılmış kimselerden oluşan jüri ve kritiğin, bir hiçten dâhi çıkardıkları ve bir dâhiyi de açlığa mahkûm ettikleri yönünde suçlar.

Doktor Hikmet, Jean Ausiere'nin kişiliğinde, Igor Igoreef'in Avrupa medeniyeti ile söylediklerinden yola çıkarak, Avrupa gençleri ve sanatçıları hakkında şu çıkarımları yapar;

“Igor Igoreef’le arkadaşlarına şimdi nasıl hak vermezsin? Bu çocuğun karakteri bu süfliyete (bayağılığa) doğarken düşmedi ya? Açlık, ihtiyaç, sefalet, -her ne dersiniz deyin- birtakım ekonomik zaruretlerdir ki, onu gençliğin ilk adımlarında bu ahlâkî çukurun içine itiyor. Ne ruhunun tazeliği, ne artistik dehası, ne ince zevki, ne derin hassasiyeti, onu, bu düşüştten kurtaramıyor ve bu cemiyet, o tarzda kurulmuş ki, kimbilir, buna benzer ne çok zekâ, ehliyet ve kudret kendi yolunu açamadan, dikenler bürümüş bir ormanda gibi kaybolup gidiyor. Şimdi ‘hürriyet’, Igor Igoreef’in dediği gibi bu çocuğun neyine yarar? O hiir olmaktan bitiyor... Cemiyet, Ausiere’ye bir takım haklar vermiş; fakat onu hiçbir vazife ile mükellef kılmamış. Keşke, bütün hakları alsaydı da tek vazife verseydi. Ona dese ydi ki: ‘İşte, sana bir atölye, bir sehpa, bir tuval, işte sana boyalar, fırçalar; oturacaksın ve bize kendi bildiğine göre renklerin ve şekillerin musikisini yapacaksın’. Hiç şüphesiz Ausiere daha bahtiyar olacaktı ve evvelâ bir insan sonra da bir artist olmanın gururunu duyacaktı. Şimdi ise ne onu, ne bunu duyuyor. İnsan cemiyetinin hiçe saydığı bu fert, bir insan cemiyeti içinde yaşadığını hissetmiyor bile. Tamamıyla ‘instinet’lerinin (içgüdülerinin) elinde esir, yarı hayvanî bir dereceye düşüyor ve artistlik gibi yüksek bir misyonu, para kazanmağa, karın doyurmağa yarar herhangi bir zanaattan farklı tutmuyor.” (s. 227–228).

Jean Ausiere, yetenekli olmasına rağmen birtakım ekonomik ihtiyaçlar içinde sanatını, zanaattan farklı tutmayan, sanatını para için icra eden Avrupalı sanatçı tipine örnektir. Bu özellikleriyle, Doktor Hikmet’in Avrupalı sanatçılara karşı olan görüşlerinin değişmesini sağlar. Doktor Hikmet eskisi gibi Avrupalı her sanatçıya kör bir şekilde hayranlık duymaz. Aralarında Jean Ausiere gibi sanatını sadece para karşılığında bir tüccar edasıyla icra eden sanatçıların da olduğunu farkına varır.

Doktor Pienot:

Altmış yaşında, Yahudi bir doktor olan Doktor Pienot, Doktor Hikmet hastalandığı zaman onun hastalığını teşhis eden doktordur. Profesör Foissard’ın

neslinden bir adamdır. Profesör Foissard'ın aksine, Doktor Pienot hafif ruhlu, cana yakın, mütevazı ve iyiliksever bir insandır. Doktor Hikmet'in Fransa'ya ayak bastığı andan beri gördüğü, espri yapmayan ve ukalalığa düşmeden daima ciddi kalmasını bilen bir insandır.

Doktor Pienot meslek hayatında, Doktor Hikmet'in hoca veya yüksek ihtisas sahibi olarak tanıdığı birçok kişiden daha üstündür. Kendine ait teorileri olan ve insan vücudu hakkında icat denilebilecek orijinal fikirlere ve kanatlara varmış bir doktordur. Pratikteki teşhis ve tedavi yöntemleri sayesinde de Doktor Hikmet bir ay gibi kısa sürede ayağa kalkar.

Fransa'da doğup büyümesine ve bir Fransız adı taşımasına rağmen Yahudi olması yüzünden çekmediği sıkıntı kalmamıştır. Birçok başarı kapısı yüzüne kapanmıştır. Mensup olduğu ilim âlemindeyse de sırf Yahudiliği yüzünden, bütün çabaları ve emekleri görmezlikten gelinir. Doktor Pienot'un gözünde servet veya şöhret yoktur. O, kendini tamamıyla ilmine verir ve "*hiçbir hizbe, hiçbir fırkaya, hiçbir teşkilata dâhil*" (s. 299) olmaz. Hatta Farmasonluğa bile girmez. O da tıpkı Doktor Hikmet gibi Paris'te yapayalnız bir insandır, bu yüzden Doktor Hikmet'i kendine yakın bulur. İki arkadaş arasında güzel bir dostluk başlar. Doktor Hikmet ölüm döşeğindeyken de Doktor Pienot'un evindedir ve ona Doktor Pienot bakar.

Bütün bu özellikleriyle, Fransa'da Doktor Hikmet'in romanın sonlarına doğru da olsa tek dostu olan Doktor Pienot, tıp bilgisiyle ve meslek hayatında verdiği mücadele ile *ideal bir tip* olarak karşımıza çıkar. Romanda olumlu özellikleriyle ele alınmış birkaç kişiden birisidir. Bu olumlu özellikleriyle *idealize edilmiş bir doktor tipidir*.

Profesör Foissard:

Ecole de Medicine'de hoca olan Profesör Foissard, Ragıp Bey'in, Doktor Hikmet'i iş bulması için yanına götürüp tanıştırdığı kişidir. Doktor Pienot'un aksine, mesleğinde şöhret ve servet kazanmış zengin bir insandır. Devlet hastanesindeki ameliyatlardan beş kuruş almamasına rağmen, bunların dışındaki ameliyatlarını yüz yirmi İngiliz lirası karşılığında yapar. Ayrıca yüklü bir miktarda da maaşı vardır.

Servetinin yanında *Institut* azasıdır ve ‘*Chevalier de la Legion d’honneur*’ gibi unvanları da vardır.

Profesör Foissard, Doktor Pienot karakterinin zıttı olarak karşımıza çıkar. İkisi de aynı nesle mensuptur. Profesör Foissard, snob, mağrur, egoisttir.

Profesör Foissard, romanda, kişiliğinde ve meslek hayatında olumsuz özelliklerinin ön plana çıkarılması ve idealize edilmiş bir doktor tipi olan Doktor Pienot’un zıttı bir karakter olması sebebiyle “*merdud (reddedilen)*” (Çetin, 2008: 156) bir tiptir.

Igor Igoreef:

Kocaman başı olan, kızıl, saç sakalı birbirine karışmış genç birisidir.

Albert’in arkadaşları olan iki Rus ihtilâlcî gençten biridir. Doktor Hikmet’le tanışınca, Jön Türklerle ilgili ondan bilgiler alır ve amaçlarının ne olduğunu merak eder. Doktor Hikmet’in “*Yani hürriyet istiyoruz*” (Karaosmanoğlu, 2009: 208) cevabı üzerine, uzun bir konuşma yapar. Fransız İhtilâli’nden başlayarak, romanın geçtiği zamana uzanan tarihî ve sosyolojik analizler yapar. Bu analizlerinde, ekonomik ve sosyolojik prensipler içinde her şeyi paraya dayandırır ve insanı, duygularından arınmış, tek hücreli canlılar gibi görür.

Bu özellikleriyle Igor Igoreef, *nihilist bir tiptir*. Materyalist bir dünya görüşüne sahiptir ve dünya üzerindeki ekonomik ve sosyolojik olayları maddi unsurlara bağlar.

Morotof:

Mongol çehreli, iri kemikli, kısa boylu, sıska bir adamdır.

Albert’in arkadaşları olan iki Rus ihtilâlcî gençten diğeri olan Morotof, Igor Igoreef’le beraber, Doktor Hikmet’le *hürriyet* üzerine konuşurlar. Fransız İhtilâli’nden başlayarak romanın geçtiği zamana kadar tarihî ve sosyolojik analizler yaparlar. Igor Igoreef, tarihteki her kabahati tarihî kanunların rolü olarak görürken, Morotof bütün

kabahatleri kapitalist rejimin üstüne atar. Ayrıca Morotof, Doktor Hikmet'le konuşurken Osmanlı'nın durumu üzerine durmayı ister. Ona göre, Osmanlı'nın çöküşünün nedeni, kapitalist rejim ve Avrupa devletleridir.

Morotof, Igor Igoreef gibi materyalisttir. Doktor Hikmet, bu iki genç Rus ihtilâlcilerin, materyalist fikirleri yüzünden ulvî şeylere olan inancını yitirir ve fikir, sanat davalarına inanmaz hale gelir. Morotof da tıpkı, Igor Igoreef gibi *nihilist bir tiptir*.

Duchesse d'Urat:

Ragıp Bey'in, Doktor Hikmet'i on beş günlük çay davetlerinden birine götürdüğü, Paris sosyetesinin en safkan ve katıksız üyelerinden bir kadındır. Bütün Paris sosyetesini, Duchesse d'Urat'ın davetlerinde toplar. Babasının elçilik yaptığı İstanbul'da iki yıl bulunması ve ilk kocasının generalliği esnasında birkaç defa Tunus'a gidip gelmesi sayesinde, kusursuz bir Fransız asilzadesi olan Duchesse d'Urat'ta birtakım egzotik zevkler uyanmıştır. Şarka, şarklılara ve şarka ait her şeye meraklı bir kadın haline gelmiştir.

Duchesse d'Urat'ın salonlarında, dibalar giyinmiş beyaz kavuklu Hint mihraceleri, Osmanlı ve İran sefaretlerine mensup kırmızı fesli ve kara serpuşlu Türklerle Farslar eksik olmaz. Duchesse d'Urat, evini şark usulüyle süslemiştir. Evinde, Şiraz seccadeleri, Türk mongolları ve Bengal palmyeleri vardır.

Bütün bu özellikleriyle Duchesse d'Urat, Avrupalıların Türklere karşı bakışını temsil eder. Birçok Avrupalı gibi o da doğunun kendisine egzotik gelen özelliklerine hayrandır.

Comtesse:

Duchesse d'Urat'ın davetinde, Doktor Hikmet'e özel bir ilgi gösteren elli beş yaşında bir kadındır. Operet primadonnaları gibi giyinmiş, yüzü pudralarla bir soytarı suratına benzeyen, zengin bir kadındır. Doktor Hikmet'in doktor olduğunu öğrenince, Türkiye'de hekimlik tahsilinin yapılabildiğine şaşırır. Türk erkeklerinin gerçekten

birçok kadınla birden evlenebildiğinin doğru olup olmadığını merak eder. Doktor Hikmet, dört kadın diye cevap verince de, erkeğin birinci kadınla beraberken diğerlerinin ne yaptığını, kaç günde bir sıra geldiği gibi birkaç soru sorar. Doktor Hikmet'i beğenen Comtesse, Doktor Hikmet'ten, gelip kendisini görmesini ister.

Comtesse de tıpkı Duchesse d'Urat gibi, romanda Avrupalıların Türklere ve doğuya bakışını temsil eder. Ayrıca Comtesse, Türklerin sadece harem hayatlarını merak eden Avrupalıyı temsil eder.

Germaine:

Geniş alınlı, “*ortasından bir uzun ve muntazam çizgi ile iki yana ayrılmış düz ve yatık saçları, tıpkı Georges Sand'ın gençlik resimlerinden birindeki kuvafuru*” (s. 193) hatırlatan genç bir kadındır.

Doktor Hikmet'le bir gece yolda rastgele karşılaşırlar. Doktor Hikmet'e kendini alıp nereye isterse götürmesini ister. Germaine, Doktor Hikmet'le karşılaştığında fenalık geçirmektedir. Doktor Hikmet, Germaine'yi alıp bir otele götürür, geceyi otelde beraber geçirirler.

Germaine'nin babası çok içer ve her zaman karısını döver. Germanine'nin annesi de hıncını Germaine'yi döverek alır. Annesinin dayaklarından sonra vücudunun her yeri yara bere içinde kalır. Bazı günler annesinin dayakları yüzünden evden kaçıp sokaklarda kalır. On altı yaşına geldiğindeyse evden kaçar. On iki on üç yaşlarındayken bir mücellit, onu, dükkânına çalışmak için çağırır. Germaine de evden kaçınca bu adamın yanına gider ve dükkânında çalışıp orada kalmaya başlar. Mücellit adam, sabahları dükkâna geldiğinde, Germaine'nin vücudunu okşayarak taciz eder. Germaine de bu okşamalardan hoşnuttur. Bir süre sonra da adamla kendi rızasıyla birlikte olur. Germaine, *mazoşist* bir insandır. Mücellit adamla birlikte olmadan önce, ona söyledikleri bu özelliğini ortaya koyar;

“*Beni sık, beni hırpala; faismoi du mal! (acıt beni!) diyerek bağırarak istiyordum. Nihayet, bir gün geldi, kendimi tutamadım.*” (s. 195).

Doktor Hikmet'i ilk gördüğünde onu, bir Tunus beyine veya bir Mısırlı prene benzetir. Germaine, Şarklılara bayıldığını söyler. Çocukluğundan beri hayalini kurduğu şey, bir Arap'ın onu çöllere kaçırmasıdır. On üç, on dört yaşlarındayken rüyalarında hayal ettiği Arap'ın yüzünü ve onu çöldeki çadırına kaçırmasını görür. Doktor Hikmet'i gördüğünde, rüyalarına giren bu Arap'ı hatırlar, Doktor Hikmet'i ona benzetir. Doktor Hikmet'in Türk olduğunu öğrenince, ondan korktuğunu, sevişirken kendisini fazla hırpalamamasını söyler. Geceyi beraber geçirirler. Sabah olduğunda, Doktor Hikmet uyanmadan, onun cüzdanını çalıp otel ücretini de ödeyerek ayrılır.

Bütün bu özellikleriyle Germaine de tıpkı Duchesse d'Uret ve Comtesse gibi oryantalist bir bakış açısıyla, doğuyu egzotik bir mekân olarak gören Avrupalıyı temsil eder. Germaine'nin hayallerinde, doğudaki çöller ve kendisini o çöllerdeki çadırına kaçırarak olan bir Arap erkeği vardır.

Karabet Vahanyan:

Doktor Hikmet'in, İzmir'den binip Paris'e kaçtığı *Nigére* vapurunda karşılaştığı Ermeni komitecidir. İstanbul'dan vapura binişi oldukça gürültülü olmuştur. Peşindeki hafiyelerden kaçan Karabet Vahanyan, son anda vapura binebilir. Hafiyeler Karabet'i geri almak isteseler de, vapur Fransız toprağı sayıldığı için, Türk hükümeti kaçağı geri alamaz. Siyasî bir mülteci olarak gemiye biner.

Sivaslı olan Karabet Vahanyan, orta tahsilini bir Amerikan okulunda yapmıştır. Doktor Hikmet'le tanışınca, gemiye nasıl bindiğini anlatır. Bu hikâyeyi dinleyen Doktor Hikmet, ona "*Öyle ise aynı yolun yolcuları ve aynı gayenin fedaileriyiz*" (s. 39) diyerek yakınlık gösterir. Bir Türk tarafından böyle taşkın bir dostluk hamlesi görünce, Karabet Vahanyan'ın içinde şüphe ve emniyetsizlik uyanır. Doktor Hikmet'e uzak durmakla beraber, gemideki diğer yolculara da pek sokulmaz. Doktor Hikmet, Karabet Vahanyan'ın bu sessizliğini, "*iyi Fransızca bilmemesinden veyahut da Akdeniz'in bu lâfazan halkıyla, her şeye rağmen, birdenbire uyuşamayacak kadar Anadolu çocuğu kalmasından*" (s. 40) kaynaklandığını düşünür.

Karabet Vahanyan bu özellikleriyle, romanın konusunun geçtiği devirde Osmanlı topraklarındaki azınlıkları, özellikle Ermenileri temsil eder. Ermeni bir komitacı olan Karabet Vahanyan, romanın başında, gemiyle İstanbul'dan kaçışıyla, gemideki Avrupalıların Osmanlı'ya ve Osmanlı egemenliğindeki azınlıkların sürekli zulme uğradıkları yönünde düşüncelerini ön plana çıkarmasıyla önemlidir.

Cemal:

Doktor Hikmet'in Pire limanında tanıştığı, *Jön Turc* neşriyat acentesidir. İki sene önce İzmir'den Hıdiviye vapuruyla kaçmıştır. Önce Mısır'a sonra da Paris'e gider. Bir sene kadar Paris'te yaşar. Arada sırada *Meşveret* gazetesinin çıkarılmasıyla uğraşır. Zamanının çoğunu Paris kaldırımlarını dolaşarak geçirir. Jön Türklüğü boş boş gezmek değil, dişe dokunur işler yapmak olduğunu dile getirir. Paris'ten sonra da Pire'ye gelerek *Jön Turc* neşriyat acentesi olur.

Cemal, çalışmalarının mükâfatını da görür. Paris'ten Ahmet Rıza Bey, Kahire'den Ahmet Saip Bey, gazeteleri ona bedavaya gönderirler. Cemal de karşılıksız olarak, onlara ücretsiz muhabirlik yapar. Rumcası iyi olan Cemal, Doktor Hikmet'i Pire ve Atina'yı gezdirir. Doktor Hikmet, kendine yeni kıyafetler almak ister. Cemal de onu Atina'daki tanıdığı bir mağazaya götürür. Kendisine de bir kıyafet alır fakat parasını Doktor Hikmet'in ödemesini rica eder, parasını Pire'ye vardıklarında vereceğini söyler. Doktor Hikmet, parasını öder. Pire'ye vardıklarında acentenin kapalı olduğunu görürler, Cemal parayı ödeyemez, üzerine Doktor Hikmet'ten harçlık alır.

Ruşeni Bey:

Doktor Hikmet'in babası olan Ruşeni Bey, romanda görünmese de onu, oğluna yolladığı mektuplarla tanırız.

Ruşeni Bey, Sultan Murad mensuplarından. Bu yüzden de yirmi sekiz, yirmi dokuz yıldan beri bir nevi göz hapsinde yaşar. Evinden hemen hiç çıkmaz ve yakın çevresi dışında kimseyle görüşmez. Bu yüzden de Doktor Hikmet'in çocukluğu, ilk

gençlik yılları yalnızlık ve arkadaşsızlık içinde geçer. Ruşeni Bey, oğlunun böyle bir hayatı olmasından kendisini sorumlu tutar.

Oğlunun Paris'te olduğu haberini verdiği mektuba yazdığı cevapta, ortadan böyle kaybolmasına endişelendiklerini dile getirir. Paris'te oğlunun mesleğinde ilerleyeceği haberine sevinir. Avrupa medeniyetinden alacağı feyiz ile ilim ve fen âleminde kemal sahibi olmasını ve bununla da gurur duyacağını söyler.

Oğluna devamlı para gönderir. Bir süre sonra, sıkıntıya girerler ve oğlundan bu haberi bir müddet sakladıktan sonra, söyleme gereği duyar. Maddî sıkıntıya girmelerinin nedeni, Todoraki adında bir sarraftan evlerini ipotek etme karşılığında beş yüz lira almalarıdır. Borcun vadesi çoktan gelip geçer, faizleri de birikir. Ruşeni Bey, Todoraki'den beş yüz lira daha alıp yalıtı Todoraki'ye devretmek ister fakat Todoraki, bunu reddeder. Mahkeme de Ruşeni Bey'i borçlu bulur. Ruşeni Bey, yalıtı satılığa çıkarır. Karısının mücevherleriyle ve yalıtının satışından gelecek olan parayla borcunu ödemeyi düşünür. Bunun için de, oğluna yollayacakları parada bir miktar azalma olacağını söyler. Bunun üzerine Doktor Hikmet, ailesinin bu durumlara gelmesinin nedeni olarak kendisini görür. Paris'te gezip tozarak yaşaması, sorumsuz olması, ailesinin buna rağmen hâlâ ona para göndermeleri karşısında kendisini suçlar. Doktor Hikmet Paris'te zevk sefa içindeyken ailesi sefaletе sürüklenmiştir. Buna rağmen babası bu durumlarının geçici olduğunu, üzülmemesini, yine eskisi gibi para yollayacaklarını söyler.

Bütün bu özellikleriyle Ruşeni Bey, oğlu Doktor Hikmet için her türlü fedakârlığı yapan, *fedakâr bir baba tipi* olarak karşımıza çıkar.

Pakize Hanım:

Doktor Hikmet'in annesi olan Pakize Hanım, romanda kocası Ruşeni Bey gibi görünmez. Doktor Hikmet, Madam Lavalier ile tanışınca annesini hatırlar ve nasıl bir kadın olduğuna dair annesiyle ilgili anılarını düşünür. Pakize Hanım, Madam Lavalier'nin tamamen zıttı bir karakterdir. Pakize Hanım, nazlı, tatlı, yumuşak ve tevazuyla vakar gibi iki fazileti kişiliğinde barındıran bir kadındır. Kocası Ruşeni Bey'i

asla kırmaz, ona karşı çıkmaz. Madam Lavalier, kocasına herkesin önünde küçük düşürücü laflar etmesine rağmen; Pakize Hanım, kocası Ruşeni Bey'e tamamen saygı gösteren bir kadındır. Doktor Hikmet'in annesinde en çok sevdiği şey, "*kullandığı eşyadaki tabii lavanta çiçeği aromasıyla, tenindeki daimî beyaz sabun*" (s. 241) kokusudur. Pakize Hanım'daki bu lavanta ve beyaz sabun kokuları; Hüküm Gecesi romanında Ahmet Kerim'in, annesinin çamaşırlarında ve Türk mahallelerinde koktuğunu söylediği lavanta ve beyaz sabun kokularıyla aynıdır. Yakup Kadri'nin romanlarında saflığın, temizliğin ve güzelliğin sembolleri olan bu kokular, Bir Sürgün romanında da karşımıza çıkar. Doktor Hikmet de çocukluğunu, saflığın, güzelliğin ve temizliğin sembolü saydığı annesinin kokusunu hatırlayarak Hüküm Gecesi'ndeki Ahmet Kerim ile benzerlik gösterir. Yakup Kadri'nin romanlarında geçen *anne imgesinin*, güzel kokularla özdeşleştirilmesi, Yakup Kadri'nin bilinçaltında yatan annesine duyduğu aşırı sevgiden, bağlılıktan ve gerçek hayatta da annesinin çok titiz bir kadın olmasından kaynaklığını da düşünebiliriz.

Pakize Hanım, titiz bir kadındır. Bir gün evlerine Lehli bir bohçacı kadın gelir. Doktor Hikmet, okuldan eve geldiğinde annesinin elini öptükten sonra Lehli kadının elini öper ve Lehli kadın, Doktor Hikmet'i alıp kucaklar. Lehli kadın gittikten sonra, Pakize Hanım evin her yerini baştanbaşa temizler. Ardından, oğlunu banyoya götürüp tepeden tırnağa iyice sabunlayarak yıkar.

Doktor Hikmet, Madam Lavalier'yi görünce annesiyle karşılaştırır ve annesinin bütün güzel yönlerini özler. Doktor Hikmet, ev kadını denince, gözünün önüne kendi annesinden başka kimse gelmez.

Pakize Hanım, romanda görünmese de, Doktor Hikmet'in çocukluğuna dair anılarıyla anlatılır. Bu anılara göre, Pakize Hanım, vefakâr, titiz, kocasına ve çocuklarına karşı sevgi ve saygı dolu bir Türk kadını temsil eder. Doktor Hikmet'in bakış açısıyla *idealize edilmiş bir kadın tipidir*. Ayrıca, Pakize Hanım karakteri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun annesinden özellikler taşır.

Ahmet Rıza Bey:

Kırk beş yaşında, kırçıl sakallı yaşlı bir adamdır.

Paris'teki Jön Türklerin şefi olan Ahmet Rıza Bey, Ragıp Bey'in bakış açısıyla; ulaşılması zor, geleceğin sadrazamı olarak geçinen, kibirli ve azametli bir insan olarak tanıtılır. Ahmet Rıza Bey'le, Ragıp Bey birbirlerini sevmezler. Ahmet Rıza Bey'in, Ragıp Bey hakkında düşünceleri olumsuzdur.

Ahmet Rıza, Doktor Hikmet'le görüştiklerinde herhangi bir ciddi konuya, politika işlerine değinmek istemeyen bir halde görünür. Günün birinde bir şeyler olabileceğine dair pek de umudu yok gibidir.

Bazı günler, *Cafe Soufflet*'te Jön Türk toplantılarına katılır. Doktor Hikmet'e göre, ihtilâlcı Jön Türkler arasında Ahmet Rıza Bey farklı bir insandır. Diğerlerinin yazılarında ve kişiliğinde ihtilâlciliğin bütün hummaları sezilirken; “*Ahmet Rıza Bey, hem yazıları, hem şahsı itibariyle bir mütekait mutasarrıftan (emekli bir kaymakamdan) farksızdır. Tavır ve edasında daimî bir kitabeti resmiye (resmî bir yazı) kuruluşu vardır ve her vakit bunun, insana fütur veren (usanç, bezginlik) eksikliği, soğukluğuyla Sergüzeşt müellifinin romantik taşkınlığı arasında bariz bir ruh ve karakter tezadı göze çarpardı.*” (s. 165–166).

Doktor Hikmet, Avrupa medeniyeti hakkında değişmeye başlayan, hayranlığının altında uyanmaya başlayan rahatsız edici, endişe verici bir şuur hakkında Ahmet Rıza Bey'e danışmak istese, şu cevabı alacağından emindir;

“*Avrupa medeniyetini anlamak o kadar kolay bir şey değildir. Ben ki bir eski 'positivist'im; hâlâ, bunun künhüne eremedim. Auguste Comte'u okuyunuz; Auguste Comte'u okuyunuz.*” (s. 166–167).

Romanda gerçek hayattan alınmış bir karakter olan Ahmet Rıza Bey, ilk Türk pozitivistlerindedir. “*Ahmet Rıza Bey 1859 yılında Boğaziçi'nde Yanıköyü'nde doğmuştu. Babası İngiliz Ali Bey, Ahmet Rıza'nın çocukluğunda Konya'ya sürülmüştü. Rıza Bey'in, Avusturyalı annesinin etkisi sonucunda genç yaşta Batı ile ilgilenmiş olması muhtemeldir. Kendisini gençliğinde derin düşüncelere sevk ettiğini anlattığı*

Anadolu köylerini de Konya’da babasını ziyaret ederken görmüş olduğunu tahmin edebiliyoruz.

Anadolu köylüsünün akıbeti hakkındaki düşünceleri Ahmet Rıza Bey’in Fransa’da ziraat öğrenimi yapmayı istemesiyle sonuçlandı. Rıza Bey böylece Grignon Ziraat Okulu’nda okudu ve mezun olduktan sonra Türkiye’ye döndü. Sermaye bulamadığından ve ‘emn-ü âşayış’ yerleşmediğinden yeni ziraat teknikleriyle ziraat yapma isteğinin yerine getirilmesinin imkânsız olduğu sonucuna vardı. Bunun üzerine, Ahmet Rıza Bey bu kadar geri kalmış olan kendi toplumunu eğitim yoluyla uyandırmaya karar verdi. Az sonra Bursa İdadi-i Mülki Müdürlüğü’ne tayin edildi, bir süre sonra Bursa Maarif Müdürü oldu. Bursa’da -eğitim sistemine getirmek istediği yenilikler dolayısıyla olacak- öteki memurların engellemeleriyle karşılaşarak diğer milletlerin ne gibi araçlar kullanarak ilerleyebilmiş olduklarını inceleme ihtiyacını hissetti. 1889’da Fransız İhtilâli’nin Yüzüncü Yıldönümü dolayısıyla açılan sergiye görevli olarak kendini tayin ettirmeyi başardı. Paris’e gelince ‘modern fikir akımlarını daha serbest bir şekilde inceleyebilmek için’ istifa etti. Kendi ifadesine göre o zamanlar bile pozitivistin etkisi altındaydı. Meşveret’in Fransızca ekinde çıkan bir makalesinde, pozitivistin 1887 yılında Türkiye’de, Dr. Robinet isminde Auguste Comte hakkında ilk yazanlardan birinin kitabında keşfettiğini anlıyoruz. Ahmet Rıza Bey Paris’e döndükten sonra bu konudaki bilgilerini arttırmak için Fransız pozitivistlerinin başında bulunan Pierre Lafitte’in derslerine devam etmeye başlamıştı.” (Mardin, 1989: 129–130).

Avrupa’nın çeşitli büyük şehirlerinde bir araya gelen Jön Türkler, bu şehirlerde çıkardıkları yayınlarla, varlıklarını devam ettirirler. Ahmet Rıza Bey de, Paris’te çıkardığı *Meşveret* ile Paris’te bir araya gelen Jön Türklerin lideri konumundadır. Düşünceleriyle birçok insanı etkiler.

Romandaki Ahmet Rıza Bey karakteri, gerçekteki Ahmet Rıza Bey ile birçok açıdan benzerlik gösterir. Özellikle romanda, Ahmet Rıza Bey’in pozitivistliğini ön plana çıkararak söylemleri ve Auguste Comte’yi dilinden düşürmemesiyle gerçekteki Ahmet Rıza Bey’e benzer.

Bütün bu özellikleriyle Ahmet Rıza Bey, romanda pozitivist yön ağır basan, ülke sorunlarına, yurt dışında olsa bile bir şekilde çeşitli çözümler arayan, üreten *entelektüel bir tip* olarak karşımıza çıkar.

Ali Kemal Bey:

Doktor Hikmet'in Paris'te rastgele tanıştığı, Paris'teki Jön Türkler'den biridir. Doktor Hikmet, Ali Kemal Bey'i "*İkdam gazetesindeki makalelerinden ziyade, Hüseyin Cahit Bey'in ona dair Serveti Fünun'da açtığı polemiklerden*" (Karaosmanoğlu, 2009: 97) hatırlar.

Ali Kemal Bey, Türklerden bir şey olmayacağını, içlerinde iyi olan hiçbir şeyin yetişemeyeceğine inanır. Ona göre, ilim, fen, ahlâk, fazilet adına ne varsa hep Avrupa'dadır. *Science Politics*'te eğitim görmüştür. Burada birkaç profesörden ders dinledikten sonra, kahvede arkadaşlarına sürekli olarak hocalarının dediklerini, yaptıklarını anlatır. Türk diplomalarını da küçümser. Ragıp Bey tarafından, ukala dümbeleği ve zerre akli olmayan bir kişi olarak görülen Ali Kemal Bey, Ragıp Bey'in anlattığına göre; Mahmut Muhtar Paşa'nın yanında topladığı paraları borsada pamuk üzerine oynayarak batırır.

Romanda çok az anlatılan Ali Kemal Bey, gerçek hayattan alınmış bir karakterdir. "*Mülkiyeli Ali Kemal, 1867 yılında İstanbul'da doğmuştu. Babası mumcular kethüdası Hacı Ahmet Efendi servetini kendi başına yapan bir Anadolu köylüsüydü. 'Ömrüm' ismiyle yazdığı otobiyografisinde, Ali Kemal 1886–1887 ders yılında üçüncü sınıfta iken Paris'i görme isteğinin artık dayanılmaz hale geldiğini anlatıyor. Bir gün Ali Kemal Paris'e kaçmıştır.*

Paris'te St. Germain kahvelerinin müdavimleri arasında, Ali Kemal, Yeni Osmanlılardan Kayazade Reşet Bey'in oğlu Ali Ferruh Bey'e rastladı. Ali Ferruh Bey, Abdülhamit rejimine karşı duyduğu nefreti Paris kahvelerinde Padişah aleyhinde ateşli şiirler yazmak ve bunları gizlice Türkiye'ye sokmak suretiyle değerlendiriyordu.

Bir süre sonra genç Mülkiyeli Türkiye'ye dönmüş ve kendisinin de açıklayamadığı bir nedenden dolayı dışarıdaki maceraları konusunda sorguya

çekilmeden tekrar mektebe devam etmeye başlamıştı. Bu sıralarda, tatil günlerinde babasının konağında toplanan ve edebî konular üzerinde tartışmalar yapan bir grup oluşturmayı başardı. Günün birinde tartışma grubuna katılanlar evin zaptiyeler tarafından sarıldığını gördüler. Öğrenciler tutuklandılar ve sorguya çekildiler. Fakat maksadın yalnızca edebiyat olduğu öğrenilince yalnız beş günlük hapis cezasına çarptırılarak beşer altın ihsanıyla mekteplerine iade edildiler. Bir süre sonra, Ali Kemal'in Abdülhakim Memduh isminde bir arkadaşı kendisine gelerek yeni bir cemiyetin oluşturulduğunu, fakat bu cemiyetin maksadının 'çocukça' değil 'ciddi' ve 'gizli' olduğunu açıkladı. Memduh'a göre bu cemiyet önce yayına girecek daha sonra 'icraat'a geçecekti. Memduh ve Kemal cemiyete üye toplamaya çalışırken bir ihbar sonucunda yakalandılar.

Avrupa'ya geçen Ali Kemal sonraları Jön Türklerle sıkı ilişkiler kurmakla beraber, zaman zaman Padişah'a karşı gösterdiği eğilim dolayısıyla, hiçbir zaman Jön Türklerin güvenini kazanamayacaktı. Bütün bunlara rağmen, Jön Türklerle temasını koruyabilmiş olmasını hürriyetçi hareketin başında oynadığı role bağlamak gerekir." (Mardin, 1989: 45-46).

Romanda dekoratif unsur olarak yer alan Ali Kemal romanda, ayrıntılı bir şekilde dile getirilmez. Romanda Avrupa hayranı, hayatta ilime, fenne, ahlâk ve fazilete dair ne varsa hepsinin Avrupa'da olduğuna inanan, Türklerden hiçbir şey çıkmayacağına inanan, *alafranga sığ bir tip* olarak karşımıza çıkar.

Sami Paşazade Sezai:

Bazı günler, Paris'teki *Cafe Soufflet*'teki Jön Türk toplantılarına katılan aristokrat bir Jön Türk'tür. Doktor Hikmet de onu, bu toplantılarda daha yakından tanır. Sami Paşazade Sezai, bu toplantılara, şairane dalgınlıkları ve çocukça coşkunculuklarıyla hoş ve komik anlar ekler.

Sami Paşazade Sezai, *Sergüzeşt* romanı ve *Rumuz'ul Edebiyat* adlı küçük hikâyeler kitabıyla, Doktor Hikmet'in çocukluğunda tatlı ve derin hatıralar bırakmıştır. Mısır'da *Şurayı-Ümmet*'te çıkan ve Doktor Hikmet'i heyecanlandıran birçok ateşli makaleler

Sami Paşazade Sezai'ye aittir. Ayrıca Doktor Hikmet, Jön Türkler arasında bütün garip ve hoppa hallerine rağmen yegâne entelektüel bulduğu kişi Sami Paşazade Sezai'dir. Bu sebepler yüzünden Doktor Hikmet ona içini açmak ister. Avrupa medeniyetine karşı olan hayranlığının azalmasını ve bunun yerine endişe verici bir şuurun ortaya çıkmaya başlamasını Sami Paşazade Sezai'ye bahsettiğinde, ondan şu cevabı alacağından emindir;

“Bu umumi bipâyan (okyanus), azamî 63 santimetre kutrunda (çapında) bir kafatasına sığmaz.” (Karaosmanoğlu, 2009: 167).

Ayrıca Sami Paşazade Sezai, Paris'te yarının endişesi ve her türlü geçim zorluklarıyla zekânın kendi kendine arayış, buluş, müşahede ediş kabiliyetleri körelmiş olan Jön Türkler arasında müstesna bir kişidir.

Bir Sürgün romanında, Doktor Hikmet'in çocukluğunda okuduğu hikâyeleri ve Sergüzeşt romanıyla büyük bir saygı duyduğu Sami Paşazade Sezai, gerçek hayattan alınmış bir karakterdir. *“Samipaşazade Sezai, Yeni Osmanlıları, Jön Türklere bağlayan halkalardan biridir. 1860'da İstanbul'da doğmuştu. Sultan Abdülaziz zamanında önemli bazı görevleri üstüne alan babası Sami Paşa'nın konağı, Türkiye'de Batı fikirlerinin tartışıldığı ilk merkezlerden biri olmuştu. Yeni Osmanlılar Namık Kemal gibi liderleri, Sami Paşa konağında tartışılanlar sayesinde Batı hakkındaki fikirlerini ilerletebilmişlerdi.*

Sezai'nin yaşı uygun olmadığı için Yeni Osmanlıların faaliyetine fiilen katılamamıştı. Fakat Sami Paşa konağının entelektüel kavşak noktası işlevi sayesinde Namık Kemal'le sık sık tartışma imkânını elde etmişti. Sezai, Namık Kemal'in hayranlarından olduğu gibi, bizzat Namık Kemal'in de hayran olduğu Victor Hugo'yu taparcasına seviyordu. Fikirlerinde Victor Hugo'nun romantik hümanistliğinin izlerini bulmak mümkündür. Gençliğinde Sezai aynı zamanda Yeni Osmanlıların 1870'ten sonra ortaya çıkardıkları Panislamizm başlangıçlarının etkisi altındaydı. Kendisi de onlara paralel olarak o zaman çıkan ilk makalelerinde İttihad-ı İslam sorununu ele almıştı. Bu fikirlere sonraları bir daha rastlamıyoruz.

1881 yılında Sezai Londra Sefaret kâtipliğine tayin edildi. 1885'te memlekete dönerek 1889'da bir Çerkes halayığın maceralarını anlatan ilk romanı Sergüzeşt'i

yayımladı. Bu romanın siyasî fikirlerin gelişmesi bakımından değeri, İstanbul konaklarının harem dairelerine halayık yetiştirmek üzere yapılan esir ticaretinin acı bir eleştirisi olmasından ileri geliyordu.

Sergüzeşt'in yayımlanmasından sonra Sezai Bey hafiyelerin gittikçe sıklaşan takiplerine uğradı ve 1901 yılında Paris'e kaçtı. Romanı dolayısıyla elde ettiği ün, ailesinin aydın çevrelerdeki itibarı, jön Türklerin çıkarmak istedikleri dergi için ideal başyazar adayı olmasını sağladı." (Mardin, 1989: 186–187). Sami Paşazade Sezai daha sonra Paris'te çıkan Şura-yı Ümmet dergisinde başyazar olur ve fikir hayatına burada devam eder.

Romandaki Sami Paşazade Sezai karakteri bir dekoratif unsur olarak romanda çok az yer alsada, anlatılan özellikleriyle gerçekteki Sami Paşazade Sezai'ye benzer.

Bütün bu özellikleriyle, romanda ele alınan Sami Paşazade Sezai, fikir hayatındaki özellikleriyle *entelektüel bir tiptir.*

Bahattin Şakir:

Doktor Hikmet'in Jön Türk toplantılarında tanıdığı bir Jön Türk'tür. Doktor Hikmet, Avrupa medeniyetiyle ilgili düşüncelerini Bahattin Şakir'e açmayı aklından geçirir ve onun bu dertler karşısında şu şekilde davranacağına adı gibi emindir;

"Bahattin Şakir'e gelince, o, cevap vermeğe bile tenezzül etmeyecekti. Gözlerinin madenî parıltılarıyla Doktor Hikmet'i süzecek ve acıyarak dudaklarını bükecekti." (Karaosmanoğlu, 2009: 167).

Romanda sadece bu bölümde söz edilen Bahattin Şakir, gerçek hayattan alınmış bir karakterdir. 1874 yılında doğan Bahattin Şakir, İttihat ve Terakki'nin Katib-i Mesul'lerinden biri olarak devrin önde gelen siyasetçilerinden biridir. Cemiyet'in Türkçü-Turancı kanadında yer almıştır. Teşkilât-ı Mahsusa'nın kurucuları arasında yer alan Bahattin Şakir, örgütün siyasî bölüm şefi olarak görev yapmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında Ermeni Tehciri'nde oynadığı rol sebebiyle idama mahkûm edilir ve

yurtdışına kaçar. Ardından, Berlin’de Ermeni suikast çeteleri tarafından 1922 yılında öldürülür.

Papaz:

Doktor Hikmet’in, İzmir’den bindiği *Nigére* adlı vapurda, kamarada beraber yolculuk ettiği kişilerden biridir. Doktor Hikmet’le *Monte Kristo Kontu* ve *Alexandre Dumas* üzerine tartışırlar. Papaza göre, Alexandre Dumas hokkabazın biridir ve Monte Kristo Kontu da baştanbaşa uydurma, kötü bir masaldır. Bundan sonra Türkler üzerine şu düşünceleri dile getirir;

“Doğrusu, sizin memlekette terbiye usulü kökünden ıslaha muhtaçtır. Ailede olsun, mektepte olsun genç dimağlar vahşi otlar gibi kendi hallerine bırakılmıştır. Bizim müesseselerimiz bir dereceye kadar bu facianın önüne geçmeğe çalışıyor. Fakat hükümetin bir türlü draconien² tedbirlerle sizlerin bunlardan istifade etmenize mani oluyor? Sizi zorla Hıristiyanlaştıracamızdan mı korkuyor, nedir? Bu korku yüzünden Türk gençleri öbek öbek Farmasonların kucağına düşüyor veyahut bütün iptidai mahlûklar gibi ağaca, taşta, güneşe tapıyor. Çünkü inanmak insanlar için ezeli bir ihtiyaçtır. Gerçek Tanrı’nın yolunu bulamayanlar tabiatıyla birtakım düzme uluhiyetlere (tanrısallıklara) doğru saparlar. Bunun neticesi ne olur? Dalâlet (doğru yoldan sapma), barbarlık ve inkıraz (çökme, yok oluş)...” (s. 43).

² Eski Atinalı yasa koyucusu Dracan’ın yasaları gibi sert.

Sonuç:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun belirli bir kronolojik sırayı takip eden romanlarının ardından, bu sırayı Bir Sürgün romanı bozar. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Bir Sürgün adlı romanını; 1927 yılında yazdığı ve II. Meşrutiyet dönemini anlatan Hüküm Gecesi adlı romanına temel teşkil edecek şekilde kaleme almıştır. Bir Sürgün romanında, ön planda Doktor Hikmet karakterinin, büyük umutlarla kaçtığı Fransa'da yaşamaya başlaması ve hayranı olduğu Batı medeniyetinin ve Avrupalı insanların gerçekte, hayalinde yaşattığı gibi olmadıklarını fark etmeye başlamasıyla yaşadığı hayal kırıklıkları yer alır. Batıya ait ne varsa, hayalinde süsleyerek kitaplardan öğrenir. Gerçek hayatla yüzleşince, Doktor Hikmet'in hayalini kurduğu yaşam uzaklaşır ve hayatı trajik bir sona doğru ilerler. Ön planda Doktor Hikmet'in Paris'te yaşadıkları aktarılırken, arka planda Abdülhamit'in istibdat yönetiminden kaçıp Paris'te bir araya gelen Jön Türkler anlatılır. Paris'teki Jön Türkler, özellikle Ragıp Bey'in bakış açısıyla eleştirel bir şekilde aktarılır. Jön Türklerin arasında, yalan, iftira, fitne, desise, adam başı birbirinin kuyusunu kazma olduğu dile getirilir. Avrupa'nın çeşitli şehirlerine dağılmış olan Jön Türklerin, Paris'te bir konferans düzenlemek istemeleri fakat bunu da ellerine yüzlerine bulaştırdıkları Ragıp Bey'in bakış açısıyla anlatılır.

Doktor Hikmet karakteriyle, Yakup Kadri Karaosmanoğlu arasında benzerlikler vardır. Doktor Hikmet'in okuduğu kitaplar, yazarlar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hayatında yer eden yazarlar ve kitaplardır. *“Hatta Hikmet fizik ve moral portresi ile de yazara benzer. Hikmet, narin yapılı, narin bacaklıdır. Solgun ve esmer çehrelidir. Kalın karakaşları, büyük kara gözleri vardır. Doktor Hikmet gurbet ellerinin yoksul hayatına dayanamayarak tüberkülozdan ölür. Aynı hastalıktan mustarip olan Yakup Kadri de tedavi için iki defa Avrupa'ya gitmiştir. Doktor Hikmet, ‘Hiçbir zaman kendisinden memnun olmamıştır – s. 78’. Yakup Kadri de 1938'de Hikmet Münir'e verdiği mülâkatta ‘Kendimden hiçbir gün memnun olmamışumdur; mütemadiyen kendimi tahlil ede ede hırpalamışumdur’ diyor. Doktor Hikmet de aynı şekilde yaşamaktadır. ‘Hayatın sathını teşkil eden hiçbir şey beni alâkadar etmiyor. Ancak derinliğine yaşayabiliyorum. Bütün bedbahatlığım buradan geliyor. Hep derinliğe... Hâlbuki hayat tek bulutlu bir nesne değildir.”* (Akı, 2001: 107).

Bir Sürgün romanı, tıpkı Hüküm Gecesi gibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yaşamından izler taşır. Özellikle Doktor Hikmet'in Paris'teki kahvelerde tanıştığı Fransız anarşistleri ve Rus devrimcileri bu izleri açığa çıkarır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Bir Sürgün romanını okuyup beğenilerini dile getiren, Rusya'da Türkçe Öğretmenliği yapan *Petro Kuznetsof* adlı kişiden bir mektup alır. Romanın sonuna eklenen bu mektupta, Petro Kuznetsof, romandaki Rus devrimci Morotof ile Lenin arasındaki benzerliği dile getirmiştir. Sebep olarak Morotof'un romanındaki düşünceleriyle, Lenin'in düşüncelerinin aynı olmasını ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hastalığının tedavisi için gittiği Cenevre'de aynı yıllarda Lenin'in de bulunduğunu söyler. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Morotof'un Lenin'e benzerliğini kabul etmese de, onu birçok defa Cenevre'deki *Crocodile* adlı kahvehanede gördüğünü söyler. Morotof adlı karakter her ne kadar hayalî bir unsur olsa da, Doktor Hikmet'in Paris'teki kahvelerde tanıştığı farklı ideolojilerden kişilerin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun İsviçre'deyken gittiği kahvelerde gördüğü, tanıştığı kişilerden izler taşıdığını söyleyebiliriz.

Abdülhamit'in baskıcı yönetiminden yurtdışına kaçan Jön Türkler, Avrupa'nın birçok şehrinde toplanırlar. Aralarında birlik sağlamak için konferans düzenlemek isterler. Paris'te düzenlenen ilk konferansın sonunda aralarında bir birlik sağlayamazlar. Ahmet Rıza Bey taraftarları ve Prens Sabahattin taraftarları olarak ikiye ayrılırlar. Romanda Doktor Hikmet karakteri, Paris'teki Jön Türklerin içinde yer alır. Ancak Doktor Hikmet, Jön Türkleri kör bir Batı hayranlığı içinde olduklarını, özgürlük için ülkelerini terk etmelerine rağmen aralarında bir birlik sağlayamadıklarını ve kendi ülkelerinin gerçeklerinden uzak bir şekilde, yurt dışında anlamsız bir mücadele verdiklerini fark eder. Romanda Doktor Hikmet'in bakış açısıyla, kör bir Batı hayranlığı içinde olmaları vurgulanır. Bu özellikleri üzerine Şerif Mardin'in değerlendirmesi dikkate değerdir;

“Modernleşme akımına giren bütün geri kalmış memleketlerin bir diğer tepkisi kendi toplumlarının manevi değerlerini romantikleştirerek, onlara Batı'nın değerlerine oranla bir üstünlük tanımak ve memleketin daha önce prestiji yüksek olduğu devreler üzerinde durmak çabasıdır. Bunlardan ikincisi Jön Türklerde pek fazla rastlanmamaktadır. Gerçekten, Namık Kemal kendi toplumunun mazisini şanlı devirleri

üzerinde durmuştu, fakat Jön Türklerde bu romantizm ancak zaman zaman ortaya çıkıyor. 'Kırk bahadır'la fethedilen Rumeli tema'sının, Türklerin Maverâünnehir'den Avrupa'ya kadar gelmelerinin, cengâverlik hikâyelerinin Jön Türk fikirlerinde yeri vardır, fakat bu fikirler daha çok askerî erkân arasında görülmektedir ve sonradan bu özlemin yerini soğukkanlı bir komitecilik almaktadır. Batı'nın o zamanki mitosları 'üstün beyaz ırk' anlayışları Jön Türklerin fikirlerinden daha geniş bir 'romantik'lik taşır. Jön Türklerin 'Türklük' üzerinde durmaları bir mitos yaratmak istediğinin sonucu değil, siyasi zorlamaların ürünüdür. Belki de Jön Türklerin hâlâ inandıkları 'Osmanlılık' ideali böyle muhayyile oyunlarını frenlemiştir. Bunun yanında yukarıda saydığımız davranışlardan birinci Jön Türklerde çok yaygındır. Batı'nın ahlaken 'dejenere' olduğu şekli alan bu inanç birçok zamanlar bile 'siyasi fikir' olarak sunulmaktadır. Atatürk'ün modern Türkiye'nin fikriyatına getirdiği en önemli yenilik bu 'tedafui' davranışı büyük ölçüde silmiş olmasıdır.” (Mardin, 1989: 221).

Bir Sürgün romanının kişi kadrosuna baktığımızda, iyi eğitim almış aydın kişilerin sayıca çok olduğunu görürüz. Doktor Hikmet Tıbbiye mezunudur ve Paris'e kaçmadan önce İzmir'de Guraba Hastanesi'nde doktorluk yapar. Albert Lavalieri, hukuk okuyan ve daha sonra savcı olan bir gençtir. Jean Lavalieri şairdir. Jean Ausiere ise ressamdır, para kazanmak için resimlerini satar. Doktor Hikmet'in Paris'te tek dostu olan Doktor Pienot ise mesleğinde çok iyi olan bir doktordur. Igor Igoreef ve Morotof adlı Rus ihtilâlciler ise tarih, sosyoloji ve felsefe bilgileri olan gençlerdir. Doktor Hikmet'in babası Ruşeni Bey ise Sultan Murad mensuplarından aristokrat bir kişidir. Bunların dışında romanın konusunun geçtiği devre mensup, Ahmet Rıza Bey, Ali Kemal Bey, Sami Paşazade Sezai, Bahattin Şakir, Prens Sabahattin gibi yazar ve fikir adamları da vardır.

Bir Sürgün romanı, II. Abdülhamit devrinin yetiştirdiği, kör bir Batı hayranı nesle mensup olan Doktor Hikmet'in Paris'e büyük umutlarla kaçması, Paris'te yaşamaya başlayınca gerçek Batı medeniyetini görmesi ve daha önce hayalinde saygı duyduğu Avrupalı insanlarla tanışmasıyla hayal kırıklıkları yaşamasının ön planda olduğu bir romandır. Romanın başından sonuna kadar Doktor Hikmet'in düşünce dünyasında meydana gelen değişimlerin öne çıkarılmasıyla Bir Sürgün romanı, *psikolojik bir roman* olarak adlandırılabilir. Ayrıca romanın arka planında, romanın

konusunun geçtiği zamanda, 1908 İhtilâli'ni gerçekleştirecek ve II. Meşrutiyet devrine damgasını vuracak olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temellerini atan Jön Türklerin, Paris'teki örgütlenmelerini, icraatlarını, üyelerinin özelliklerinin gerçek hayattan alınmış karakterlerle anlatılması bakımından da *tarihî bir roman* olarak da nitelendirilebilir.

2.8. PANORAMA

Yakup Kadri'nin sekizinci romanı olan Panorama, 1920–1950 yılları arasındaki Türkiye'yi birçok yönüyle anlatan bir eserdir. İki ciltten oluşur. Birinci cildi 1949 yılında, ikinci cildi ise 1952 yılında yayımlanmıştır.

Panorama adlı roman, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun diğer romanlarından çok farklı bir yapıdadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu romanını yaratırken farklı teknikler kullanmıştır. Romana bütünüyle bakıldığı zaman, romanın art arda sıralanan sahnelerle değil, birbiriyle iç içe geçmiş birçok temden meydana geldiğini görürüz. ”Roman bu tekniği ile bir fuga'yı andırır. Çünkü olayların hem alternatif gelişmeleri, yani devamları hem de polifoni teşkil eden ufki iştirâkleri vardır. Yakup Kadri romanındaki temlerin bir kısmını roman boyunca çeşitli nüans ve yeniliklerle besleyerek devam ettirir (Tem 2); bir kısmını sadece duyurur ve keser (Tem 16); bazılarını ise romanın başında bir duyurur ve keser (Tem 16); bazılarını ise romanın bir patetik melodi halinde temlerin akoru içinde verir ve susturur, roman biterken tekrar meydana çıkarır (Tem 19). Romanın müzikleri kontrpuan tekniğinden de faydalanarak yazıldığına şüphe yoktur; meselâ Tem 13'te, Koçaş ve Atıklar köyleri arasında mera davası, davanın mazisi, bunun Yanyalı Fazıl'la münasebeti, teferruata inilmeden meselenin esasına dair, verilmiş legot'olu bir sıra dört dörtlük nota farz edilirse Köyden, Kasabadan ve Şehirden'in birinci bölümünde bu teme karşılık küçük kıymette notlar duyarız: (Emeti nine, Nefise, Ali, Karabaş, muhtar, Köy idare heyeti, Hancı Yusuf, Kahveci Kâmil...) bütün bu şahıslar ve onlarla ilgili hâdiseler hep yukarıdaki davanın kontrpuana göre gelişen varyasyonlarıdır. Diğer temlerde de aynı münasebetleri bulmak mümkündür. Çeşitli sesleri ihtiva eden roman biterken, yetmiş iki münevverin taşla susturulması trajik bir akorun bir notunu teşkil eder (Tem 5.)” (Akı, 2001: 152).

Romanda birçok temin iç içe geçmesi nedeniyle, birçok olay örgüsü ortaya çıkar. Bu olay örgüleri etrafında yaratılan karakterler de azımsanmayacak kadar çoktur. Romanda birçok temin yanı sıra, birçok başkahraman ve dekoratif unsur vardır. Biz bu çalışmamızda, yukarıda alıntı yaptığımız Niyazi Akı'nın Panorama romanı üzerine incelemesinden yola çıkarak, Panorama romanındaki karakterleri; “Vak'anın ortaya çıkması için varlığına mutlak ihtiyaç duyulan kişiler ve Dekoratif unsur durumundaki

kişiler” olarak ayırmak yerine, romandaki temleri açıklayarak, karakterlerin bu temlerle ilişkilerini belirterek incelemeye çalışacağız.

Panorama romanının işlediği temler;

- 1) Arivist politikacı
- 2) Vurguncu büyük memur
- 3) Snopluk ve tembellik
- 4) Namuslu yurtsever politikacı
- 5) Taassup, kara kuvvet
- 6) Şehrin her türlü sosyal kayıttan mahrum âdeta sevk-i tabileriyle yaşayan, evsiz ve ailesiz insanları
- 7) Psikopatoloji, cinsî buhran
- 8) Devlet düşkününü bir ailede çözülüş
- 9) Garp'ta tahsil görmüş münevverlerin yurda dair görüş ve fikirleri
- 10) Parti kodamanlarının vilâyetlerle münasebeti
- 11) İltimas isteyenlerin vermeyene karşı cephe alışları
- 12) Taşrada bir vilâyet ve idarecileri
- 13) Toprak ve mera davası
- 14) II. Dünya Savaşı tehlikesi
- 15) Ata'nın hastalığı
- 16) Bir devri kapayan efsanevî hâdise
- 17) Hemşire Gertrude'nin hudut dışı edilmesi
- 18) 1945'te Berlin efsanesi
- 19) 1945'te Türkiye'de yeni bir siyasî devrin arifesi

Neşet Sabit:

Romanda fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen Neşet Sabit, evli ve iki çocuk sahibidir. Ankara’da lüks bir köşkte yaşar.

Neşet Sabit, Halil Ramiz’le yakın arkadaştır ve ikisi de aynı seçim bölgesindedir. Neşet Sabit’i ilk başlarda, Halil Ramiz’in yanındayken, düşüncelerinde tereddüt etmeyen, “*yekpâre karakterli bir politikacı gibi*” (Akı, 2001: 145) görürüz. Ona göre, Cumhuriyet’ten sonra yapılan inkılâplar olup bitmiş, prensipleri kanunlaşmış ve onları sağlam temelleri üzerine “*ileri cemiyet binası*” (Karaosmanoğlu, 2010: 17) kurulmuştur. İnkılâplara karşı olan fosiller de daha birkaç zaman için bir şeyler homurdandıktan sonra hiçbir yankı uyandıramayacaktır. Bu tür insanları gülme arzusu veya baş ağrısı uyandıran insanlar olarak görür.

Neşet Sabit daha sonra düşüncelerinden dönmeye başlar. Düşüncelerinden dönmesini, çözülemeyen bir belediye başkanlığı seçimi üzerine arkadaşı Halil Ramiz’le konuşurlarken görürüz. Arkadaşının eski düşüncelerinden çark ettiğini gören Halil Ramiz üzülür. Neşet Sabit’in bir bakanlık koltuğuna kurulma ihtirasıyla yanıp tutuştuğunu ve oraya varmak için her vasıtayı mubah saydığını sezdiğini düşünür. Yekpare bir karakter olan Neşet Sabit’in benliğinde, daha sonra mevkiini korumak ve ikbale erme hırsıyla ikinci bir karakter uyanır. Benliğinde iki farklı adam, birbirine iki zıt Neşet Sabit sinsi bir mücadeleye tutuşur. “*Bunlardan biri aydın, idealist ve hayata yüksek prensipler zaviyesinden bakan Neşet Sabit, öbürü de nice zamandır bir vekâlet koltuğu kapmak hırsıyla yanıp tutuşan ve böyle bir ikbale tırmanmasını bilmişlerin birçoğu gibi, birtakım politika cambazlıklarını siyasi terbiyenin, siyasi olgunluğun esaslarından sayan Neşet Sabit’tir.*” (s. 143).

İçinde uyanan ikinci kişiliği, onu yavaş yavaş etkisi altına alır. En yakın arkadaşı Halil Ramiz’e yanında iftiralar atan insanlara çıkışmak, onu savunmak istese de, ikinci karakteri buna engel olur. Bu korkaklığı ve sinmiş adam durumu yüreğini acı bir hisle burkar ve kendinden utanır. Daha sonra, Halil Ramiz meselesine dair içinde yürüttüğü muhakemelerin son noktasına geldiğinde, söylenen sözlere karışmamakla ne kadar akıllıca bir harekette bulunduğu kanaat getirir.

Neşet Sabit'in ortaya çıkan yeni karakteriyle, yaşamındaki çoğu şey de değişmeye başlar. Samimi dostu olan Doktor Namık Ahmet, ona yıllar önce bahsettiği *Köy Teşkilatı* ile ilgili raporunu, Neşet Sabit vekil olduktan üç ay sonra ona götürür. Fakat Neşet Sabit, yıllar önce üzerine hararetle konuştukları bu konuları okumaya tahammül bile edemez, bu projeye ilgisiz kalır.

Neşet Sabit, basının hücumlarıyla, halkın artan huzursuzluğuyla, yer yer baş gösteren kargaşalıklarla "*fırtınada bir gemi halini*" (s. 517) almasıyla, Halk Partisi'ni bırakır. Yıllarca, partiyi ve halkı türlü demagogluklarla istismar ettikten sonra, yeni bir partinin kurucuları arasına girer.

Bütün bu özellikleriyle Neşet Sabit, roman boyunca iç çatışmaları yaşayan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Benliğinde iki farklı kişilik taşıyan Neşet Sabit, bu birbirine zıt iki kişiliğin çatışmasıyla yaşar. Romanın ilk bölümünde idealist bir aydın, hayata yüksek prensipler zaviyesinden bakan bir karakterken; ikinci bölümde diğer kişiliği ön plana çıkar. Neşet Sabit, kendi menfaatlerini düşünen, hırslarına yenik düşüp bir bakanlık koltuğu kapmak için hırsla yanıp tutuşan çıkarıcı bir karakter haline gelir.

Neşet Sabit, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara romanındaki Neşet Sabit karakterinin benzeri ya da devamı gibi görünse de, Ankara romanındaki Neşet Sabit gibi romanın başından sonuna kadar idealist aydın tipi özelliğini korumaz. Neşet Sabit, daha çok Ankara romanındaki Hakkı Bey gibi değişim gösterir. Hakkı Bey gibi, romanın ilk bölümlerinde olumlu özellikleriyle ön plana çıkarken, daha sonra olumsuz manada değişim göstererek ülkenin imkânlarını kendi şahsî çıkarları doğrultusunda kullanan, menfaat düşkünü, halk ile bağları kopmuş zenginler zümresi temsilcisi olarak karşımıza çıkar.

"*Mebus Neşet Sabit politika ve parlamento hayatımızı ve o hayatı kendi menfaat ve hırslarına göre yürekte temsil eder.*" (Akı, 2001: 145). Neşet Sabit karakteri, 'Arivist politikacı' temi içinde yer alır.

Servet Bey:

Servet Bey, uzun boylu, dazlak kafalı, pembe yanaklı bir adamdır.

Evli ve iki çocuk sahibi olan Servet Bey, bir bankanın idare meclisi reisidir. Servet Bey soğukkanlılığıyla tanınır. Muhayyilesi dar ve refleksleri kıttır. Resmî görevinden ve bazı kazanç getirecek işlerinden başka şeylere önem vermez. Heyecanlanmayı, öfkelenmeyi, gülmeyi ya da ağlamayı birer hastalık alameti olarak görür. Kimseyle kavgaya girmez. Bazen reislik ettiği idare meclisinde konu kızışır gibi olunca, bahanelerle toplantıyı keser, bunu da maharetle ve tatlılıkla yapar. Kendisine yardım veya danışmak için gelen tanıdıklarına, eğer konu kendi yararına dokunmuyorsa, asla yardım etmez. Fakat görünüşte çok uğraşmış gibi yapar. Büyük hukukçu diye anılır. “*Cumhuriyet hükümetinin Bâbîâli kadrolarından devraldığı memurlara Ankara’da verilen bu yüksek paye, Servet Bey’de de son haddini bulmuştur.*” (Karaosmanoğlu, 2010: 20). Devlet içinde her işi o yapabilir.

Servet Bey, Rumeli’nin küçük toprak sahiplerinden fedakâr bir babanın oğludur. Gençliğini yoksulluk içinde geçirmiştir. Babasının gönderdiği beş on kuruşla Mülkiye-i Şahane’yi zar zor bitirir. Meşrutiyet zamanında tahsilini tamamlamak için Paris’e gidip gelince devlet kapıları bir bir kendisine açılır, en dolgun maaşlı memuriyetlere geçer. Günün birinde Abdülhamit devri nazırlarından bir paşanın Erenköyü’ndeki köşküne içgüveysi olarak girip yerleşir. Buna rağmen Servet Bey, sonradan görme birçok insan gibi şımarıp baştan çıkmaz. İlk gençlik yıllarının yoksullukları devam ediyormuş gibi hesaplı ve idareli bir şekilde yaşamaya devam eder.

Mevkii sahibi ve zengin insanlarla kendi işlerini halletmek için bağlantı kuran Servet Bey, bu insanlar mevkilerini ve zenginliklerini kaybettiklerinde, onlarla bağlantısını keser, onlara sırt çevirir. Bu dostlarının arasında Sırrı Bey de vardır. Sırrı Bey’in iki milyon liraya yakın parasını iflas bahanesiyle dolandırır ve Sırrı Bey müşkül duruma düşünce ona sırt çevirir. Sırrı Bey’le beraber girdikleri kooperatif işinde emeklilik ikramiyeleriyle ev almak isteyen insanları dolandırır. Paralarını almasına rağmen evleri bitirip teslim etmez. Servet Bey’in dolandırdığı bu insanlar arasında muavin Niyazi bey de vardır. İşleri karışan Servet Bey, bu zor durumdan kurtulmak ve kooperatif meselesinin unutulması için savaşın çıkmasını ister.

Servet Bey, memleketteki birçok zengin gibi savaş patlak verirse Türkiye'nin haritadan silineceğine ya da mülkiyet haklarını tanımayan bir rejimin yönetimine gireceğine inanır. Bunun için de paralarını birtakım yollarla, savaşa girmeyeceğine adı gibi emin olduğu İsviçre'ye kaçıtır. Bu para kaçırma işinde, ailesiyle beraber İsviçre'ye yolladığı Ragıp Bey'i kullanır. Yaklaşık bir buçuk milyon Türk lirasını, karısının, kızının tedavisini ve oğlunun tahsilini bahane ederek, İsviçre'deki emniyetli bankalara kaçıtır.

Ankara'ya geldiğinde başını sokacak tek göz evi olmayan Servet Bey, mevkii sahibi insanları kullanarak, birkaç sene içinde Ankara'nın üçte birine sahip olur. Ankara'nın her yerinde ona ait dükkânlar, mağazalar ve evler vardır. Kooperatif işinden sonra gazetelerde Servet Bey'in kirli çamaşırları haftalarca haber yapılır. Buna rağmen Servet Bey, hâlâ insanların içinde namus ve iffetin timsali gibi dolaşır.

Servet Bey, bütün bu özellikleriyle, “*Vurguncu büyük memur*” teminin içinde yer alır. Türlü zorluklar içinde bitirdiği tahsil hayatından sonra, devlet kapıları kendisine sonuna kadar açılınca, yükselebileceği kadar yükselir. En yüksek bürokratlardan birisi olur. Buna rağmen Servet Bey, zorluklar içinde geçen geçmişini unutarak, zavallı insanların sırtından milyonlarına milyon katan, fırsatçı, bencil bir bürokrat haline gelir. Bürokrat olmasına rağmen, Meşrutiyet döneminden başlayıp, Cumhuriyet dönemine kadar uzanan süreçte görülen, ‘*bürokrat aydın*’ tipinden kendisinde eser yoktur. Roman boyunca, aydın olduğuna dair tek bir söz edilmez. Ülkenin imkânlarını, kendi şahsi çıkarları doğrultusunda kullanmasıyla, Ankara romanını ikinci bölümündeki Hakkı Bey'e benzetilebilir. Çocuklarını yetiştirme tarzıyla da, Kiralık Konak romanındaki Servet Bey'e benzetilebilir. Servet Bey roman boyunca değişim geçirmez, *düz (flat) bir karakterdir*. Servet Bey bu özellikleriyle, *vurguncu büyük memur* tipidir. Dolayısıyla da sosyal bir tiptir.

Ragıp Bey:

Kırk yaşlarında bekâr bir adamdır. Ragıp Bey mühendistir ve Servet Bey'in yakın dostudur. İki de işlerinde birbirlerine yardım eder. Ama Ragıp Bey, Servet Bey'e daha çok yardım eder. Servet Bey'e arsa spekülasyonlarında ipuçları verir,

yaptırıldığı binaları ucuza mal eder ve çizdiği planların ücretine dair herhangi bir bahis açmaz.

Ragıp Bey, Servet Bey'in kızı Sevim'e karşı ilgi duyar. Sevim'in tecavüze uğramasından sonra Servet Bey'in evine gamlı ve kâbuslu bir hava çöker. Ragıp Bey bu felaketten sonra, Sevim'i yalnız bırakmaz ve Servet Bey'in evine gidip evdeki gamlı havayı dağıtmak için uğraşır. Bu konuda başarılı olamayınca Sevim'in doktorlarıyla görüşüp Sevim'e ve ailesine bir Avrupa seyahatinin temini için uğraşır. Bu seyahat için çırpınmasının bir diğer nedeni de, biraz da kendini kurtarmak, bir soluk almak, kendine bir şifa bulma çaresini aramaktır. Servet Bey'in bu seyahat hakkındaki tereddütlerini de ortadan kaldırır, onu ikna eder. Ragıp Bey'in ilgisi karşısında Sevim, daha da içine kapanır. Sevim'in bu hali Ragıp Bey'i sınırlendireceği yerde, ona karşı duyduğu ilgiyi günden güne ihtiraslı bir alaka derecesine çıkarır. Temkinli, tutumlu, olgun bir adam olan Ragıp Bey, Sevim'e karşı karasevdaya tutulmasından sonra, kırk yaşında bir avare genç haline gelir. Ona, işi gücü, hesabı kitabı unutturur.

Ragıp Bey; Sevim, Naşide Hanım ve Nedim'le beraber İsviçre'nin Lugano şehrine gider. Hepsi Lugano'da bir otelde kalırlar. Ragıp Bey bu otelde, Güney Amerikalı bir diplomat ve Kanadalı bir işadamıyla tanışır. Bu iki adamla, Türk milleti ve Mustafa Kemal Atatürk üzerine konuşurlar. Bu iki adam, Atatürk'e karşı saygı beslerler ve onun gibi bir liderin Türkler arasından çıktığına şaşırıldıklarını dile getirirler. Onlara göre, Atatürk sağken Türk milleti kırk elli milyonluk bir millet gibi görünmüştür. Vefat ettikten sonra artık Türk milletinin beş altı milyonluk küçük bir Balkan memleketinden farkı kalmamıştır. Ragıp Bey, bu sözler karşısında Atatürk namına sevinmek mi yoksa milleti namına üzölmek mi diye ikilemde kalır. Sadece mahzun mahzun önüne bakıp susmakla kalır.

Ragıp Bey'in İsviçre'ye gittikten sonra Sevim'in etkisiyle değişimi şu sözlerle anlatılır;

“Zavallı Ragıp Bey'de bu hüznölü tavır, bu eda, zaten, çoktan bir nevi tik halini almıştı. Kaç zamandır, Sevim'le bütün konuşmaları onun tarafından böyle bir mahzun mahzun önüne bakıp susmakla nihayet buluyordu. Bir zamanlar o kadar hoşsohbet, o kadar neşeli ve şakacı; her konuşmasında o kadar fikir çelici ve kandırıcı olan bu pratik

hayat adamı, o toy ve körpe kızın elinde hırpalana hırpalana bütün etkisini kaybetmiş; dünyanın en pısrık, en beceriksiz, en hantal insanlarından biri olmuştu. Bundan yedi, sekiz ay önce, hemen solup kurumaya mahkûm bir ser çiçeği gibi, bin bir dikkat ve özenle yanına alıp çıktığı, bin bir dikkat ve özenle türlü türlü iklimlerde gezdirip dolaştırdığı, nice tıp mütehassısına gösterip baktırdığı ve gece-gündüz, adeta bir ana şefkatiyle üstüne titrediği bu narin mahlûkun önünde o, şimdi, yalnız kendi aczini, kendi zaafını ve kendi çaresizliğini hissediyordu.” (s. 374–375).

Ragıp Bey, Servet Bey’in ailesiyle Avrupa’dayken, Servet Bey’in işlerini de görür. Servet Bey, Türkiye’de kazandığı paraları İsviçre’deki bankalara Ragıp Bey yardımıyla kaçıtır. Fakat Ragıp Bey, uzun bir süre bu para kaçırma işinde kullanıldığının farkına bile varamaz. Bir taraftan Sevim’e duyduğu aşk yüzünden, onun her türlü kaprislerine boyun eğip şahsiyeti değişmeye başlayan Ragıp Bey, diğer taraftan Servet Bey tarafından kullanıldığını hissedince Servet Bey’e karşı düşünceleri değişmeye başlar;

“Servet Bey kim? Bu çeşit simsarlar kimdi? Doğrusu, Ragıp Bey iş yapmaya ya da para kazanma hırsının Servet Bey gibi kâmil ve itibarlı bir insanı bu kadar aşağılıklara nasıl düşürmekte olduğuna bir türlü akıl erdiremiyordu. Sevim’in babası, ona tıpkı kızı gibi bir ruh hastalığına uğramış görünüyordu. Öyle bir ruh hastalığı ki, onu, durmadan ahlâki ve sosyal bir düşkünlüğe doğru sürüklemektedir.” (s. 382–383).

II. Dünya Savaşı patlak verince, İsviçre’deki savaş hazırlıklarını gören Ragıp Bey, bu durumu, bir deve karşı karınca savunmasına benzetir ve bunun boşa harcanan bir emek olduğunu düşünür. Ragıp Bey, cehenneme dönen Avrupa’nın ortasında kalan İsviçre’den bir yolunu bulup kaçmayı düşünür fakat Avrupa’nın her köşesinde, insana emniyet verecek bir yer kalmamıştır. Türkiye’ye geri dönmeyi düşünür fakat Sevim, memlekete geri dönmek düşüncesine bile tahammül edemediğinden, bu fikrinden vazgeçer. Kaldıkları oteldeki yabancılar, Ragıp Beylerin niçin hâlâ Avrupa’nın en tehlikeli noktasında oturduklarını ve bir an önce Türkiye’ye dönmediklerini anlamaya çalışırlar. Diğer taraftan birçok Avrupalı gibi, oteldekiler de Türkiye’yi her türlü tehlikenin dışında, huzur ve emniyet cenneti olarak düşünürler. Bu kişiler, Ragıp Bey’i her gördüklerinde, Türkiye’nin ne zaman savaşa gireceğini sorarlar. Ragıp Bey de cevap olarak *“Ne zaman bir taarruza uğrarsak!...”* (s. 409) der. Ragıp Bey’in bu cevabı onları

tatmin etmekten çok, hayal kırıklığına uğrattır. Onlara göre “*bu savaş, belki de yiğit Türk ordusunun harekete geçmesiyle*” (s. 409) sona erecektir.

Türkiye’ye dönmekten tamamen vazgeçen Ragıp Bey, Sevim’in erkekli kadınlı birçok yabancı arkadaşıyla vakit geçirmeye başlamasıyla, yalnız kalır. Ragıp Bey bu yalnızlığında sıkıntısını dağıtmak için gün içinde başka hiçbir iş yapmadan radyo dinler. Radyosundan bütün gün savaşın seyrini ve başlıca haberleri takip eder. Radyodan dinlediği dünya hâdiseleri ona, Sevim’i unutturmaya yetmez. Ragıp Bey’e göre, bütün savaşlar sonlanabilir, her şey yoluna girebilir fakat kendisiyle Sevim arasındaki “*vahim ihtilaf*” (s. 428) asla son bulmaz. Ragıp Bey, kaç defa eşyalarını hazırlayıp memlekete geri dönmeyi istese de dönemez. Aksine, Sevim’e daha yakın olabilmek için Cenevre’ye yakın olan Lozan’a taşınır. Sevim’in ardından İsviçre’de kanton kanton dolaşan Ragıp Bey, bir süre sonra maddi sıkıntı içine girer. O zamana kadar ağzına bir damla içki koymayan Ragıp Bey, artık otel barlarından çıkmaz olur. Bu barlarda kendine birkaç arkadaş edinir. Bu arkadaşlarının arasında Amerikalı bir adam vardır. Ragıp Bey, bu Amerikalıyla günlerce dertleşir, dünya meselelerini, Avrupa’nın içinde bulunduğu durumu tartışır. Ragıp Bey, ilk defa Amerikalıyla konuşmaya başladıklarında, Sevim’i unutmaya başlar. Kapalı kaldığı zindanda bir pencere açıldığını ve içeriye serin ve tatlı bir havanın girdiğini hissederek.

Bir süre sonra Türkiye’ye dönen Ragıp Bey, Beyoğlu’na gittiğinde kendini her yeri dolduran kalabalık içinde bulur. Uzun zamandır memleketten uzak kalmış, türlü gönül buhranları içinde zamanından önce yıpranıp dökmüş ve öteden beri bu gibi törenlere karşı samimi bir ilgi duymamış olan Ragıp Bey, meydanda toplanmış bu kalabalığın ne için toplandığına anlam veremez. Bu kalabalık içinde Sırrı Bey’le karşılaşır. Sırrı Bey, toplanan bu kalabalığın, yeni kurulan Demokrat Parti’nin mitingi olduğunu söyler. Kalabalıktan ayrılarak sakin bir yerde oturup dertleşirler. Sırrı Bey, Ragıp Bey’i görünce, kocayıp çöktüğünü dile getirir. Türkiye’ye yıllar sonra geri dönen Ragıp Bey, Sırrı Bey’den işittiği bu sözlerden sonra gurbette başından geçenleri, çektiği sıkıntıları uzun uzun anlatmaya başlar. Ragıp Bey’in Sırrı Bey’le karşılaşması ve Ragıp Bey’in hissettikleri, şu sözlerle dile getirilir;

“*Bu seste derin bir samimiyet vardı. Bu ses, gıllığışsız, babacan Sırrı Bey’in sesiydi ve Ragıp Bey’in yıllardan beri, gurbet illerde, yabancılar arasında tek başına*

çarpılmaktan nasır bağlamış kalbine adeta yumuşatıcı bir merhem gibi tesir etti. Dostluk nedir, arkadaşlık nedir çoktan unutmuştu. İlk defa olarak şu andadır ki, dayanılmaz bir dert dökme ihtiyacına kapılıyordu. Lakin, söze neresinden başlayacaktı? Ve acaba, gönül işlerinin yanından bile geçmemiş olan Sırrı Bey, onun derdini lazım geldiği gibi anlayabilecek miydi?” (s. 537).

Bütün bu özellikleriyle Ragıp Bey, roman boyunca iki kere değişim geçirir. *Yuvarlak (round) bir karakterdir.* Temkinli, tutumlu, olgun, hoşsohbet, neşeli ve şakacı birisi olan Ragıp Bey, Sevim'e olan aşkı sonrasında, kırk yaşında bir avare haline gelir. Sevim dışında başka hiçbir şey umurunda değildir. İkinci değişimi de, İsviçre'deyken tanıştığı Amerikalı bir adam sayesinde olur. İçinde kapanan Ragıp Bey, Amerikalı dostuyla, dünya meseleleri Türkiye ve Avrupa'nın içinde bulunduğu durumlar üzerine günlerce süren sohbetleri sonrasında; Sevim'i unutmaya, dikkatini dış dünyaya vermeye ve Türkiye'yi özlemeye başlar.

Ragıp Bey'in romandaki önemi; İsviçre'deyken, Avrupalı, Amerikalı insanların, Atatürk'e ve II. Dünya Savaşı sırasındaki Türkiye'ye bakış açılarının yansıtılmasıdır. Ragıp Bey, Servet Bey ve ailesi ile olan ilişkisi sebebiyle, “*Vurguncu büyük memur*” teminin içinde yer alır.

Sırrı Bey:

Sırrı Bey, okuyup yazması kıt olan bir müteahhittir. Sırrı Bey, bina ve arsa spekülasyonundan başka hiçbir işle uğraşmaz. Servet Bey de bu bina ve arsa spekülasyon işlerini Sırrı Bey'den öğrenir. Servet Bey'le ortak oldukları bir inşaat işinde, evlerin erkenden çökmeye başlamasıyla telaşa düşen Servet Bey'i, Sırrı Bey şu sözlerle teselli eder;

“Vakia o evlerin inşaatı biraz aceleye geldi; derme çatma oldu; ömürleri sürse sürse yedi sekiz yıl sürer... Sürmez, sürmez emme, yıkıldıktan sonra bile arsalarını satsan, verdiğin paranın iki mislini alırsın. Onun için, mingayrî haddin (haddim olmayarak), size dostça bir nasihatte bulunmama müsaade buyurursanız, derim ki,

biraz daha dışınızı sıkıp bekleyin; ötesine berisine az buçuk tamir koyduktan sonra o eve gelecek yıl otuz bine müşteri buluruz.” (s. 24).

Sırrı Bey, kolay yoldan para kazanma konusunda talihli bir insandır. Çevresindeki nüfuz sahibi kişilerin yardımıyla bir yıl içinde işlerini lüzumundan fazla genişletmiş, servetine milyonlar katmış, İstanbul’da, Ankara’da girmediği resmî ve özel yapı müteahhitliği işi kalmamıştır. Devlette, altından kalkamayacağı bazı ağır yol, köprü ve tünel inşası mukavelelerini imzalamıştır. Nüfuz sahibi dostlarının yardımıyla alabildiği yüksek krediler ve imzaladığı ve gereğinden fazla olan ağır mukavelelerle birlikte Sırrı Bey’in işleri bir süre sonra sarpa sarmaya başlar. Milyonlar avına çıkan Sırrı Bey’in, iş sahipleriyle misafirlerini kabul ettiği bürosu oldukça sadedir. Bu büronun bir köşesinde, hangi asırda yapıldığı belli olmayan bir köhne ve lenduha kasa ile bir Remington yazı makinesi ve bir kara defter vardır. Bu büroda, biri altmışını geçmiş, diğeri yirmi beşine girmemiş iki kâtip çalışır. Ayrıca Sırrı Bey’in bürosunun önünde sabahtan akşama kadar bekleyen Paccard marka otomobili vardır. Sinirli olduğu zamanlar, arabasına kurulduğu anda, sinirleri yatıştır; parasına emniyeti, irade ve dirayetine güveni yerine gelir;

“Kendini kudretli, muzaffer ve kırılıp delinmez bir zırhla kaplanmış, donanmış hissedyordu. Sanki koca Paccard, yüz elli, iki yüz elli kilometre koşturan motor onun içinde işliyor gibiydi. Her klakson sesinin arkasından başını sokağın kalabalığına uzatıp, ‘Savulun! Savulun! Milyoner Sırrı Bey geçiyor!’ diye haykıracağı geliyordu.” (s. 139–140).

Sırrı Bey için iş ve ticaret hayatı, kumardan farksızdır. Hep hissiyatıyla hareket eder. Bazen en çıkmaz gibi görünen işlere şevk ve emniyetle atılır. Bazen de yüzde yüz garantili işler karşısında tereddüt içinde kalır.

Doğu Anadolu’nun ücra bir kasabasında yoksul bir aile içinde doğup büyüyen Sırrı Bey, ancak orta tahsilini bitirebilir. Yirmi yaşından sonra İstanbul’a gelerek, büyük şehir insanlarıyla düşüp kalkmaya başlar. Bir süre sonra gösterişte, çevresindeki birçok insanı geride bırakır. Avrupa görmemiş biri olan Sırrı Bey, görgü ve cemiyet hayatı işlerinde herhangi bir kibar ve alafranga İstanbulludan aşağı kalmaz. Sırrı Bey, hemen her sonradan görme insan gibi gururunu ve kibrini okşamayacak veya yüze bin

getirmeyecek yerlere para yatırmaz. Kazandığı paralarla bazı fıkraların yüzünü güldürmez, memleket hayrına bazı hizmetlerde bulunmaz.

Sırrı Bey, yüklü miktarlarda aldığı krediler ve altından kalkamadığı işler yüzünden bir süre sonra iflas eder. Kredi aldığı bankanın müdürü ve iş ortağı olan Servet Bey de Sırrı Bey'e sırtını döner. Şoförü Hayri Bey ve kâtibî Seyfi tarafından da dolandırılır. Eski ahbabları artık dönüp yüzüne bakmaz olur. Sırrı Bey, bu düşüşüyle eskiden, “*kâtibî Seyfi'nin yanında bile görmeye tahammül edemediği Nâsır soyundan birtakım dalavereciler, vurguncular, kumarbazlar arasına*” (s. 388) sürüklenir. Sırrı Bey'in zihni artık küçük geçim hesaplarından başka bir şeyle meşgul olmaz. Demokrat Parti'nin kurulmasıyla, Servet Bey gibilerin alt edilmesi için politik mücadeleye atılır. 1946 seçimlerinde rejimin değişmesini ve talihin yeniden yüzüne gülmesini bekler. Fakat bütün umutları boşa çıkar. Bunun üzerine Sırrı Bey, yirmi beş yıldır ayak basmadığı memleketine geri döner. Kız kardeşinin yanında yaşamaya başlar. Sırrı Bey, bu yeni yaşamındaki hiçbir şeye alışamaz;

“Buna rağmen Sırrı Bey, yattığı yataktan yediği yemeğe kadar bu evde, her şeyi yadırgıyordu. Yer yatağına, yer sofrasına; geceleri gaz lambası aydınlığına; hele, banyosuzluğa hiç tahammülü yoktu. Avludaki derme çatma ayakyoluna girip çıkmak ise, onun için başlı başına bir azaptı. ‘Ah’ diyordu; ‘nasıl oldu da birçok imkânlar elimdeyken bu baba ocağını yenilemek, düzenlemek, dayayıp döşemek hiç aklıma gelmedi.” (s. 572).

Bütün bu özellikleriyle Sırrı Bey, tıpkı Servet Bey gibi, kendi şahsî çıkarlarına düşkün, insanların sırtından para kazanan bir insandır. Servet Bey'in aksine; milyonlarına milyonlar katarken, birden bire düşüşe geçer ve elinde ne var ne yok kaybeder. Kaybettiği her şeyi geri kazanabilmenin çarelerini arar. Bunun için, 1946 seçimlerinde muhalefeti destekler. Bunun nedeni de, rejimin değişip kendi düşüşüne neden olan Servet Bey gibi insanların yok olmasını istemesidir. Rejimin değişmesini istemesi bile, kendi menfaatlerini düşündüğü, kaybettiği onca şeyi geri kazanmak içindir. Sırrı Bey, “*Vurguncu büyük memur*” temi içinde yer alır.

Sevim:

Romanda fiziksel özellikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılan Sevim, uzun boylu, ince endamlı, sarışın bir kızdır. Yanakları fazla çıkıntılı ve gözleri çekiktir. İki yandan omuzlarına inen lepiska saçları çok canlıdır fakat pek düz ve dalgasızdır.

Servet Bey'in kızı olan Sevim, Hollywood filmlerini çok sever. Sevebileceği delikanlılar, benzemek istediği genç kızlar hep bu filmlerdeki oyunculardır. Sinemada görmediği, sinemadan öğrenmediği hiçbir şeyi yapmak istemez. Tenis derlerine başlamasının nedeni, hoşuna giden birkaç film yıldızının top oyunlarındaki zarafetlerine hayrat kalmış olmasıdır. Yine aynı sebeplerle de ata binme dersleri almak ister.

Sevim, denize gittiği bir gün eve geç kalır. Kumsalda uzanıp dinlenmeye fırsat kalmadan eve dönmeye çalışırken, yolda arkadaşları onu çevirir ve yanlarına oturması için ısrar ederler. Sevim, arkadaşlarının ısrarına dayanamaz, biraz arkadaşlarıyla oturur. Vakit geç olunca eve taksiyle gider. Taksiye bindiğinde şoför, Sevim'i evine değil, ıssız bir yere götürür ve Sevim'e tecavüz eder.

Uğradığı tecavüzdten sonra Sevim, şafak sökmek üzereyken kendine gelir. Gece yaşadıklarını tam olarak ilk başta hatırlayamaz. Vücudundaki yaraları, çürükleri, kana bulanmış ellerini ve kırılmış tırnaklarını görünce, her şeyi hatırlar. Yüzükoyun toprağa kapanarak, hıçkırığa hıçkırığa ağlar. Sevim bu haldeyken, Kayışdağı'ndan şehre su taşıyan sucular onu bulur. Yıllardır Servet Bey'in köşküne su taşıyan bir ihtiyar, Sevim'i tanır ve onu alır evine götürür. Sevim'in tecavüze uğradığı haberi, İstanbul'da ve Ankara'da çalkalanır, ağızdan ağza yayılır. Tecavüze uğramasından sonra Sevim'in psikolojisi darmadağın olur. Sevim'in bu hali, şu sözlerle dile getirilir;

“Evden dışarıya adım atmıyor, kimsenin yüzünü görmek istemiyor. Hassaten, erkek cinsine karşı derin bir tiksinti ve korku duyuyormuş. Yabancı bir erkek sesi işitti mi yüzü sapsarı kesiliyor, eli ayağı titremeye başlıyormuş. Hele bir erkek elinin temasına hiç tahammülü yokmuş. Onun içindir ki, kendisini tedavi eden hekimler, adamakıllı muayeneye imkân bulamıyorlar, nabzını bile dinleyemiyorlar.” (s. 134).

Derin bir ruh buhranına giren Sevim'e, doktorlar, muhitinden uzaklaşmasını ve uzun bir seyahate çıkmasını tavsiye ederler. Sevim de, bir an önce memleketten

uzaklaşmak ister. Servet Bey de, oğlu Nedim'i tahsilini bitirmesi için İsviçre'ye gönderecektir. Bu fırsattan istifade edip, Sevim'i de onun yanına İsviçre'ye göndermek ister fakat oğlunun karakterine güvenemediği için tereddüt eder. Bu tereddüdü Ragıp Bey'in devreye girmesiyle yok olur. Servet Bey; Sevim'i, oğlu Nedim'i ve karısını, güvendiği Ragıp Bey'le beraber İsviçre'ye gönderir.

İsviçre'ye giden Sevim, uzun bir süre daha, ne maksatla olursa olsun bir erkeğin kendisine dokunmasını istemez. Yaralanmış cinsiyetini dışarıdan gelen bütün tesirlere karşı vahşi bir titizlikle korumaya devam eder. Kendisini seven Ragıp Bey'i de bu günlerinde kendisine yaklaştırmaz. Sevim'in bu davranışları Ragıp Bey'i ona daha çok bağlar. Buna rağmen Sevim, Ragıp Bey'e karşı bir şey hissetmez. Kendisine yabancı birçok erkekli kadınlı arkadaşlar edinir ve onlarla zaman geçirir. Sevim'in, Avrupa'da geçirdikleri bir haftadan sonra ailesine ve Ragıp Bey'e ihtiyacı kalmaz. Sanki Avrupa'da doğup büyümüş, birkaç sene de Servet Bey denilen adamın köşkünde yaşamaya mecbur kalıp ardından tekrar doğup büyüdüğü yerlere dönmüş gibidir. Vaktiyle alıştığı şeylere yeniden kavuşmuş gibi birdenbire etrafına neşeli bir sokulganlık göstermeye başlar. Sevim'i muayene eden doktorların çoğu, ondaki ruhî hastalığın zamanla ve bünyesi kuvvetlendikçe geçeceğini söylerler. Açık hava, spor ve mümkün olduğu kadar serbest bir yaşam tarzı tavsiye ederler. Gittikleri Cannes şehrinde de deniz ve güneş banyoları, tenis oyunları, etkilerini birkaç hafta içinde gösterir. Sevim, eski canlı ve neşeli haline dönmeye başlar.

Sevim İsviçre'deyken, film yıldızı Clark Gable'ye benzeyen Meksikalı genç bir adamla tanışır ve bir süre o adamla flört eder. Bir süre sonra Clark Gable'nin subay olarak Amerikan ordusuna girip Pasifik'te bir yerde savaştığını işitir. Clark Gable'yi aktüalite filmlerinin birinde Amerikan askerinin arasında, askerî üniformasıyla yürürken görünce; bir savaşın ortasında yaşadığının farkına varır. O andan itibaren savaş denilen şeyi çok önemli ve dikkate değer bir hâdise telakki eder ve sabahtan akşama kadar radyosunun başında savaşla ilgili haberleri dinlemeye başlar. Ragıp Bey'e durmadan savaşla ilgili sorular sorar.

Sevim, İstanbul'a dönmek üzere Paris'e uğradıkları zaman, kaldıkları otelden kaçır, kimseye haber vermeden ortadan kaybolur. Ragıp Bey'le Sevim'in annesi Fransa'nın her yerinde Sevim'i aratıp soruştururlar fakat bir türlü onu bulamazlar.

Sevim’le ilgili aldıkları tek duyum, Sevim’in, Clark Gable’ye benzeyen Meksikalı gençle beraber kaçtığı yönündedir.

Bütün bu özellikleriyle Sevim, bütün hayatını Hollywood filmlerine göre şekillendirmesiyle; Batı hayranı ama hiçbir zaman Batı’yı, Batılı değerleri özümseyememiş, son derece *sığ bir tip* olarak değerlendirilebilir. Roman boyunca *düz (flat) bir karakter* olan Sevim, tecavüze uğramasından sonra değişiyor gibi olsa da, tedavi amacıyla gittiği İsviçre’de yine eski haline geri döner. İsviçre’deki günlerinde, Avrupa’yı kasıp kavuran savaşa rağmen, gününü gün etmeye, hayatın tadını çıkarmaya çalışan *nihilist bir tip* olarak karşımıza çıkar. Sevim bu özellikleriyle, Kiralık Konak’taki Seniha karakterine benzetilebilir. Sevim, babası Servet Bey’in de içinde olduğu, “*Vurguncu büyük memur*” temi içinde yer alır.

Nedim:

Nedim, yirmi bir yaşında, bir metre seksen santime yakın boyu olan, narin endamlı, sarışın bir genç adamdır. Nedim’in “*yürürken iki yanına hafifçe yalpa vuruşları, omuz ve kol kıvıldaşları; oturup kalkarken bir edayla bacak büküp uzatışları, yüzünün o küskün, şımarık, sert ifadesi*” (s. 31) genç bir İngiliz lordunun insana eksiklik duygusu veren acayip etkisini hatırlatır. Nedim’den hoşlanan kızların çoğu onu, yeni şöhret bulan bir sinema aktörüne benzetirler.

Servet Bey’in oğlu olan Nedim, Galatasaray Lisesi’nden mezun olur. Nedim’in akli her zaman başka yerlerdedir. Bu zamanlarda ne söylenenleri işitir ne de söyleyeni görür. Lisede okurken çok kere sebepsiz yere herkese kızdığı; herkesi haksız bulduğu ya da herkesten kötülük görüyorum zannına kapıldığı anlar olur. Böyle zamanlarda da ağzı sert bir burkuluşla kilitlenir ve konuşması anlaşılmaz bir homurtu şekline girer. Nedim, babasına, imtihanlarındaki başarısızlığının sebebi olarak her zaman bu homurtuları gösterir.

Nedim’in en büyük tutkusu kumar oyunlarıdır. Fakat bu kumar oyunlarında bile bir defa yüreğinin çarptığını hissetmez. Sevgiye değer vermez, en değersiz duygular bile onda birtakım gelip geçici isteklerden ibarettir. “*Bir diken demet gibi taşıdığı kalbinde*”

(s. 32) hiçbir heyecana yer yoktur. Hiçbir şeye bağlanamayan Nedim karakterinin psikolojik özelliklerini daha iyi anlayabilmek için, James Marcia'nın Kişilik Gelişim Kuramı'ndaki, *Kargaşalı Kimlik Statüsü*'ne bakabiliriz;

“Böyle bir kimlik statüsü geliştiren birey çevresiyle olan ilişkilerinde genel olarak, umursamaz ve kayıtsız bir tutum içindedir. Geçmişte bağlanmadığı gibi bir bağlanma çabası da yoktur. Bunlar bunalım yaşamış ya da yaşamamış olabilir. Sağlıklı bir yaşam felsefesi oluşturmadıkları için düşünceleri, her an değişmeye açıktır. Bu kimlik statüsünde bulunan gençler, kaygılarını azaltmak için, alkol veya zararlı madde kullanımı gibi yararsız girişimlerde bulunurlar.” (Ersanlı, 2005: 276).

Servet Bey, oğlu Nedim'i tahsilini tamamlaması için, İsviçre'ye gönderir. Yanında da annesi, kız kardeşi Sevim ve Ragıp Bey vardır. Nedim, Avrupa'ya gider gitmez değişmeye başlar. Kurnaz, becerikli ve uçar delikanlı tarafları söner; silik bir karakter haline bürünür. Kadınlar da eskisi gibi yüzüne bakmaz olur. Nedim, aşağılık duygusuna kapılır. Her fırsatta kumar oynamaya başlar. Bir süre sonra, ailesinden ve Ragıp Bey'den uzaklaşır. Kardeşi Sevim kaçtığı anda ortalıklarda yoktur. İsviçre'de kumar gibi bir sürü dalavereli işleri yüzünden başına gelmedik kalmaz. En sonunda İsviçre'de *“emniyeti suistimal”* (Karaosmanoğlu, 2010: 539) maddesinden mahkemelere düşer, hapse düşmek üzereyken, Ragıp Bey'in yoğun çabalarıyla kurtulur.

Bütün bu özellikleriyle Nedim, kumardan başka hiçbir şeye değer vermemesi bakımından nihilist bir tip olarak değerlendirilebilir. Fakat Nedim'in karakteri, Avrupa'ya tahsilini tamamlamak için gittiğinde değişmeye başlar. Batılı bir yaşam şekliyle yetişen Nedim, gerçek Batı'yla yüzleştiğinde, aşağılık duygusuna kapılır. Kadınlardan da yüz bulamayınca tamamen içine kapanır. Yalnız, Nedim'in karakterindeki bu değişim, olumlu yönde değil, daha çok olumsuz doğru olur. Nedim'in kumar tutkusu ve karakteri, Kiralık Konak'taki Faik Bey'i hatırlatır. *“Vurguncu büyük memur”* ve *“Snopluk ve tembellik”* temleri içinde yer alan Nedim, *snop bir tip* olarak da değerlendirilebilir.

Halil Ramiz:

Milletvekili olan Halil Ramiz, gençliğinde ateşli bir milliyetçi öğretmendir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İzmir'de bir tören veya herhangi bir siyasî söylediği heyecanlı nutukla Atatürk'ün gözüne giren bir gençtir. Daha sonra da milletvekilliğine seçilir. Uzun bir süre de kendisini Atatürk'ün yakın arkadaşları arasında görmeye, hemen her akşam 'sofra'da yerini almaya alışmışken, birdenbire bu çevreden uzaklaştırılmıştır. Atatürk'e ve onun ortaya attığı inkılâp davasına sadakatle bağlı olan Halil Ramiz, bu çevreden birdenbire uzaklaştırılmasına anlam veremez.

Halil Ramiz, her yıl seçim bölgesini adım adım gezip dolaştığı için, memleketin ne hallerde olduğunu bütün gerçeklikleriyle görür. Ankara'nın arka mahallelerinde bile hayatın, Orta Anadolu'nun fakir köylerindeki hayattan farkı olmadığını bilir. Bütün bunlarla beraber Halil Ramiz, içinde gittikçe büyüyen bir kötümserlik besler. Buna rağmen Kemalizm inkılâbının meydana koyduğu eserin azamet ve mehabetini takdirden vazgeçmez. Ancak ona göre, bu eser, tepesi yerde temelleri havada ve her an devrilme tehlikesi içindedir. Memleketin ekonomik kalkınma davası, ona göre, Millî Kurtuluş Savaşı'nın ikinci safhasıdır. Bunun için de milletçe bir ekonomik kalkınma görüşünü benimser.

Halil Ramiz, nice gerçek inkılâpçılar gibi, ikinci meclisin ilk devrelerinde her ileri hamleye şiddetle karşı çıkan insanlardan artık bir tehlike gelmeyeceğine emindir. Asıl tehlikenin geleceği kişiler; yakın arkadaşı Neşet Sabit gibi, önceden idealist olup ardından kendi şahsî çıkarlarının peşine düşen insanlardır.

Halil Ramiz, Fazlı Bey meselesinin teftişi için görevlendirilir. Fazlı Bey, Ankara'da yüksek mevkii sahibi olan akraba veya hemşerilerinden birinin nüfuzuna dayanarak haksız yere birçok yere el koymuştur. Kendisini parti başkanlığına geçirttikten sonra, halkı her yönden istediği gibi kasıp kavurmuştur. Halil Ramiz, Fazlı Bey meselesinde en çok haksızlığa uğrayan Atıklar Köyü'ne uğrar. Atıklar Köyü'nün avukatı Kenan Bey ile uzun uzun bu meseleyi konuşur. Bu meseleyle ilgili partinin genel sekreterine verdiği rapor asılsız olarak değerlendirilir.

Partideki diğer milletvekilleri tarafından “*hep hissiyatına kapılır; herhangi bir sebeple hemen coşup taşıverir*” (s. 140) gerekçesiyle eleştirilir. Seçim bölgesinde çeşitli

kargaşalıkların tek sebebi olarak gösterilir. Bu insanların arasına, en yakın arkadaşı Neşet Sabit de katılır. Neşet Sabit, yanında diğer milletvekilleri, arkadaşı Halil Ramiz hakkında ileri geri konuşurlarken, onlara itiraz edip gerçekleri anlatamaz. Bir süre sonra Halil Ramiz, mecliste olduğu gibi, her zaman uğradığı Karpiç Lokantası'nda bile artık yakın arkadaşları tarafından görmezden gelinir. Partinin merkez idare heyetinden istifa etmeden önce de kendisi hakkında yalanlar iftiralar ortada dolaşır. Bir zamanlar Çankaya'ya pek sık gidip geldiği günlerde birçok kişinin kıskançlığını uyandırmış ve bu kişilerin uğraşları sonucunda Çankaya'dan uzaklaştırılmıştır.

Halil Ramiz bütün bu özellikleriyle, romandaki birkaç *idealize tiplerden* biridir. Romanda anlatılan olumsuz karakterlerin karşısında olumlu bir karakterdir. Fakat Halil Ramiz, roman boyunca hep *kaybeden* olur. “*Panorama'larda romanı tek başına yürüten kahraman yoktur. Lâkin bazı meseleleri kendi etrafında toplayıp bunların yükünü taşıyan bazı şahıslar vardır. Halil Ramiz bunlardan biridir.*” (Akı, 2001: 149). Halil Ramiz, romandaki toplum yapısını, ülkenin hayat şartlarını gayet iyi bilen, toplumun ilerlemesi için gayret eden, ülke ve dünya meseleleri üzerine düşünüp çareler arayan *entelektüel bir tip* olarak değerlendirilebilir. Halil Ramiz karakteri, “*Namuslu, yurtsever politikacı*” temi içindedir.

Tahincızâde Hacı Emin:

Tahincızâde Hacı Emin, Şapka Kanunu çıktığı günden beri evinden dışarıya çıkmamıştır. Yaşadığı hayatta her şeye eyvallah demiş, her devre uyumuş, işgal zamanında düşmanla hoş geçinmesini bilmiştir. Ancak iş, baştan fesi çıkarmaya dayanınca, birden bütün sabrı ve tahammülü taşıvermiştir. Şapka Kanunu'nun çıktığı gün mağazasında olan Hacı Emin, haberi aldıktan sonra mağazanın bütün anahtarlarını oğluna bırakır ve evine döner. Sekiz dokuz yıl boyunca da bir kerecik olsun mağazasının semtine uğramaz. İşlerinin hepsini evinden halleder.

Okuması yazması pek kıt olan Hacı Emin, babasından miras kalan yirmi otuz bin lirayı, milyona çıkarmak için zamanında her çareye başvurmuştur. Bunun için Hacı Emin, kuvvetlilerin önünde diz çökmüş, zayıflara çekme vurup tuzak kurmuş, mahkeme kapılarında sürünüp türlü zahmetlere katlanarak amacına ulaşmıştır. Savaşta zengin olan

Hacı Emin, her zorluğun içinde kolayca sıyrılır. Düşman ülkeden atılınca, memlekette nice insan iftiraya uğramasına rağmen; Hacı Emin ne yapar eder, kasabaya ilk giren Türk askerlerine lokma ve helva dağıtır. Subay ve komutanları evinde misafir eder ve bu işin içinden tertemiz çıkar.

Hacı Emin, karısı yatalak olduktan sonra evdeki besleme Fatma'ya göz koyar. Bir süre sonra otuz sekiz yıllık karısı ölünce, üstünden otuz sekiz gün geçmeden, iki oğlunun bütün itirazlarına rağmen Fatma'yla evlenir. Hacı Emin, bu evliliği neden yaptığını soranlara cevap olarak; “*kendisine helalinden bakacak bir kadına*” (Karaosmanoğlu, 2010: 279–280) ihtiyacı olduğunu söyler. Ayrıca ona göre, güngörmüş, varlıklı bir dul kadınla evleneceğine; öksüz, fukara bir kızla evlenerek büyük sevap işlemiştir.

Hacı Emin, yeni kurulan Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet inkılâplarına mesafeli durmuştur. Cumhuriyet'e dair resmî günlerde dahi, evine kapanmış, halkın sevinçlerine ortak olmamıştır;

“Nideyim istersin a oğul; ben de seninle bir olup yas mı tutayım? Hangi nimetini gördüm ki? Hangi ihsanına nail oldum ki? Sizler her gün düğün dernek, yok 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmışmış, yok 23 Nisan'da meclis açmışmış; yok 29 Teşrinievvel'de Cumhuriyet'i kurmuşmuş diye vur patlasın, çal oynasın ederken, biz burada iç sıkıntısından pösteği sayıyorduk.” (s. 359).

II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine, Türkiye sınırlarına dayanan Almanya'ya karşı sempati besler. Ona göre, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın müttefiki olan Alman imparatoru Wilhelm, İslâmiyet'in büyük bir dostuydu. “*Alman imparatoru gibi mümin ve kuvvetli bir dostla ittifakımıza ve Sancak-ı Şerif'in çıkmasına rağmen, o savaşı kaybedip bozguna uğradıysak bunun biricik sebebi, Kâbe-i Mükerreme'de namaza giren Enver Paşa maiyetindeki zabitlerimizden çoğunun abdestsiz olmalarıydı*” (s. 391). Ayrıca savaş patlak verince, tedbir için oğluna, kaçta bulursa altın almasını söyler. Bu altınları karaborsadan değil; köylülerden, nadas zamanı ucuz ucuz toplamasını tembihler.

Hacı Emin, Atatürk'ü ve onun gerçekleştirdiği inkılâpları sevmese de, Atatürk vefat ettikten sonra başa geçenlerin işlerinin yalan dolan, münafıklık ve mürailik

olduğunu söyleyerek onları eleştirir. Ona göre bu kişiler, Atatürk'ün yolundan yürüyor demelerine rağmen, kendi gölgelerinden korkarlar ve kıllarına en ufak bir hata gelsin istemezler. Hacı Emin göre, sevmediği Atatürk'ün zamanında hiç değilse nereye gittiğimiz malumdur. Aldatma, avutma denilen şey yoktur.

1945 yılının sonbaharından sonra çok partili hayata geçilmiş ve Demokrat Parti kurulmuştur. Bu duruma en çok sevinenler arasında Hacı Emin vardır. Çünkü yıllardır eve kapanıp hasretle geri gelmesini beklediği günlerin yeniden geleceğine inanır. Kapıldığı coşkuyla yıllardır kapandığı evinden çıkar. Geçirdiği uğursuz yılların öcünü almak için, yaşadığı sıkıntılı günlerin sebebi olarak gördüğü kişilere cezalarını kendi elleriyle vermek için kendine 'kanlı' bir program yapmaya başlar;

“Oysa, Tahincızâde, bütün günahkârları kendi eliyle bacaklarından asmak ve yalnız tövbe kapısını değil, cennetle cehennem kapısını da bizzat beklemek kararındaydı. Aksi takdirde, şu uğursuz istibdat devrinin kapanıp, -dedikleri gibi- bir hürriyet devrinin açılmasından ne hayır umulabilirdi? Yok, yok; şeriatın kıldan ince, kılıçtan keskin kemendi, yirmi yıldır, ümmet-i Muhammed'i kasıp kavuran zındıkların boynuna mutlaka dolanmalıydı.” (s. 510).

1946 seçimlerini Halk Partisi kazanınca, Hacı Emin tamamen umutsuzluğa düşer. Şapka Kanunu'ndan sonra yaptığı gibi, dünyaya küser ve yeniden evine kapanır. Kendisini büsbütün namaza niyaza verir. İyice sinirli bir insan olur. Daha sonra, beklenmedik bir iyi haber gelir. Buna göre hükümet, bir kanunla, ilkokullara din dersleri koyacak ve memleketin muhtelif yerlerinde İmam Hatip okulları açmaya başlayacaktır. Hacı Emin, bu haberi işitince inanamaz. Serbest Fırka gibi yine bir fırıldak çeviriyorlar diye düşünür, habere şüpheyile yaklaşır. Halk Partisi'nin bu işe gönül rızasıyla izin verdiğine inanmaz. *“Akıbet ayakları suya değdi. Millet in zoru karşısında”* (s. 568) diye düşünür. Bu haberlerden sonra Hacı Emin, çevrede, sakallı, sırtlarında kerli ferli, uzun setreleri olan; başlarında da takke biçiminde, ibikli, koyu renk bir şey geçiren genç adamlar görür. Başlarındaki takkeleri çok seven Hacı Emin, kendine de, adına *inadiye* denilen bu takkelerden alır ve takar. Bu *inadiye* devri onun için yeniden doğuş devri olur. Evinden çıkar ve eskisi gibi her gün birkaç saat yazıhanesinde işiyle gücüyle meşgul olur. Öğle ve ikindi namazlarını camide kılar ve bazen de eşini dostunu ziyarete gider. Hacı Emin, adeta gençleşir. Eski neşesi, şakacılığı ve babayaniliği yerine gelir.

Bütün bu özellikleriyle Tahincızade Hacı Emin, inkılâpların karşısında olan taassup ve kara kuvvet denilen cephenin temsilcisidir. Yunan işgalinde, düşmana yardım etmesine rağmen, işgal sonrası, kasabaya ilk giren Türk askerlerine lokma ve helva dağıtıp onları misafir ederek, eski günleri unutturur. “*Kasabadaki yobazlık ve menfaatlerle ilgili dolaplar onun parmağıyla döner.*” (Akı, 2001: 149). *Cahil, menfaatçi ve sığ bir tip* olarak karşımıza çıkar. Atatürk’e ve inkılâplara karşı olmasına rağmen, Atatürk ölünce başa geçenleri, münafık ve işleri hep yalan dolan olan insanlar diyerek eleştirir. Romanda, “*Taassup, kara kuvvet*” temiyi ilgilidir. “*Romanda yurt bütünü ile alâkalı bir zihniyeti temsil eder. Bu zihniyet roman biterken fiil halinde tezahür eder. Bütün romanda sesini duyuran bir temdir.*” (s. 149).

Pertev:

Orta boylu, narin yapılı, kumral, on yedi yaşında bir genç adamdır.

Evi ve ailesi olmayan Pertev, en yakın arkadaşı Ziver ile beraber İstanbul sokaklarında yaşar. İkiisi beraber, geçimlerini ya yoldan geçenlerin paketlerini taşıyarak ya da hırsızlık yaparak sağlarlar. Sağdan soldan topladıkları yiyeceklerle karınlarını doyururlar.

Pertev, İstanbul’un her yerini bilir. Kış gecelerinde nerelerde barınılır, yaz gecelerinde en rahat nerelerde yatıp kalkılır, hepsini gider bulur. Semt semt, bütün polis karakollarının sıklığı veya gevşekliği hakkında büyük bir tecrübesi vardır. Bazı zabıta memurlarının ve komiserlerinin mizaçlarını bilir ve ona göre tedbirlerini alır. Pertev’in yatıp kalktığı yerler, geçimini sağladığı alanların çok uzağındadır. Kış gecelerini Boğazkesen civarının külhanlarında; yaz gecelerini de Aksaray’la Yenikapı arasında ıssız yangın viraneliklerinde geçirir. Çünkü buralarda onu hiç kimse tanımaz, tanıyanlar varsa bile, onun kötülüğünü görmemişlerdir. Pertev, göz gözü görmeyen kalabalığı, gürültüsü olan yerlerde hırsızlık ya da paket taşıma işi yapar. Bunun için de seçtiği yerler genelde, Karaköy’le Köprü iskeleleri ya da Yüksekaldırım’la Beyoğlu’dur. Bu yerlerde gece gündüz Ziver’le dolaşır ve onunla işbirliği yapar.

Pertev, bir sustalı çakısının olmasını ister. Bu hayalini de sürekli Ziver’le paylaşır. Ziver, bir gün Beyoğlu’nda bir mağazadan Pertev için bir sustalı çakı çalar. İkiisi beraber kaçarken, bir polis memuru ikisini yakalar ve karakola götürür. Götürüldükleri karakol, romanda önemli karakterlerden biri olan Komiser Hamdi Bey’in karakoludur. Komiser Hamdi Bey, Pertev’le Ziver’i ertesi gün salıverir.

Sokaklara geri dönen Pertev ve Ziver, bir süre sonra Kevser’le tanışırlar. Kevser, Pertev ve Ziver’in karınlarını doyurur, Pertev’in söküklüklerini diker ve çamaşırlarını yıkar. Pertev, Ziver ve Kevser arasında bir kavgaya şahit olan romanın önemli karakterlerinden biri olan Fuat, kavgayı ayırmak için yanlarına gider. Pertev’e ilgi duyan Kevser, kavgalarının nedeni olarak, Ziver’i gösterir ve Fuat’a, Pertev ve Ziver arasındaki ilişkiyi de şu şekilde dile getirir;

“ ‘İşte, bizim aramızı açan hep bu...’ diyordu. ‘Pertev’i, bir dakika yalnız bırakmaz. Başkasının onunla konuşmasını istemez. Çünkü, onu kıskanır. Neden mi diyeceksin? (İncecik parmağının ucuyla bir Pertev dediği kumral genci, bir de öbürünü göstererek ve arsız arsız sırtarak) Çünkü, bunlar karı-koca gibi yaşarlar. Geceleri koyun koyuna yatarlar. Ben bilmez miyim, sanki neler yaptıklarını... Kaç defa gözlerimle gördüm; kaç defa elimle yakaladım. Yakaladım ama, ikisi birden benim üstüme çullandılar... Beni dövdüler, dövdüler. Sesim çıkmasın diye biri ağzımı tıkadı, öbürü karnımı tekmelemeye, nereme rasgelirse vurmaya başladı.’ ” (Karaosmanoğlu, 2010: 193).

Bir süre sonra Pertev, Kevser’le evlenir. Bu evlilikten sonra, Pertev’le Ziver’in arası açılır. Pertev’i kıskanan Ziver, Pertev aleyhine birçok entrika çevirir. En sonunda Pertev’in üstüne iftira atar ve Pertev’i cezaevine attırır. Pertev, cezaevinden çıktıktan sonra Ziver’i bulur ve yaralayıp kaçır. Pertev, karısı Kevser’le beraber, Komiser Hamdi Bey’in kaldığı eve sığırır. Bir süre sonra, Pertev sanki bu evde doğmuş, büyümüş gibi evin her şeyine karışmaya başlar. Sürekli, Komiser Hamdi Bey’den sigara almak için, onun odasına girip onu rahatsız eder. Hamdi Bey, Pertev’den kurtulma çareleri ararken, günün birince Pertev, bir gece yarısı, kimseye haber vermeden başını alıp gider.

Bütün bu özellikleriyle Pertev, toplumun bir kenara ittiği, görmezden geldiği bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. *Sokak çocuğu* tipidir. Hayattaki tek amacı, karnını

doyurup yaşayabilmektir. Büyük şehirlerin, görmezden gelinen sorunlarından bir tanesini temsil eder. *Sosyal bir tiptir. “Şehrin her türlü sosyal kayıttan mahrum âdeta sevk-ı tabileriyle yaşayan, evsiz, ailesiz insanları”* teminde yer alır.

Ziver:

Zayıf, kıvrıkcık saçlı bir gençtir.

Pertev’in en yakın arkadaşı olan Ziver de, bir sokak çocuğudur. Pertev’le bir gece, Tokatlıyan Lokantası’nın önündeki buhar deliklerinin sıcak ızgaraları üstünde tanışır. Yere kıvrılıp yatmış olan Pertev’in yanına oturur ve o geceden sonra bir daha ayrılmazlar. Pertev’le işbirliği yaparak yoldan geçenlerin paketlerini taşıyarak, hırsızlık yaparak veya sağdan soldan topladıkları yiyeceklerle geçinirler.

Geceleri yalnız başına yatmaktan korkan Ziver, artık Pertev’le koyun koyuna yatar. Ziver, bir süre sonra Pertev’e karşı ilgi duymaya başlar. Pertev ne isterse anında yapar, mutlu olsun diye çabalar. Bir gün, Pertev’in uzun zamandır hayalini kurduğu sustalı çakıyı, onun için çalar. Bu olayın ardından ikisi de, bir polis tarafından yakalanır ve Komiser Hamdi Bey’in karakoluna götürülürler. Nezarethanede bir gece kaldıktan sonra salıverilirler. Sokaklara geri dönen Ziver ve Pertev, bir süre sonra, Kevser adında bir kızla tanışır. Kevser, Pertev’e karşı ilgi duyar. Onun söküklüklerini diker, çamaşırlarını yıkar, Pertev’le Ziver’in karınlarını doyurur. Ziver ve Kevser, Pertev’i birbirlerinden kıskanırlar. Üçünün kavgaya tutuştuğu bir günde; Fuat’ın kavgayı ayırmak için yanlarına gittiğinde Kevser’in Pertev’le Ziver’in arasındaki ilişkiyi anlattığı bölüm dikkat çekicidir. Roman boyunca açıkça anlatılmayan, Pertev’le Ziver arasındaki eşcinsel ilişki, Kevser’in kıskançlıkla karışık sözleriyle, tam olarak söylenmese bile okuyucuya hissettirilir;

“Çünkü bunlar karı-koca gibi yaşarlar. Geceleri koyun koyuna yatarlar. Ben bilmez miyim, sanki neler yaptıklarını...” (s. 193).

Ziver, Pertev’in Kevser’le evlenmesinden sonra bile Pertev’in peşini bırakmaz. Pertev’i çok kıskanan Ziver, Pertev’in kendisini bırakmasından sonra, arkasından türlü entrikalar çevirir. Pertev’i, başkalarıyla birlik olup öldürmek istese de bunu başaramaz.

En sonunda, Pertev'in üzerine eroin kaçakçısı olduğu yönünde iftira atar ve Pertev'in hapse düşmesine neden olur. Pertev, hapishaneden çıkınca Ziver'i ağır bir şekilde yaralayıp, karısı Kevser'le beraber Hamdi Bey'in kaldığı eve sığınır.

Ziver de tıpkı Pertev gibi sokak çocuğu olmasıyla, *sokak çocuğu tipidir*. Kaderleri Pertev'le ortaktır. Ziver karakteri “*Şehrin her türlü sosyal kayıttan mahrum âdeta sevk-ı tabiyeleriyle yaşayan evsiz, ailesiz insanları*” teminin içinde yer alır.

Kevser:

Lepiska saçlı, nemli badem yapraklarını andıran yeşil gözleri olan genç bir kızdır.

Çocuk yaşta, Pertev ve Ziver ile tanışan Kevser, Pertev ve Ziver'e yardım eder, karınlarını doyurur. Bir süre sonra, Pertev'e karşı ilgi duyan Kevser, onu Ziver'den kıskanır. Pertev'le Ziver'i koyun koyuna yakaladığında, Pertev ve Ziver tarafından dövülür. Daha sonra, Kevser, on üç yaşındayken Pertev'e kaçar ve onunla evlenir. Evden kaçtıktan sonra bir daha evine dönmez, annesiyle görüşmez. Ailesinden tek görüştüğü kişi kız kardeşi Hamiyet'tir. Ziver'in iftirasıyla cezaevine düşen Pertev, cezaevinden çıktıktan sonra, Ziver'i ağır yaralayarak kaçar. Kevser de, Hamiyet'in tavsiyesiyle, çok iyi bir insan ve komiser olduğunu duyduğu Hamdi Bey'in evine Pertev'le beraber sığınır. Komiser Hamdi Bey'in evinde bir süre kaldıktan sonra, Pertev bir gece kimseye haber vermeden kaçar. Kevser de, Pertev'in peşinden birkaç gün sonra gizlice kimseyle konuşmadan çeker gider.

Kevser, Pertev ve Ziver'le birlikte “*Şehrin her türlü sosyal kayıttan mahrum âdeta sevk- tabileriyle yaşayan, evsiz, ailesiz insanları*” temi içindedir.

Komiser Hamdi Bey:

Henüz kırk yaşlarında; sarı benizli, süzgün gözlü, ortadan ayrılmış kumral saçları olan, incecik kırpık bıyıkları olan yakışıklı bir adamdır.

Üstüne başına pek özenli olan Komiser Hamdi Bey, biraz da yakışıklılığa düşkündür. Özel hayatında dünyanın en talihsiz insanlarından biri olduğu dile getirilen Komiser Hamdi Bey, beş yıl içinde üç defa evlenir. Bu üç evliliğinde de mutluluğu, ancak beşer altışar ay sürmüştür. Üç karısı da hiçbir hastalıkları yokken, evlendikten beş altı ay sonra, bir sabah yataklarında ölü olarak bulunur. Ölüm nedenleri de belli değildir. Başına gelen bu felaketlere anlam veremez. Evin işlerini yapan, babadan kalma ihtiyar dadısı bu ölümlere, bekârlığında bir kızın günahına girerek onun âhını almasına sebep olduğunu düşünür. Oysa Komiser Hamdi Bey, ilk evlendiği güne kadar, ne bir kızla ne de bir kadınla ciddiye alınabilecek herhangi bir münasebette bulunmamıştır. Uzun süren bekârlığının sebebi de, cinsî çekingenliği ve utangaçlığıdır. Çevresindeki insanlar, bu özelliğini görmezden gelerek, uzun süren bekârlığı için ona birtakım kötü itiyatlar, çirkin huylar atfetmişlerdir.

Komiser Hamdi Bey'in ne bir düşmanı ne de bir dostu vardır. Kendi halinde, herkesten uzak yaşamasını sever. Hiç kimsenin işine karışmaz, kimseyi de kendi işine karıştırmaz. Resmî görevleri dışında, şehrin hayatıyla pek teması olmadığı için, hayatında yer eden tanıdık ve ahabplarının sayısı beş altıyı geçmez. İçkisi kumarı olmayan Komiser Hamdi Bey, sinema, tiyatro gibi eğlencelerden de zevk almaz. Bütün hayatı, görev yaptığı Karaköy Karakolu'ndaki masasının başında kâğıt imzalamakla, emir vermekle, amirleriyle telefon muharebeleri etmekle ve arada sırada Karaköy bölgesi asayişi hakkında haftalık raporunu yazmakla geçer.

Komiser Hamdi Bey, mesleğine candan bağlı değildir. Çekirdekten yetişme, mektepli bir inzibat amiri olmasına rağmen, zabıta olaylarını hayattan ziyade, Avrupa dillerinden çevrilmiş polisiye romanlarından izlemeyi sever. Bu romanlardaki hikâyelerin yanında, gerçek hayatta şahit olduğu olayları, ilgisini çekmeyecek derecede sönük ve yavan bulur.

Komiser Hamdi Bey, bir süre sonra yeniden evlenmeye karar verir. Fakat geçmişte ölen üç karısı yüzünden, kimse kızını ona vermek istemez. Ayrıca birçok kişi,

evindeki yaşlı dadısını uğursuz sayar. O kadın evde olduğu müddetçe, kimse kızını ona vermeye yanaşmaz. En sonunda Komiser Hamdi Bey, dadısını evden uzaklaştırır ve Teşvikiye’de oturan devlet düşkününü ve dört çocuklu bir dul kadının kızı olan, yirmi beş yaşındaki Nebile ile evlenir. Komiser Hamdi Bey’in Nebile ile olan evliliğinde, geçmişte üç karısının da ölümüyle sonuçlanan evlilik hayatını açığa çıkaran özellikleri geniş bir biçimde anlatılır. Komiser Hamdi Bey, Nebile ile evlendikleri ilk gece, Nebile’nin “*el değmemiş bakire vücudunun nice nefis taraflarını bırakıp da ellerini, dudaklarını*” (s. 197–198), onun ayakları üzerinde gezdirir. Bu ilk gecede, Komiser Hamdi Bey’in bir *ayak fetişisti* olduğunu öğreniriz. Nebile, Komiser Hamdi Bey’in bu özelliğine bir anlam veremez. Cinsî münasebetlerde toy ve tecrübesiz olan Nebile, bu durumu, “*Mutlaka adet böyle olacak ve bir gün mutlaka bunun sonu gelecek*” (s. 198) diye değerlendirir. Fakat ileriki günlerde de Komiser Hamdi Bey, hiç eksilmeyen bir şevk ve aşkla, onun ayaklarını öpüp okşamaya devam eder. Böyle günlerde aralarında kavga çıkar. Komiser Hamdi Bey, Nebile’nin gıdıklanmasını ister fakat Nebile hiç gıdıklanmaz. Bunun üzerine Komiser Hamdi Bey, her defasında karısına “*her türlü histen mahrum, odun gibi bir mahlûksun!*” (s. 199) diyerek hakaret eder.

Evliliklerinin altıncı ayına doğru Hamdi Bey, birbirini tutmaz birtakım haller ve hareketler içinde bocalamaya başlar. Hamdi Bey, kâh işleri yolunda gitmeyen bir kimse gibi dalgın ve düşünceli görünür, kâh bir bayram çocuğu sevinciyle etekleri zil çalarak dolaşır, kâh saatlerce hiç konuşmadan karısının yüzüne dik dik bakıp kalır, kâh gizli bir ateşle erir gibi bulanık gözlerle karısını tepeden tırnağa süzer durur. Bu durumlarda karısı Nebile, ne yapacağını şaşırır. Hamdi Bey de bundan alınmaz, karısının üstüne daha çok düşer. Bir süre sonra, Hamdi Bey, bir gün elinde kundakla çıkagelir. Nebile’yle *kundak oyunu* oynamak ister. Buna göre, Nebile yatağa yatacak, Hamdi Bey de onu soyup ayakları ve başı açık kalacak şekilde sıkıca kundaklayacaktır. Nebile’yi aynen bu şekilde yatağa yatırıp, sıkıca kundaklar. Açıkta kalan ayaklarını öpmeye ve tabanlarından gıdıklamaya başlar. Oyunun tuhafliğini fark eden Nebile’nin bakış açısıyla Komiser Hamdi Bey’in geçmişi, önceki üç karısının ölüm nedeni açığa kavuşur;

“*Hamdi Bey denilen şu acayip adam, -diğer üç karısına yaptığı gibi- kendisini de böyle her bir yanından sımsıkı bağladıktan sonra, tabanlarının altını gıdıklaya*

gıdıklaya katılmak istiyordu. Niçin? Hangi sebep, hangi etki, onu, her yıl böyle bir uzun işkenceli cinayete sevk ediyordu? Bu adam, bütün acayip hallerine rağmen, kalp ve his denilen hassalardan yoksun değildi. Bir kadına, tam manasında bir erkek gibi değilse bile, iyi bir koca gibi bağlanmasını ve onu sevip nazlandırmasını da biliyordu. Şu halde, birdenbire ne oluyordu da bu iyi kocanın yumuşacık ellerinden birer canavar pençesi çıkıveriyor ve ona, birbirinden güzel, birbirinden tatlı (zira Nebile, kendisinden öncekilere dair ne bilmek lazımsa hepsini sorup, öğrenmişti) üç kızcağızı boğmak vahşetini işletebiliyordu?” (s. 302).

Oyunun garipliğinin farkına varan Nebile, bir şekilde kundaktan kurtulur ve boğuşma sırasında yere düşen Hamdi Bey’i defalarca tekmeleyip, sabah evden çekip gitmek için yan odaya geçer. Ertesi günü evden çıkar ve karakola gidip olan biten her şeyi anlatır. Komiser Hamdi Bey, tutuklanır ve cezaevine gönderilir. İlk üç karısının ölüm sebepleri de ortaya çıkar. Bu haber, bütün İstanbul’da çalkalanır; tıp, zabita ve adliye çevrelerini hayrette bırakır.

Altı yıl cezaevinde kalan Hamdi Bey, cezaevindeyken kanaviçe işlerine merak sarar. Cezaevinden çıktığında en çok da, kanaviçe işlerini artık rahat rahat yapabileceğine sevinir. Ayrıca sigara içmeye de başlamıştır. Daha sonra, kendisini hiç tanımayan kişilerin olduğu yerlerde yaşamaya karar verir. Bunun için de, Fatih’le Edirnekapı arasında bir yerde oturan dadısının evine gider ve orada yaşamaya başlar. Kısa bir süre sonra ülkede 1946 seçimleri olur fakat Hamdi Bey’in yaşamaya başladığı yerdeki evlerde oturanların seçimlerden haberi bile olmaz. Gençliğinde edebiyata merak sarmış, biraz da politikaya karışmış olan eski komiser Hamdi Bey dahi bu gürültülü ve patırtılı olaya dair belli başlı bir şey duymaz.

Mazoşist bir karakteri de olan Hamdi Bey, canının sıkıldığı gecelerde, sokaklarda başıboş, gayesiz dolaşır. Bazı geceler başına ufak tefek kazalar ve maceralar gelir. Bir gece Çingeneler tarafından dövülerek soyulur. Bu Çingeneler arasında kendisine saldıran genç kadınlar da vardır. Hamdi Bey, bu kadınlar tarafından şiddetli bir şekilde hırpalanmaktan haz alır.

Hamdi Bey, yıllar evvel karakoluna düşen sokak çocuklarından birisi olan Pertev’i, karısı Kevser’in ricası üzerine saklanmaları için evine alır. Hiç kimseyi

hayatına karıştırmayı sevmeyen Hamdi Bey için bu durum fazlasıyla can sıkıcı olmaya başlar. Çünkü Pertev, Hamdi Bey'in eşyalarını kullanmaya başlar ve sürekli odasına girip onu rahatsız eder. Artık bu duruma dayanamayan Hamdi Bey'in Pertev'i ihbar etmeyi düşündüğü günlerde, Pertev gizlice evi terk eder. Arkasından da karısı Kevser gider. Hamdi Bey, Kevser'i gördüğü andan itibaren güzelliğine tutulur ve evinde sadece onun olmasını hayal eder. Fakat Kevser'in de kocasının arkasından gitmesiyle, Hamdi Bey yeniden yalnızlık içinde kalır.

Bütün bu özellikleriyle Komiser Hamdi Bey, romanda en dikkat çekici karakterlerden biridir. İş hayatında tamamen normal bir insan olarak tasvir edilen Komiser Hamdi Bey, cinsel yaşamına sıra geldiğinde tamamen anormal bir karaktere bürünür. Önceki üç karısını öldüren ve dördüncü karısını da öldürmeye çalışan Hamdi Bey, *cinsî buhranlar yaşayan, ayak fetişisti, psikopatolojik bir tip* olarak değerlendirilebilir. İnzibat amiri olan Hamdi Bey, işine gönülden bağlı değildir. Avrupa dillerinden çevrilmiş polisiye romanlarını okur. Bu romandaki olayları, gerçek hayatta karşılaştığı olaylardan daha önemli bulur. Bu özelliğiyle, sığ bir *bovarizm* içinde olduğu söylenebilir. Ayrıca, hapisanede sadece kanaviçe işleriyle uğraşmasıyla da *androjen kimlik*' taşır. Komiser Hamdi Bey, "*Psikopatoloji, cinsî buhran*" teminin içinde yer alır.

Nebile:

Romanda fiziksel özellikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılan Nebile, yirmi beş yaşında, fidan boylu, süt beyaz tenli, gür ve siyah saçlı, incecik samur kaşlı ve lacivert gözlü bir kızdır. Ayrıca, kalem parmaklı yasemin gibi elleri ve fildişinden bir tanrıça ayakları kadar kusursuz ve eşsiz ayakları vardır.

Komiser Hamdi Bey'in dördüncü karısı olan Nebile, Teşvikiye'de oturan devlet düşkünü ve dört çocuklu dul bir kadının kızıdır. Hamdi Bey'le evliliklerinin ilk gecesinde, Hamdi Bey'in bütün gece ayaklarını öpüp sevmesine anlam veremez. Erkekle kadın arasındaki münasebetlerin ne olabileceği hakkında pek fikir edinmemiş olan Nebile, yattığı yerde Hamdi Bey'in, ayaklarını öpüp ısırmasından ne gibi bir zevk alabileceğini, gözlerini tavana dikerek düşünür. İlerleyen günlerde de Hamdi Bey, geceleri bütün ilgisini Nebile'nin ayaklarına gösterir. Hamdi Bey, Nebile'nin

gıdıklanmasını ister fakat Nebile hiç gıdıklanmaz. Bu durum da aralarında kavga çıkmasına neden olur. Nebile böyle günlerde Hamdi Bey tarafından hırpalanıp tartaklanır. Nebile, hırpalanıp tartaklandıktan sonra evden kaçıp gitmek istese de, Hamdi Bey'in sadece yatak odasında ortaya çıkan bu tuhaflığı üzerine, aklına yüzlerce soru gelir. Bu sorulara cevap bulup her şeyi açıklığa kavuşturmak için bekler. Ona göre, Hamdi Bey hastadır fakat Nebile, onun sinir hastası mı, akıl hastası mı ya da ruh hastası mı olduğuna karar veremez. Yatak odası dışında Hamdi Bey, oldukça nazik, iyi niyetli bir insanken; yatak odasına girince bazı kaprisler, bazı huysuzluklar yapıp, kötü itiyatlar edinir. Nebile, kocasının huysuzluklarını, ayaklarına olan ilgisini, türlü taklitler yaparak karşılar ve aralarında kavga çıkmasına engel olur. Ya kıvranıp büzülür ya da tepeden tırnağa titriyor gibi görünerek gıdıklanan bir insanın bütün histerik hareketlerini taklit eder. Böylece sevmediği bu durumlar kısa sürer ve Hamdi Bey onu rahat bırakır. Nebile de sakince uyur. Evliliklerinin üzerinden altı ay geçmesine rağmen, Nebile hâlâ bakiredir. Nebile, bu durumu çok ayıp bir şeymiş gibi herkesten gizler. Namus ve haysiyetine yediremediği bu durum, bir rezalet manası bulur. Kaç defa bu derdini ve kocasının hastalığını, koşup annesine ve kız kardeşlerine anlatmayı istese de bir türlü yapamaz. Bir çıkış yolu bulamayan Nebile, soluğu ruh hastalıkları doktor olan bir akrabasının muayenehanesinde alır. Fakat doktor iki gün önce Avrupa'ya gitmiştir. Nebile, çaresiz bir şekilde yeniden evinin yolunu tutar.

Bir gün elinde kundakla, Hamdi Bey eve gelir. Gece Nebile'yle kundak oyunu oynamak ister. Buna göre, Nebile soyunup yatağa yatar, Hamdi Bey de onu kundaklar. Nebile'nin sadece başı ve ayakları açıkta kalır. Hamdi Bey, Nebile'nin ayaklarını öpüp gıdıklamaya başlar. Oyunun tuhaflığı karşısında Nebile, Hamdi Bey'in diğer üç karısını, tıpkı kendisi gibi kundağa sarıp, gülmekten katılarak öldürdüğünü anlar. Nebile, bu felâketten gıdıklanmadığı için kurtulur. Hamdi Bey'le bir süre boğuşuktan sonra, Hamdi Bey yere düşer. Nebile de onu tekmeleyerek hırpalır. Sabah olunca da evden ayrılır ve bir karakola giderek başından geçen her şeyi anlatır. Hamdi Bey tutuklanır ve altı yıl cezaevinde kalır.

Bütün bu özellikleriyle Nebile, kocası Hamdi Bey'deki tuhaflıkları fark edip, bu tuhaflıklarının nedenlerini sorgulaması ve buna çareler aramasıyla *akıllı bir kadın tipi* olarak değerlendirilebilir. En sonundaysa, kocasının kendisini öldüreceği zaman, aklıyla

bu durumdan kurtulup, kocasının önceki cinayetlerini ortaya çıkarmasıyla, bir polisiye romanındaki dedektif karakterinin özelliklerini gösterir.

Fuat:

Romanın en önemli karakterlerinden biri olan Fuat, Osman Nuri Bey'in oğludur. Fuat, Galatasaray Lisesi'nden mezundur ve hukuk okumaktadır. Sabahları pencereden dışarıya bakmak, onun için sabah tiryakiliklerinden biridir. Fuat, bir nevi müşahedeler ve tecrübeler sahası olan penceresinden, mahallesini ve denizi izler. Bazı günler penceresinin önünde, on altıyla on dokuz yaş arasındaki kızlı oğlanlı küçük serseriler kavga ettiklerinde, Fuat hemen aşağıya inip onları ayırır. Bazen de bu yersiz yurtsuz serseri kümeleri, hep bir arada yiyip içerken, gülp oynarken, Fuat da bunlardan biri olmayı hayal eder. Fuat'a göre, odası bir hapisane hücresi gibi dar ve kasvetlidir. Her odası bir ayrı dert ve üzüntü yuvası olan böyle bir evde, yarım bir yoksulluğa mahkûm olmaktansa; bu çocuklar gibi başıboş, her türlü aile kaydından, her türlü his, ahlâk, âdet ve görenek bağlarından kurtulmuş olmak daha iyidir.

Durmaksızın okuduğu kitapların ve sırasıyla geçirdiği hayat tecrübelerinin tesiri altında Fuat'ın iç dünyası *“fasılasız bir ihtilâlle”* (s. 186) kaynaşır durur. Fuat, daimî bir arayış, daimî bir oluş halindedir. Günden güne iç dünyası değişen Fuat kendisini, özellikle askerden döndükten sonra, dertleşip konuşmaktan sevk aldığı, kendine en yakın insan olan kardeşi Semra'dan bile uzaklaşmış hisseder. Babası vefat ettikten sonra, aile ocağını kendisinden başka koruyacak kişi kalmaz. Çok sevdiği annesini de içinde yuvarlandıkları hayattan kurtaramadığı için en çok kendisine kızar. Evde annesini ve kız kardeşini genelde görmezden gelir. Bunun sebebi de, annesinin düşkünlük ve perişanlık manzarası önünde eli kolu bağlı bir tanık, yüreği dağlı bir seyirci olarak kalmaya dayanamamasıdır.

Her türlü sınıf kaygısından tamamen sıyrılmış olan Fuat, doğup büyüdüğü muhitten nefret eder. Ona göre, her şeyi yıkmak ve bu cemiyeti yeni baştan kurup yapmak lazımdır. *“Bu hedefe varıncaya kadar da onun yeri, ne geçmiş devirlerin anakronik döküntüleri, ne de bu çağın küstah türedileri arasında”* (s. 188) olabilir. Bunun için de Fuat'ın tek istediği, bir *“aydın serseriler”* (s. 188) çevresine girmektir.

Hukuktan çıktıktan sonra devlet kapısında çalışmayı düşünmez. Aydın serseriler çevresinin yolu zannettiği basın dünyasında kendisine bir iş aramaya başlar. Nihayet matbaaların birinde, bir Fransızca çevirmenlik işi bulur ve orada çalışmaya başlar. Avrupa'dan gelen gazete ve dergileri gözden geçirerek, Türk okuyucusunun ilgisini çekecek yazıları Türkçeye çevirir. Çalıştığı yerde tek arkadaşı Sırpça çevirmenlik yapan Yugoslavyalı bir gençtir. Onu kendine yakın görmesinin nedeni, Yugoslavyalı gencin de tıpkı Fuat gibi aynı fikir ve ruh bunalımlarından geçmekte olduğudur. Yugoslavyalı gençle beraber, iş çıkışlarında İstanbul'un arka sokaklarına doğru yürüyerek uzun uzun sohbet ederler. Bu sohbetlerde tarih, felsefe, sosyoloji gibi konular hakkında tartışırlar. Fakat bir süre sonra Fuat, Yugoslavyalı gencin ağzından düşürmediği birkaç basmakalıp düşünceyi tatsız tuzsuz şeyler olarak görür. Fuat, on yedi yaşından beri herhangi cinsten, herhangi devirden, herhangi iklimden olursa olsun, eline geçen bütün fikirlere ait kitapları okumaktadır. Bunun için de, Yugoslavyalı gencin, ağzına doladığı '*tarihsel materyalizm*' gibi düşünceleri, hayattaki tek gerçek olarak görmez. Fuat, bütün nazariyelerin ve doktrinlerin arkasındaki *insan* gerçeğini arar;

"İnsan, evet, insan; diyordu. Ona ne oldu? Onu ne yaptılar? Bütün nazariyeler, bütün doktrinler, bütün mezhep ve tarikatlar hep onun ters alinyazısını düzeltmek; onu yetiştirmek, geliştirmek, rahat ve huzura kavuşturmak için değil miydi? Fakat işte, nazariyeler, doktrinler, mezhepler yürüyüp yayılıyordu, ama ortada 'insan'dan eser görülüyordu." (s. 322–323).

Fuat'ın evi, gazetede yazıları yüzünden takibe alınır, her gün gözetlenir. Fuat nereye giderse gitsin takip edilir. Yatak odasının dolabındaki bütün kitaplarına el konulur. Bu kitaplar daha sonra iade edilmez.

Fuat'a göre, "*iyilik veya kötülük alanında tarihin seyrini değiştirmiş nice aksiyon kahramanları, onca, ya fikir ve ilim adamlarının ortaya koydukları mezhep ve doktrinlerin, gözü bağlı icra memurları, ya da bir sürü ikbal ve itibar düşkünleridir.*" (s. 368). Asıl kahramanlık yapmakta değil, yaratmaktadır. "*Eflatun olmasa insan zekâsı dar bir mantık içinde kuruyup gidecekti. Hegel yeryüzüne yeni bir dünya görüşü getirdi. Napolyon'un çizdiği haritadan bile eser kalmadı ama, Michel Anjelo'nun mermerlere üflediği ruh, nesilden nesile geçerek sonsuz hayatın bir müjdesi gibi hâlâ içimizde yaşamaktadır.*" (s. 368). Böyle düşünen Fuat'ın, Atatürk hakkındaki düşünceleri de

diğer bütün aksiyon adamlarına verdiği hükümlerden farklı değildir. Fakat askerî dehasına hayran olmak ve cüretli bir inkılâpçı, yüksek bir devlet kurucusu vasıflarını tasdik etmekle kaldığı Atatürk, vefatından sonra Fuat'ın kafasında yalnız bütün fikir sistemini, bütün dünya görüşünü kaplayan bir genişlik ve derinlik almaya başlar. Ayrıca, II. Dünya Savaşı sırasında, Fuat ve Fuat gibi aydınlar, Alman savaş komünikelerinin yarattığı manevî bozgunluk ve yılgınlık havası içinde sendelemek yerine, herhangi bir savaşa karşı hazır, dimdik dururlar.

Fuat, II. Dünya Savaşı sırasında çevirmen olarak çalıştığı gazetede, ilk imzalı makalesini yazar. Bu makale, Finlandiya'nın uğradığı seri tecavüzler ve "*Fin ordusuna bir kaside olmaktan ziyade, Almanya'nın 'şakavet' ve 'cürüm' ortağı –bu onun kullandığı bir tabirdir- Rusya'ya karşı şiddetli, ateşli*" (s. 402) bir suçlamadır. Fuat, bu yazısıyla cins bir polemist değil, aynı zamanda ne kadar bilinçli, ne kadar imanlı bir milliyetçi olduğunu da gösterir. Yıllardan beri birbirine zıt bir sürü yabancı ideolojiler, fikir ve doktrin sistemleri arasında nereye gideceğini bilmez bir halde dolaşan Fuat, bu yazısıyla nihayet kendi yolunu bulur ve karanlıktan aydınlığa çıkar gibi olur. Daha sonraki yazılarında da aynı özelliğini sürdürür. II. Dünya Savaşı içindeki manzara, Fuat'a dehşet ve tiksinti verir. Yazılarını da bu tiksintinin etkisi altında yazar. O, artık dünyayı kitapların arkasından değil; kendi içinde, kendiliğinden açılan bir gözle görür. Profesyonel bir gazete yazarı haline girince de gazete okumak zevkini kaybeder. Nasıl ve nelerle doldurulduklarını çok iyi bildiği günlük gazetelerin yazılarına hiç tahammülü kalmaz. Bazı kimselerdeki gazete tiryakiliği, onu hayrete düşürür. Bu kimselerin arasında, Ahmet Nazmi adında genç bir felsefe doçenti de vardır. Ahmet Nazmi, Fuat'ın en meraklı okuyucularının bile dikkatini çekmediği makalelerini okuyup beğenmiş ve bu beğenilerini samimi bir mektupla Fuat'a iletmiştir. Daha sonra Fuat'la Ahmet Nazmi çok yakın arkadaş olurlar. Fuat'la Ahmet Nazmi bir araya geldiklerinde tarihten, edebiyattan, felsefeden konuşurlar. II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın ve Türkiye'nin geçirdiği buhranlar üzerine uzun tahliller yaparlar.

Aradan yıllar geçtikten sonra, Fuat'ın başına birkaç felaket gelir. Önce kız kardeşi, zengin bir adamla nikâhsız olarak yaşamaya başlar. Daha sonra bu aile rezaletine annesi daha fazla dayanamaz, utancından ölür. Bu olaylar, Fuat'ın inatçı mizacını, sert karakterini büküp yumuşatacağı yerde, tamamen dikleştirip katılaştırır.

Bu yüzden de Fuat'ın, tanıdık ya da arkadaş çevrelerinde çiğnemediği izzetinefis, kırıp geçirmedeği hatır, gönül kalmaz. Bu arkadaşlarının arasında Ahmet Nazmi de vardır. İkisinin arasının açılmasının sebebi, Ahmet Nazmi profesör olduktan sonra Fuat'a biraz yüksekten bakar hale gelmesidir. Evlendikten sonra da, yaşamına verdiği yön ve takındığı aile babası tavrı, Fuat'ın zıddına gider ve uzun bir süre boyunca görüşmezler. Uzun bir süre sonra Ahmet Nazmi, kendini görmek istediğini belirten bir mektup yazmamış olsa, Fuat, bu dargınlığı cana minnet bilip bir daha Ahmet Nazmi'yle görüşmek ihtiyacını asla hissetmeyecektir. Fakat Fuat, Ahmet Nazmi'nin isteğini geri çeviremez ve evine, onu görmeye gider. Fuat, Ahmet Nazmi'nin evindeyken, onun yeni yaşamını görür, karşılaştıklarından hoşnut olmaz. Karşısında eski dostunu bulamadığı için geldiğine pişman olur. Fakat çekip gitmez. Akşam boyunca, ülke sorunları üzerine konuşurlar. Fuat'a göre ülkedeki en önemli mesele, baş gösteren gerilik hareketleridir. İstanbul sokaklarını sarmaya başlayan kara kara sakallı; taassup, irtica, yobazlık gibi kelimelerle tarif olunabilecek insanlardır. Fuat, çocukluğunda medreselerin kapatılmasından Şapka Kanunu'na kadar birçok inkılâp hareketlerini yadırgayan ve gelenekleriyle hurafelerine bağlı insanları görüp tanımıştır. Bunların arasında, çok yakın akrabaları, annesi ve ninesi bile vardır. Bu tanıdıkları dinlerine bağlıdır fakat Fuat'ın tehlike olarak gösterdiği kara sakallı yobaz insanlar gibi değildir. Fuat, bu iki kesimi birbirinden ayırır. Fuat, kara sakallı bu kişilere '*Gulyabaniler*' der. Ona göre, bu gulyabanilere karşı hiçbir önlem alınmamaktadır ve böyle giderse bunlar, her yeri sarıp, her yere saldıracaklardır. Bütün heykelleri, anıtları, sütun ya da kitapları tuzla buz ettikten sonra; cadde, meydan, park, gezi yerleri diye insanlık namına ne yapılmışsa hepsini yakıp yıkacaklardır. İslâm olmayan her yere saldırıp, insanların yaşamlarına müdahale edecekler; Millî Mücadele'den sonra yapılan onca inkılâbı ayaklar altına alacaklardır. Fuat, Ahmet Nazmi ve onun karısının karşısında, ateşli bir şekilde konuştuğundan sonra; Ahmet Nazmi, endişelerinin yersiz olduğunu söyleyince, birden yerinden kalkar ve evden ayrılmak ister. Ahmet Nazmi de dışarıda beraber yürüyüp hava almayı teklif eder. Beraber yürürlerken, bir türbeye denk gelirler. Türbenin içinde, Fuat'ın bahsettiği kara sakallı bir grup adam tarikat ayini yapmaktadır. Fuat, türbenin içine girerek, yaptıkları maskaralığa son vermelerini ister. Küçük bir tartışma sonrasında, tartışma alevlenir ve tarikat ayini yapan türbedeki insanlar, Fuat'la Ahmet Nazmi'yi taşıyarak öldürürler.

Panorama romanının en önemli karakterlerinden biri olan Fuat, bütün bu özellikleriyle, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hayatından izler taşır. Yakup Kadri, tıpkı Fuat gibi annesine düşkündür. Mısır'da saray yaşamının ardından Manisa'daki yaşamlarında, annesinin ve kız kardeşinin perişanlıklarını gördükçe, bu duruma dayanamaması, Fuat'ın hayatıyla benzer şekildedir. Yakup Kadri de tıpkı Fuat gibi, yüksek tahsili için hukuk okur, ama okulunu bitirmeden ayrılır. Ardından, bir gazetede çalışmaya başlar. Ayrıca Fuat'ın düşünce dünyasında geçirdiği değişimler, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun geçirdiği düşünce dünyasındaki değişimlerden büyük izler taşır. Roman boyunca, ideolojiler, fikir ve doktrin sistemleri içerisinde kendisini arayan Fuat, en sonunda kendini bularak, Yakup Kadri gibi bilinçli ve imanlı bir milliyetçi olur.

Fuat, doğup büyüdüğü muhitten nefret etmesine rağmen, onu yok etmek yerine, onu yıkıp yerine daha da güzel şeyler yaratmanın çarelerini arar. Burada köklerinden kopuk bir aydın tipi olarak görünse de, ilk başlarda evinin penceresinden insanları izlemesi ve onların arasına karışmak istemesiyle; toplumu, insanlarını gözlemleyen, onların gerçekliklerinin ve değerlerinin farkında olan, köklerini halkından alan bir *entelektüel tip* olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Fuat'ın entelektüel birikiminin yanında, dine bakış açısı da olumlu yöndedir. Dinine bağlı insanlarla, yobaz insanların ayrımını yapar. Roman boyunca olumlu bir karakter olarak öne çıkarılan Fuat, memleket ve dünya meseleleriyle ilgili görüşleriyle; Yugoslavyalı arkadaşı ve Ahmet Nazmi'yle felsefi, sosyolojik tartışmalardaki görüşleriyle; *idealize edilmiş bir aydın tipi* olarak nitelendirilebilir. Fuat, “*Devlet düşkününü bir ailede çözülüş*” teminin içinde yer alır.

Osman Nuri Bey:

Romanda fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen Osman Nuri Bey, Fuat'ın babasıdır. Osman Nuri Bey, Mütareke devrinde küçük bir emekli maaşıyla Hariciye Nezareti'nden kadro dışına atılır. Bu haberi haftalarca karısından saklar ve ona sezdirmemek için de sanki hâlâ vazifesindeymiş gibi sabahları sekizi çeyrek geçe vapuruyla İstanbul'a iner. Akşamları da altıya beş kala vapuruyla eve döner. Fakat bir zaman sonra karısı durumu öğrenir. Osman Nuri Bey, bir süre işsiz kaldıktan sonra

Düyûn-u Umumiye’de bir iş bulur. Bu işi de çok sürmez, birkaç yıl sonra Düyûn-u Umumiye lağvedilir.

Osman Nuri Bey, rahmetli babası gibi memleket sevgisini her şeyin üstünde tutan ve bu yolda her türlü fedakârlığı göze alabilecek bir adamdır. Tahsil ve terbiyesi, birkaç yabancı dil bilmesi ve şahsi kabiliyetleri, onu üst makamlarda hizmetler gördürecek seviyede olmasına rağmen, Osman Nuri Bey, ancak geçim zorluklarını önleyebilecek birtakım küçük işler içinde yıpranıp gitmiştir. En son olarak ücretli bir memur olarak çalıştığı Tekel İdaresi’nde beş yıldan beri yerinde sayar. Osman Nuri Bey, olduğu yerde sayarken, arkadaşları, son otuz yıllık rejim değişikliklerinin üstlerinde bıraktığı lekelerle rağmen, Cumhuriyet Hükümeti’nin en yüksek makamlarına geçerler. Bu durumun nedeni de, Osman Nuri Bey’in el etek öpmesini bilmemesi ve elinden tutanın olmamasıdır.

Osman Nuri Bey, yıllarca borç batağı içinde yaşar. Elinde ne var ne yok borçlarına gider. Geriye sadece başlarını sokabildikleri viran konakları kalmıştır. Bir süre sonra, Osman Nuri Bey’e bir tebligat gelir. Buna göre, borçlarını ödemediği takdirde konak da ellerinden gidecektir. Bu tebligatı aldıktan sonra Osman Nuri Bey yıkılır. Ardından bir darbe daha yer. Beş yıldır çalıştığı Tekel İdaresi’nden de, bütçe darlığı yüzünden memurluktan çıkarılır. Osman Nuri Bey, akşama kadar masasının başında oturur. Saat altı olunca, hademeye, son kalan parasını ve ufak tefek birkaç evrakını içine koyduğu büyük bir zarf verir. Bu zarfı evine göndermesini ister. İş yerinden ayrılan Osman Nuri Bey, Sarayburnu açıklarında, kendisini Büyükada vapurundan denize atar ve intihar eder.

Bütün bu özellikleriyle Osman Nur Bey, tahsilli bir insan olmasına rağmen, yıllardır rejim değişiklikleri ve el etek öpmeyi bilmemesi yüzünden memuriyet hayatında yükselememiştir. Aksine, geldiği yerden hep düşük makamdaki yerlere atılıp görmezden gelinir. Osman Nuri Bey’i, *devlet düşkününü bir tip* olarak değerlendirebiliriz. “*Devlet düşkününü bir ailede çözülüş*” teminin içinde yer alır.

Seniye Hanım:

Seniye Hanım'ın fiziksel özellikleri romanda belirtilmez. Seniye Hanım, Fuat'ın annesidir. Seniye Hanım, bir günden bir güne, kocasının işlerinde yerinde saymasından, işlerden atılmasına ve borç içinde olmalarından şikâyet etmez. Seniye Hanım, viran haldeki konağı çekip çevirir. Fuat'la Semra'yı, hali vakti yerinde aile çocuklarından ayırt ettirmeyecek bir özenle büyütür. Evin bütün işleri Seniye Hanım'ın elindedir. Onun sayesinde çocukları hiçbir şeyin eksikliğini hissetmeksizin büyüüp yetişirler.

Seniye Hanım'ın sıhhati, kocası Osman Nuri Bey'in ölümünden sonra bir hayli bozulur. Seniye Hanım, birdenbire ihtiyarlayıp çöker. Yeni taşındıkları apartmanda yarı yatalak bir halde yaşamaya başlar. Artık ne ev işleri yapabilir ne de çocuklarının sökükleleriyle meşgul olabilir. Evin bütün işi zenci dadının başına kalır. Ayrıca oğlu Fuat'ın, babasının ölümünden sonra, kardeşine, kendisine ve eve olan ilgisizliğinin arttığını fark ettikçe yüreği sızlar. Çok değişen Fuat, sadece kardeşi Semra'dan değil, annesi Seniye Hanım'dan da uzaklaşır. Seniye Hanım'ın hayattaki son dayanağı olan Fuat, evinden böyle uzaklaştıkça, Seniye Hanım'ın hiçbir dayanağı kalmaz.

Hayatta hiçbir kimseye kin gütmeyen, birisi hakkında ağzından tek kötü kelime çıkmayan Seniye Hanım, uğradıkları felaketlerden sonra, kendilerinden faydalanan insanlara kinle dolar, haklarında kötü konuşur. Fuat, annesindeki bu değişimi görünce içinden şu şekilde düşünür;

“Memlekette hüküm süren küçük egoizm salgını, iyiliğin, sevginin ve fedakârlığın yuvası bu altın kalbe kadar sokulup, sirayet etmiş!” (s. 452).

Seniye Hanım, yıllar sonra, kızı Semra zengin bir işadamıyla nikâhsız yaşamaya başlayınca bu duruma dayanamaz ve kahrından ölür.

Bu özellikleriyle Seniye Hanım, kocasının intiharından sonra, çocuklarının hiçbir eksikliğini bırakmayan, hayatı boyunca, evi ve çocukları için yaşayan *vefakâr anne* tipidir. *“Devlet düşkününü bir ailede çözülmüş”* teminde yer alır.

Semra:

Fiziksel özellikleri belirtilmeyen Semra, Fuat'ın kız kardeşidir. Amerikan Kız Koleji'nde okumaktadır.

Semra, yataktan kalkar kalkmaz ilk iş olarak ayaklarına ipek çoraplarını geçirip aynanın karşısında dudaklarını boyar. Alttan üstten yola yola merceklerle bile görülemez hale gelen kaşlarını, beş on kalem tuşuyla gölgeler. Saçlarını her gün başka bir şekilde tarayıp topladıktan sonra manikür aletleriyle saatlerce tırnaklarını yontup cilalar. Öğle saatlerine kadar bu işlerle uğraşır.

Senelerini süslenerek geçiren Semra, yirmi üç yaşına gelmesine rağmen, bir kısmet bulamaz. Annesine göre Semra, akranlarının çoğu evlenip çoluk çocuk sahibi olmasına rağmen kendisinin evlenememesine ve hâlâ ağabeyi Fuat'ın ve annesinin ellerine bakmaktan büyük bir eksiklik hisseder. Semra, kimsenin kendisine acımasını istemez. Dertlerini kimseye anlatmaz, bir sır gibi herkesten saklar.

Fuat'a göre, kardeşi Semra hâlâ küstah ve şımarık bir kız vasfını muhafaza etmektedir. Semra, annesi gibi yoksulluğa, bir yatak odasına sinerek ve dünyadan elini eteğini çekerek tevekkülle katlanmasını bilmez. Yoksullukla sessiz ve haysiyetli bir mücadeleye de girmez. Bunun yerine, bütün zayıf karakterli kimselere mahsus birtakım şımarıklıklar ve şarlatanlıklarla bundan sıyrılmaya çabalar. Evde, annesiyle kardeşine karşı güya kendi başının çaresini bulmuş ya da bulmak üzereymiş gibi bir minnetsizlik ve bağımsızlık oyunu oynar. Dışarıda da, düşüp kalktığı kimselere tırnaklarının cilası, dudaklarının ruju, naylon çorapları, tayyörü ve elbiselerinin şatafatlı renkleriyle dört başı mamur bir ailenin kızı hissini vermeye çalışır. Aklınca, zengin bir koca avına çıkmıştır. Fuat'a göre, kardeşi, İstanbul'un bazı semtlerinde, bazı muhitlerinde gittikçe yayılan *snobizm* hastalığına yakalanmıştır. Birkaç sene sonra da Semra, zengin bir adamla nikâhsız olarak yaşamaya başlar ve ardından annesinin utancından ölmesine neden olur.

Bütün bu özellikleriyle Semra, Amerikan Kız Koleji'nde okumasına rağmen, entelektüel bir tip olarak öne çıkmaz. Aksine, giyinip süslenmesiyle, gezip tozmasıyla, eğlenmesiyle, hayatını yaşama emeliyle *nihilist bir tipe* örnektir. Bu özellikleriyle de, Bir Sürgün romanındaki Arlette karakterine benzer. O da tıpkı, Arlette gibi, uygun yaşa

gelmesine rağmen, kendisiyle evlenmek isteyen uygun bir kısmet bulamaz. Akranlarının evlenip çocuk sahibi olmasına rağmen, kendisinin hâlâ annesinin ve ağabeyinin eline bakmasından eksiklik hisseder. Zamanının şartlarına göre, evde kalmış bir kız tipi olarak da değerlendirilebilir. “Devlet düşkünü bir ailede çözümlü” ve “Snopluk ve tembellik” temleri içinde yer alır.

Cahid Halid:

Romanda fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen Cahid Halid, İzmir’de Dış Ticaret Ofisi’nde müdür olarak çalışmaktadır. Tahsilini Almanya’da yapan Cahid Halid, Almanya’da tarih bilimini iyi bir şekilde tetkik eder. Ayrıca, felsefeyle de ilgilenir. Sadece Nietzsche’nin çağlayanına kapılmakla kalmaz, Hegel felsefesinin derin gölünde de epeyce yüzer.

Cahid Halid, romanda, yakın arkadaşı Ahmet Nazmi ile yurdun siyasî, idarî ve iktisadî gidişatı üzerine mektuplaşırlar ve bu konuları tartışırlar. Cahid Halid roman boyunca fiziksel olarak görünmese de, arkadaşına yazdığı mektuplardan onun düşünce dünyasını öğreniriz. Cahid Halid, nasyonal sosyalizm taraftarıdır. Liberal demokrat olan arkadaşı Ahmet Nazmi ile mektuplarda tartıştıkları konuları farklı açılardan ele alırlar.

İnkılâpçı olan Cahid Halid’e göre yeryüzünde yumuşak, tatlı ve mantıklı bir inkılâp yoktur. İnkılâp bir zorlama ameliyesidir. Ona göre insan, benliğini, on dokuzuncu asır entelektüellerine özgü olan tezatlardan kurtarmalıdır ve kendini, birbiriyle çarpışan sistemlerle, doktrinlere bedava bir harp meydanı olmaktan korumalıdır. Ayrıca, Kemalizm adı verilen millî idealin de bu doktrinlerle hiçbir münasebeti yoktur. Hürriyet istiklâl demektir ve bir inkılâpçı olarak, eşitlikten anladığı şey de, Türk milletinin, büyüklük ve ilerilik vasfını tekel altına almış diğer milletlerle baş başa getirilmesi, denkleştirilmesidir. Zaten yalınkat bir bina olan Türk cemiyetinde sınıf mücadelesi yoktur. Cahid Halid, milliyetçilikle ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklar;

“Biz, Milliyetçiyiz! derken, yüreğimizde uyanan duygu, Nazi usulü bir kendini beğenme, bir kendini herkesten üstün tutma, bir aleme ders ve nizam vermeye kalkışma

complex'i değildir. Bazı görgüsüz ya da sonradan görme milletlere mahsus olan bu hastalıktan nice şan ve şerefi, nice üstünlük örneklerini arkasında bırakmış bu devlet düşkününü Türk milletine göre milliyetçilik yeni bir şuura, yeni bir dünya telakkisine ermek için kendi kendine yaptığı bir nefis muhasebesidir... Meziyetlerimiz kadar kusurlarımızı da göz önünde tutuyoruz. Bu nevi şahsına münhasır realist, şuurlu ve yapıcı bir milliyetçiliktir.” (s. 115).

Cahid Halid'e göre, Kemalizm'deki devletçilik prensibi, yalnız Türk milletinin ekonomik bünyesinden doğma ve yalnız onun ekonomik zaruretlerine cevap veren bir sistemin adıdır. Bunun tarifi de Batı dünyasının ve Batı ilminin hiçbir kitabında bulunmaz.

Cahid Halid, İzmir'de birkaç arkadaşıyla beraber düşüncelerini yazdıkları bir mecmua çıkartmaya başlar. Bu mecmua her çıkışında kiminin hayranlığına, kiminin hayretine, kiminin heyecanına, kiminin merak ve tecessüsüne neden olur. Bazı kimseleri de ya kızdırır, ya da işkillendirir. Bu mecmuayı çıkarmalarının amacı dar bir çevrede de olsa bir fikir hareketliliğine önayak olmak ve inandıkları bazı prensipler üzerine bir “*İçtihat Kapısı'nın*” (s. 213) açılmasına yardım etmektir. Ahmet Nazmi, arkadaşı Cahid Halid'e yazdığı mektupta, Cahid Halid'in mecmua hayatına girince, basın polemikleriyle beraber ruh halinin de değiştiğini, daha sinirli olmaya başladığını dile getirir. Buna karşılık Cahid Halid, arkadaşına, endişelerinin yersiz olduğunu açıklayan bir cevap yazar. Buna göre Cahid Halid, mecmua hayatında gündend güne piştiğini, olgunlaştığını, içindeki azmin, gün geçtikçe kırılmaz hale geldiğini söyler. Ona göre, gerçeklerle yakından temas etmesiyle inkılâp prensipleri, kâğıt üzerinde birer formül olmaktan çıkar, gündelik hayatının kaygıları arasına girer. Bu inkılâpları savunmak, biraz da kendini savunmak gibidir. İçindeki şevk ve heyecanın böylesine dolup taşıdığı bir zamana örnek olarak, Ahmet Nazmi'yle birlikte Kurtuluş Savaşı'na katılmak için Anadolu'ya kaçtıkları devri gösterir.

Cahid Halid ile Ahmet Nazmi arasındaki otuz yıldır devam dostluk, birdenbire Ahmet Nazmi tarafından kesilir. Cahid Halid, bu dostluğun neden bittiğini sorgularken, “*memlekette daha nice samimi ve hararetleli diyalogların birer kısır ve kasvetli monolog haline girdiğini*” (s. 576) ve “*bütün düşünen kafaların birer yel değirmeni gibi boşlukta nasıl döndüklerini; bütün seven gönüllerin suyu çekilmiş bir çeşme gibi seslerini nasıl*

hep kendi içlerine çektiklerini” (s. 576) fark edemez. Cahid Halid, nice zamandır kendisinin de tamamıyla tecrit edilmiş olduğunun farkında değildir. Bütün gençliği boyunca bel bağladığı prensiplerin, görüş ve anlayışların, birer birer yıpranıp zedelendiklerini ve nasıl eski zamanlara ait kıymet hükümleri arasına girdiklerini de sezmekten uzak kalmıştır. Bütün bunlara rağmen bu prensipler, Cahid Halid’i dünyaya gözlerini açtığı çağdaki çürümüş, kokmuş cemiyetin içinden bir cankurtaran gibi sarıldığı Millî Mücadele ruhuna ve geleneğine sımsıkı bağlamaya devam eder.

Cahid Halid’in genç ve akıncı ruhu, ellisini boylamış olmasına rağmen fıkır fıkır kaynayıp durur. Buna rağmen Cahid Halid, ruhunun yirmi beş yıl boyunca boş yere kaynayıp durduğunu düşünür. Bir yandan heba olmuş gençliğine acırken, diğer yandan yurt ölçüsünde kim bilir, daha nice samimi kişilerin bu şekilde yıpranıp gitmiş olduğunu düşünerek derin bir yeise düşer. Tek tesellisi olan Ahmet Nazmi gibi birkaç candan arkadaşından mahrum kalır ve “*memleketi saran manevi anarşi havasında, kendi yazdığını kendine okutan, kendi söyleyip, kendi dinleyen bir meczup haline”* (s. 581) gelir.

Bütün bu özellikleriyle Cahid Halid, roman boyunca sadece fiziksel olarak değil de, mektuplardaki düşünceleriyle var olmasına rağmen romanın önemli karakterlerinden biridir. Cahid Halid, yurdun idarî, siyasî ve iktisadî gidişatı üzerine mektuplarındaki düşünceleriyle, özellikle II. Dünya Savaşı sırasındaki farklı görüşlere örnektir. Nasyonal Sosyalizm taraftarı olan Cahid Halid, savaşta Nazi Almanyası’nın galip gelmesini ister. II. Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında da, yurt genelini etkisi altına alan, Almanya ve Hitler hayranlığının romandaki temsilcisidir. Bunun da etkisi, Cahid Halid’in yüksek tahsilini Almanya’da yapması, özellikle Nietzsche’den ve Hegel’den etkilenmesidir. Cahid Halid, yüksek tahsil yapmasıyla, yurttan ve dünyada meydana gelen siyasî ve toplumsal olaylara karşı düşünceleriyle, çözüm arayışlarıyla *entelektüel bir tip* olarak değerlendirilebilir. Cahid Halid sadece düşünmekle de kalmaz, düşünce dünyasında ne kadar fikir varsa bunları dergide yazarak, inkılâp ve fikir mücadelesi vererek, gerçek dünyaya aktaran bir aksiyon adamı kimliği taşır. Yalnız, düşünceleri olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu üzerine yorum yapılmaz, sadece okuyucuya düşünceleri aktarılır. Cahid Halid, “*Garp’ta tahsil görmüş münevverlerin yurda dair görüş ve fikirleri”* teminin içine yer alır.

Ahmet Nazmi:

Ahmet Nazmi, romanda belirtildiği üzere, yirmili yaşlarda, ince, uzun boylu genç bir adamdır. Yüzü uçuk buğday rengidir ve iri kara gözleri vardır.

Cahid Halid'in arkadaşı olan Ahmet Nazmi, Diyarbakır Lisesi'nde edebiyat ve felsefe hocasıdır. Ahmet Nazmi, arkadaşı Cahid Halid'le beraber Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılır. Millî Mücadele'den sonra da dört yıllığına Fransa'ya giderek tahsilini tamamlar.

Romanın ilk bölümlerinde fiziksel olarak görünmeyen Ahmet Nazmi'yi, arkadaşı Cahid Halid'le mektuplaşmalarıyla tanırız. Bu mektuplarında Ahmet Nazmi, düşünce dünyasını aktarır. Nasyonal sosyalist olan Cahid Halid'in karşısında liberal demokrat düşünceleri savunur.

Ahmet Nazmi, mektuplarda bahsettiğine göre “*fildişi kuleleri içine çekilen*” (s. 220) entelektüellerden değildir. Buna rağmen bir kenarda, herkesten uzak kalmayı tercih etmiştir. Bunun da nedeni, kendi nefesine, kendi kıymetine, kendi bilgisine olan itimatsızlığıdır. Kendisini henüz yeter derecede pişmiş, olgunlaşmış bulamaması yüzünden, halka doğru gitmek isteyişinde ayakları geri geri basar. Bir mektubunda halka doğru gidememesinin nedenlerini şu şekilde aktarır;

“Halka doğru gideceğim. Fakat, ona ne vermek, ona ne söylemek için? Belki, benim ona vermek istediğim şey ya hiç işine yaramayacak, ya da onun için bir zehir olacaktır ve her sözüm, belki onu, yanlış bir yola sevk edecektir. Zira ben, bir vakitler bu halkın içinden çıkmış olmamla beraber ondan o kadar uzaklaşmışım, onun gözle görülmeyen, kulakla işitilmeyen iç âlemiyle o kadar bağlarımı kesmişim ki, sesimin bile oraya erişebileceğine zerre güvenim kalmamıştır.” (s. 220).

Ahmet Nazmi, arkadaşı Cahid Halid'in onu her inkılâp ve fikir mücadelesine çağırışında irkilip kaçır. Bunun nedeni olarak da, kendini her düşündüğünü söylemek hakkına malik olmadığını gösterir. Ayrıca ona göre, memlekette ortaya atılan her fikir, her söz birdenbire politik bir mahiyet alır. Bir edebiyat, bir dil meselesi bile hemen gündelik bir politik konu olur. Ahmet Nazif, bu tür politik tartışmaların, insanın beş duyusunu da zedelediğini ve insanı bunalttığı düşünür.

Ahmet Nazmi, II. Dünya Savaşı boyunca, memlekette ve dünyada yükselen nasyonal sosyalist düşünce akımının, insanlığı acıklı bir köleliğe sürüklediğine inanır. En yakın arkadaşı Cahid Halid'in de bu akıma kapılmasına anlam veremez. Dünyayı kasıp kavuran Nazi tehdidi sürerken Ahmet Nazmi, bütün kötümserliğine, bezginliğine ve şüpheciliğine rağmen, insanlığın bu beladan kurtulacağına inanır.

Ahmet Nazmi, romanın sonlarına doğru fiziksel olarak ortaya çıkar. Ahmet Nazmi, artık felsefe doçenti olmuştur. Diyarbakır'dan İstanbul'a taşınır. Fuat'ın gazetede yazdığı makaleler dikkatini çeker. Bir süre gazeteden bu makaleleri takip ettikten sonra Fuat'la tanışmak için gazeteye gider. Bu tanışmanın ardından, Ahmet Nazmi ile Fuat dost olurlar ve sık sık görüşürler. Dünyanın ve memleketin geçirmekte olduğu buhranlara ve bu buhranların ortaya attığı millî, insanî problemlere dair, uzun münakaşalara girişirler. Bu görüşmelerin başında Fuat'ın bakış açısıyla, Ahmet Nazmi'nin Fransız hayranlığı şu şekilde aktarılır;

“Fuat pek kısa bir zamandan beri tanıdığı bu felsefe doçentinin Fransız olan her şeye karşı bu coşkunca bağlılığını ve ara sıra, Fransız medeniyetinin, Fransız kültürünün dışındaki bütün kültürleri ve medeniyetleri hiçe sayar gibi bir ağız kullanımını, gerçi, ne hoş görünüyordu, ne de doğru buluyordu. Oysaki kendi kafası da en ziyade bu kaynaktan feyz almıştı. En iyi bildiği dil Fransızcaydı ve en çok okuduğu kitaplar Fransız yazarlarının, düşünürlerinin eserleriydi.” (s. 462).

Ahmet Nazmi bir süre sonra profesör unvanına ulaşır. Bundan sonra bir hayli değişir ve dostu Fuat'a bile yüksekten bakmaya başlar. Bir de evlenip, Şehzâdebaşı'nda eski bir ailenin dayalı döşeli konağına içgüveysi girdikten sonra; takındığı aile babası tavrı ve kariyerini yapmış kimselere mahsus bir nefis emniyeti gösterişiyle, hayat tarzına verdiği yön, eski dostunun tamamen zıddına gitmeye başlar. Bu sebeple de Fuat'la araları açılmaya başlar.

Fuat'la olan dostluğunun bozulmaya başlamasından sonra, Ahmet Nazmi, Fuat'a mektup yazar ve evine davet eder. Fuat da bu daveti kabul eder ve bir gece Ahmet Nazmi'nin evine gider. Ahmet Nazmi ve karısıyla uzun uzun memleket üzerine sohbet ederler. Fuat, günden güne memleketin dört bir yanında çoğalan, 'gulyabaniler' diye adlandırdığı, kara sakallı, cübbeli, yobaz insanlardan şikâyet eder. Onları gelecek için

tehlikeli bulur. Ona göre, bu insanlar, yakında Atatürk'ün izinden gidenlerin kellelerini uçurmaya kalkacaklardır. Ahmet Nazmi ve karısı, Fuat'ın bu düşüncelerini, yersiz paranoyaklık olarak görürler. Tartışmadan bunalan Fuat, dışarıya çıkmak ister. Ahmet Nazmi de dostunun peşinden gelir. Dışarıda beraber yürüyüşe çıkarlar. Bu yürüyüş sırasında bir türbeye yaklaşırlar. Bu türbenin içinde, Fuat'ın gulyabaniler olarak adlandırdığı insanların, ayin yaptıklarını görürler. Fuat, türbenin içine girerek ayin yapanları dağıtmak ister. Öfkeden kendini kaybeden Fuat, kalabalığın üstüne saldırır. Arkasından da Ahmet Nazmi, arkadaşını kalabalığın içinden çekip çıkarmaya çalışır fakat başaramaz. Öfkelenen kalabalık, Ahmet Nazmi ve Fuat'ı taşıyarak öldürür.

Romanın ilk başlarında sadece Cahid Halid'le olan mektuplaşmalarıyla tanıdığımız Ahmet Nazmi, bütün bu özellikleriyle, Cahid Halid'in karşısında yer alan düşünceleri temsil eder. Cahid Halid, nasyonal sosyalizm taraftarıyken, Ahmet Nazmi liberal demokrasi taraftarıdır. Almanya hayranı olan Cahid Halid'e karşılık, Ahmet Nazmi, Fransa hayranıdır. En iyi bildiği dil Fransızca ve en çok okuduğu kitaplar da Fransız yazarların kitaplarıdır. Bu Batı hayranlığı sığ bir Batı özentiliği gibi görünse de, Ahmet Nazmi *düşünce dünyasını sürekli besleyen entelektüel bir tip* olarak öne çıkar. Fakat Ahmet Nazmi, birikimlerine güvenmez ve Cahid Halid'in kendisini inkılâp ve fikir mücadelesine her çağırışında sessiz kalır. Birikimlerini aktaracak yerler aramaz. Ayrıca, Ahmet Nazmi halka dönmek istese de ayakları hep geriye gider. Çevresinde, toplumda olup bitenler karşısında gözleri kapalıdır. Romanın sonlarına doğru, Fuat'la olan memleket meseleleri üzerine tartışmalarında, Fuat'ın korkularını yersiz bulur. Fakat romanın sonunda Fuat'ın endişe duyduğu güçler tarafından öldürülür. Kendisini *“fildişi kuleleri içine çekilen”* (s. 210) entelektüellerden biri olarak görmese de, romanın sonlarında, evlenip profesör olunca tamamen *halktan kopuk bir entelektüel tip* olarak tasvir edilir. Buna karşın, romanın başındaki Cahid Halid'le mektuplaşmalarında, II. Dünya Savaşı sırasındaki, ülkedeki çeşitli düşüncelerden birinin temsilcisidir. Nazi Almanyası'nın karşısında yer alan, liberal demokrat Ahmet Nazmi'nin düşünceleri üzerine yorum yapılmadan aktarılır. Tıpkı Cahid Halid gibi, Cumhuriyet sonrası Türkiye ve II. Dünya Savaşı sırasındaki Türkiye'de ortaya çıkan fikirlerden birinin temsilcisidir. Ahmet Nazmi, *“Garp'ta tahsil görmüş münevverlerin yurda dair görüş ve fikirleri”* temi içinde yer alır.

Doktor Namık Ahmet:

Doktor Namık Ahmet, romanda adı verilmeyen, taşrada bir vilâyette, gençlerin belediye başkanlığına getirmek istedikleri kişidir. Aynı zamanda, parti idare heyeti azası Halil Ramiz’le, İçişleri Encümeni Başkanı Neşet Sabit’in dostudur. Doktor Namık Ahmet, ateşli bir idealist, gözü yılmaz bir aksiyon adamıdır. Verem ve sıtma mücadelesinde yoğun çabalarıyla başarılar elde etmiştir. Buna rağmen Doktor Namık Ahmet, muhitin göreneklerine taban tabana zıt yaşayış tarzı ve Almanya’dan getirttiği genç hemşireyle olan acayip münasebeti nedeniyle, vilâyette pek hoş karşılanmaz.

Doktor Namık Ahmet, “*bir kronometre intizamı ve bir kronometre düzgünlüğüyle*” (s. 165) işlerini halleder. Fakat son zamanlarda, Doktor Namık Ahmet’in ruh hali değişmeye başlar. Sıkıntılı ve üzgün görünür. Bu değişim, Doktor Namık Ahmet’in yanında çalışan Hemşire Gertrude karakterinin bakış açısıyla anlatılır. Ona göre Doktor Namık Ahmet, son zamanlarda bazı siyasî sebepler yüzünden bir üzüntü içindedir. Ara sıra, dispansere ait işleri yüzüstü bırakıp, birtakım toplantılara gider. Doktor Namık Ahmet’i belediye başkanlığı macerasına sokan politikacı gençlerdir. Doktor Namık Ahmet’in son dakikaya kadar belediye seçimi manevralarına hiç karışmamış ve buna hemen hemen kendi arzu ve iradesi dışında sürüklenmiştir. Belediye seçimi, bir rezaletle sona ermiş ve bu rezaletin bütün ayıplarını, utançlarını Namık Ahmet yüklenmiştir. Hemşire Gertrude’ye göre, ondaki güzel muvazenenin tek bozulmuş sebebinin, işte bu ayıpların ve utançların doğurduğu, bir nevi iç tedirginliğinde aramak lazım gelir. “*Şimdi görülmesi gereken bir işi sonraya bırakmalar, hastaları saatlerce bekletmeler, bazen birine ait bir teşhisi öbürününkiyle karıştırmalar, dalgın dalgın düşünmeler, bir hiç için sinirlenip huysuzlanmalar hep bu ruh halinin*” (s. 166) eseridir.

Doktor Namık Ahmet, bir aksiyon adamı olarak sürekli projeler üretir. Fakat bu projeleri, raporları ve layihaları ciddiye alınmaz. Bunlar, ait olduğu vekâletlerin arşivlerinde paslı ve küflü bir tarihi vesika halini alır. Doktor Namık Ahmet, buna rağmen yılmaz ve projeler üretmeye devam eder. En son projesi *Köy Teşkilatı*’nı, yeni Dâhiliye Vekili olan dostu Neşet Sabit’e götürür. Doktor Namık Ahmet, bu projesini zorla Neşet Sabit’e anlatır. Fakat bu projesi de dostu Neşet Sabit tarafından dikkate alınmaz ve olmadık mazeretler öne sürülerek kabul görmez.

II. Dünya Savaşı sırasında, Doktor Namık Ahmet'in yanında çalışan Hemşire Gertrude ve dört kişi, Alman casusu oldukları gerekçesiyle tutuklanırlar. Daha sonra da sınır dışı edileceklerdir. Doktor Namık Ahmet, Hemşire Gertrude'yi kurtarmak için elinden ne geldiyse yapar. Fakat bütün gayretleri ve emekleri boşa gider. Az kalsın kendisi de bir sürü ağır iftiralar altına çiğnenip ezilmek tehlikesine uğrar. Öteden beri, zaten Alman dostu, Alman taraftarı ve hatta Nazi diye adı çıkmıştır. Namık Ahmet, “*Almanların yalnız ilmini, çalışma metotlarını beğenip, politikadaki gidişlerini asla hoş görmediğini, gele Nazilerden şiddetle nefret ettiğini, Hitler'e bir deli gözüyle baktığını ve nihayet yanındaki kızın, bu adamın zulmünden kurtulmak için bize iltica etmiş bir zavallı yarım-kan Yahudi olduğunu*” (s. 423–424) söylese de kimseyi inandıramaz.

Doktor Namık Ahmet, II. Dünya Savaş'ından sonra çok partili hayata geçilince, Demokrat Parti'ye geçer. Bu duruma en çok şaşırان en yakın fikir arkadaşı Halil Ramiz'dir. Doktor Namık Ahmet gibi birçok arkadaşı, Halk Partisi'ni bırakıp, Demokrat Parti'ye geçmiştir. Fakat Halil Ramiz'in, Doktor Namık Ahmet'e çok şaşırmasının nedeni; onun, tamamen taban tabana zıt fikirlerde oldukları Neşet Sabit'le beraber olup, Demokratlar arasına katılmasıdır.

Bütün bu özellikleriyle Doktor Namık Ahmet, toplum yararını gözetmesi ve bunun için çalışmasıyla *idealist bir aydın tipidir*. Bunun yanında, sürekli sağlıkla ilgili raporlar çıkarıp, projeler üretmesiyle, *aksiyon adamı tipi* olarak da değerlendirilebilir. Almanya'dan dönerken, Gertrude'yi kurtarıp, Türkiye'ye getirmesi açısından önemlidir. Doktor Namık Ahmet, “*Taşrada bir vilayet ve idarecileri*” ile “*Hemşire Gertrude'ün sınır dışı edilmesi*” temleri içinde yer alır.

Gertrude:

Altın sarısı saçları ve “*serde yetişmiş yaseminler gibi terütaze*” (s. 168) elleri olan, mavi gözlü genç bir kızdır.

Doktor Namık Ahmet'in yanında hemşire olarak çalışan Gertrude, büyükanne tarafından Yahudi bir Almandır. Almanya'daki Nazilerin Yahudilere uyguladığı baskı yüzünden, Türkiye'ye kaçar. Gertrude, büyükannesinden bir damla Yahudilik karışmış

diye, mensup olduğu aileden, en az dört beş kuşaklık ana ve baba kemiklerini örten yurt topraklarında ne cezalara, ne cefalara uğradığını; en sonunda da bu topraklardan nasıl sökülüp atıldığını, bir dakika hatırandan çıkarmaz. Bunun acısını da, benliğinin kökünde derin bir sızı gibi hisseder.

Gertrude, bir gün dört erkek Almanlar beraber, Nazi casusu olduğu gerekçesiyle tutuklanır. Jandarma nezaretinde sınır dışı edilmek üzere gönderilirler. Sınıra giderken araba üç kez arızalanır. Şoför, başlarına gelen bu uğursuzlukların sebebi olarak, Gertrude'nin köpeğini gösterir. Bu köpeğin arabadan atılmadığı sürece de yola devam etmeyeceğini dile getirir. Köpek, zorla Gertrude'nin elinden alınarak arabadan atılır. Gertrude sınıra kadar gözyaşlarını durduramaz. Bu köpek, Pekinsuva cinsidir ve adı da Kikki'dir. Gertrude, Nazi cehenneminden, Dr. Namık Ahmet yardımıyla kurtulup Anadolu'ya geldiğinde, kucağında taşıdığı Kikki'den başka kimsesi yoktur. Ayrıca Kiki, Gertrude'nin doğup büyüdüğü evden kalma biricik canlı hatıra olduğu için Gertrude'nin kalbinde büyük yer tutar. Kiki, Gertrude için anne ve babasıyla birlikte yaşadıkları mutlu günleri hatırlamasını sağlayan tek arkadaştır.

Romanın sonlarına doğru, İsmail Kalfa'nın ağzından Gertrude'nin sınır dışı edilecekken, Doktor Namık Ahmet'in yoğun çabalarıyla kurtulup, Yozgat'ta yaşadığı dile getirilir. Yerli halkın, Gertrude'ye, yabancı bir kadına olan bakışları aktarılır. Bu görüşlerde Gertrude, sanki kötü yola düşmüş bir kadın gibi tasvir edilir.

Gertrude karakteri, romanda dekoratif unsur olarak işlense de, romanın bütününe bakıldığında varlığına mutlak ihtiyaç duyulan karakterler arasında yer alır. Bunun sebebi de, Gertrude karakteri üzerinden, II. Dünya Savaşı sırasında, ülkedeki insanların yabancılara, özellikle Almanlara olan bakış açılarını görürüz. Gertrude'nin, yabancı bir kadın ve Yahudi olmasıyla, insanların ona karşı bakışları tamamen önyargılıdır. Ondan bahsederlerken, sanki kötü yola düşmüş bir kadını tasvir ederler. Oysa Gertrude, II. Dünya Savaşı sırasında, Nazilerden kendisini zar zor kurtarabilmiş ve ailesinden kopmuş, mağdur bir kadındır. Bütün bunlara rağmen, ailesinden kalan tek yadigâr olan köpeğiyle yaşayıp, yabancısı olduğu bir ülkede çalışarak ayakta kalmaya çabalar. Gertrude karakteriyle, Türkiye'deki siyasî iktidarın, II. Dünya Savaşı sırasında, savaşa karşı tavırlarına da üstü kapalı bir şekilde şahit oluruz. Savaşın ilk yıllarında, ülkeye kabul edilen, Nazi Almanyası'ndan kaçıp gelen birçok Yahudi Alman, savaşın sonlarına

doğru 5. kol casusları oldukları gerekçesiyle sınır dışı edilirler. Gerçek hayatta da, II. Dünya Savaşı başlayınca, Nazi Almanyası'ndan kaçıp gelen Yahudi Almanlar, özellikle bilim adamları, Türkiye'ye sığınmış ve Türk üniversitelerinde dersler vermişlerdir. Savaşın bitmesine yakın da çoğu ya sınır dışı edilmiş ya da kendi isteğiyle gitmişlerdir. Gertrude karakteri, bu gerçekleri temsil etmesi bakımından önemli bir karakterdir. Gertrude, "*Hemşire Gertrude'ün hudur dışı edilmesi*" teminde yer alır.

Tahincızâde Tahir Bey:

Tahincızâde Hacı Emin'in oğlu olan Tahir Bey, otuz beş yaşındadır.

Tahir Bey, Halk Partisi İl Başkanı'dır. Tahir Bey'in kişiliği, partideki gençler tarafından, "... kendi menfaati lehinde ya da aleyhinde olmayan hiçbir şey için parmağını kımlıdatmaz." (s. 52) diye özetlenir.

Yeni harfleri hiç bilmeyen ve öğrenmeye de niyeti olmayan Tahir Bey, merkezle bütün hususi muhaberelerini de merkezdeki yüksek zevata gizli maruzatlarını, amcasının oğlu Hayri Efendi'nin makinede yazdığı mektuplar sayesinde temin eder. Tahir Bey, iki kelimeyi bir araya getirip de düzgün bir laf söylemeye kudreti olmadığından, bazı tören günlerinde okumaya mecbur kaldığı nutukların müsveddelerini Hayri Efendi'ye hazırlattırır. Hayri Efendi'nin bütün bu hizmetlerine karşılık olarak, Tahir Bey'in bu en yakın akrabasına mükâfatı, yılda bir çift kundurayla bir kat elbiseden ibarettir.

Belediye seçimlerinde, Tahir Bey'in karşısına rakip olarak Doktor Namık Ahmet çıkar. Seçimler öncesi vilayette, Doktor Namık Ahmet ile Hemşire Gertrude arasında evlilik dışı ilişki olduğu ve bu ilişkiden de bir çocukları olduğu dedikodusu yayılır. Bu dedikoduların çıkış noktası da Doktor Namık Ahmet'in kanundışı olarak birinin çocuğunu düşürtmesidir. Bu dedikoduları duyan Tahir Bey, neden şimdiye kadar, adalet bu işe el koymadı diye derin düşüncelere dalar. Kaç zamandır memleketin içi bu işin yankılarıyla uğuldayıp dururken, hükümetin bu konuya neden hiç aldırış etmediğini düşünür. Ona göre; halkın ne devlet kuvvetine, ne kanuna, ne hak ve adalete itimadı kalmıştır. Sonra da, birkaç kişi bir araya gelip de, Cumhuriyet aleyhinde mırıldandığı,

bir yerde sızıltı olduğu zaman; yeni rejimin faydaları ve güzellikleri, ahaliye lazım geldiği gibi telkin edilmediği ve irtica yeniden başkaldırıyor gibi sebeplerle hükümet, parti başkanını suçlar. Bu düşünceler aklına geldiğinde, ağırbaşlı, soğukkanlı olan Tahir Bey, adeta yerinde oturamayacak kadar tedirgin olur. Bunların yanında Tahir Bey, seçimlerden önce partideki haşarı gençlere, faal hizmetten el çektirmiş; Halkevi ve İdare Meclisi'ni zararlı unsurlardan temizlemiş, karınca kararınca kendi sahasında lazım gelen ıslahatı yapmıştır. Fakat işbaşından uzaklaştırdığı gençler, bu sefer de Doktor Namık Ahmet'in etrafında toplanırlar. Belediye seçimlerinden sonra galip gelen Tahir Bey, hâlâ el altından kendi nüfuzunu sarsmak isteyen bu gençlere en son darbeyi vurmak için, Doktor Namık Ahmet hakkındaki dedikoduları kullanmaya niyetlenir. Fakat yine bir mülahaza yüzünden kendisinde, öne atılma ve doktor aleyhine tutuşan ateşi körükleme cesaretini bulamaz.

Bir zaman sonra, Dâhiliye Bakanlığı tarafından bütün valilere, kaymakamlara ve bütün parti başkanlarına Atatürk'ün hayatından ümit kesildiğini üstü kapalı bir ifadeyle ancak hissettiren bir tamim yayınlanır. Bu tamimde, korkulan felaketin gelip çattığı takdirde, halkın bir paniğe düşmemesi için yetkili kişiler tarafından lazım gelen tedbirlerin alınması gerekliliği belirtilir. Tahir Bey, bu tamimi okuyunca içinde birbirini tutmayan, birbirinin zıddı bir sürü duygu, düşünce ve endişe uyanır. Tamimin verdiği habere sevinmesi gerekirken, yüreği nedamete benzer bir azabın pençesinde kıvranmaya başlar. Yıllardan beri, istemeyerek, sevmeyerek ve içinden sövüp sayarak bağlandığı hayat şartlarının zincirinden sonunda kurtulacağım diye ferahlamak üzereyken, işlediği suçların cezasını çekme gününün yaklaştığını hisseden bir suçlu gibi soluğu tıkanıp kalır. Politikaya atıldığına, Tayyare Cemiyeti'nin başına geçtiğine ve kooperatif teşebbüslerine önyak olduğuna pişman olur. Bu pişmanlığın nedeni de, tamimdeki haberin gerçekleştiğinde, halkın her şeyi eski haline döndürmek için ayaklanabilecekleri ihtimalidir. İnsanlar ona; *“Tahir Bey, Tahir Bey, medreseleri kapatanlar, kafalardan fesleri yasak edenlerle bir olursun ha! Mübarek babana karşı gelip bu günahları bize sevap diye yutturmaya çalışırsın ha!”* (s. 356) diyerek hesap soracaktı. Tahir Bey, bunların olduğunda ne yapacağını, nereye saklanacağını, hele kooperatif dalaveresinde topladığı paraların hesabı sorulursa, asıl o zaman ne yapacağını bilemez. Tahir Bey'e göre bütün bunlardan kurtulmanın çaresi babası Tahincızâde Hacı Emin'dedir. Çünkü bütün bu işlere kendisini teşvik eden babasıdır. Bir sorun olduğunda, onun himayesine

sığınmak kendisini kurtaracaktır. Fakat Tahir Bey, aradığı emniyeti babasının yanında da bulamaz.

Bütün bu özellikleriyle, Tahincızâde Tahir Bey, başında bulunduğu makamın ayrıcalıklarını, kendi menfaatine kullanan, çıkarları için inanmadığı, karşı olduğu bir görüşün partisinde vilayet başkanlığı yapmasıyla, *menfaat düşküni, çıkarıcı bir tip* olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, başında bulunduğu makamın sorumluluklarından kaçır; icraatlarının sonucunda merkezî yönetimden ve halktan gelebilecek tepkilerin zıtlıkları arasına sıkışıp kalmaktan korkar. Bu özelliğiyle de, icraatlarının doğruluğu ya da yanlışlığından emin olamayan, icraatlarının ve düşüncelerinin arkasında sağlam bir şekilde duramayan *korkak bir tip* olarak düşünülebilir. Tahincızâde Tahir Bey, “*Taassup, kara kuvvet*” ve “*Taşrada bir vilâyet ve idarecileri*” temleri içerisinde yer alır. Romanın sonlarına doğru, bütün yaptıklarından pişmanlık duyup değişir gibi olsa da, asıl rahatsızlık duyduğu, aradığı huzuru bulamamasıdır. Yine de düşüncelerinde ve karakterinde bir değişim olmaz. *Düz (flat) bir karakter* olarak romandaki varlığını sürdürür.

Niyazi Bey:

Niyazi Bey, yaşını başını almış, otuz yıl süren memuriyet hayatından sonra umum müdür muavini olmuş bir kişidir. Otuz yıl boyunca, türlü mihnete ve meşakkate, türlü yoksunluk içinde sıkıntı çekmeye katlanır. Bir kere olsun ağzını açıp da bir yakınmada, bir sızlanmada bulunmaya cesaret edemez. İşimden, ekmeğimden olurum, kolumdan tutup dışarıya atıverirler korkusuyla; her haksızlığa, her kadirbilmezliğe, bir alınyazısıymış gibi boyun eğer. Daireye kendinden on yıl, yirmi yıl sonra girenlerin her biri, başköşelere kurulup müstakil oda sahibi olurken ve kendisine emirler verip tepeden bakarken, Niyazi Bey, yine iki büklüm olup oturur.

Niyazi Bey, otuz yıllık memurluk hayatında bütün kahırlara sessizce göğüs gerip dış sıklığa razı olduysa, bunu iki büyük amaç için göze almıştır. Bunlardan biri, oğullarını yetiştirip bir baltaya sap etmektir. Diğeri de, günün birinde dilediği gibi bir ev sahibi olmaktır. Oğullarının ikisi de yetişmiş, yüksek tahsillerini bitirip hayata atılmışlardır. Fakat Niyazi Bey, diğer dileğine erişememiştir. Hâlâ maaşının üçte birini

yutan ve yıllar yılıdır bir serseriye çeviren ev kiralarından kurtulamamıştır. Bu durum da onun için ömrünün en ağır, en utandırıcı zilletlerinden birini teşkil etmektedir.

Niyazi Bey, iki yıl önce ev ve arsa ilanları arasında ‘*İki Katlı Köşkler Kooperatifi*’ ilanını görür. Bu kooperatif, bir bankanın kefaleti altında; tam da Niyazi Bey gibi parası ve teşebbüs kabiliyeti kıt kimseleri en kolay, en insafa uygun şartlarla iki yıl içinde iki katlı bir ev sahibi yapmak amacıyla kurulmuştur. Niyazi Bey de tam iki sene sonra emekli olacaktır. Ve emekli hayatında böyle bir evde yaşama hayali kurduğu için hemen ilandaki adrese başvurur, mukaveleyi imzalar ve ilk taksitini öder. Eline ortaklık vesikasını alınca da, otuz yıldan beri ilk defa kendini bir çocuk sevinci içinde bulur.

Kooperatif, zaman geçtikte türlü bahanelerle hissedarlardan para talep eder. Niyazi Bey de bu paraları yatırır. Fakat inşaat alanına gittiğinde, taş üstüne taş konmadığını görür. Kooperatif, dördüncü defa da hissedarlarına, inşaatların türlü engeller yüzünden devam edemediğini, bunun için de para yatırmalarını talep eden bir mektup daha gönderir. Niyazi Bey’in bu dördüncü talep karşısında, otuz yıldır uyuşup kalan isyan damarları birdenbire çelikten bir yay gibi gerilir. Üst üste gelen mektuplara cevap bile vermez. Bunun üzerine, bir gün noter vasıtasıyla, kooperatifteki hissesinin başkasına devredildiği haberini alınca, büsbütün tepesi atar. Ankara kazan, Niyazi Bey kepçe, ‘*Servet Bey ve kumpanyası*’ aleyhine durmadan usanmadan ortalığı karıştırmaya başlar.

Bütün bu özellikleriyle Niyazi Bey, hayattaki tek gayesi çocuklarının istikbali ve başını sokabileceği, kendine ait bir ev almak olan *orta halli bir memur tipidir*. Bunun yanında Niyazi Bey karakteri, bu ülkede yıllardır var olan, dolandırıcı ve vurguncu insanları, türlü dolaplarla kandırıp mağdur ettikleri zavallı insanların temsilcisidir. Küçük hayallerin, umutların temsilcisi olan Niyazi Bey, varını yoğunu dolandırıcılara kaptırarak, en sonunda akıl sağlığını da yitirir. Niyazi Bey, “*Vurguncu büyük memur*” temi içinde yer alır.

Vali İhsan Turan:

Vilayetteki valilerin oturacağı konak, yıllardır bir sürü idarî ve siyasî sebepler yüzünden tamamlanamamıştır. Hep sürüncemede kalan ve kaç devlet amirinin başını yiyen bu yapıyı bitirmek, dayayıp döşetmek ve bir törenle açmak şerefi, Vali İhsan Turan Bey'e nasip olur. Fakat İhsan Turan'ın yeni vazifesine başlar başlamaz, vilayette halledilmesi gereken başka bir mesele yokmuş gibi ayağının tozuyla konak işine sarılışı, itibarının kırılmasına sebep olur. Bu tavrı da halk arasında bazı söylentilere yol açar. *"Binaya lüzumsuz yere birtakım süsler yaptırdığı, Ankara'dan yol paraları vererek, birtakım yabancı ustabaşılar, bezgiciler çağırıldığı, her kata bir banyo koydurduğu ve mobilyalarını Avrupa'dan getirttiği"* (s. 49) söylenir. Bu söylentiler yüzünden halk, ona *Lüküs Vali* adını takar.

Bütün bu söylentiler, İhsan Turan'ın kulağına gitmesine rağmen onu, doğru bildiği yolda azimle yürümekten alıkoyamaz. İhsan Turan, Türk Ocakları'ndan yetişme, ileri fikirli bir milliyetçidir. İleri bir Türk cemiyetinin kurulması için işe öncelikle halkın sosyal şartlarını değiştirmekten başlamak gerektiği inancındadır. Halka, medeni bir surette yaşamak, muasırlaşmak, garplılaşmak nedir, bunları birtakım canlı belgelerle öğretmeyi; onca idari amirlerinin ilk vazifesi olarak görür. Mütareke devrinde, daha hiçbir resmî sıfatı yokken bile birkaç arkadaşıyla beraber, modern köyler kurma teşebbüslerine bunun için atılır. İlk kaymakamlık görevlerinde, dans ve konferans salonlu kulüpleri bunun için açar.

İhsan Turan ikinci iş olarak, daha önceki görev yerlerinde açtığı kulüpler gibi, vilayette de bu kulüplerin bir benzerini açar. Kendisinden önceki valinin hangi maksatla yaptırdığı bilinmeyen bir binayı, baştanbaşa değiştirir. Bu yeri; lokantası, büfesi, oyun odaları, dans ve konferans salonlarıyla aklınca modern ve Avrupaî bir kulüp haline getirir. Hatta buna bir de küçük sahne ilave etmeyi unutmaz. Fakat bu kulübe, birkaç memur ailesinden, birkaç genç öğretmenden başka kimsenin uğradığı; dans salonunda kimsenin dans ettiği veya konferans verip dinlediği; sahnede kimsenin tek bir oyun seyrettiği yoktur. Lokantası ise hiç işlemez. Bütün bunlar karşısında İhsan Turan yılgınlığa düşmez. Günün birinde alışlıklar diyerek, önyak olmak maksadıyla karısını yanına alıp haftada hiç değilse iki üç akşam kulübe gider. Şehrin ileri gelenlerini de el altından, kulübe gelmeleri için teşvik eder. Fakat bütün bu çabaları boşa gider. Hükümet

memurları da dâhil olmak üzere, vilayetteki herkes, vakit geçirmek için daima İsmail Kalfa'nın hasır iskemleli, külüstür kahvesine; karın doyurmak için Tayyar Usta'nın sinek yuvası aşhanesine gider. İçkiye düşkün olanları da Turşucu Ahmet'in ininden kurtarmak mümkün olmaz. Bütün bunlar, milletvekillerinin vilayete ziyarete geldiği zamanlarda değişir. Hükümet memurları bu kulübün lokantasında toplanırlar. Fakat hiç kimse milletvekilleriyle görüşmeye fırsat bulamaz. Çünkü misafirlerini ağırlamaktan, onlarca icraatının kıymetini, mana ve mahiyetini anlatmaktan ve nihayet başarılarını tasdik ettirmekten başka bir kaygısı olmayan Vali yüzünden, vilayetin bin bir türlü derdini konuşmaya fırsat kalmaz.

Bütün bu özellikleriyle Vali İhsan Turan, göreve geldiği vilayette en yüksek makamdaki idareci olmasına rağmen, halkının asıl sorunlarını görmezden gelen, halkı uzaktan yakından ilgilendirmeyen sorunlarla uğraşan; *halktan kopuk, kendi dünyasına çekilmiş, idareci tipidir*. Türk Ocakları'ndan yetişme, ileri fikirli bir milliyetçidir. İleri bir Türk cemiyeti kurmak için ise öncelikle halkın sosyal şartlarını değiştirmekle başlamak gerektiğine inanır. Fakat bu sosyal şartlarını değiştirmeyi amaçlarken, halkın gerçek sorunlarını, ihtiyaçlarını görmezden gelir. Böylece halk ve yöneticiler arasında kopukluklar olur, tıpkı *halk-aydın* kopukluğunda olduğu gibi. Vali İhsan Turan'ı vilayetteki halk benimsemez, onunla, *Lüküs Vali* diyerek alay ederler. Vali İhsan Turan, halkın arasına karışıp onlarla bütünleşip kaynaşamaz. “*Medeniyeti, kulüp, balo, park ve kıyafet gibi dışa ait değişikliklerle olur*” (Akı, 2001: 151) sanan Vali İhsan Turan, medeniyet algısını içselleştirememiş *sığ bir tip* olarak değerlendirilebilir. Vali İhsan Turan, “*Taşrada bir vilâyet ve idarecileri*” temi içinde yer alır.

Sonuç:

Panorama, diğer sekiz romana göre farklı birkaç tekniğin kullanılmasıyla yaratılan bir romandır. Diğer romanların aksine, Panorama’da tek bir olay örgüsü yerine, on dokuz tem etrafında oluşturulan, birden çok olay örgüsü vardır. Bu olay örgüsünün etrafında yaratılan karakterler, roman boyunca birbiriyle temas halindedir. Karakterlerin birbiriyle temasıyla, hikâyeler arasında geçişler sağlanır. Romanda, “*merkezî konumu işgal eden ve çıkış noktasını oluşturan bir ana olay (birinci düzey olay ya da çerçeve hikâye) vardır ve ona bağlı olarak uzayıp giden iç içe geçmiş ya da arka arkaya dizilip giden yan olaylar ve hikâyeler (ikinci düzey olaylar ya da hikâyeler) vardır.*” (Çetin, 2008: 199). Buna *çerçeve hikâye tekniği* adı verilir. Panorama da, bu teknikle oluşturulan bir romandır. Merkezî konumu işgal eden ve romanın çıkış noktasını oluşturan ana olay; 1923–1950 yıllarındaki Türkiye’dir. Buna bağlı olarak uzayıp giden, iç içe geçmiş ya da arka arkaya dizilip giden yan olaylar ve hikâyeler de, Türkiye’deki 1923–1950 yılları arasında meydana gelen ve toplumun hemen her kesiminden özenle seçilmiş karakterlerle anlatılan olaylardır.

İki ciltten oluşan Panorama romanının, birinci cildi, 1949 yılında, ikinci cildiye 1952 yılında yayımlanır. “*Panorama I daha ziyade yurtiçi meselelerini ele aldığı halde Panorama II daha başlangıçta, İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği ağır havayla Avrupa’ya uzanır. Meseleler, fert ve zümre menfaatleri ölçüsünü aşar; yurt bütününe daha büyük mikyasta ilgilendiren bir mahiyet alır; Ata’nın hastalığı ve ölümü gibi bölümlerde üzüntü ve endişelerin sari kudretini sezeriz. Birinci cildin hareketli epizotlarına mukabil ikincisinde, harplerle, siyasî ve iktisadî sistemlerle, yurt ve insanlık akıbetiyle ilgili bir monolog hali vardır. Politika hayatımız, taassubun yaygın bir hal almaya başlayışı, Cahit Halit ve Ahmet Nazmi’nin önce yurt ve inkılâp mevzularında duran yazılarında ‘nasyonel sosyalizm’, ‘liberalizm’, ‘demokrasi’, ‘yeni nizam’ ve ‘hayat sahası’ gibi mefhumların sık sık yer alışı, muharririn, romanına bir nevi milletlerarası atmosfer verme arzusunun delilidir. Yalnız Yakup Kadri eserine siyasî ve iktisadî bir exposé hali vermemek için fert hayatını da ihmal etmez.*” (Akı, 2001: 151–152).

Romanlarında, belirli bir kronolojik sırayı takip eden Yakup Kadri, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet Türkiye'si'ne kadar uzanan devrin siyasî ve toplumsal olaylarını, değişimlerini ve bu olayların bireyler üzerindeki etkilerini yansıtır. Panorama romanı da, bu kronolojik sıranın en son noktasını teşkil eder. Romanın asıl konusu, Cumhuriyet sonrası Türkiye'dir. Romandaki süreç 1923–1950 yılları arasını kapsar. Bu süreç boyunca, Cumhuriyet'in ilanı, inkılâplar, tek partili dönem, II. Dünya Savaşı ve çok partili yaşama geçiş aşamaları vardır. Romanda, Cumhuriyet sonrası gerçekleştirilen inkılâplar ve bu inkılâpların halk üzerindeki etkisi aktarılır. Bu inkılâpları benimseyenler olduğu gibi, bunlara karşı çıkanlar da olmuştur. Tahıncızâde Hacı Emin karakteriyle, inkılâplara karşı olan zümre aktarılır. 1923–1946 yılları boyunca devam eden tek partili dönem de, “*Taşrada bir vilâyet ve idarecileri*”, “*Arivist politikacı*”, “*Vurguncu büyük memur*”, “*Namuslu, yurtsever politikacı*” temlerinde yer alan karakterlerle aktarılır. Namuslu, yurtsever idareci ve politikacıların yanında (Halil Ramiz), menfaat düşkünü, imkânlarını sadece şahsî çıkarları için kullanan idareci ve politikacılar da vardır (Neşet Sabit, Tahıncızâde Tahir Bey, Vali İhsan Turan). II. Dünya Savaşı başladığında, savaşa girmeyen Türkiye'nin, savaşın bütün zorluklarını omzunda taşıdığı görülür. Her an işgal edilebilme korkusu, savaşın ülkedeki insanlar üzerindeki etkisi, savaşın seyri üzerine aydınların birbirinden farklı düşünceleri, savaşa farklı cephelerden bakış, Türkiye'ye savaş sırasında sığınan Avrupalılar, hepsi bir bütünlük içerisinde başarılı bir şekilde aktarılır. Romanda, II. Dünya Savaş'ı sonunda çok partili yaşama geçilmesi ve Demokrat Parti'nin kurulmasıyla yurt genelinde meydana gelen değişimler de yer alır. Bütün bunların yanında, büyük şehirlerde bir kenara itilip görmezden gelinen sokak çocuklarının hayatları; İstanbul'un içinde olmasına rağmen ülkede ve dünyada neler olduğunda dair tek bir haberi bile olmayan fakir semtlerde yaşayan insanların hayatları; “*Toprak ve mera davası*” teminde işlenen Atıklar ve Koçaş köyleri arasında bitmeyen bir mera davasıyla, romandaki süreçte köylülerin hayatları da ihmal edilmez. Toplum içinde yaşayan bu insanlar, çevrelerinde meydana gelen siyasî ve toplumsal olaylardan bîhaber şekilde yaşarlar. Tek amaçları, yaşamlarını devam ettirmektir. Ayrıca, “*Psikopatoloji ve cinsî buhran*” teminde, Komiser Hamdi Bey karakteriyle de, yüksek bir mevkide görevli bir insanın, cinsel yaşamında geçirdiği buhranlarıyla ve işlediği cinayetleriyle, toplum içinde saklı kalmış karakterlere de değinir. Romandaki bütün karakterlerle toplum içinde geniş bir yelpaze sunulur.

Romanda yer alan birden çok başkarakterin yanı sıra, çok fazla dekoratif unsur da vardır. Çeşitli temlerle ilişkilendirilen bu dekoratif unsurlarla, toplum içindeki geniş yelpaze, başarılı bir şekilde aktarılır. “*Vurguncu büyük memur*” temi içinde yer alan, Sırrı Bey’in şoförü Hayri ve kâtibi Seyfi vardır. Sırrı Bey, bu iki kişi tarafından dolandırılır. “*İltimas isteyenlerin vermeyene karşı cephe alışları*” teminde, Ahmet Sabri ve Selim Sabri karakterleri vardır. Bunlar, Halil Ramiz’den iltimas isterler, Halil Ramiz gözden düşünce de, iki kardeş Halil Ramiz aleyhine dönerler. “*Toprak ve mera davası*” teminde, Dava Vekili Kenan, Yanyalı Fazıl, Muhtar, Emeti Nine, Nefise, Ali, Karabaş gibi karakterler vardır. Bu dekoratif unsurlarla birlikte, roman çok geniş bir yelpazeye yayılır.

“*Aynı zamanda, aynı yerde yaşayışlar, akrabalıklar, meslek ve iş beraberlikleri, aynı tarzda düşünüşler eserin ayrı temlerini birleştirdiği gibi, iki cilt arasındaki münasebetleri de kurar. Çeşitli temler, aralarında mevcut bu uzak veya yan bağlarla bir mihver etrafında hareket ederek, bize, romanın asıl büyük temi olan Cumhuriyet Türkiyesi’ni tanıtmaya ve bu ana tem hakkında toplu bir idrak vermeye çalışırlar.*

“*1937’ye kadar muayyen şahısların dünyası içinden, melodiex romandan cemiyete bakan muharrir, 1949 ve 1952 yıllarında yazdığı iki ciltlik Panorama’sıyla yeni bir tekniği deneyerek cemiyete, zaman, mekân, şahıs ve entrik bakımından çok daha geniş bir zaviyeden bakar.*” (s. 153).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ustalık eseri sayılabilecek Panorama romanı, ismiyle paralel bir şekilde, 1923–1950 yılları arasındaki Türkiye Cumhuriyeti ve toplumuna geniş açılardan bakan bir romandır. Bu dönemlerde meydana gelen siyasî ve toplumsal olayları aktarması bakımından *tarihî bir roman* olarak değerlendirilebilir. Meydana gelen bu olayların toplum üzerindeki etkilerini aktarması ve aktarırken de tek bir zümreyi değil de, toplumun her kesiminden karakterler yaratarak aktarmasıyla *toplumsal bir roman* olarak nitelendirilebilir. Bunların yanında, çok katmanlı bir roman olan Panorama’nın, karakterlerin psikolojilerini derinlemesine ele almasıyla, karakterlerin duygu, düşünce dünyalarında meydana gelen değişimleri, cinsî buhranları aktarmasıyla da *psikolojik roman* özellikleri taşır. Ayrıca, Komiser Hamdi Bey karakteriyle, cinayetlerin işlenmesi ve çözümlenişiyle *polisye roman* özelliğini gösterdiğini de söyleyebiliriz.

2.9. HEP O ŞARKI

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun son romanı olan Hep O Şarkı, ilk kez 1956 yılında yayınlanmıştır.

Hep O Şarkı, Yakup Kadri'nin ilk romanı Kiralık Konak ve diğer kronolojik bir sırayı takip eden romanlarında ele aldığı Batı etkisiyle toplumdaki çözülmenin başlangıcını teşkil eder. Arka planda yer alan, değişmeye başlayan toplumsal yaşamın ön planında bir aşk hikâyesi vardır.

Vak'anın Ortaya Çıkması İçin Varlığına Mutlak İhtiyaç Duyulan Kişiler

Münire:

Münire, gençliğinde yay gibi gergin ve incecik kaşlara, iri ela gözlere, ucu hafif yukarıya kalkık narin burna, kıvrır kıvrır dudaklara ve sedef dişlere sahip olan bir kadındır. Kırklı yaşları geçkin bir kadın olan Münire, yaklaşık otuz yıl önce yaşadığı olayları, anılarını, roman havasında yazarak anlatır. Hep O Şarkı romanında anlatılanları da onun yazdığı bu romandan okuruz.

Münire, genç yaşından itibaren roman okur. Okuduğu romanları ezberlercesine sömürüp hatmeder. En sevdiği kitaplar Ahmet Mithat Efendi'ninkilerdir. Bunların dışında cinayet romanlarını ve psikolojik romanları da sever. Münire bu kitap okuma sevdasıyla Kiralık Konak'taki Seniha ve Nur Baba'daki Nigâr Hanım'a benzer.

Psikolojik romanlardan çok etkilenir. Bu türde en etkilendiği yazar da Vecihi Bey'dir (Mehmed Vecihi). Hayatındaki bitmez tükenmez acılarını bir roman halinde anlatma fikrini de ondan almıştır. Onun için, çektiği sıkıntıları, anlatmaya değer bulmayarak, çevresindeki insanlara anlatmaktan çekinir. Bunların dışında yabancı yazarları da okur. Okuduğu romanlardaki acı olaylara, gerçek hayatta yaşadığı, şahit olduğu acı olaylardan daha çok üzülür. “Ben, Ekmekçi Kadın'ın küçük oğlancağızı için gözyaşlarımla kaç mendil ıslatmışımdır ve itiraf ederim ki, La Dame aux Camelias'nun, yasını, aynı hastalıktan, pek genç yaşında kaybettiğimiz halamın kızı Hasibeciğin yasından daha çok tutmuşumdur.” (Karaosmanoğlu, 2005: 14–15) diyerek dile getirir.

Bu özelliğiyle, Kiralık Konak'taki Seniha karakteriyle Madam Bovary romanındaki Emma karakteri arasında kurulan benzerlik, Münire için de geçerlidir diyebiliriz

Dört padişah devri gören Münire, ömrünün otuz beş yılını Cemil Bey'e duyduğu aşk ile geçirir. Cemil Bey, onun çocukluk aşkıdır. Komşuları Hakkı Beylerin oğlu olan Cemil Bey'i bütün arkadaşlarından kıskanır. Bir gün bütün arkadaşlarıyla körebe oynarlarken, Cemil Bey'i, Emirgân İmamının kızı Sıdika ile bir fıstık ağacının arkasında sarmaş dolaş gördüğü anı, hayatının ilk hayal kırıklığı olarak tanımlar. İlk gençlik çağlarıyla beraber ikisinin arasında bir gönül macerası başlar. Münire'nin babası bu macerayı öğrenince, bu ilişkiye, Cemil Bey'i oğlu gibi sevmesine rağmen onun çapkın, hovarda şöhreti yüzünden engel olur ve Hakkı Paşa'ya mektup yazarak, oğlunun Münire'yi rahat bırakmasını, oğluna gerekli öğütlerde bulunmasını ister. Bundan sonra ikisi, konaklar arasında gizli gizli buluşmaya başlarlar. Buluşamadıkları zamanlarda, Cemil Bey, şarkısını söylemeye başlar. Münire de gizli gizli o şarkıyı dinleyerek hasret giderirler. Cemil Bey'in güzel sesiyle de o şarkı, Münire'nin hayatının şarkısı olur. Babasının, Cemil Bey'le görüşmesini yasaklamasından sonra, babasının gözü hep Münire'nin üzerinde olur. Münire tamamen içine kapanmaya başlar. Ne kendi konaklarında ne de en eğlenceli saatlerini geçirdiği halasının Kanlıca'daki yalısında neşesi yerine gelmez. Konağa görücüler geldiğinde her zaman asık suratlı olur. Fakat görücülerin gelip gitmesine de ses çıkarıp mani olamaz. Günün birindeyse ne olduğunu anlayamadan Nafi Molla'nın oğlu Rüknettın Bey'le evlenir. Münire, o günlere dair ruh halini şu şekilde anlatır;

“Ben, o günlerde, uykuda yürüyen bir insan gibiydim. Daldığım kâbustan Rüknettın Molla Bey'in eli vücuduma dokunur dokunmaz can havliyle uyanacak ve başıma gelen felâketin bütün dehşetini anlayacaktım. Lâkin, bu anladığım şey de bir başka korkulu rüyaya benziyecekti ve her korkulu rüyada olduğu gibi meselâ üstüme bıçakla yürüyenler görecektim de 'yetişin, öldürüyorlar beni!' diye haykıramayacaktım. Gulyabani gibi birtakım mahlûkların arkamdan kovaladıklarını hissedecektim de, bacaklarımda kaçmak gücünü bulmıyacaktım.” (s. 46–47).

Münire, gelin gittiği Nafi Molla'nın konağında, kocası Rüknettın Bey ve kaynanası arasında yaşamaya mahkûm olur. Ne kocasından ne de kaynanasından hazzeder. Münire'nin bu konakta dert ortağı olan, kendisiyle beraber gelen dadısı ve

Cenan Kalfa'dır. Rüknettın Bey'le evlendikten sonra bile Cemil Bey'i unutamaz. Rüknettın Bey'in kaba ve görgüsüz davranışlarını gördükçe, aklına hep Cemil Bey'in kibar, görgülü kişiliği gelir. Bazı günler de sevmediği kocası ve kaynanasından uzaklaşmak için roman okur ve birkaç saatliğine de olsa yaşadığı yerden, çevresindeki insanlardan uzaklaşır. Özellikle Frenk romanlarını okurken, hayalinde hep Cemil Bey vardır. Bu hayallerinde Cemil Bey'le el ele vererek uçsuz bucakları beraber dolaşırlar.

Münire, evliliğinin ilk günlerinden sonra, kocasına ilgi göstermez. Aradan zaman geçince, Rüknettın Bey, konaktaki Çerkes ve Habeşi kızlarıyla ilgilenmeye başlar, bazı geceler gizli gizli Münire'nin yanından kalkıp, kızların odasına gider. Münire bir gece; kocasını takip eder ve kızların odasına girdiğini görür. Bu olaydan sonra kocasından tamamen tiksindir.

Kaynanasının birkaç bohçacı ve birkaç mahalle kadınından oluşan yakın ahabları konağa gelir gider. Bu kadınların arasındaki Zeyrekli Fatma Hanım vardır ve bu kadın Münire ile Cemil Bey arasında mektupları getirir götürür. Zeyrekli Fatma Hanım sayesinde gizliden gizliye yeniden görüşmeye başlarlar.

Cemil Bey'le mektuplaşırken ve gizli gizli buluşurken, Münire, evli olmasına rağmen başka bir erkekle görüşmesinden dolayı vicdan azabı çeker. Buna rağmen Cemil Bey'le görüşmekten kendini alamaz. Çünkü hâlâ ona âşıktır ve istemediği bir adamla evlendirilmesini, istemediği bir yaşama itilmesini, anne ve babasının zoruyla gerçekleşmiş olaylar olduğuna inanır. Başına gelen bu olayları felâket olarak görmesine rağmen, anne ve babasının arzu ve iradesi dâhilinde olduğu için, bunlara karşı gelmeyi, küfürlerin en büyüğü sayar. Bir taraftan da okuduğu romanlar ona, yoldan çıkan kadınların sonunda büyük bir hüsrana uğradıklarını gösterir. Münire, bu çıkmaz içinde, imdadına Cemil Bey'in yetişeceğine inanır. Ona göre Cemil Bey, onun fenalığını istemeyen, mutlaka onu koruyup kollayacak ve sonunda kurtaracak olan kişidir.

Bir süre sonra, Nafi Molla konağındaki Habeşi kızının Rüknettın Bey'den hamile kaldığı ortaya çıkar. Münire, kocasının yanından ayrılarak, boşanmaları gerçekleşinceye kadar babasının konağına geri döner. Bir kadın için yıkım olabilecek bu aldatılma olayı, Münire Hanım için, Nafi Molla'nın konağında geçirdiği dört senelik

cehennem hayatından kurtulmak ve ikinci kez doğmak anlamına gelir, yeniden sevinç içinde eski yaşamına geri döner;

“Ben birdenbire tarife sığmaz bir sevinç duymuştum. Dört yıllık geçmişi arkamda bırakmış, sanki bir kâbustan uyanır gibi olmuştum. Hani, insan bir fena rüyadan gözlerini açıp da uykuda gördüklerinin hep yalan olduğunu anlar anlamaz nasıl sevinirse öyle seviniyordum. Evimizin her şeyini, herkesini kucaklayıp öpesim geliyordu. Başımdan hotozumu, yaşmağımı, sırtımdan feracemi nasıl sıyırıp attım bilmiyorum. Her birini bir yana fırlatmıştım. Dadım, eskisi gibi onları toplayıp derleyip benim odama koymuştu. Benim odam... Benim odam; benim genç kızlığımın tatlı hülyalarla dolu odası!” (s. 102).

Münire yeniden eski hayatına dönünce, Cemil Bey’le görüşmeye başlarlar. Münire, yaz mevsiminde halası Şâhande Hanım’ın Kanlıca’daki yalısına gider ve bütün yaz, Cemil Bey’e rahat rahat görüşürler. Yaz mevsimi sonunda, Hakkı Bey, oğlu Cemil Bey yüzünden padişahın gazabına uğrar ve ikisi de Sivas’a sürülürler. Bu gazabın nedeni ise, Cemil Bey kendisiyle evlenmek isteyen bir sultanı kabul etmemesi ve “*bu suretle irade-i Senniyeye*” (s. 128) karşı gelmiş olmasıdır. Bunun üzerine padişah da Hakkı Beyleri Sivas’a sürer. Sivas’tan sonra da Van’a sürülürler. Münire, Cemil Bey’le ilgili en son haberi, Cemil Bey’in Sivas’tan yolladığı mektupla alır. Daha sonra bir daha da görüşemezler.

Cemil Bey gittikten sonra, Münire’nin yüzü gülmez olur, tamamen içine kapanır. Feriye Vakası’nda otuz yaşında olan Münire, vakadan babasının dönüp gelmesinden sonra, yıllardır beklediği Cemil Bey’in de hâlâ, babası gibi bir gün çıkıp geleceğine inanır. Moskof Muharebesi’nden sonra memleketle baş gösteren geçim sıkıntısıyla beraber, konaklarındaki birçok hizmetliye yol verip eşyalarının birçoğunu satmak zorunda kalırlar. Daha sonraki yıllarda önce babası ardından annesi vefat eder. Yalnız başına kalan Münire, halası Şâhande Hanım’ın yanında yaşamaya başlar. Cemil Bey’in gitmesinin ardından, uzun yıllar onun yolunu gözleyen Münire, yaşlanmaya başladıkça, yanında kaldığı halasıyla kader ortağı olur, onun derdinden anlayan bir tek halası vardır. Münire, fiziki ve psikolojik özellikleri itibarıyla halası Şâhande Hanım’a benzer. Halası gibi yıllarca yalnız yaşamıştır. Halası, Münire’yle aralarındaki benzerliği şu sözleriyle açıklar;

“Ben senin yanındayım. Sade yanında değil içindeyim. Çünkü sende kendi gençliğimin, kendi bedbaht gençliğimin bütün acılarını yeniden duymaktayım. Biz birbirimize yalnız çehrece, renkçe, biçimce benzemiyoruz. Senle ben diyebilirim ki, talihçe de eşiz. İnşallah, onun benimkine benzemez.” (s. 112).

Münire'nin her yönüyle halasına benzemesi, Nur Baba romanındaki Nigâr Hanım'ın halası Ziba Hanımefendi'ye benzemesini hatırlatır. Tıpkı Nur Baba romanında Ziba Hanımefendi'nin ağabeyi Sacit Bey'le aralarının soğuk olmasına benzer şekilde, Hep O Şarkı romanında da Şâhande Hanım ve ağabeyi Faik Bey'in arası da soğuktur. Bu soğukluğun çeşitli nedenlerinden biri, tıpkı Nur Baba romanında Ziba Hanımefendi'nin Bektaşî tekkesine girmesi gibi, Hep O Şarkı romanında da Şâhande Hanım'ın Bektaşî tekkesine girmesidir. Münire yaşlanmaya başlayınca, kendisine manevi destek olacak ve kupkuru olan kalbini bol bir rahmet gibi sulayacak bir yer arar. Bunun için namaza başlar fakat bu da yeterli gelmez. Bunun üzerine Münire, halası Şâhande Hanım'la beraber Bektaşî tekkesine gitmeye başlar. Orada dinlediği bir nefesteki, “Uzak sanıp bağıрма / O sendedir çağırma” (s. 152) mısraları, onu uzun uzun düşündürür. Münire, içindekine bakmaya çalışınca, hep Cemil Bey'den dinlediği şarkıyı işitir.

Uzun yılların ardından, Cemil Bey bir gün İstanbul'a gelir. Münire, Pakize Hanımefendi'nin davetinde onu görür. İlk bakışta Cemil Bey'i tanıyamaz fakat Pakize Hanımefendi, gördüğü adamın Cemil Bey olduğunu söyleyince, Münire düşüp bayılır. Münire, kendine geldiğinde, Cemil Bey'i davette sığıntı gibi oturduğunu ve ürkek göründüğünü hatırlar. Cemil Bey'in ürkek bir insan haline geldiğine inanamaz. Cemil Bey'i iki ay sonra, halasının konağına geldiğinde görür. Cemil Bey'i kılık kıyafetiyle, davranışlarıyla tamamen değişmiş bulur. Cemil Bey evlenmiş ve çoluk çocuk sahibi olmuştur. İstanbul'a gelmesinin bir nedeni de, kardeşlerinin kendisine miras konularında birtakım yolsuzluklar yapmasıdır. Bu yolsuzluklar yüzünden Cemil Bey ve ailesi, İstanbul'da perişan bir şekilde ortada kalırlar. Cemil Bey de bu durumları çözmek için uğraşmaktadır. Münire, uzun yıllardan sonra gördüğü Cemil Bey'in perişan hallerini şahit olunca, onu görmesinin üzerinde yarattığı pişmanlığı şu sözlerle dile getirir;

“Ah, keşke hiç görmeseydim onu... Ölünceye kadar yirmibeş yıl evvelki Cemil Bey olarak kalsaydı hayalimde. Hani, yirmibeş yıl evvel buradan son çıkıp gittiği gün yok mu? İşte, hep o hali, o heybetile kalsaydı. Bu, bana yeterdi, ölünceye kadar hep onu sevmek, hep onun hasretini çekmek kuvvetini kendimde bulmak için. Şimdi, bu kuvveti tamamıyla kaybettim. Ömrüm sebepsizleşiverdi, gayesizleşiverdi birdenbire. Asıl en feci, bu, önümdeki boşluk değil, hayır, asıl arkamdaki boşluk! Sanki, onu hiç sevmemişim, onunla hiç sevişmemişiz gibi geliyor bana.” (s. 169).

Daha sonra, Cemil Bey’le görüşmezler. Ara ara, Cemil Bey’in, Şâhande Hanım’a yolladığı mektuplardan ve Cemil Bey’le tanışıklığı olan tanıdıklardan Cemil Bey’le ilgili haberleri alırlar. Cemil Bey işlerini düzeltmiş ve iyi bir maaşı olan memuriyet elde etmiştir. Münire, Cemil Bey’in karısının silik bir taşralı kadın, iyi bir ev kadını, iyi bir eş ve anne olduğunu öğrenir. Cemil Bey’in karısının, kimseyle görüşmediğini, hiçbir yere çıkmadığını ve Cemil Bey’in buna üzüldüğünü öğrenir. Bunun üzerine, Münire’nin romanın sonunda dile getirdiği, kendisiyle ilgili düşünceleri, hayatındaki yalnızlığını ve kadın olma gereksinimlerine hayatı boyunca sahip olamadığını özetler niteliktedir;

“Cemil Bey hiç üzülmessin. Ben ne zevceliğin, ne analığın tadını tattım. Ne de iyi bir ev kadınıyım. Fakat hiç kimseyle görüşmek, hiçbir yere çıkmak istemeyişte onun haremiyle ikiz kardeş gibiyiz.” (s. 174).

Bütün bu özellikleriyle Münire’nin, yıllarca, âşık olduğu Cemil Bey’i unutamaması, iradesi dışında istemediği bir evliliğin içinde yaşadıklarının, hissettiklerinin dile getirilmesi, Cemil Bey’e duyduğu imkânsız aşkın en sonunda kendisini yalnızlığa ve mutsuzluğa mahkûm etmesi ve yıllar sonra Cemil Bey’i görmesiyle, Cemil Bey’deki değişimleri görüp hayal kırıklığına uğraması gibi psikolojik özelliklerinin ön planda olması sebebiyle, genel olarak “psikolojik bir tip” (Çetin, 2008: 159), özel kapsamda ise *âşık bir kadın tipini* temsil eder.

Ayrıca eğitim durumu belirtilmese de, yaşadığı devrin birçok yerli ve yabancı yazarlarını tanıması ve bu yazarların romanlarını okumasıyla da *entelektüel bir kadın tipi* olarak değerlendirilebilir.

Cemil Bey:

Romanda belirtilen fiziksel özelliklerine göre; gür, kumral saçlı, geniş alınlı, ipek gibi yumuşak ve incecik bıyıkları olan genç bir adamdır.

Münire'nin hayatındaki tek aşkı olan Cemil Bey, küçüklüğünde uçarı bir çocuktur. Münire'nin arkadaşları arasında, bütün çocukların üstünde sürükleyici bir tesiri ve herkesi güldüren özellikleri vardır.

Münirelerin komşusu, Hakkı Bey'in oğludur. Cemil Bey, çocukluğunda Sıdika'dan başlayarak, bütün gençliği boyunca kendini her türden kız ve kadın pençesine kaptırır. Bu yüzden de adı uçarıya, çapkına, hovardaya çıkar.

Daha sonra Münire ile aşk yaşarlar. Yan yana olan konaklarında gizliden gizliye görüşürler. Görüşemedikleri zamanlar da, güzel sesli olan Cemil Bey, ünlü şarkısını söyler; Münire de konaklarında, Cemil Bey'in bu şarkısını dinler ve hasret giderirler.

Münire'yle olan ilişkilerine, Münire'nin babası Faik Bey karşı çıkar, ikisinin görüşmesini yasaklar. Bir süre sonra da Münire'yi, Nafi Molla'nın oğlu Rüknettin Bey'le evlendirir. Birkaç yıl birbirlerini göremezler. Cemil Bey daha sonra, Zeyrekli Fatma Hanım vasıtasıyla, Münire'ye bir mektup gönderir. Bu mektupta Münire'yi göremediği zamanlardaki hallerini dile getirir;

“Yüzünüzü görmeyeli beri, dünya gözümde zindan kesildi. Bundan, intihar ile kurtulmak istedim olmadı. Küülün (alkolün) zehri ile kurtulmak istedim, olmadı. Türlü sefahat yollarına, türlü maceralara saparak kurtulmak istedim, olmadı. Söyle, sevgilim; ne edeyim ne eyleyeyim de kendime bir halâs ve necat çaresi bulayım? Yeniden gençliğime yeniden eski şevk ve neşatıma kavuşayım? Ben biliyorum. Yegâne kurtuluş çarem sizsiniz. Bir kerecik olsun, yakından veya uzaktan sizi görebilsem, zannediyorum ki, zindanımın duvarları, birdenbire yıkılarak gün yüzüne çıkıvereceğim. Fakat aramızda ne kadar çok engeller var? Bunları tırmanıp geçebilmek için iki taraftan uğraşmamız lâzımgeliyor. Zira ben şimdiye kadar elimden geleni yaptım. Kış demedim yaz demedim, hep civarınızda dolaştım durdum. Lâleli ile Vefa arasındaki sokakların taşı toprağı bir dile gelse de söylese. Kaç bayram, kaç kandil günü, -annenizle babanızın elini öpmeğe giderken sizi koçonuzun içinde görürüm ümidiyle- kaç defa

nasıl taban vurduğumu. İki yıldır, her yaz aynı ümitle Bağlarbaşı'na taşınmadığım gün kalmadı. Safiyenin oraya pek yakın olmakla beraber size bir kerecik olsun rasgelmek saadetine eremedim. Ne yaparsın? Nerelere, kimlerle vakit geçirirsin? Bari bunu bilsem sizi, gider, hayalimde arar bulurdum.” (Karaosmanoğlu, 2005: 69–70).

Birbirlerinden uzak kaldıkları bu yıllarda, Cemil Bey, Münire'den daha çok uzaklaşma korkusuyla, Fuad Paşa'nın kendisini Fransa'ya götürmek istemesini, teşekkür ederek reddeder. Bir süre mektuplaştıktan sonra, Münire'yle Zeyrekli Fatma Hanım'ın evinde yüz yüze görüşebilirler. Cemil Bey, Münire'nin evlenmesine rağmen, hâlâ ona âşıktır ve ondan ümidini kesmez. Yirmi üç yaşına gelmesine ve çevresindeki bütün akranlarının evlenmesine rağmen, Cemil Bey kimseyle evlenmemiştir.

Münire'nin, Nafi Molla'nın konağından ayrılıp yeniden baba evine dönmesinden sonra, yaz mavisiminde Münire'nin halası, Şâhande Hanım'ın konağında rahatça görüşebilirler. Yaz bittikten sonra yine ikisi arasına uzaklıklar girer. Bu sefer de, Cemil Bey, kendisini isteyen bir sultanı reddetmiş ve padişah da, bunun üzerine Hakkı Paşa'yla oğlu Cemil Bey'i Sivas'a sürmüştür. Cemil Beyler, Sivas'tan sonra da Van'a sürülürler. Cemil Bey, Münire'ye en son mektubunu, Sivas'tayken yazar ve ardından bir daha görüşemezler.

Cemil Bey, Anadolu'da bir yerde reji müdürü olur ve oralarda bir hükümet memurunun kızıyla evlenerek çoluk çocuğa karışır. Cemil Bey, yirmi beş yıl sonra İstanbul'a geri döner. Münire, Cemil Bey'i yirmi beş yıl aradan sonra ilk kez Pakize Hanımefendi'nin davetinde görür. Cemil Bey bu davette, Münire'yle ikisinin şarkısını söyler fakat sesi değişmiştir. Münire, Cemil Bey'i tanıyamaz. Cemil Bey'in değişen çarem sizsiniz. Bir kerecik olsun, yakından veya uzaktan sizi görebilsem, zannediyorum ki, zindanımın duvarları, birdenbire yıkılarak gün yüzüne çıkıvereceğim. Fakat, aramızda ne kadar çok engeller var? Bunları tırmanıp geçebilmek için iki taraftan uğraşmamız lâzımgeliyor. Zira, ben şimdiye kadar elimden geleni yaptım. Kış demedim yaz demedim, hep civarınızda dolaştım durdum. Lâleli ile Vefa arasındaki sokakların taşı toprağı bir dile gelse de söylese. Kaç bayram, kaç kandil günü, -annenizle babanızın elini öpmeğe giderken sizi koçunuzun içinde görürüm ümidiyle- kaç defa nasıl taban vurduğumu. İki yıldır, her yaz aynı ümitle Bağlarbaşı'na taşınmadığım gün kalmadı. Safiyenin oraya pek yakın olmakla beraber size bir kerecik olsun rasgelmek

saadetine eremedim. Ne yaparsın? Nerelere, kimlerle vakit geçirirsin? Bari bunu bilsem sizi, gider, hayalimde arar bulurdum.” (s. 69–70).

Birbirlerinden uzak kaldıkları bu yıllarda, Cemil Bey, Münire’den daha çok uzaklaşma korkusuyla, Fuad Paşa’nın kendisini Fransa’ya götürmek istemesini, teşekkür ederek reddeder. Bir süre mektuplaştıktan sonra, Münire’yle Zeyrekli Fatma Hanım’ın evinde yüz yüze görüşebilirler. Cemil Bey, Münire’nin evlenmesine rağmen, hâlâ ona âşıktır ve ondan ümidini kesmez. Yirmi üç yaşına gelmesine ve çevresindeki bütün akranlarının evlenmesine rağmen, Cemil Bey kimseyle evlenmemiştir.

Münire’nin, Nafi Molla’nın konağından ayrılıp yeniden baba evine dönmesinden sonra, yaz mavisiminde Münire’nin halası, Şâhande Hanım’ın konağında rahatça görüşebilirler. Yaz bittikten sonra yine ikisi arasına uzaklıklar girer. Bu sefer de, Cemil Bey, kendisini isteyen bir sultanı reddetmiş ve padişah da, bunun üzerine Hakkı Paşa’yla oğlu Cemil Bey’i Sivas’a sürmüştür. Cemil Beyler, Sivas’tan sonra da Van’a sürülürler. Cemil Bey, Münire’ye en son mektubunu, Sivas’tayken yazar ve ardından bir daha görüşemezler.

Cemil Bey, Anadolu’da bir yerde reji müdürü olur ve oralarda bir hükümet memurunun kızıyla evlenerek çoluk çocuğa karışır. Cemil Bey, yirmi beş yıl sonra İstanbul’a geri döner. Münire, Cemil Bey’i yirmi beş yıl aradan sonra, ilk kez Pakize Hanımefendi’nin davetinde görür. Cemil Bey bu davette, Münire’yle ikisinin şarkısını söyler fakat sesi değişmiştir. Münire, Cemil Bey’i tanıyamaz. Cemil Bey’in değişen sadece sesi değil, fiziksel görünüşü ve kişiliğe de değişmiştir. Münire, Cemil Bey’deki bu değişimi, halasının konağında görüştüklerinde açıkça fark eder. Cemil Bey, yaşlanmış; eski civelekliğinden, eski zarafetinden bir şey kalmamıştır. Münire’ye göre, Cemil Bey, uzun yıllar sürgünde yaşamasına ve türlü sıkıntılara maruz kalmasına rağmen kimseye yalvarmamış, kimseye yüzünü dökmemiştir. “*Bir yaralı arslan gibi hiç ses çıkarmaksızın sırtını Anadolu’nun sarp kayalarına dayayıp, ya şifa ya ölüm saatini*” (s. 163) beklemiştir. Fakat Cemil Bey’in Pakize Hanımefendi’nin davetinde herkesin önünde, iki büklüm ve ürkek oturduğunu duyan Münire buna inanamaz. Münire’nin Cemil Bey üzerine dile getirdiği şu sözler, bir nevi Cemil Bey karakterinde eski devrin, yeni devir karşısında halini de dile getirir;

“... Sanki bizim Cemil Bey ölmüş de ruhu bir başkasının kalıbı içine girmişti. Tavır ve edasında da eski civelekliğinden, eski zerafetinden hiç, ama hiçbir şey kalmamış.” (s. 161-162).

Cemil Bey’in İstanbul’a gelmesinin nedeni, kardeşlerinin miras konusunda kendisine yönelik haksızlık yapmalarıdır. Cemil Bey, bu sorunların çözülmesi için Münire’nin halası Şâhande Hanım’dan yardım istemek için konağa gider. Cemil Bey’in konaktaki bu aciz hallerini gören Münire, Cemil Bey’i gördüğüne pişman olur. Yirmi beş yıl önceki Cemil Bey’in artık olmadığını, karşısında tamamen başka bir insanı, eskisine nazaran aciz bir insanı görmek, Münire’de hayal kırıklığı yaratır.

Cemil Bey’in büyük oğlu, tıpkı babasına benzer. On üç yaşındaki büyük oğlunun tek merakı okumak ve yazmaktır. Küçük oğlu da, Cemil Bey’in çocukluğu gibi ele avuca sığmaz bir çocuktur. Tıpkı babasının küçüklüğünde yaptığı gibi herkesin taklidini yaparak herkesi güldürür. Ayrıca Cemil Bey’in karısı, çok iyi bir ev kadını, çok iyi bir anne, çok iyi bir eş olmasına karşın, İstanbul’a gelince kimseyle görüşmek ve hiçbir yere çıkmak istemez. Cemil Bey de karısının bu hali yüzünden fazlasıyla üzülür, ne yapacağını bilemez.

Bütün bu özellikleriyle, açıkça belirtilmese de, Münire’nin babası Faik Bey’in, Münire’yle Cemil Bey’in evlenmelerine mani olmasının sebebi olarak Cemil Bey’in çapkın, hovarda bir genç olmasını gösterir. Cemil Bey daha sonra Münire’nin evlenmesinden sonra, teselliye birçok kadınla beraber olmakta aradığını fakat Münire’yi unutamadığını dile getirir. Buna göre Cemil Bey, *çapkın ve hovarda bir tip* olarak değerlendirilebilir.

Faik Bey:

Münire’nin babası olan Faik Bey, komşuları Hakkı Bey’le beraber büyüyüp, yetişir, beraber tahsil ve terbiye görürler. Ve “*en aşağısından en yükseğine kadar devlet mansıplarının bütün basamaklarını yan yana beraber*” (s. 22) çıkarlar. Faik Bey, kızı Münire ile Cemil Bey arasındaki ilişkiye karşı çıkar. Bunun bir sebebi Cemil Bey’in havaî bir genç olduğuna inanmasıdır. Diğer nedeni ise, oğlunun küçük yaşta ölümünden

sonra kalan ve üstüne titrediği biricik evladı Münire'yi, kendi dostluk hukukuna feda etmek istememesidir. Ayrıca o zamanların gelen kanısına göre, insanlar arasında böyle ilişkiler, büyük bir ayıp ve rüsvalık gözüyle bakılan şeylerdir. Onun için, Faik Bey bu ilişkiye engel olmak için Hakkı Bey'e mektup yazar ve oğlu Cemil Bey'i de bu konuda uyarmasını ister.

Kızının Cemil Bey'le olan ilişkisini öğrendikten sonra, Faik Bey, kızıyla açık açık konuşmaktan çekinir. Kızına eskisi gibi şefkatle yaklaşmaz. Münire'yi kıracak harekette bulunmaz, katı sözler söylemez. Fakat Münire'ye olan güvenliğini bakışlarıyla hissettirir ve kızı evde yokmuş gibi davranır. Bir süre sonra da, on altı yaşında olan kızını, Şeyhülislam Nafi Molla'nın oğlu Rüknettın Bey'le evlendirir. Münire, sarayın en gözde mabeyincilerinden biri olan ve padişahın görmediği lütuf, şefkat ve ihsan kalmayan babasının, Nafi Molla'nın oğluyla kendisini neden evlendirdiğini anlayamaz fakat babasının rızasına da boyun eğer.

Rüknettın Bey'in, Habeşi kızı hamile bırakması üzerine, Faik Bey kızını, kocasından ayrılıncaya kadar kendi konağına geri getirir. Ona göre, kızı artık dünyanın en bedbaht kızlarından biridir. Kızı fena bir kocanın eline düşmüş ve boşanırsa henüz yirmisine basmamış bir kadın olarak ana baba evinde kalacaktır. Bu saatten sonra da kızını kimse almaz. Cemil Bey'in de hâlâ kızlarını istediğinden haberleri yoktur. Ona göre zaten Cemil Bey, çoktan kızını unutmuştur. Cemil Bey unutmasa dahi, yeniden onun, Münire ile görüşmelerini istemez. Evleninceye kadar ve evlendikten sonra karısından başka bir kadın yüzü görmemiş Faik Bey için, "*Rüknettın Bey'le Cemil Bey arasındaki fark, nihayet birinin hizmetçi kızlarla, öbürünün kibar fahişelerle düşüp kalkmasından ibaretti. Hatta Cemil Bey, aile hukuku bakımından, onca daha tehlikeli, daha zararlı olabilirdi. Zira, hem kendi, karısını bedbaht eder, hem başkasının saadet yuvasını bozardı.*" (s. 107).

Faik Bey, Cemil Bey'in padişahın damatlığını reddetmesinden sonra, padişahın gazabına uğrayan arkadaşı Hakkı Bey'i kurtarmak için padişahın huzuruna çıkar. Cemil Bey'e her türlü cezanın verilmesini fakat babası Hakkı Bey'in affedilmesini ister. Padişah da, oğluna söz geçiremeyen birinin devlet işlerinde sözünü kimseye geçiremeyeceğini söyler. Padişah, Hakkı Bey'le Cemil Bey'i tamamen hizmetinden

çıkarmaz fakat ikisini de Sivas'a sürer. Faik Bey, arkadaşı Hakkı Bey'in uğradığı bu haksızlığa çok üzülür fakat Cemil Bey'in başına gelenlere de sevinir bir hali vardır.

Fer'ye Vak'asından sonra, üç gün gece boyunca kayıplara karışır. Faik Bey evine döndüğünde, eski halinden eser kalmamıştır. Şakakları ağarmış, sakalı büsbütün kırçılmış, ağızındaki bütün dişleri dökülmüş gibi içine çökmüş, kafası omuzlarının içine gömülmüş ve kamburu çıkmış halde geri döner. Faik Bey, bu olaydan sonra odasından dışarıya çıkmaz olur. Ömrünün son iki yılını yatak odasıyla karısının oturma odası arasında geçirir. Sabık Şeyhülislam Nafi Molla, Münire'nin boşanma kağıdını vermek için, Faik Bey'le, daha önce hiçbir erkeğin ayak basmadığı bu odalardan birinde buluşup görüşür.

Faik Beylerin maddi durumları, Faik Bey'in hastalanması ve Rus Muharebesi sonrasında daha da kötü hale gelir. Faik Bey, bu zamanda, kardeşi Şâhande Hanım'ın kendisine yardım etmesini de reddeder. Ona göre, arkasında kalacak kıyıntılar hem karısının hem de kızının yıllarca kimseye yüzüsu dökmekten geçinmelerine olanak sağlayacaktır. Faik Bey, iki sene boyunca hastalıkla pençeleştikten sonra vefat eder.

Bütün bu özellikleriyle Faik Bey, devrin geleneklerine, göreneklerine bağlı aristokrat aydın sınıfını temsil eder. Faik Bey, geleneklerine bağlılığı ve kızının üzerine fazlasıyla titremesi yüzünden, Münire'nin Cemil Bey'le evlenmesine mani olup, ardından da Münire'yi Rüknettin Bey'le evlendirmesiyle Münire'nin hayatının seyrini olumsuz bir şekilde etkiler. Faik Bey, Batı etkisiyle çözülmeye başlayan toplumda, henüz bozulmamış değerleri temsil eder.

Şâhande Hanım:

Münire'nin halası olan Şâhande Hanım, genç yaşında iki küçük kızıyla dul kalmış bir kadındır. Şâhande Hanım, Boğaziçi'nin füsunlu cazibe merkezidir. Boğazın iki kıyısı boyunca, yaz mevsiminde onun adı dolaşır. Belli başlı yalılarda, Şâhande Hanım'ın neler yaptığı, nerelere gittiği konuşulur. Şâhande Hanım, ağabeyi Faik Bey'in kişiliğinin tamamen zıttı bir karakterdir. Saza söze, cemiyetli hayata düşkündür fakat bu

düşkünlüğü taşkınlığa vordırmamıştır. Ayrıca, Şâhande Hanım, Bektaşî tekkesine de girmiştir. Bu özellikleriyle ağabeyiyle araları açılır, birbirleriyle görüşmezler.

Münire, gülüşüyle, bakışıyla, yürüyüşüyle ve geriye kalan fiziksel özellikleriyle de halası Şâhande Hanım'ı andırır. Şâhande Hanım'ın ağzından kimsenin gönlünü kırarak söz çıkmaz; küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilir. Halayıklarına, uşaklarına nazik ve şefkatli davranır. Münire de en çok halasının bu özelliklerini sever.

Ağabeyi ile aralarında husumetiyle, yeğeni Münire ile benzerliğiyle, saza söze düşkün bir kadın olmasıyla ve Bektaşî tekkesine girmesiyle Şâhande Hanım; Nur Baba romanındaki Ziba Hanımefendi karakterinin benzeridir. Aralarındaki bu benzerlik, Nur Baba'daki Nigâr Hanım'la Ziba Hanımefendi arasındaki gibi çatışmaya neden olmaz. Şâhande Hanım'la Münire arasındaki benzerlik, ikisinin de kader birliği yapmasını sağlar.

Münire, Nafi Molla'nın konağından ayrılınca, yaz mevsimin geçirmek için halasının konağına gider. Şâhande Hanım, küçük kızının hastalığı yüzünden üzülmemektedir. Küçük kızı hava değişimi için, Çamlıca'ya ablasının yalısına gidince, Şâhande Hanım, teselliye Münire'yi mutlu etmeye çalışmakta bulur. Kendisine benzeyen Münire'nin kaderi de kendisine benzer. Münire'yi gördükçe eski acılı günleri aklına gelir. Geçmişinden öç almak ve Münire'nin mutlu olmasını sağlamak için ona yardım eder. Cemil Bey'le Münire'yi konağında buluşturur. Münire'yle olan benzerliğini anlatınca, ona neden yardım etmek istediğini şu sözlerle dile getirir;

“Kendi derdime çare bulamadım. Zira senin gibi masumdum. Şimdi, şimdi ki feleğin çemberinden geçmiş bir kadını, seni bu çıkmazdan kurtarmanın yolunu bulmak için bütün tecrübelerimden istifade edeceğim. Bu biraz kendi talihimden öç almak gibi bir şey olacak.” (s. 112–113).

Şâhande Hanım, kızı Hasibe vefat edince, Hasibe'nin boşalan yerini, Münire ile doldurmak ister, onsuz yapamaz. Münire de babasının vefatı sonrası, iki konak arasında mekik dokur. Ayrıca, Şâhande Hanım, yaşlılığın etkisi ve kızının ölümüyle eski şuhluğunu ve şakraklığını kaybeder, giyinişte kuşanıştada kendini salıverir. Münire'yle kader birliği yapar. İki de yaşlanınca, hala-yeğen ilişkisi, aynı dertleri çekmiş, birbirini anlayan iki yaşıt kadının ilişkisine dönüşür. Çok sevdiği yeğenin gençliğinin heba

olmasına, yalnız bir kadın olarak yaşlanmasına üzülür. Bu üzüntüsünü Münire'ye şu şekilde dile getirir;

“Yüreğim parçalanyor, senin yüzüne baktıkça; dedi. Hele geçen gün Baltalimanı'ndan öyle bir halde döndüm ki, ben bu uzun ömrüm boyunca bütün çektiklerimi unuttum. Yalnız senin nam ve hesabına isyan ettim ve içimden; Güzel Tanrım diye söylendim. Senin hikmetine artık aklım ermez oldu. Münire kuluna reva gördüğün bunca cefa nedir? Nedendir? Onu özene bezene yarattın. Ona meleklerin yüzünü, huyunu verdin. Sonra tuttun, gönül azaplarının en umulmazını yükledin. Hani, Hak yolu aşk yoluymdu? Hani, onun nârı senin nurun demekti? Münire kulunun aşkı, neden öyleyse bir cehennem ateşine çevirdin? Neden herkesin gülp oynadığı çağdan beri onu bu ateş içinde yakıp kavurursun?” (s. 150).

Şâhande Hanım, Münire'yi Bektaşî tekkesine götürür. Gittikleri Bektaşî tekkesi üzerinde pek durulmaz. Sadece, Münire'nin Bektaşî tekkesinde dinlediği nefesteki, *“Uzak sanıp bağıрма / O sendedir çağırma”* mısrasının, Münire üzerinde yarattığı etki üzerinde durulur.

Bütün bu özellikleriyle Şâhande Hanım, saz eğlencelerini sevmesi, genç yaşlarında konaklarının Boğaz'da eğlencelerin odak noktası olmasıyla hayatın tadını çıkararak sensual bir tiptir. Fakat bu özelliği kocasının erken yaşta ölümü ve ardından kızının gencecik yaşında hastalıktan yatalara düşmesiyle, Şâhande Hanım bu eğlencelerden elini eteğini çeker, içine kapanır.

Dekoratif Unsur Olarak Kullanılan Kişiler (İkincil Kişiler)

Rüknettın Bey:

On dokuz yaşında, şişman, genç bir adamdır.

Şeyhülislam Nafi Molla'nın oğlu olan Rüknettın Bey, on dokuz yaşında kazaskerliğe yükselir. Daha sonra da Münire ile evlenir. Münire'nin bakış açısıyla hayâsız, yılışık ve hoppa olarak tanıtılır. Hâlâ Cemil Bey'e âşık olan Münire, evliliğin ilk günlerinden sonra, Rüknettın Bey'in kendine dokunmasına engel olur. Rüknettın Bey de, Münire'nin bütün ters muamelelerini, onun nazına ve utangaçlığına vererek, türlü sırnaşıklıklar ve şaklabanlıklarla Münire'yi kendi huyuna suyuna, boş yere alıştırmaya çabalar.

Rüknettın Bey'in en çok mutlu olduğu anlar, yemek yediği zamanlardır. Münire de, yemek saatleri dışında Rüknettın Bey'le hiç ilgilenmez. Sabahları, Rüknettın Bey, kahvaltı tepsisine yumulur ve elleri bal ve reçele bulanır. Münire de Rüknettın Bey'in elini yüzünü temizleyip, kaftanını da sırtına geçirir ve odadan dışarıya çıkarır.

Münire'den yüz göremeyen Rüknettın Bey, geceleri gizli gizli konaktaki genç hizmetçilerin odasına girer ve bir süre sonra da konaktaki Habeşi kızını hamile bırakır. Olayın ortaya çıkması üzerine, Habeşi kızı konaktan uzaklaştırılır ve karısı Münire de babasının konağına döner. Bir süre sonra da Münire ile ayrılırlar.

Nafi Molla:

Nafi Molla, tıpkı Cemil Bey gibi uzun boylu ve narin endamlıdır.

Rüknettın Bey'in babası olan Nafi Molla, şeyhülislamdır. Münire'nin gelin gittiği konakta, saygı duyduğu bir tek kayınbabası Nafi Molla'dır. Nafi Molla, karısı ve oğlu gibi görgüsüz değildir. Bütün hareketlerinde bir asalet ve zarafet vardır. Cübbesinin altında rahatlıkla kımıldanışları, insana huzur ve sükûn verecek cinstendir. En başköşeye geçip oturduğunda en yakınlarına bile samimiyet ve alâka göstermez fakat bu hallerinin hiçbirinde “*bir azamet taslama, bir kendini herkesten üstün tutma emaresi*” (s. 47) sezilmez.

Nafi Molla, eski ve asil fakat devlet düşkünü Kevkebizadeler ailesindedir. Bu aileden, ona kala kala yaşadıkları konak kalmış, geriye kalan bütün mal mülk, o tahsilini bitirinceye kadar satılmıştır. Nafi Molla, tahsilini bitirdikten sonra Meşihat kapısında ufak bir memuriyete tayin edilir. Nafi Molla, Kevkebizade hanedanının itibar ve şerefini kurtarmak için çarşı esnafından zengin bir adamın yetim kızı ile evlenmek zorunda kalır. Bu kız da Münire'nin sevmediği kaynanasıdır. Münire, Nafi Molla'yla ilgili bu hikâyeyi öğrenince ona olan saygısı ve sevgisi büsbütün artar. Münire'ye göre, Nafi Molla da bu konakta Münire gibi yapayalnızdır. Ve bu kaba saba aile ocağını yadırgar. Karısına ve oğluna, Münire'nin duyduğu aynı tiksintiyi ve irkintiyi duyar. Aralarındaki tek fark, Nafi Molla'nın bir Meşihat kapısı ve bir selâmlığı vardır. Bütün günün, hattâ gecelerinin büyük bir kısmını konağın bayağılıklarından ve âdiliklerinden uzakta geçirmek imkânını bulur. Yemeklerini selâmlık kısmında yer, namazlarını orada kılar. Harem kısmına ise ancak yatsılardan sonra geçer.

Kaynana:

Münire'nin kaynanasının adı romanda geçmez, sadece kaynana diye tanıtılır. Şişman bir kadındır. Gün içinde onu, oturduğu yerden kaldıran sadece yemek zamanlarıdır. Mutfağın bütün sevk ve idaresini o yapar. Giriştiği zahmetlerin acısını çıkarırcasına da alabildiğine yemek yer. Bazı günler de çok yemek yemekten adeta yorgun düşerek sofraya başında uyuyakalır.

Münire'nin kaynanası, kendi derecesindeki hanımefendilerle düşüp kalkmaktan pek hoşlanmaz. En yakın ahbabları, ya bohçacı kadınlar ya da kimin nesi olduğu belli olmayan birtakım mahalle kadınlarıdır. Bu kadınları karşısına alıp saatlerce çene çaldırır, sözlerine sohbetlerine doymak bilmez. Bu kadınlardan dedikoduları da dinlemeyi sever. En mutsuz anlarında bile onun yüzünü güldürebilen yine bu kadınlardır.

Çarşı eşrafından zengin bir adamın kızı olan Münire'nin kaynanası, kocası Nafi Molla'nın asaleti ve zarif kişiliğinin aksine kaba saba, *görgüsüz bir kadın tipidir*.

Hakkı Paşa:

Hakkı Paşa, Münirelerin komşusu ve Münire'nin babası Faik Bey'in çocukluk arkadaşıdır. Faik Bey'le beraber büyümüşler, beraber tahsil görmüşler ve devlette memuriyet kademelerini birer birer çıkmışlardır.

Hakkı Paşa ve ailesi, cemiyetli, zevk ve sefalarına düşkün insanlardır. Hakkı Paşa'nın hanedanlığı ve hovardalığı bütün İstanbul'a ün salmıştır. Ayrıca Hakkı Paşa'nın yalısı, haftada bir düzenlenen ve devrin en ünlü hanende ve sazandelerinin sesiyle dolup taşan musiki günleriyle, halkı kendine çeken bir cazibe merkezidir. *Dede*'nin en son bestelerini, *Rıfat Efendi*'nin en yeni güftelerini ilk defa buradan işitip dinlemek mümkün olur.

Hakkı Paşa, oğlu Cemil Bey, padişahın damadı olmayı reddedince, padişahın gazabına uğrar. Oğluyla beraber Sivas'a, ardından da Van'a sürülürler. Bir süre sonra da Hakkı Paşa vefat eder.

Bütün bu özellikleriyle Hakkı Paşa, tıpkı Faik Bey gibi, devrin geleneklerine, göreneklerine bağlı aristokrat aydın sınıfını temsil eder.

Münire'nin Annesi:

Romanda adı söylenmeyen ve fiziksel özelliklerinden bahsedilmeyen karakterlerdendir.

Münire'nin annesi, Münire'nin kaynanası gibi, bohçacı kadınlarla ve mahalle kadınlarıyla düşüp kalkmaz.

Rüknettin Bey'in Habeşi kızını hamile bırakmasından sonra, kızı Münire'yi bir daha Nafi Molla konağına geri dönmemesi için bırakmaz, kızına yeniden kol kanat gerer. Bu olaydan sonra, ona göre kızları, dünyanın en bedbaht kızlarından biridir.

Münire'nin annesi, kocası Faik Bey'in yatağa düşmesinin ardından o da yatağa düşer. Kızı Münire ve Münire'nin dadısının bütün itinalı bakımlarına rağmen durumu günden güne ağırlaşır. Fakat o bu durumdayken bile, kimse telaşlanmasın diye

ayaklanır, başına hotozlarının en süslüsünü sarar, saçını taratıp ördürür, misafirliğe gidiyormuş gibi canfes fistanını giyer ve eskiden yaptığı gibi eline bir kanaviçe işi alıp oturur. Bu halde iki üç geçirebilir ve tekrardan yatağa düşer ve hiç kalkamaz. Kocasının vefatından kısa bir süre sonra da, o da vefat eder.

Zeyrekli Fatma Hanım:

Sürmeli kirpikli bir kadın olan Zeyrekli Fatma Hanım, Münire'nin kaynanasının dalkavuk dostlarından birisidir. Diğer kadınların aksine, Münire'nin kaynanasını güldürmek için kaba saba cinaslar yapmaz, onun hüneri tanıdığı bazı kimselerin taklidini yapmaktır.

Münire'ye ilk bakışta ikiyüzlü bir kadın gibi görünür. Fakat Zeyrekli Fatma Hanım, Cemil Bey'in tanıdığıdır, ikisi arasında mektupları iletir. Münire'nin kendisi hakkında düşünceleri değişir. Bir süre sonra da kendi evinde Münire ile Cemile Bey'i görüştürür. Bu işi de, Münire'nin kaynanasına hissettirmeden, Münire'yi de yanına alarak bir gezintiye çıkma bahanesiyle becerikli bir şekilde gerçekleştirir.

Pâkize Hanım:

Pâkize Hanım, yeni devrin sözü geçer, itibarlı ricalinden olan Eşref Paşa'nın karısıdır. Münire'nin halası Şâhande Hanım'ın eski dostlarından. Ayrıca Pâkize Hanım'ın kocası Eşref Bey'in, Cemil Bey'in babası Hakkı Paşa'yla Emirgan'daki eski saz âlemlerinden kalma bir ahbablıkları vardır. Vaniköy'de bir yalıda yaşarlar. Pâkize Hanım, Hakkı Paşalardan laf açılınca, eski devre ait düşüncelerini şu şekilde dile getirir;

“ ‘Zaten oraların da zevki kalmadı ya, Hakkı Paşalar gittikten sonra...’ dedi. Eskiden o ne saz âlemleriydi. O ne cemiyetli yerdı.” (s. 137).

Münire, Cemil Bey'in Sivas ve ardından Van'a gitmesinden uzun yıllar sonra kendisiyle ilgili haberleri, Pâkize Hanım'dan öğrenir. Pâkize Hanım, bir sonraki davete Münire'yle halasını yeniden çağırır. Bu davette Cemil Bey de vardır. Münire, yirmi beş yıl aradan sonra Cemil Bey'i ilk kez Pâkize Hanım'ın davetinde görür.

Sonuç:

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun en son romanı olan Hep O Şarkı, kronolojik bir sırayla devam eden olayları ve devirleri konu edinen romanların temelini teşkil eder. Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu romanıyla, romanlarında ele aldığı Batı etkisiyle toplumda görülen çözümlerin başlangıç yıllarına döner. “*Hep O Şarkı'da, Kiralık Konak'ta yıkılışını gördüğümüz Tanzimat konağının bazı hususiyetleriyle yaşayan örneğini görürüz. Münire Hanım'ın hayatı ve macerası bize devrin sevgisine, örf ve âdetlerine dair fikir verir. Bize Kiralık Konak ve Nur Baba'yı yer yer hatırlatan roman 1870 yıllarından başlayarak sarsılan ve yavaş yavaş eriyerek, hususiyetlerini kaybeden bir devrin yalnız bir şahsın hissî hayatının çizilmiş tablosudur. Zaman bakımından bütün eserlerinin başında yer alması icap eder.*” (Akı, 2001: 156).

Hep O Şarkı romanı ön planda bir aşk hikâyesinin olduğu; arka plandaysa, 1862–1864 ile 1892–1894 yılları arasındaki Tanzimat dönemi boyunca meydana gelen sosyal olaylar yer alır. Bunların arasında, Münire'nin babası Faik Bey'in üç gün ortadan kaybolmasına sebep olan, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirildiği *Fer'iye Vak'ası* ve 1876–1877 *Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)* ve bu savaşın ülkede yarattığı yoksunluklar ve halkın fakirleşmesi gibi olaylar yer alır. Bunların dışında romanın geçtiği Tanzimat döneminde, ülkeye Batı etkisi yavaş yavaş girmektedir. Bu etkinin ağırlığı henüz başlarda olduğu için çok hissedilmese de, Boğaz'daki eski saz ve söz eğlencelerinin merkezi olan Emirgan'dan, Vaniköy taraflarına kayması ve yeni devirle beraber gelenekçi bürokratların yavaş yavaş ortadan kaybolması ve bunların yerine ortaya çıkmaya başlayan Batı hayranı bürokrat kesimle hissedilir.

Romanda, Münire'nin aldığı eğitim tam olarak belirtilmese de devrin öne çıkan önemli yazarların romanlarını ve yabancı yazarların romanlarını okumasıyla entelektüel bir kişi olarak karşımıza çıkar. Cemil Bey de iyi bir eğitim almıştır ve yüksek bir memuriyette çalışır. Daha sonra da Anadolu'ya sürülür ve orada reji müdürü olarak uzun yıllar çalışır. Faik Bey de, iyi eğitim almış yüksek bir bürokrat olarak senelerce hizmet etmiştir. Rüknettin Bey de iyi bir eğitim almış ve babası Şeyhülislam Nafi Molla yanında kazasker olarak görev yapar. Nafi Molla ise iyi bir tahsil yaptıktan sonra, Meşihat kapısında küçük bir memuriyetle işe başlar ve sonra Şeyhülislam olur. Hakkı Paşa da, Faik Bey gibi iyi eğitim almış, yüksek bir bürokrattır. Kendinden çok söz

edilmese de Eşref Paşa'nın yeni devrin sözü geçer bürokratlarından biri olduğundan söz edilir. Bunların dışında, Şâhande Hanım, Münire'nin kaynanası, Münire'nin annesi, Zeyrekli Fatma Hanım, Pâkize Hanım gibi romanda kendilerinden bahsedilen kadın karakterlerin aldıkları eğitimden bahsedilmez. Hepsi de ev hanımıdır.

Bütün bu özellikleriyle Hep O Şarkı romanı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun en son romanı olmasına rağmen ele aldığı zaman açısından, diğer romanlarına temel teşkil edecek şekilde ilk sırada yer alır. Romanın arka planında yer alan tarihî ve sosyal olaylar itibariyle sosyal bir roman olarak değerlendirilebilir. Ön planda yer alan Münire ve Cemil Bey arasındaki aşkı anlatmasıyla da, Hep O Şarkı bir aşk romanı olarak nitelendirilebilir. Ayrıca Yakup Kadri, bu aşk romanını, bir erkek yazar olarak kadın bir başkahramanın bakış açısıyla başarılı bir şekilde dile getirmiştir.

3.BÖLÜM: SONUÇ

Cumhuriyet dönemi yazarları arasında en dikkate değer kişilerden birisi olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, sadece romanlarıyla değil, Millî Mücadele öncesi ve sonrası aldığı görevler içerisinde bulunmasıyla da önemli bir aksiyon insanı olmuştur. Dünyaya gelip içinde yaşadığı devir itibarıyla da birçok olaya ve değişime şahit olmuştur. Gençliğini geçirdiği Meşrutiyet devrinin özgürlük ortamı içinde, edebiyat hayatına atıldığı ilk yıllarda toplumdan uzak, bireysel ve soyut konulara yönelir. Fecr-i Âti'nin “*Sanat şahsî ve muhteremdir*” ilkesine bağlı kalan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bir süre sonra ülkede ve toplumda meydana gelen olaylara ve yıkımlara şahit olur. Özellikle Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın ardından, şahit olduğu yıkımlar; bakışını bireysel sorunlardan toplumsal sorunlara çevirmesine neden olur. Millî Mücadele sırasında da, Tetkik-i Mezalim Komisyonu'yla beraber Yunan mezaliminin Anadolu insanına yaptıklarını gördüğünde, bu toplumsal sorunlara eğilme duygusu iyice perçinleşir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bundan sonra tamamen çevresindeki sorunlara adeta bağlanır ve bu sorunlara çözümler arayan bir *sosyal yazar* ünvanı kazanır.

II. Abdülhamit devrinin baskıcı havasında dünyaya gelen Yakup Kadri Karaosmanoğlu; Meşrutiyet, Trablus Savaşı, Balkan Savaşı, muhaceretler, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele, Cumhuriyet Türkiye'si, tek partili dönem, II. Dünya Savaşı ve çok partili dönem gibi toplumsal yapımızı kökünden sarsan büyük hâdiselerin hepsine şahit olur. Şahit olduğu bu hâdiseler Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun iç dünyasında büyük değişikliklere sebep olarak, onu şekillendirir. Çok iyi bir gözlemci olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, meydana gelen bu hâdiseleri ve bu hâdiselerin toplum üzerinde yarattığı etkileri gözlemleyerek, hâdiselerin üzerinden yıllar geçtikten sonra etkili bir biçimde romanlarında ele alır. Bu sosyal, siyasî ve tarihî olayların, kronolojik sırasının yanında, toplum üzerinde etkileri de birey, aile, sosyal bir zümre (aydınlar zümresi v.b), kurumlar ve siyasîler gibi cemiyetin içinde yer alan bütün sınıfların sıralaması da vardır. Bu olayların etkilerini tek bir zümre üzerinden değil, cemiyeti teşkil eden bütün unsurları ele alarak yansıtır. Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nın ardından, ülkenin yaşadığı sıkıntı ve yoksulluk karşısında realizme yönelir. Bu dönemden sonraki eserlerinde hayattaki gerçekler yer alır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarının bütününe bakıldığında, başkahramanların hepsinin roman boyunca değişimlerini gözlemleriz. Bu değişimlerin çoğu “ölüm kavramı”yla yüzleşince gerçekleşir. Bu karakterler, ya bir ölümlerle ya da insana ölümü çağrıştıracak kavramlarla (savaş, yaralı asker sembolü gibi) karşılaşır. Romanların sonlarında başkahramanlardan bazıları ölür ya da trajik bir yaşama sürüklenir. Ankara romanı dışındaki romanlarda, karakterler için mutlu bir son yoktur. Ankara romanı da her ne kadar mutlu bir sonla bitiyor gibi görünse de, son bölümü tamamen ütopyik bir yapıdadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara romanının ikinci bölümündeki hayal kırıklıklarıyla dolu Türkiye gerçeklerinden kaçarak üçüncü bölümde bu gerçekleri yıkar. Bunların yerine ütopyik bir Türkiye yaratır. Romanlarının bütününe yayılan bu ölümler, yıkımlar ve hayal kırıklıkları, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yaşamından izler taşır. Şahit olduğu savaşlar ve yıkımlar üzerine Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hayata karşı bakış açısı da değişir. Bu değişim de onun sanat anlayışında, bireysellikten toplumsallığa geçişi sağlar. Toplum sorunlarına ve gerçeklerine eğilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu, tamamen realizmin etkisine girer. Bu realizmle beraber, uzun yıllar yakasını bırakmayan tüberküloz hastalığıyla onun, kötümser bir bakış açısına sahip olduğunu düşünebiliriz. Bunların yanında, özellikle Schopenhauer ve Nietzsche gibi karamsar fikir adamlarından fazlasıyla etkilenen Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarının bütününde bu karamsarlığını hissettirir. Her ne kadar Sodom ve Gomora, Yaban ve Ankara romanlarının arka planında, bir umut sembolü olan Kurtuluş Savaşı yer alsada da, bu romanlarının ön planında özellikle insanlarla ilgili hayal kırıklıkları yer alır.

Romanlarında realizm etkisinde olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, roman karakterlerinin birçoğunu da gerçek hayattan almıştır. Bu kişiler romanda gerçek hayattaki adlarıyla yer aldığı gibi, hayalî kişiler de toplumda gözlemlendiği belirli zümrelerin temsilcileri olarak yer alır. Romanlarının bütününe yayılan aydın zümresi daha çok ön plandadır. Romanlarında (özellikle Yaban romanında) kendisiyle ve aydın zümresiyle hesaplaşır. Romanlarının kronolojik sıralamasıyla, romanlarındaki kişiler kadrosu; aile - belirli bir zümre (aydınlar) - toplum sırasıyla verilir. Bu kadroların en önemli özelliği Batılılaşmayla birlikte geçirdikleri değişimlerdir. Bu sıra, Panorama romanında en geniş ölçeğine ulaşır. Toplumu bütün unsurlarıyla ele alan bu roman, toplumsal bir eleştiri boyutuna ulaşır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarındaki kahramanların birçoğuna, kendi fiziksel özelliklerini ve düşünce dünyasını da yansıtır. Özellikle Bir Sürgün romanında, bütün bir romanı tek başına alıp götürten Doktor Hikmet karakterinin fiziksel özellikleriyle, düşünce dünyasıyla ve hastalığıyla bunu daha açık bir şekilde görebiliriz. Romanlarında “*anne figürü*” de büyük bir öneme sahiptir. Romanlarında yer alan fedakâr annelerin hepsi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun annesi İkbâl Hanım’ın özelliklerini taşırlar. Romanlarda öne çıkan bir diğer husus da, Kitab-ı Mukaddes’tir. Gençlik yıllarında Mısır’a geri döndüğü zaman, öğrenimine İskenderiye’deki Fransız Papaz Okulu’nda (Frères’ler okulu) devam eder. Burada Kitab-ı Mukaddes’i okur ve çok etkilenir. Sodom ve Gomora başta olmak üzere çoğu romanında Kitab-ı Mukaddes’ten aldığı kıssaları görürüz. Ayrıca romanlarındaki birçok karakterin fiziksel özelliklerinden bahsederken Antik Yunan heykellerine benzetmesini ve romanlarında kullanılan Antik Yunan mitolojisinden alıntıların; Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Antik Yunan hayranlığından kaynaklandığını düşünebiliriz.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun dokuz romanı ve bu romanlarında yer alan şahıs kadrosu; 1908–1950 arasında yer alan devri, farklı açılardan ele alarak anlamak açısından Türk edebiyatında önemli bir yer teşkil eder. Tanzimat’la birlikte başlayan Batılılaşma hareketlerinin toplumu ne yönlerde etkilediği, romanlarında en göze çarpan özelliktir. Toplum içinde en çok sorumluluk sahibi olan aydınlar da, sorumluluklarını yerine getirmedikleri için en ağır şekillerde eleştirilir. Bu aydın zümresi içinde Cumhuriyet’in kurucu kadroları da yer alır. Özellikle Ankara ve Panorama romanlarında kurucu kadrolar, Kurtuluş Savaşı’ndan bir süre sonra tamamen şahsî menfaat peşine düşmeleri yüzünden eleştirilir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu bütün romanlarında yer alan savaşlarla, toplumsal ve siyasî olaylarla, toplumda meydana gelen sorunların derinlerine inerek; romanlarında yer alan gerçek ve hayalî kişilerle 1908–1950 arasındaki Türkiye’nin toplumsal eleştirisini yapar. Bütün bu özellikleriyle de Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet devri Türk Edebiyatı içerisinde çok önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserleri:

- Anamın Kitabı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
Ankara, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
Bir Sürgün, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
Hep O Şarkı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
Hüküm Gecesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
Kiralık Konak, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
Nur Baba, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
Panorama, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
Sodom ve Gomore, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
Yaban, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Diğer Eserler:

- AKI, Niyazi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İnsan-Eser-Fikir-Üslûp, İletişim Yayınları, 2001.
AKTAŞ, Şerif, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
AKYÜZ, Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1995.
AYTAŞ, Gıyasettin, Tematik Roman İncelemeleri – Hayata Ayna Tutan Romanlar, Akçağ Yayınevi, Ankara, 2008.
BAĞCI, Rıza, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanında Aydınlar, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, S.19, s.301-316, Konya, 2008.

- BALCI, Yunus, Türk Romanında Aydın Problemi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- BANARLI, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.
- ÇETİN, Nurullah, Roman Çözümleme Yöntemi, Öncü Kitap Yayınları, Ankara, 2008.
- ENGİNÜN, İnci, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983.
- ERSANLI, Kurtman, Davranışlarımız (Gelişim ve Öğrenme), Eser Ofset Matbaacılık, Samsun, 2005.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, “İttihat ve Terakkî Cemiyeti”, Diyanet Ansiklopedisi, C.23, s.476-484, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001.
- KANTARCIOĞLU, Sevim, Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.
- KAPLAN, Mehmet, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.
- KOLCU, Ali İhsan, Cumhuriyet Edebiyatı, C.2, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008.
- KUDRET, Cevdet, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, C.2, Varlık Yayınları, İstanbul, 1967.
- MARDİN, Şerif, Jön Türklerin Siyasî Fikirleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.
- MORAN, Berna, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- ÖZCAN, Tarık, Nur Baba Romanında Nigâr Hanımın Niyet ve Eylemleri Üzerine Bir Çözümleme, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.12, S.1, s.87-96, Elazığ, 2002.
- TUNCER, Hüseyin, Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı, Ders Kitapları A.Ş., İstanbul, 2001.
- YALOM, Irvin, Varoluşçu Psikoterapi, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2001.

YÜCEL, Hasan Âli, Edebiyat Tarihimizden, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2008.

WELLEK, R. – Warren A., Edebiyat Biliminin Temelleri (çev. A. E. Uysal), T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

ZÜRCHER, Erik Jan, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul,
2004.

